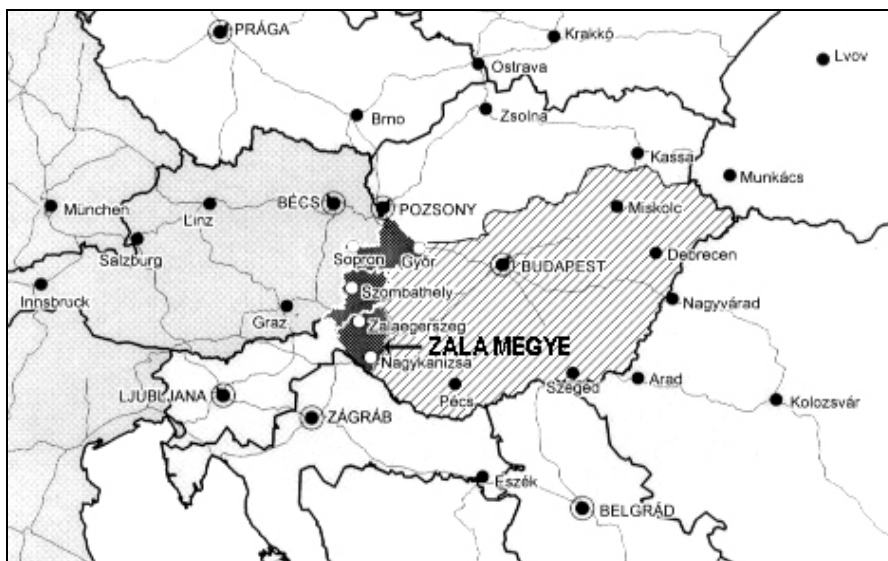

„PARTNERSÉG 2007-13 KONZORCIUM”

ZALA MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ és TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAM HELYZETELEMZÉSE

Budapest, 2006. március

ZALA MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ és TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAM HELYZETELEMZÉSE

Megbízó: Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht.
9400 Sopron, Új utca 12.

Vállalkozó: VitalPro Kft. – MTA-RKK Nyugat-Magyarországi Int. –
TERRA Stúdió Kft. – REGINNOV Kft. – PYLON Kft. –
Ökoszféra Projekt Kft. cégek konzorciuma

Tervező, témafelelős:

Dr. Unk Jánosné
regionális tervező, ügyv. ig.
PYLON Építési és Kereskedelmi Kft.
1126 Budapest, Istenehegyi út 9/d.

Készült: A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség
által készített helyzetelemzés felhasználásával, 2005

Budapest, 2006. március

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
I. ZALA MEGYE FŐ SAJÁTOSSÁGAI (TEMATIKUS HELYZETELEMZÉS)	5
Bevezetés a harmonizációs igények szerint	5
1. A megye földrajzi jellemzői, kulturális sajátosságai	7
1.1. Földrajzi elhelyezkedés	7
1.2. Természetföldrajzi, tájszerkezeti adottságok	12
1.3. Zala megye környezeti állapotfelmérése	14
1.4. Településszerkezet	19
1.4.1. Település- és központrendszer	19
1.4.2. Településkategóriák	21
1.4.3. A megye településeinek funkciók szerinti kategorizálása	22
1.4.4. Zala megye településhálózatára vonatkozó megállapítások	25
1.4.5. Funkcionális kistérségek	25
1.4.6. Lakásviszonyok Zala megyében	26
1.5. Kulturális és néprajzi jellegzetességek	26
2. A megye gazdasági helyzete	31
2.1. Gazdasági teljesítmény	31
2.2. Ágazati szerkezet	32
2.3. Gazdasági szervizrendszer	34
2.4. Külföldi működőtőke	36
2.5. Foglalkoztatás	38
2.5.1. A megye helyzete a régióban	38
2.5.2. A foglalkoztatás árnyoldala – a munkanélküliség	39
2.6. Turizmus	48
3. Társadalmi folyamatok	56
3.1. Népesség, demográfiai folyamatok	59
3.2. Nemzeti és etnikai kisebbségek	62
3.3. Zala megye – oktatás helyzetértékelése	63
3.3.1. Óvodai nevelés	63
3.3.2. Általános iskolai oktatás	64
3.3.3. Középiskolai oktatás	64
3.3.4. Zala megye felsőoktatási helyzete	67
3.4. Kutatás, fejlesztés, innováció	70
3.5. A háztartások jövedelme, fogyasztása	71
3.6. Zala megye – egészségügyi helyzetelemzése	75
3.7. Szociális alapszolgáltatások és szakellátások	79
3.8. Hátrányos helyzetű települések, kistérségek	82
4. Műszaki infrastruktúra	83
4.1. Zala megye közlekedési helyzete	83
4.2. Víziközmű infrastruktúra rendszerek helyzete	92
4.3. Energiagazdálkodás és energiaellátás	95
4.3.1. Energiagazdálkodás	95
4.3.2. Hagyományos, szénhidrogén energiaforrások	96
4.3.3. A megújuló energiahordozók potenciális adottságai	97
4.3.4. Energiaellátás, ellátottság	102
4.4. Lakáskörülmények, közműellátottság	105
4.5. Informatikai infrastruktúra	107
5. Makroszintű felmérés és értékelés a régió gazdasági teljesítményére a világgazdasági folyamatok tükrében	109
6. A régió fejlődését meghatározó külső trendek, Zala megyei kiemelésekkel	113
7. Az állami támogatások összesítő értékelése	117
7.1. Nyugat-Dunántúli Régió	117
7.2. Zala megye	118
7.3. Zala megye területfejlesztési – kistérségi szintű – értékelése számokban	119
II. ZALA MEGYE HELYZETÉRTÉKELÉS ÖSSZEFOGLALÓJA	125
Forrásmunkák jegyzéke	134
Mellékletek	136

I. ZALA MEGYE REGIONÁLIS HELYZETELEMZÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE 2006

Bevezetés a harmonizációs igények szerint

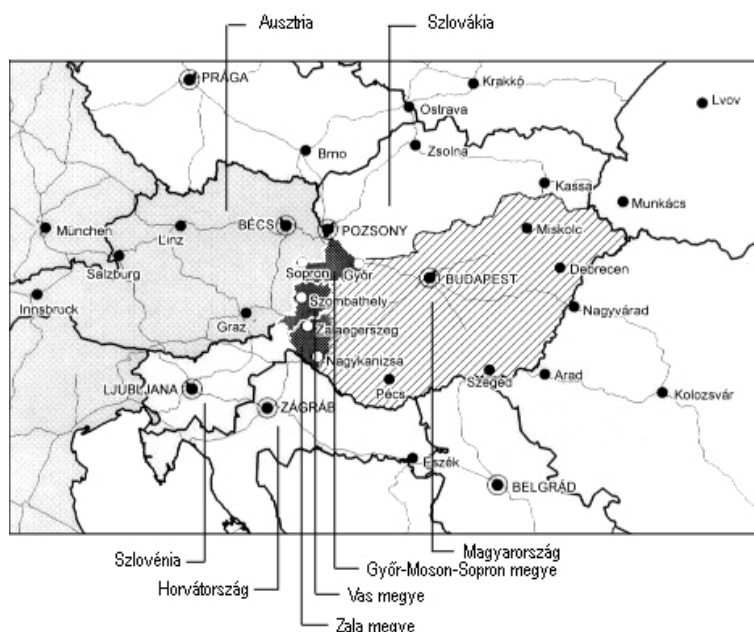
A „Zala Megye – Területfejlesztési Konceptió és Területfejlesztési Program” dokumentációt megalapozó **közös helyzetelemzési és értékelő munkája** a Nyugat-Dunántúli Régió ez évben – 2005. februárban – elkészült „helyzetelemzés”-ében alkalmazott rendező és **tematikus rendet átvéve, összehangolja saját** adottságaira és lehetőségeire vonatkozó **vizsgálatát és értékelését a régiót alkotó másik két megye** Vas és Győr-Moson-Sopron megye **vizsgálódásaival**, beágyazva a határoló négy szomszédos ország és az Európai Unió tágabb térségében (politikai földrajzi elhelyezkedését) (lásd az 1. és 2. sz. ábrán).

Összhangra törekszik továbbá a: „Nyugat-Dunántúli Regionális Operatív Program 2007–2013. Célok és prioritások” ugyancsak most elkészült – 2006. január – meghatározó alapozó munkában **lefektetett célokkal**, hogy már ebben a vizsgálati munkafázisban is kiemelt hangsúlyt kapjanak a jövő céljainak eléréséhez szükséges alapokra, helyi értékekre vonatkozó bizonyítások, indokolások.

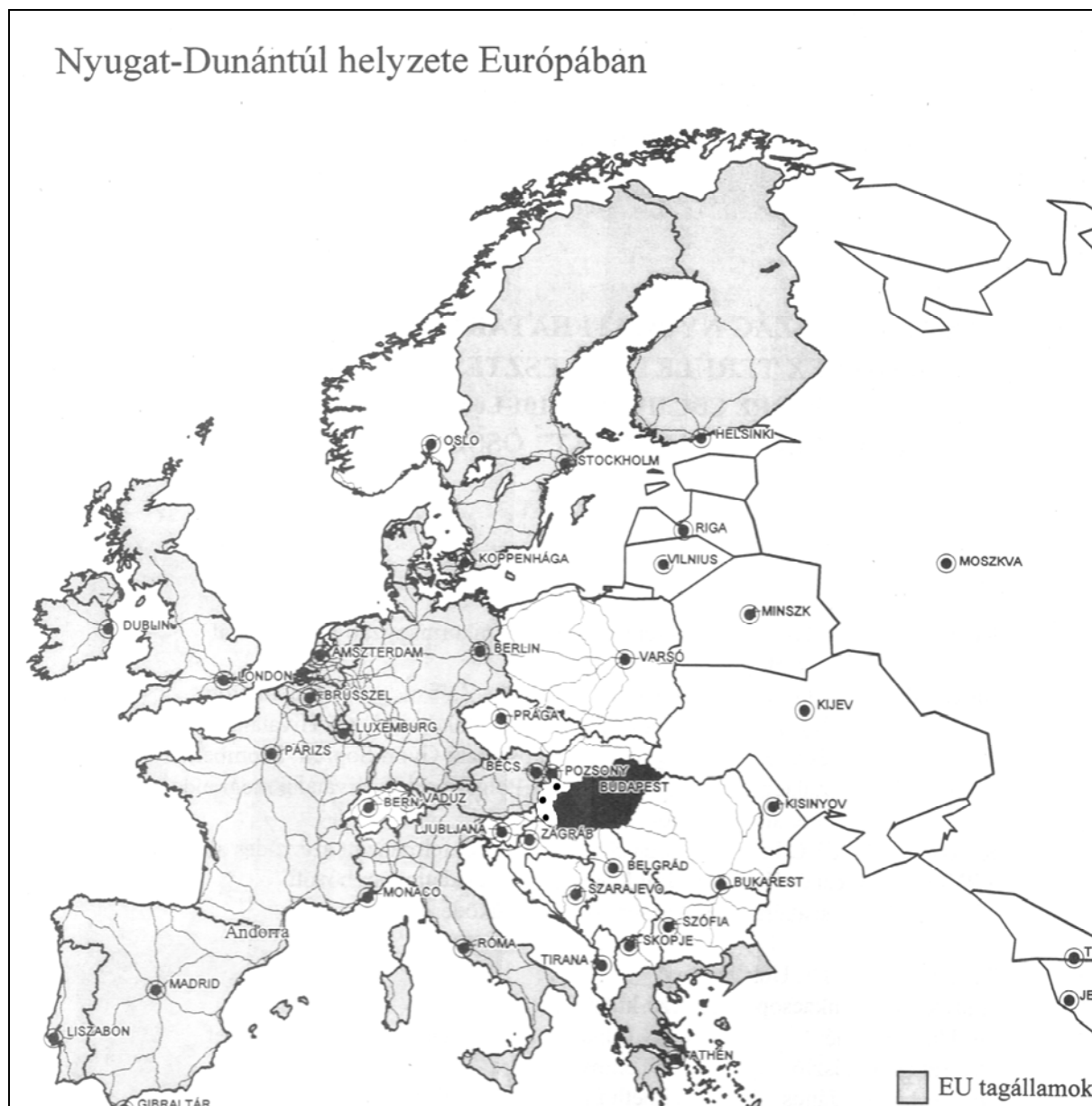
Az **átfogó cél:** „környezetileg tudatosan tervezett és végrehajtott fejlesztésekkel, a képzettség szintjének növelésével a cél: a tudásalapú megújulás, a magas színvonalú és a lakosság megtartó képességét növelő közszolgáltatás szervezés elérése, a térség természeti adottságainak, épített és szellemi sokszínűségének megőrzése, további kiemelése és közkinccsé tétele.”

„Specifikus célok:

- az **innovációs képességekre**, majd az élénk **helyi és nemzetközi együttműködési hálózatokra** alapozott **gazdaság kialakítása**, az információs társadalom átfogó bővítése, aktivizálása,
- színvonalas **gyógy-szolgáltatásokra** és térségi együttműködésre alapozott, kulturális **örökség-turisztikai potenciál hasznosítása**,
- a régióban élők, családok, közösségek **életkörülményeinek javítása**, a települési **infrastruktúrafejlesztések és környezetbarát technológiák** alkalmazása révén,
- a helyi szükségletekre, településszerkezeti adottságokra és szerkezeti javításokra épülő **közszolgáltatások javítása**, a települések és **településközi kapcsolatok megújítása.**”

1. sz. ábra: A Nyugat-Dunántúli Régió geopolitikai helyzete Közép-Európában [1]

2. sz. ábra: Magyarország és a Nyugat-Dunántúl helyzete Európában [1]

A helyzetelemzés, a koncepció és program munkafázisokban egyaránt **irányadó horizontális elvek a régióban, így a megyében is:**

- környezettudatosság
- foglalkoztatás bővítése
- esélyegyenlőség biztosítása
- sajátos településszerkezet figyelembevétele
- határmenti kapcsolódási pontok figyelembevétele
- info-kommunikációs technológiák alkalmazása
- területi kiegyenlítődés közelítése

1. ZALA MEGYE FÖLDRAJZI JELLEMZŐI, KULTURÁLIS SAJÁTOSSÁGAI

1.1. Földrajzi elhelyezkedés [1] [4] [5]

Magyarország DNY-i részén, völgyeiben évezredek óta alakult, népvándorlásokat, kereskedelmet szolgáló útszakaszok mentén, szelíd dombjainak gazdag erdeinek, hévizeinek és tavainak díszítő keretében fekszik Zala megye (1.1. sz. ábrán a megye helye az ország szerkezeti tervében). Ide tartozik a Balaton nyugati része, a teljes Kis-Balaton védett területe. Éghajlata hűvös, csapadékos, felszíni vizeit számos patak és két folyó: a Zala és a Mura vezeti le. Tájai: nagy részben a *Zalai-dombság*, átnyúlik a *Vasi hegyhátra* és a *Dunántúli-dombvidékre*, ill. a *Dunántúli-középhegység* területére. Jellegzetes részei: a *Zala-völgy*, a *Kerka-menti-dombság*, a *Szentgyörgyvölgyi rögvídek*, a *Lenti-medence*, az *Észak-Göcseji-dombság*, a *Letenyei-dombság*, a *Zalahátság* és a *Keszthelyi-hegység*. Területének jelentős része a Balaton-felvidéki Nemzeti Park, majd a Vas megyéből benyúló Őrség-Göcsej-Hetési Nemzeti Park szabályozásai (lásd az 1.3. sz. ábrát) és a Natura 2000 hálózat ide eső területeinek előírásai befolyással bírnak.

Zala megye területét két nemzeti park érinti. Területi megoszlását tekintve, megyei szempontból a Balaton-felvidéki NP a jelentősebb, mivel ennek mintegy 38%-a esik Zala megye területére, 22 települést érintve, míg további részei Veszprém és Somogy megyében találhatók. Az Őrségi NP Vas megyéből nyúlik át és öt Zala megyei települést érint.

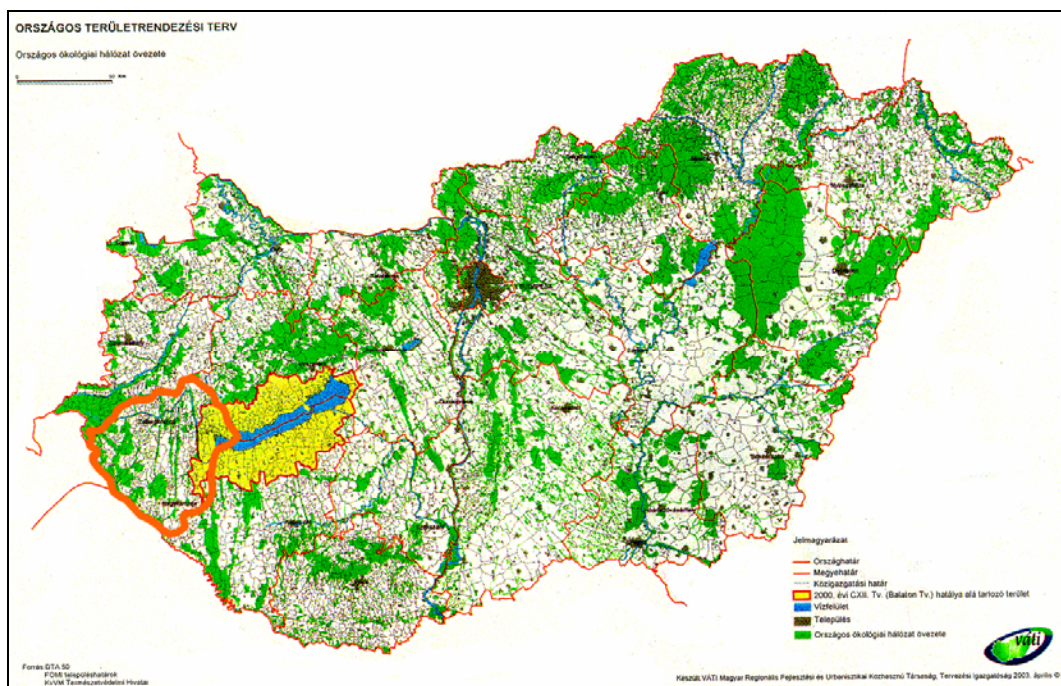
Az Országos Területrendezési Terv [2] és a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Terve [3] jól meghatározta az **országos ökológiai hálózat Zala megyére eső övezeteit** (lásd az 1.2. sz. ábrát), **ahol a természet és a táj védelme, értékei elsőbbséget élveznek bármely fejlesztéssel, emberi-művi beavatkozással szemben.**

Határainak legutóbb 1979-ben történt átrajzolásával Zala megye területe 3784 km², lakott helyeinek száma: 346, mely **257 önkormányzattal**: ebből **2 megyei jogú város**, további **7 kisváros**, a többi főleg aprófalvas községet foglal magába, ahol nem egészen 300 ezer ember, mint állandó lakos él, amellet befogad és ellát évente mintegy 350-400 ezer hazai és külföldi üdülőt.

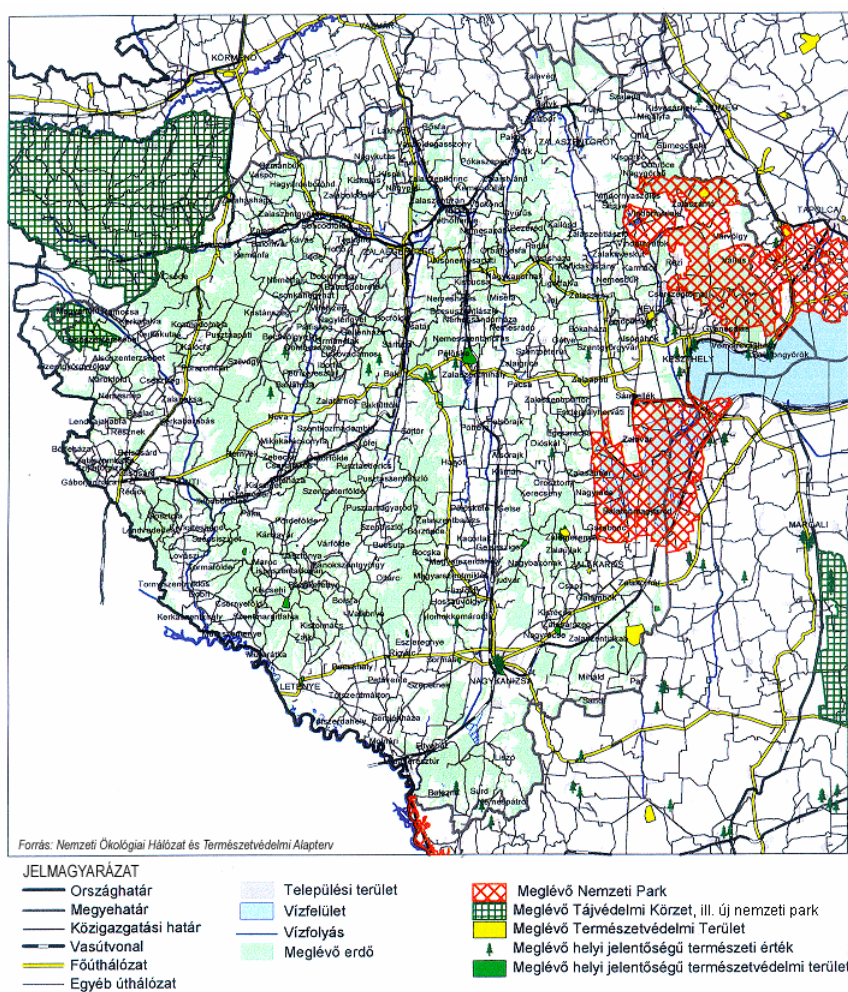
Zala megye egyike hazánk legkisebb területű megyéinek, az ország területének mindössze 4,06%-át teszi ki. Legnagyobb kelet-nyugati irányú kiterjedése mintegy 75 km, észak-déli irányban pedig hozzávetőleg 85 km. Zala megye lakónépessége a 2004. év elején 296.705 fő. Ez az ország népességének 2,93%-a, a Nyugat- Dunántúli Régió népességének pedig 29,57%-át teszi ki.

1.1. sz. táblázat: A megye főbb adatai

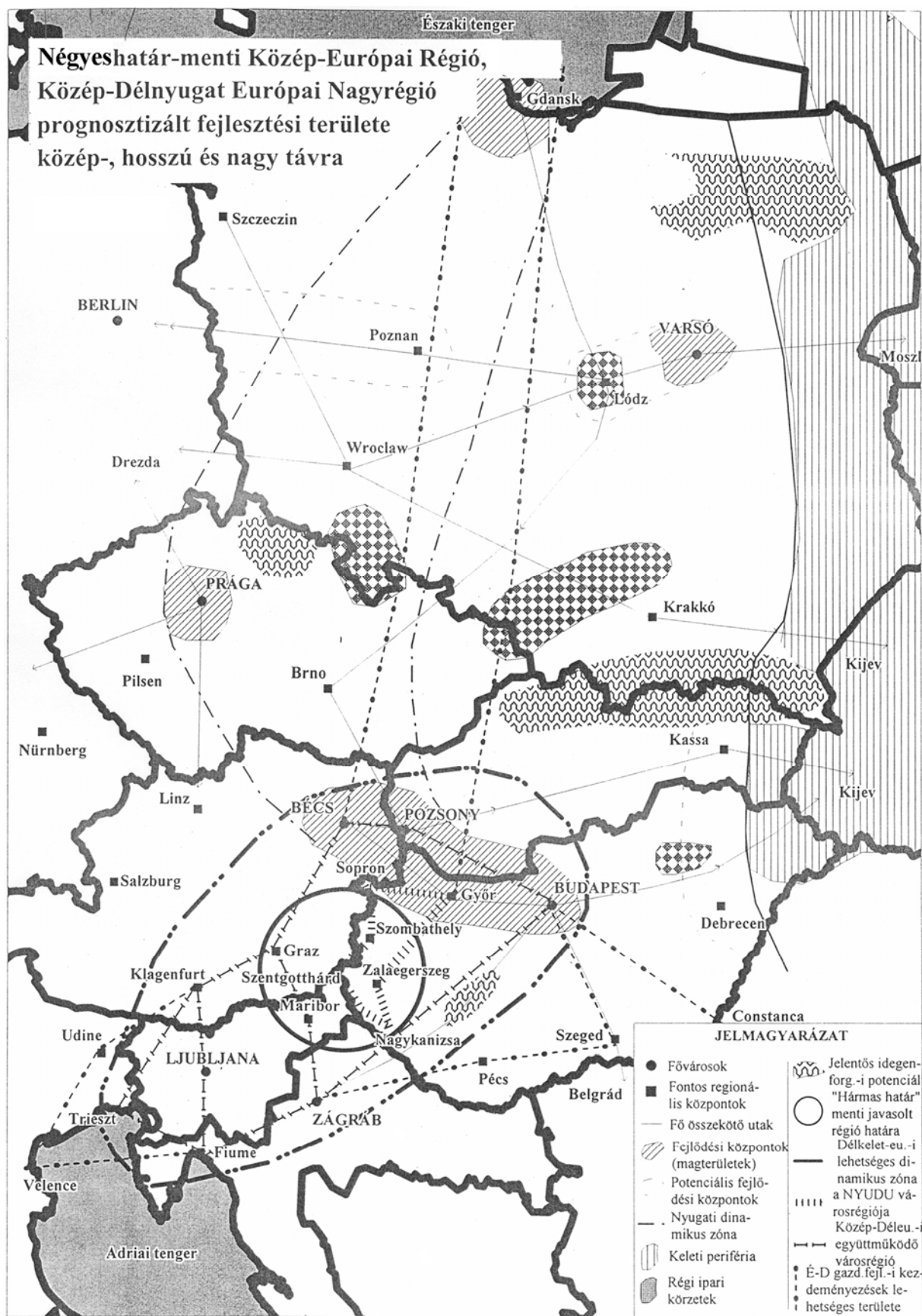
Mutatók	Zala megye	Orsz. megyerész (%)	Mutatók	Zala megye	Orsz. megyerész (%)
Terület, km	3784	4,1	1000 lakosra jutó vállalkozás 2001	85	83
Települések száma	257	8,3	Működő társasvállalkozás száma	8885	2,4
Lakónépesség az év végén, 1000 fő	299	2,9	Egy lakosra jutó GDP ezer Ft	1082	1288
Népsűrűség, fő/km	79		Külföldi vállalatok devizatőkéje, mrd Ft	29,4	0,8
Munkanélküliségi ráta az év végén, %	3,3		Beruházások teljesítményértéke, mrd Ft	95,9	3,1
Alkalmazottak átlagléttszáma, 1000 fő	80.970	3,0	Ipari értékesítés, mrd Ft	474,6	3,8
Havi bruttó átlagkereset, Ft	87.294	103.254	Lakásállomás , 1000 db	118	2,9
Általános iskolai tanuló (fő)	26 407	2,8	Kereskedelmi szállásférőhelyek száma	24 1 16	7,5
Középiskolai tanuló (fő)	12 989	3,1	Vízálózatba bekapcsolt lakás 1000 db	112,7	2,91
Felsőoktatás hallgatói (fő)	2 627	5,7	Csatornahál.-ba bekapcs. lakás 1000 db	64,1	2,9
Földterület ezer hektár	428,4	4,6	Házi és házi gyermekorvosok száma	193	2,8
Szántóterület ezer hektár	127,7	2,8	Könyvtárak száma	2000	4,3
Erdőterület ezer hektár	168,8	9,5			

1.2. sz. ábra: Magyarország ökológiai hálózatában (2003) [2]
Zala megye övezetei

1.3. sz. ábra: Zala megye védett területeinek lehatárolása (forrás: PYLON 2002) [6]

1.4. sz. ábra: Közép-Délnyugat-európai nagyrégió korábbi, prognosztizált lehatárolása [1]

Zala megye az európai térszerkezetben

Az Európai Unió térszerkezetében Magyarországot a külön lehatárolt 10. sz. Közép-Kelet-Európa nagyrégió részeként szerepeltetik [5], miközben a másfél évtizede a Nyugat-Dunántúli Régió északi területe aktív része egyrészt a Bécs-Pozsony-Győri tengely körüli gazdasági-kulturális fejlődési tengelynek [1], másrészt az Alpok-Adria nagytérségi idegenforgalmi és kulturális- társadalmi együttműködésnek [4]. Több mint öt éve pedig Ausztria Burgenland tartományával működőképes eurégiót képez „Nyugat-Pannon EURÉGIO” néven és szervezettel [4]. Ezek a tényleges fejlesztési együttműködés kezdeti csírai, majd közös színtereiként is értékelhetők, melyek magunkban hordják a hosszú-, ill. nagy távra prognosztizált; Közép-Délnyugat- Európai Nagyrégió [1] (az 1. sz. ábrán) különböző szintű és méretű, közös fejlesztési és együtt kezelhető, ésszerű területrendezési irányait, ill. tényleges kiépítési projekt szintű, jövőbeli feladatait is.

Ez a Nyugat-Dunántúli Régió Területfejlesztési Konceptiójában [1] (1997) körvonalmazott, egyre bővülő (pl. Veszprém megyével) fejlesztési magterület előbb É-D irányban teremt erőteljes gazdasági-közlekedési kapcsolatot, majd fokozatosan bővülve, bevonja Ausztria keleti és déli részeit, Burgenland, Steiermark, Kärnten tartományokat, Szlovákia nyugati részét, a teljes Szlovéniát és Horvátország jelentős részét, az Észak-adriai és olasz kikötővárosokat (Udine, Venezia tartományokat). Napjainkra a MATRIOSCA-Adria-Alpe-Pannónia Interreg III.B. Projekt támogatásával körvonalazódik a vázolt koncepció megvalósítása egy még nagyobb terület – Dél-Dunántúli Régió, a teljes Horvátország – bevonásával (lásd az 1.5. sz. ábrát).

Az elmúlt évtizedben a Régió és benne Zala megye szoros együttműködést épített ki a „Dunavölgyi Együttműködés” országaival, a „Visegrádi Országok” tagállamaival, Szlovéniával: közös társadalmi, kulturális, oktatási, munkahelyteremtési és turisztikai programjaikkal Horvátországgal létrejöttek a közös: gazdasági-kereskedelmi (piaci), szállítmányozási, logisztikai, majd oktatási-kulturális együttműködések: közös INTERREG támogatást is igénybevevő projektek készültek, továbbá a **Mura-Dráva Eurégió** megalakulásával közös célok szerint járnak el.

1.5. sz. ábra: A „Future Region” területi lehatárolása a MATRIOSCA-Adria-Alpe-Pannónia Interreg III.B. Projekt szerint [7]

1.2. Természetföldrajzi, tájszerkezeti adottságok [5]

„A megye 3784 km² területén a völgyekkel erősen szabdalt dombsági felszínek az uralkodók. Legmagasabb pontja a Keszthelyi-hegységben található 445 m magas Köves-tető. **Tájföldrajzi értelemben Zala megye** csaknem egésze – a megye keleti szegélyét nem számítva – a Nyugat-Magyarországi **Peremvidék elnevezésű nagytáj területéhez tartozik**. Középtáji szinten a megye területének legnagyobb része a Zalai-dombság része. A megye táji változatossága a kistájak szintjén jelenik meg, hiszen Zala megye területén 18 kistáj osztozik.” [5]

Zala megye területének **geológiai viszonyait** a fiatal képződmények felszíni túlsúlya, és a térszínek viszonylagos változatossága jellemzi. Idősebb – triász dolomit és felsőpannóniai bazalt – képződmények a felszínen egyedül a megye keleti térségében, a Keszthelyi-hegység területén, illetve annak északi előterében fordulnak elő. A domborzat mai képe döntően a negyedidőszak felszínfejlődésének eredményeképpen alakult ki. A vízfolyások völgyeiben fiatal – holocén – folyóvízi üledékek találhatók, nagyobb kiterjedésben a Principális-völgyben és a Hetésben, a Kerka felső folyása és a Szentgyörgyvölgyi-patak mentén.

A megye területén a domborzat erősen tagolt, helyenként pedig kifejezetten változatos képet nyújt. A domborzat uralkodó jellegét a szerkezeti mozgások nyomán kialakult törések mentén feldarabolódott, és különböző mértékben kiemelt elemek határozzák meg.

Természeti erőforrások, ásványi nyersanyagok

Az üledékes kőzetek a szénhidrogének és a különféle építőipari nyersanyagok gazdag előfordulásai teszik ki a megye ásványkincs-vagyonának jelentős részét. Sajátos természeti erőforrást jelent a megye **termálvízkészlete**.

Zala megye egykoron jelentős **szénhidrogén** – elsősorban kőolaj – **lelőhelyei** (Lovászi, Nagylengyel, Bázakerettye, Hahót) mára **kimerültek**, vagy termelésük alaposan lecsökkent. A szénhidrogén kutatófúrások és a meddő CH kutak viszont a jelentős hévízkészlet kitermelését és hasznosítását teszik lehetővé. A megye területén jelenleg az 500-at is meghaladja a hévízkutak száma. A Közép- Zalai-dombság (Göcsej) rendelkezik a megyén belül a legnagyobb feltárt hévízkészlettel, a táj nagy része 80°C-nál melegebb hévíz reménybeli területnek minősül. **A termálvízre alapozott turisztikai fejlesztések** közül néhányuk országos jelentőségű, illetve európai hírű fürdőnek számít (Hévíz, Zalakaros, Lenti és újabban Kehidakustány, Zalaegerszeg és Zalaszentgrót), de működnek helyi jelentőségű termálfürdők is (Bázakerettye, Pusztaszentlászló, Gelse – az utóbbi kettő fejlesztése még nagyon kezdetleges stádiumban van). A feltárt termálvízkészlet mennyisége és hőmérsékleti jellemzői, és a kitermelésre alkalmas, nagyszámú elfojtott CH meddőkút további termálturisztikai fejlesztésekhez jelenthetnek megfelelő alapot.

Az **építőipari nyersanyagok** közül a folyóvizek által felhalmozott építési kavics és homok a Mura és a Kerka mentén, és a Felső-Zala-völgyben fordul elő nagyobb mennyiségben (Letenye, Molnári, Murakeresztúr, Kerkaszentkirály, Csesztreg, Zalalövő, Zalaegerszeg). Építési agyag, vályog Iklódbördöce, Gutorfölde és Tófej, illetve Zalaszentgrót térségében jelenik meg összefüggően. A megye északkeleti részén **bazaltelőfordulások** ismertek Várvölgy, Vindornyaszlós, Vindornyalak térségében. Vindornyafok, Karmacs közelében díszítő homokkő található, a Keszthelyi-hegység központi régiójában pedig dolomit, dolomitmurva fordul elő.

A **tőzeg és lápföld előfordulások** nagy összefüggő területeket alkotnak. Főbb előfordulási területei a Kis- Balaton medencéje és az Alsó-Zala-völgy, továbbá a Principális-csatorna, a Szévíz és a Felső-Válicka völgye.

Tájhasználati módok [5]

A megye egészének tájhasználati módjai közül uralkodóak a különböző mezőgazdasági területhasználatok, másodlagosak az erdőgazdasági területhasználatok és harmadlagos a települési területfelhasználás. A földterületek művelési ágak szerinti megoszlását nyomonkövető statisztikai kimutatások (2003. évi KSH adatok, kiadva: 2004-ben) szerint (lásd az 1.2. sz. táblázatot) a fenti területi arányokat kifejező sorrendiség stabil.

2. sz. táblázat: A földterület művelési ágak szerinti változása a megyében
(1980-2000.:%; 2003.05.31.:%-ha.)

<i>Művelési ág</i>	<i>1980</i>	<i>1990</i>	<i>2000</i>	<i>2003 év</i>
Szántó	30,67	30,32	29,82	33,8:
				126317
Kert	3,62	4,48	6,18	0,7:
				2648
Gyümölcsös	2,52	1,50	1,48	0,8:
				3022
Szőlő	2,09	1,69	1,28	0,9:
				3585
Gyep	15,09	13,72	13,19	16,1:
				60364
MÖT	54,0	51,7	46,4	52,2:195.9
				36
Erdő	37,8	39,11	39,42	31,5:1179
				61
Nádas	0,02	0,03	0,05	0,03:
				214
Halastó	0,01	0,02	0,02	0,02:
				94
TT	91,89	92,86	85,89	84,02:
				314205
Kivett	8,11	7,14	14,11	15,98:
				59752
MEGYE	100,00%			100:
ÖSSZ.:				373.957¹

Forrás: KSH megyei statisztikai évkönyv 2003

A megye nyilvántartott termőterülete bő két évtized alatt mintegy 8%-kal csökkent, a művelés alól kivett területek viszont közel 8%-os növekménnyel mintegy megduplázódtak. A termőterületen belül a mezőgazdasági összterület mindössze közel 2%-kal csökkent, miközben az erdőterület is, közel 6%-os csökkenést mutat. A fenti területi változások 1980 és 1990 közt mérsékelt ütemben következtek be, mintegy 90%-ban 1990 és 2000–2003. közt zajlottak le.

1.3. Zala megye környezeti állapotfelmérése [23]

Zala megye Magyarország délnyugati részén, a Zalai-dombság által uralt területen, 3784 km²-en fekszik, amit kisebb területen a Keszthelyi-hegység, a Kis-Balaton és a Balaton, valamint a Mura-menti síkság tesz még változatosabbá. Klímája az országosnál csapadékosabb (7-800 mm/év), kevésbé napos (1900 – 1950 napsütéses óra/év) és hűvösebb, de egyidejűleg kiegyenlítettebb is. A megye nyugati, hűvösebb és csapadékosabb, Zalai bükk tájának is nevezett részétől kelet felé fokozatosan, kis mértékben melegebb, naposabb (Balaton mellett már 2000 óra feletti) és szárazabb (700 mm/év vagy az alatti).

Zala **felszíni vízrendszerét** a Balaton vízgyűjtőjéhez tartozó **Zala-folyó vízgyűjtője** uralja, ami a Balaton vízutánpótlásának mintegy felét biztosítja. Ezen túl a megye déli, délnyugati területei a Mura, a megye délkeleti szeglete pedig a Marcal folyó vízgyűjtőjéhez tartoznak. A Zala vízgyűjtője, régióinkban egyedüli folyóként teljes mértékben hazánkban helyezkedik el, így vízminősége tekintetében különös felelőssége van a térség érintett szereplőinek. A megye területén belül a jelentősebb vízfolyások a Kerka, a Cserta, Alsó-Válicka, Felső-Válicka, Szévíz, Principális és a Gyöngyös-patak. **A megye középső és nyugati területein az ezek és a befolyó kisvizek által alkotott vízhálózat sűrű, jó vízellátású.** A megye további területein azonban a kisvizek mellett nagy számban találhatók időszakos vízfolyások is. A megye vízfolyásainak vízminősége uralkodóan III. tűrhető kategóriába tartozik, de néhol már a II. jó kategóriát is eléri, az utóbbi évek csökkenő pontszerű és diffúz szennyezésének csökkenése miatt. A fokozatosan javuló kiépítettségű szennyvízelvezető és -tisztító rendszerek, illetve a szippantott szennyvizek mezőgazdasági ülepítőkben való elhelyezésének megszűnése, illetve a mezőgazdaság erőteljes visszaszorulása és átalakulása (csökkenő kemikália felhasználás, csökkenő intenzív állattartás) együttesen a felszíni vizek javuló minőségét vetíti előre. A többnyire átgondolatlan, nem komplex vízgyűjtő szemléletű, általában gazdasági célú vízrendezések, az erősen szabdalt felszínen nem okszerű tájgazdálkodás miatti erőteljes erózió, illetve az időszakonkénti aszályosabb évek (nem függetlenül az ökológiai szempontokból átgondolatlan vízrendezéstől) azonban negatívan hatnak a kisvizek ökoszisztémájára, ezáltal vízminőségére.

Zala megyét a Balaton, mint Közép-Európa legnagyobb édesvízi tava a 3 megye közül a legkisebb mértékben, de érinti. **A Balaton elsődleges védműve, a Kis-Balaton, annak is I. és II. üteme jellemzően Zala megyében található,** akárcsak a Zala-folyó vízgyűjtőjének nagyobbik része. A Balaton esetén a vízminőség 2000 óta folyamatosan javuló minőségéről beszélhetünk, amit főként a Kis-Balaton hatásának, illetve az ezidőtájt a Balaton körül körbeért szennyvízcsatorna rendszernek köszönhető. Ez a folyamat a Balaton 2000 és 2004 első fele között tartó erősen aszályos időszak alacsony vízállásai idején is tartható volt. Mára az évtizedek óta kifejezetten rossz, balatoni eredmények között a legrosszabb vízminőségű Keszthelyi-öböl is – ahova a Zala-folyó torkollik -, kifejezetten jó vízminőséget tud felmutatni, amit az ottani víz egy méternél és nagyobb átlátszósága szemmel is igazol. A Kis-Balaton II. ütemének befejezése ugyan még nem ért véget, de amennyiben az újabb területek elárasztását követően sem történik jelentős változás, úgy a Balaton vízminősége jó eséllyel jó maradhat. A Kis-Balaton esetén kiemelendők annak természetvédelmi és vadászati vonatkozásai is, a vízvédelmi funkciói mellett.

A megyére jellemző még az a 29 db, főként a duzzasztással létrejött (pl. Nagykanizsa Csónakázó-tó, Zalacsányi-tó) vagy a tőzegbányászattal (Pötrétei halastó rendszer) létrejött kisebb tó, tározó, illetve az 5 db mesterséges halastó (pl. Nagykanizsa – Mórighely). Újabban kavicsbánya tavak is kialakítás alatt állnak, főként a Mura kavicsfordaléka területén. Ezek vízminősége szintén a III., tűrhető kategóriába sorolható, hasznosításuk általában horgász-, ritkábban jóléti tó.

A **felszín alatti vizek** között a talajvíz követi a domborzat és a vízellátás változatos körülményeit, így megjelenése is eltérő. A talajvíz csak a Kerka-, a Mura-, a Dráva-, és a Zala-folyó és a jelentősebb patakok völgyében képez összefüggő, 2-4 méter közötti réteget. A további, érintett területeken is főként csak a patakvölgyekben van 2-3 méter körül a talajvíz szintje, másutt az 4 és 7 méter között mozog. A talajvizek a megye egész területén a kalcium-hidrogén-karbonátos típusba sorolhatók, és gyakran, egyes adatok szerint közel 40%-os mértékben nitrátosak. A felszín alatti vizek másik értéke, a termálvíz készlet. A MOL által **hazánk egyik legjobban megkutatott és szénhidrogén kutakkal sűrűn feltárt területe Zala**. Szinte a teljes megye alatt megtalálhatók magas hőmérsékletű, különböző rétegekben található termálvizek. Ezek között is a legjelentősebb a Hévízi-tavat is tápláló réteg, amely azonban az illetékes hatóság által már potenciálisan veszélyeztetettnek minősül, a rá települt nagy számú vízkiemelés okán, illetve a megbízható monitoring adatok hiányában. A Hévízi-tavat a 80-as évek végéig veszélyeztető Nyírádi mélyművelésű bauxit bányászat miatti vízkiemelés komolyan veszélyeztette, de ennek lezárásával a vízkészlete és hőfoka helyreállt. Ma a térségben azonban Hévíz, Zalakaros, Kehidakustány fürdői és termálszállói (amelyek összességében több mint másfél millió vendégéjszaka forgalmat generálnak) gyakorlatilag érdemi monitoring adatok nélkül hasznosítják. A fenti termálfürdők mellett jelentős számú hasznosítást jelentenek a kisebb fürdők, mint a lentii, a zalaszentgróti, a legújabban kialakított és a jövőben intenzív fejlesztésre kerülő zalaegerszegi, és a további, jövőben fejleszthető kisebb fürdők, mint a gelsei, letenyei, stb. A termálvizek újabb, potenciálisan szintén jelentős, szintén komoly környezeti kockázatot jelentő módja, a geotermikus energiahasznosítás, amely azonban technológiájában, a visszasajtolás révén nem mennyiségi, hanem esetleges technológiai eltéréseken keresztül szennyezési veszélyt jelenthetnek.

Zala megye talajviszonyait a domborzata, a klímája, az ezek befolyása menték kialakult növénytakarója és az ember alakítja. Az ember nélkül a megyére az erdőtalajok, azon belül is a barna erdőtalajon, mint az agyagbemosódásos, a Ramann-féle és a völgyekben a pszeudoglejes barna erdőtalaj jellemzi. A megye északi és keleti hátságain a kibukkanó lösz-, és homokhátakon földes kopárok, a Keszthelyi-hegységben pedig illetve rendzina talajok alakultak ki. A Zala-folyó, a Mura és a további jelentősebb felszíni vízfolyások mentén jelentős a réti talajok mennyisége. Szintén jelentősek ezen hasonló adottságú vízfolyások mentén a láptalajok, amelyek 54 települést érintenek. A talajok termőképessége csak a sík területeknek uralkodóan nem a vízhatás által meghatározott részein nagyobb, másutt közepes vagy kifejezetten gyenge termőképességi osztályba tartoznak. Igen jelentős Zalában az erős kitettségű, nagy lejtésű területek aránya, amelyeken az erózió komolyan rontja a talajok termőképességét a felső, humuszban gazdag rétegek lemosódásával, és az alsó, általában homok, a megye északi és középső részein pedig lösz alapkőzet kibukkanását okozva. Ez jól követhető szemmel is a tavaszi időszakban. Összességében **a talajon környezeti szennyezettsége alacsony**, ám az erózió jelentős, így azok érzékenysége növekszik. Szintén jelentős a sérülékeny vízbázisok száma és védőterületeik kiterjedése, ami az adott helyeken minden potenciális és tényleges talaj- és vízszennyező forrás felszámolását szükségessé teszi. Ma ezek száma már alacsony, jelentősebb kockázatot a korábban elrejtett, máig felszínre nem került esetleges illegális lerakók, és tározók jelenthetnek. Komolyabb szennyezettséget Sármelléken, az egykori szovjet laktanya alatt ismerünk, ahol a kármentesítés elsősorban felszíni jellegű, nem teljes körű volt. Ma pontosan nem ismert a talajban lebegő olaj mennyisége, ami potenciális kockázatot jelent a jövőben. Hasonlóan szennyezettek a további katonai létesítmények, illetve gazdálkodói telepek, ahol üzem-vagy fűtőanyag tárolás folyt felszín alatti, akkoriban egy rétegű tároló tartályokban. Ezek potenciális kockázatot jelentenek, amit idővel fel kell számolni.

Zala levegőminősége kifejezetten jó. A korábban sem jellemző nehézipar, így a zalaegerszegi olajfinomító fokozatos leépülése, és a gazdasági szempontból sajnálatos feldolgozóipar és

egyéb ipari tevékenységek visszaszorulása, illetve az új, a környezetre jelentősen kisebb légszennyezést okozó tevékenységekre való átállás szintén csökkentette a kén-dioxid, és a lebegő por mennyiségét. A lakossági és ipari energetikai átállás a gázra levegőminőség szempontjából szintén kedvező hatású volt (még ha a Kiotói klímavédelmi célok teljesülését nem is szolgálta). A negatív tendenciák szén-monoxid, és a mérési eredmények ellenére a nitrogén oxid terhelésének növekedésével és a szerves vegyület származékok (pl. xilolok, toluol) szintjének közel stagnálásával jellemezhetőek. Ennek oka egyértelműen a motorizáció növekedése. Emiatt ez elsősorban Zalaegerszegen, annak is a belvárosi részein, illetve a jelentősebb átmenő forgalmú utak, főként a teherforgalommal érintett szakaszok mentén jellemző – bár mérési eredmények ilyen tekintetben csak Zalaegerszegen állnak rendelkezésre. Ez folyamatosan növekvő terhelést mutat, ami főként az EU csatlakozás után, a vizsgált időszak utolsó évétől megugró tendenciákat mutat. Zalaegerszeg esetében enyhülést a vizsgált időszakban EU-s forrásokból kiépült északi és keleti elkerülő szakaszok jelentettek, amik az átmenő forgalmat kivezették a városból. További jelentős javulást a vasút deltavágány kiépítése fog jelenteni, amely idővel a belvárostól még északabbra helyezi át a továbbra is jelentős belső forgalmat.

A fentiekkel együtt is azonban a megyét a jó, helyenként kiváló levegőminőség jellemzi.

1. sz. táblázat: A kibocsátott légszennyező anyagok éves mennyisége a megye területén

Szennyező komponens	Kibocsátás kg/év			
	1999	2000	2001	2003
Kén-dioxid (SO ₂ és SO ₃), mint SO ₂	881 297	1 169 184	30 589	376 078
Szén-monoxid	963 692	82 030	328 653	1 870 608
Szilárd anyag	277 687	260 703	74 525	71 602
Nitrogén-oxidok (NO és NO ₂), mint NO ₂	623 259	950 942	40 971	342 968
Xilolok	19 018	11 596	12271	14 991
Toluol	28 087	27 301	23 032	20 047

Forrás: Zala megye területrendezési terve, ÁNTSZ adatok

A **zaj- és rezgés terhelés** a megyében szintén elsősorban a közlekedéshez kapcsolódóan jelent meg problémaként. A **közúti közlekedésből eredő zaj** szintje a települések, a települések közül is kiemelten a városok, forgalmasabb területein – részben a belső forgalomból, illetve részben az országos főútvonalak települési belterületi szakaszainak átmenő forgalmából eredően – általában a nappali és az éjszakai időszakban is meghaladja a megengedett határértéket. A települések lakott területrészeit láncszerűen, helyenként szoros egymás utáni fekvésben fűzik föl az országos főutak (a 7. sz., 75. sz., a 76. sz., a 74. sz., a 86. sz. és a 61. sz., 71. sz. főutak rövid megyei szakaszai) és a M7/M70 sz. országos gyorsforgalmi főútvonal.

Az országos főutak átmenő forgalmából eredő zajterhelés elleni védelemnek azonban a leghatékonyabb, de egyben igen költséges eszköze a települések védendő területeit (pl. lakott belterület) mentesítő elkerülő útszakaszok megépítése. A korábban tapasztalható **üzemi eredetű zajproblémák** jelentős része megoldódott azzal, hogy a gazdasági átalakulás következtében a határérték feletti zajt kibocsátó üzemek közül sok megszűnt, vagy addigi tevékenységét megváltoztatta.

Zala megye **természeti rendszereit** a változatos geológiai felszíne és változatos mikroklimája alakítja. A megye nyugati – délnyugati részén, és a keleti, északi kitettséggű oldalakon a bükkösök, gyertyános-tölgyesek, míg a többi részén és a déli, nyugati kitettséggű oldalakon a cseres-tölgyesek a potenciális növényborítás társulásai.

A megye területe nagyobb részt a Balatoni Nemzeti Park Igazgatóság illetékessége alá tartozik, csak észak-nyugaton található pár település Vas megye határán 5 települést érintően az Őrségi Nemzeti Park részeként. A Balatoni Nemzeti Park által érintett 22 település a Keszthelyi-hegység területén és a Kis-Balaton térségében található. A megyében további 3 országos jelentőségű természetvédelmi terület található, mintegy 300 ha-on. Ezek a Keszthelyi kastélypark, a Hévízi-tó, mint geológiai érték és a Zalakomári madárrezervátum. Ezen túl további 110 helyi jelentőségű természetvédelmi terület és természeti érték található közel 2720 ha-on. Az ex-lege védett láp és tőzegterületek összesen 9800 ha-t tesznek ki. Ezek közül a lápterületek az alábbi településeket érintik: Alsópáhok, Barlahida, Bazsi, Belezna, Bocfölde, Cserszegtomaj, Csöde, Egervár, Felsőpáhok, Galambok, Gelse, Gelsesziget, Gősfá, Hernyék, Hévíz, Homokkomárom, Kacorlak, Karmacs, Kehidakustány, Kerkakutas, Keszthely, Kilimán, Kisgörbő, Magyarszombatfa, Mihályfa, Nagykanizsa, Nagykanizsa – Miklósfá, Nemesbük, Óhid, Ortaháza, Pacsa, Pölöskefő, Pötréte, Rezi, Sármellék, Sümegcsehi, Szalapa, Szentgyörgyvár, Szepetnek, Tekenye, Túrje, Várvolgy, Vasboldogasszony, Vaspör, Vindornyaszőlős, Zalacséb, Zalakoppány, Zalaköveskút, Zalahívő, Zalasántó, Zalaszentgyörgy, Zalaszentmihály, Zalaudvarnok, Zalavár. Ezekkel a megye közel 9,5%-a védett. A NATURA 2000 területek kijelölése során a ma meglévő védett területek mellett további érzékeny természeti területek, mint a Zala-mente, a Kerka-mente, illetve a Mura-, és Dráva menti térségek kerültek részleges gazdasági korlátozás alá. Ezekkel a területekkel együtt a zalai valamilyen védettséget élvező területek a megye közel 20%-át teszik ki! Ez nagyon komoly értéke a megyének, aminek megóvása az életminőségre gyakorolt hatása mellett komoly idegenforgalmi lehetőségeket is rejt (érdemes figyelembe venni, hogy az európai legjelentősebb idegenforgalmi eredményeket elért térségek meghatározó mértéken tiszta, és hasznosítható természeti értékeikre építettek).

A megye jelentős erdősültsége közel 31%, ami másfélszerese az országos átlagnak. Ezen belül egyes kistájai kiugróan magas erdő borítottságú, így a Keszthelyi-hegység 70% felett, a Zalai-dombság 33% felett. Az erdőterületek egy részén, ahol az emberi behatások a lehető leginkább megszüntethetők erdőrezervátumokat jelöltek ki. Ezek a Tátika erdőrezervátum Zalasántón, 259 ha-on, ebből magterület 87,5 ha, a Világos erdőrezervátum 309 ha-on, amiből magterület 46,4 ha Balatongyörökön és Balatonedericsen (Veszprém megye), a Vétyem erdőrezervátum 183,3 ha-on Törmaföldén, amiből 31 ha a magterület, a Remetekert erdőrezervátum 157,6 ha-on Nagykapornakon, amiből 31,8 ha a magterület és a Csörnyeberek erdőrezervátum 105,4 ha-on Zalakomáron, amiből 25,1 ha a magterület.

Zala állatvilágából a vadállomány és a madárvilág emelhető ki, különös természeti értéként. Csak a Kis-Balaton térségében több, mint 250 fajt számoltak, amiből közel 110 fészkel is, ezen belül mintegy 27 fokozottan védett. Zala más területei is kedveznek az egyik legnagyobb ragadozó madarunknak, a réti sasnak, de jelentősek a vízimadár élőhelyek a megye halas-, és horgásztavain, tőzeg-, és kavicsbányái mentén is. Az erdei fajok száma és értékei is jellemzik a megyét, ezek közül fekete gólya, réti sas emelhetők ki, mint különös értékek. A megyében működik az ország egyik legrégebbi, állandó gyűrűző bázisa Fenékpusztán, a védett Balaton parti sávban, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület működtetésében, ahol a nádi madárfauna, illetve amin keresztül a Kis-Balaton madárállománya is megismerhető.

Zala megyében a **szennyvizek gyűjtése, szállítása és tisztítása** a régió másik két megyéjéhez képest, Zala aprófalvas településszerkezete és változatos domborzati viszonyai miatt nehezebb feladatot jelent. Ehhez képest a szennyvízhálózatba bekapcsolt lakások aránya szinte megegyezik Vas megyével, aránya *61,38% volt 2004-es adatok szerint* (KSH, T-STAR, 2004). A tisztítási fok egyes adatok szerint a városok és kistelepülések viszonylatában azonban már 85 – 25%-os megoszlású, ami a csatornahálózattal való ellátottságot jelenti (a 100%-hoz képesti százalékos eltérés az eltérő arányú lakosság miatt van). Ebben **jelentős szerepe**

volt Zalaegerszeg és térsége két ISPA nagytérségi projektjének, amelyből egyik már lezárult, a másik folyamatban levő fejlesztés, illetve azon fejlesztéseknek, amik például a határ mentén zajlottak Phare CBC támogatással, továbbá a Balaton menti, országosan kiemelt támogatást élvező fejlesztéseknek. A további előrelépés azonban Vas megyéhez képest is nehezebb lesz, annak ellenére is, hogy a megye jelentős része a Balaton kiemelt, I. vízbázis védelmi területéhez tartozik. A fő gondot a fennmaradó **települések nagy száma, alacsony lakosszáma**, illetve **a domborzati viszonyok akadályai jelentik**. A probléma Vas megyéhez hasonlóan szintén kezelhető lenne az egyedi, **főként természetközeli megoldások engedélyezése** enyhítésével, ami nem jelentene az adott környezetben a mostanihoz képest terhelés növekedést – ugyanis a kerekeken történő szennyvíz szállítási kötelezettségét a települések vezetői nem szívesen tartatják be, a hatóságnak pedig erre nincsenek meg a megfelelő kapacitásai. A megoldás a téli kibocsátási értékek enyhítése, ezzel pedig a jelenlegi nem tisztított kibocsátás helyett 70–75%-os tisztítási hatékonyságú fok elérése lenne, ami alacsony beruházási és működési költségű, természetközeli, tájba illő rendszerekkel akár településenként egyedileg is megoldható lenne. Ez mindenképpen előrelépés lenne a nem kellő eredményességgel működő szippantás, amúgy sem zárt szennyvízgyűjtőkből elszivárgó, tisztítatlan szennyvizével szemben. Az ipari szennyvízkezelések terén további feladatot azok előkezelése jelente, ami a településeken keletkező szennyvíziszap szennyezettségét csökkenthetné, ezzel elősegítené annak könnyebb és olcsóbb hasznosítását.

Zala **hulladékgazdálkodása** terén a fejlesztés a meghatározó. A hulladékgyűjtés és szállítás közel 100%-os, a 257 településből 254 településben (99%) működik pormentes kommunális hulladékgyűjtés. Az elszállított hulladék azonban ma szinte teljes mértékben deponálásra kerül, ami az európai gyakorlatban célként tekintett hulladékpiramisnak az alsó szintje. Ezt megelőzik az égetés, a visszanyerés, a szelektív gyűjtés és újrahasznosítás és legfőképpen a megelőzés. A jelenleg megvalósítás fázisában levő, több mint 8 milliárd Ft nagyságrendű, Vas megyei településekkel együtt több, mint 300 települést átölelő **Nyugat-balatoni Nagytérségi Hulladékgazdálkodási Rendszer** célja, hogy ezen a helyzeten változtasson. A jelenleg üzemelő, műszakilag megfelelő Zalaegerszeg – búslakpusztai, 600 000 m³ kapacitású, és a Nagykanizsa-bagolai, közel 320 000 m³, de két ütemben megháromszorozható kapacitású telep mellett **egy új lerakó jön létre Zalabér területén, 1 000 000 m³ kapacitással**. Ezen túl átrakó telepek kerülnek kialakításra Lentiben, Keszthelyen és Vas megyében Celldömölkön. A projekt során a teljes területen megvalósul a szelektív hulladékgyűjtés, várhatóan 2007-re, ami már lehetővé teszi a begyűjtött hulladékok újrahasznosítását, és a lerakásra kerülő mennyiség csökkentését, illetve az újra nem hasznosítható, előkezelt hulladék további (esetleg energetikai) hasznosítását is. A program fontos része, a költségek közel harmada mértékéig a ma jelentős mennyiségű illegális, vagy megtűrt, illetve korábban engedélyezett, de mára bezárt, műszakilag nem megfelelő lerakók rekultivációja, indokolt esetben felszámolása. Ezek komoly felszín alatti vízbázis, illetve talajvédelmi megelőző jellegű beavatkozások, amik jelentősen csökkenthetik a környezet további károsodása esélyének csökkentését. A rendszer felállása lehetővé teszi a szelektíven gyűjtött hulladékok újrahasznosítását végző gazdaság fejlődését is – az alapanyag rendelkezésre állásával.

1.4. ZALA MEGYE TELEPÜLÉSHÁLÓZATA

1.4.1. A megye településhálózatának alapjellemzői [8]

Zala megye a Nyugat-Dunántúli Régióban Győr-Moson-Sopron megyét követi terület és népesség tekintetében. Az ország településeinek 8,1%-a, a régió településeinek 39%-a található területén, ami 257-et jelent. A megyében hat statisztikai kistérség található.

Zala megye településhálózatának egyik fő jellemzője aprófalvas jellege. A sajátos településstruktúrát jellemzi, hogy a 257 településből 156 lakossága nem haladja meg az 500 főt (települések 60%-a)¹. A különösen veszélyeztetett 200 fő alatti települések arányát tekintve Zala megye abszolút élen jár a Régióban. A megyében a települések 28% -a tartozik ebbe a népességekategóriába, míg a szomszédos Vasban ez „csak” 16%.

Kistérségi szinten a megyén belül jellemzően nagy eltérés van a kis lélekszámú falvak arányát tekintve. Az 500 fő alatti települések tekintetében megyei átlagnál messze nagyobb arányokat találunk a Lenti (80%) kistérségben, míg jóval átlag alatti a Keszthely-Hévízi (37%) kistérségben.

Az országos viszonylatban is rendkívül elaprózódott településhálózati struktúrát a magas településűrűség jellemzi. 100 km²-re 6,8 település jut, ami kétszerese az országos értéknek (3,4 település/100km²) és régiós átlagnál is jóval magasabb (5,8 település /100 km²). A nem városi települések átlagos népességszáma 526 fő, ami országos szinten a megyék között a második legalacsonyabb érték.

A megyében az urbanizáltság foka (a megye városi lakosságának aránya a teljes lakosságon belül) 55%, ami valamivel a régiós átlag alatti (56,3%). Területi különbségeket jellemzi, hogy a Nagykanizsai és Zalaegerszegi kistérségben ez az érték meghaladja a 60%-ot, míg az Letenyei és Lenti kistérségben 24 illetve 37%, tehát jóval az átlag alatti.

A KSH népességekategóriákat figyelembe véve az egy városra jutó lakosságszám jellemzően alacsonyabb az országos átlagnál. Jellemzően a **kilenc** városi rangú település egyike sem éri el a 100 000 főt. A két megyei jogú város, Zalaegerszeg (62 029 fő) és Nagykanizsa (51 102 fő) lélekszáma haladja meg az 50 000-t, egyetlen város (Keszthely) lakosságszáma van 10 000 fő felett (21 418 fő). Zalaszentgrót és Lenti lakossága közelíti a 10 000-t, míg Hévíz, Letenye, és Zalalövő népessége 5000 fő alatti, a megye legkisebb népességű városa Zalakaros, amely elsősorban speciális és ezzel összefüggésben szolgáltató funkciói miatt kapott városi rangot (lásd az 1.4.2. sz. ábrát).

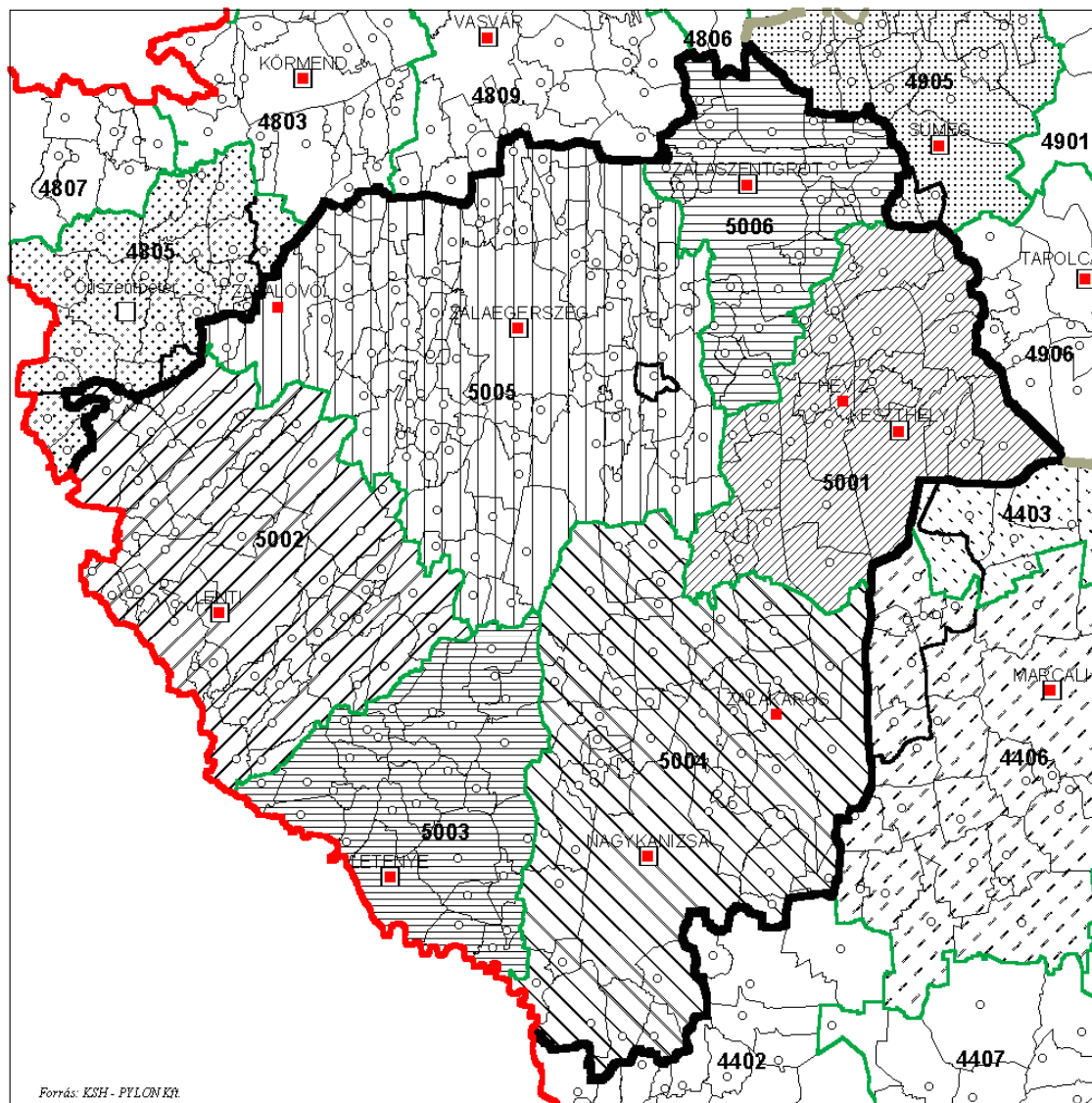
Az erősen súlypontosított település hálózatot jellemzi, hogy egy városra 27 falu jut, ami több mint kétszerese az országos 13,4 értéknek. Régiós szinten ez 24 falu/város.

A KSH vizsgálatai szerint a két megyei jogú város közül, Zalaegerszeg körül indult meg az agglomerálódás folyamata. A Zalaegerszegi agglomerálódó térség 29 településből áll. A településcsoport északi irányban kiterjedtebb, amit a domborzati és közlekedés viszonyok magyaráznak elsősorban. A KSH vizsgálatai alapján Nagykanizsa környékén nem rajzolódik ki egy olyan településcsoport amelyre az agglomerálódási folyamatra utaló jelek egyértelműen jelentkeznének.

¹ Hasonló településszerkezetű megyéket a Dunántúl nyugati dél-nyugati területein találunk Zalában szintén 60%-t, Baranyában 68%-t képviselnek ezek a települések.

Zala megye
KSH statisztikai kistérségei
(2003)

M=1:500.000

Forrás: KSH - PYLON Kft.

□ Zala megyei különböző Kistérségi Társulás
valamelyikébe tartozó település

5001 KSH Kistérség száma

□ KSH Kistérség központja

○ Település

— Országhatár

— Megyehatár

— KSH statisztikai kistérség határa

— Közigazgatási határ

■ Város

Érintett KSH kistérség

4403 - Fonyódi

4406 - Marcali

4805 - Óriszentpéteri

4905 - Sümegi

5001 - Keszthelyi

5002 - Lenti

5003 - Letenyei

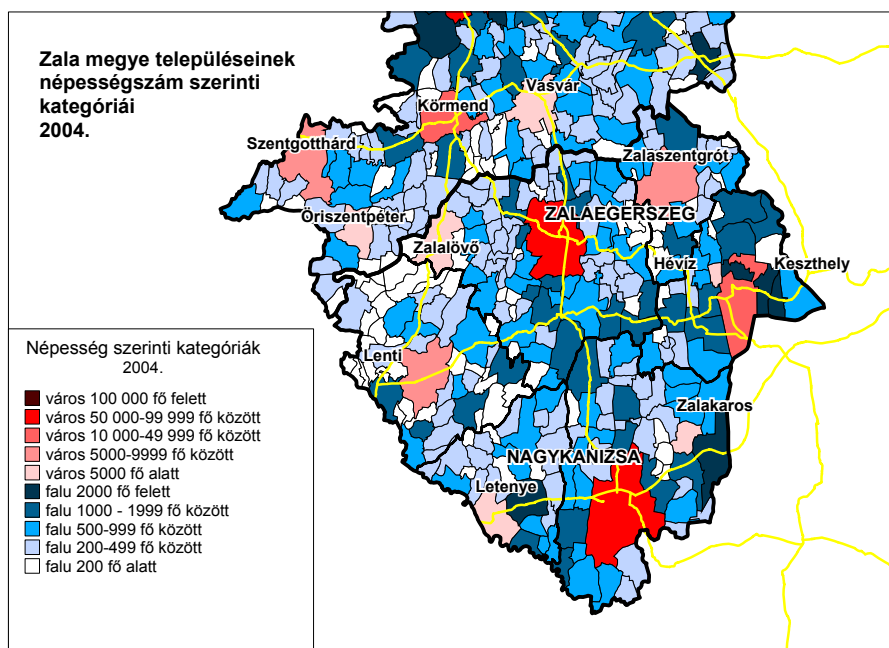
5004 - Nagykanizsai

5005 - Zalaegerszegi

5006 - Zalaszentgróti

**1.4.1. sz. ábra: ZALA MEGYE 6 STATISZTIKAI KISTÉRSÉGÉNEK
ÉS A SZOMSZÉDOS MEGYÉK KISTÉRSÉGEINEK
TERÜLETI LEHATÁROLÁSA [4]**

Térkép 1.

1.4.2. sz. ábra: Zala megye településeinek népességszáma szerinti megoszlása

1.4.2. A megye településeinek fejlődési dinamikája 1990–2004

A települések fejlődési dinamikájának vizsgálata során olyan tényezők kerületek kombinálására, amelyek jól jelzik a településen zajló gazdasági társadalmi folyamatok tendenciáit. A négy tényező közül három (állandó népesség, lakásszám, személyi jövedelem adó alap) 2004-es értékeit az 1990-es, illetve a harmadik esetben 1996-os értékekhez viszonyítottuk. A régiós városi és falusi átlagok megállapítása után a települések növekedés értékeit mérlegelve elvégeztük a kódolást. Az átlag érték feletti értékek 1-es kódot kaptak. Ugyanezt megtettük a negyedik tényezővel is, ami az 100 lakosra jutó építőipar nemzetgazdasági ágban tevékenykedő vállalkozások száma volt (mint az egyetlen statikus tényező a vizsgálatban).

A vizsgálat eredményeként **dinamikus növekvő**, **növekvő** és **stagnáló-hanyatló** kategóriákat határoztunk meg. Amennyiben a településen 3 vagy 4 tényező átlagon felüli volt, dinamikus növekvő kategóriába soroltuk, 1 és 2 elem átlag feletti volta esetén növekvő kategóriába került, amennyiben egyik elem sem volt átlag felett a település a stagnáló-hanyatló kategóriába sorolódott.

Zala megyében a kilenc város közül négy (Zalaegerszeg, Lenti, Zalakaros, Hévíz) mutatott dinamikus növekedést, míg többi város fejlődési dinamikája – beleértve Nagykanizsát is – elmaradt ettől. Elemzésünk szerint a megyében nincs stagnáló – lemaradó városi település.

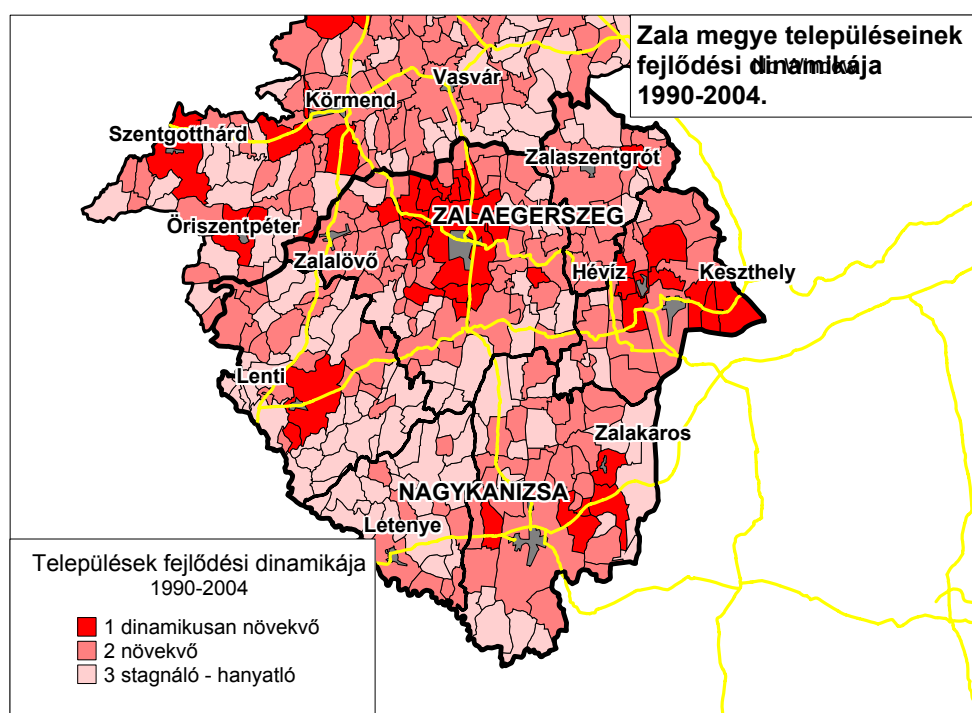
A nem városi rangú települések 12%-a (32 db) tartozik a dinamikus növekvő 47%-a (118 db) a növekvő, míg 39%-a (99 db) a stagnáló-lemaradó kategóriába. Jellemző az egyes településkategóriák földrajzi elhelyezkedése, amelyek markánsan kirajzolódó összefüggő „foltokat” alkotnak a megyén belül. Összefüggő dinamikus terület a megyeszékhely és annak agglomerálódó térségében tapasztalható, emellett a Balaton üdülőövezetéhez, illetve Zalakaros környékéhez is köthető egy-egy ilyen összefüggőbb dinamikus térség. A megye északi és keleti területe viszonylag homogén dinamikus és lassabb ütemben növekedő településekből áll, míg dél-nyugati részén a 75-ös számú főút menti növekvő településekkel meg-

szakítva egy stagnáló-lemaradó terület található. Ha a dinamikát mutató térképet összevetjük a települések népességszám szerinti kategóriát bemutató térképpel látható, hogy a lemaradó területen domináns település típusként jelentkeznek a 200 fő alatti aprófalvak.

A megyét nyílt rendszerként, régiós kontextusban kezelő térkép tanúsága szerint a problémás terület az északi nyugati irányban, megyehatáron túl a szomszédos Vas megye déli területén is folytatódik, ugyan itt már nem egyértelmű a stagnálás – a terület mozaikosabb tehát tartalmaz növekvő, sőt dinamikus településeket is.

Zala megye stagnáló-leszakadó része azonosítható azzal a sajátos természeti viszonyokkal jellemezhető területtel, ahol az É-D-i orientáltságú párhuzamos völgyek és domborok korlátokat szabtak (szabnak) a települések közötti fizikai kapcsolatok kiépítésének.

Térkép 2.

1.4.3. sz. ábra: Zala megye településeinek fejlődési dinamikája

1.4.3. A megye településeinek funkciók szerinti kategorizálása

A települések funkcionális jellemzőinek és ez alapján történő kategorizálásuk célja, hogy meghatározásra kerüljenek a megye funkcionális központjai és azok erőssége; kirajzolódjanak a potenciális nem városi rangú térségi alközpontok, valamint azon területek, amelyek mindezek híján központhiányosnak tekinthetők. A vizsgálat során elkülönülve foglalkoztunk a szolgáltató, igazgatási és speciális funkciókkal, amelyekre egyenként funkció-gazdagság szerint kódokat határoztunk meg. A kódok önmagukban is értelmezhetők, de komplex képet ezek kombinációi adnak. A vizsgálatban elkülönítettük a városi és nem városi településeket. A speciális funkcióktól eltekintve más tényezőket vettünk figyelembe a városok és a nem városi települések között.²

² A részletes módszertani leírást lásd a mellékletben.

Térkép 3. Régiós kontextusban mutatja be Zala megye településeinek funkciógazdagságát, amely lehetővé teszi az összehasonlítást a Nyugat-Dunántúli Régió további két megyéjével.

A megyében két megyei jogú város található (Zalaegerszeg és Nagykanizsa), melyek természetesen mindkét fő funkciótypust tekintve teljes körű ellátottságot mutatnak. A városokra jellemző, míg Zalaegerszeg és Nagykanizsa is mindhárom speciális funkcióval bír, azonban a felsőfokú képzési intézményeik, helyben nem rendelkeznek központtal.

A megyei jogú városok után a megyében Keszthely rendelkezik a legteljesebb funkciógazdagsággal, bár igazgatási funkcióit tekintve gyengébb. Keszthely város különlegessége, hogy idegenforgalmi specializációval és felsőfokú képzési intézménnyel (annak nem intézményi központja) is rendelkezik, ami a nem megyei jogú városok körében egyedülálló nem csak a megyében de a Régióban is.

A városok harmadik kategóriájába tartozik a megye többi városi települése: Lenti, Letenye, Zalaszentgrót és Hévíz, amelyek hiányos ellátottsággal bírnak vagy szolgáltató, vagy az igazgatási funkciójukat tekintve. Hévízen kívül, az e kategóriába sorolt városok kistérségi központok. Hévíznek természetesen igazgatási funkcióiban vannak lemaradási, de ezeket a szolgáltatásokat Keszthelyen könnyen el lehet érni.

A negyedik kategória Zalakaros és Zalalövő városokat tartalmazza. Erős funkcionális hiányosságai ellenére Zalakaros Európa-hírű turisztikai vonzerejével emelkedik ki. Zalalövő egy valamikori erősen központhiányos terület közepesen megerősödött magja, igen gyenge igazgatási funkciókkal.

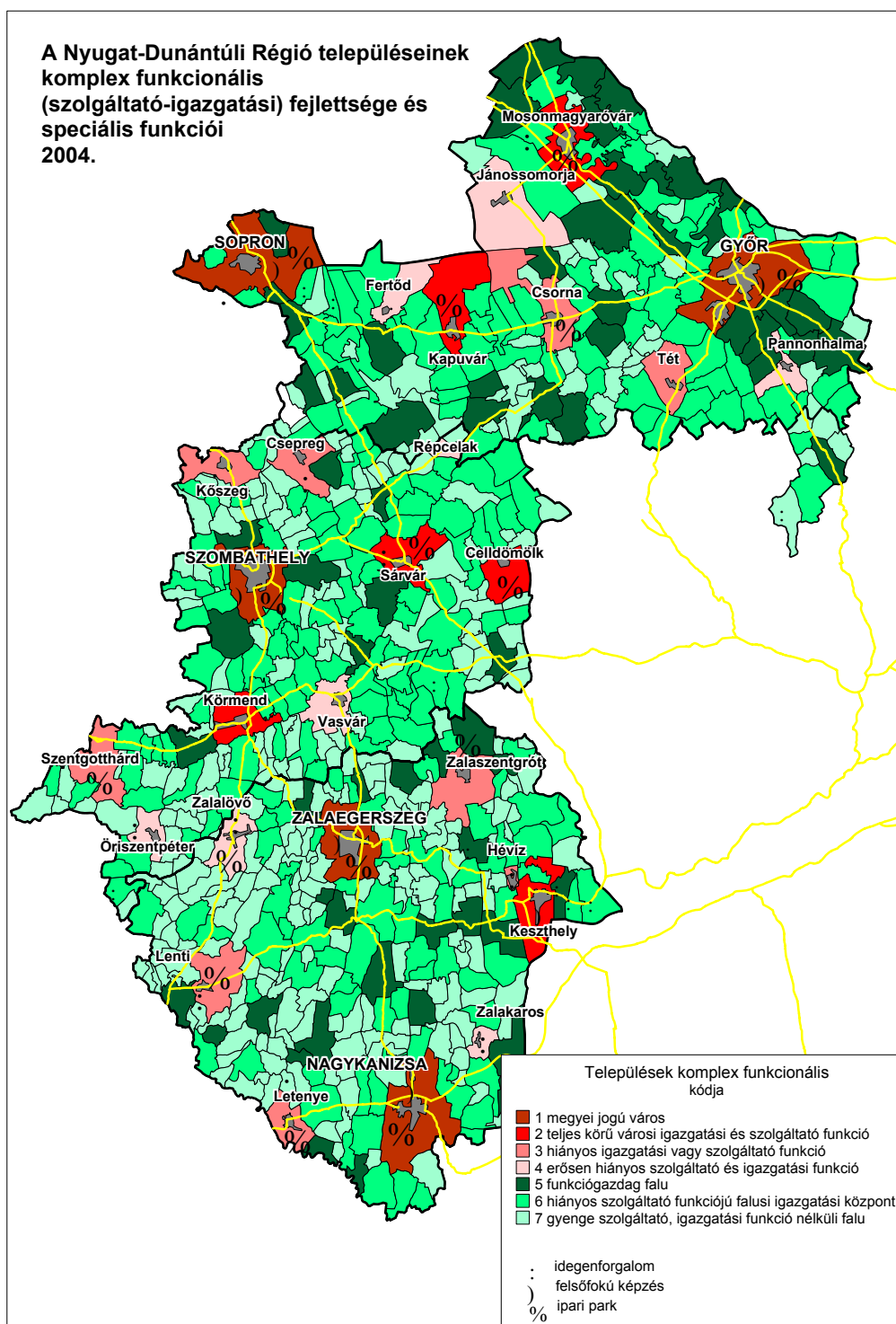
A funkciógazdag falusi települések (falvak 9%-a, 23 db) kategóriájába azon a helyek tartoznak, amelyek teljes körű a nem városi szolgáltatások közül képesek a lehető legtöbbet nyújtani, elsősorban saját és a környékbeli lakosság számára. Ezek a települések részben a megye középső részén főként a 75-ös út mentén húzódnak. E településcsoportból kiemelkedik Bak, Pacsa, Egervár, amelyek eltérő okokból ugyan de jelentős funkciógazdagsággal bírnak, és mikro-térségi vonzásközpontként szerepelnek.

A hatodik településcsoportba a hiányos szolgáltató funkciójú falvak kerültek (28%, 71 db), amelyek mind rendelkeznek helyi igazgatási funkcióval (esetenként körjegyzőségek központjai). Erősen hiányos szolgáltató és igazgatási funkció nélküli falvakat (a falvak 62%-a, 154 db) nagyobb koncentrációban a megye nyugati és déli-nyugati részén annak elmaradottabb, alacsony dinamikájú területén találunk.

Hagyományos térségi **vonzásterülettel** a történelmi hagyományokkal rendelkező városi települések rendelkeznek, amelyek a kistérségi központok. Az idegenforgalmi specialitású két város igen kicsi vonzásterülettel rendelkezik ellátó-szolgáltató funkcióiból kifolyólag. Ez elmondható Zalalövő esetében is.

Nemzetközi vonzásterülettel potenciálisan Nagykanizsa rendelkezik a megyében, azonban a jelenleginél intenzívebb napi kapcsolatokra Horvátország felé és felől még várni kell.

Térkép 3.

1.4.4. sz. ábra: A Nyugat-Dunántúli Régió településeinek komplex funkcionális (szolgáltató-igazgatási) fejlettsége és speciális funkciói (2004)

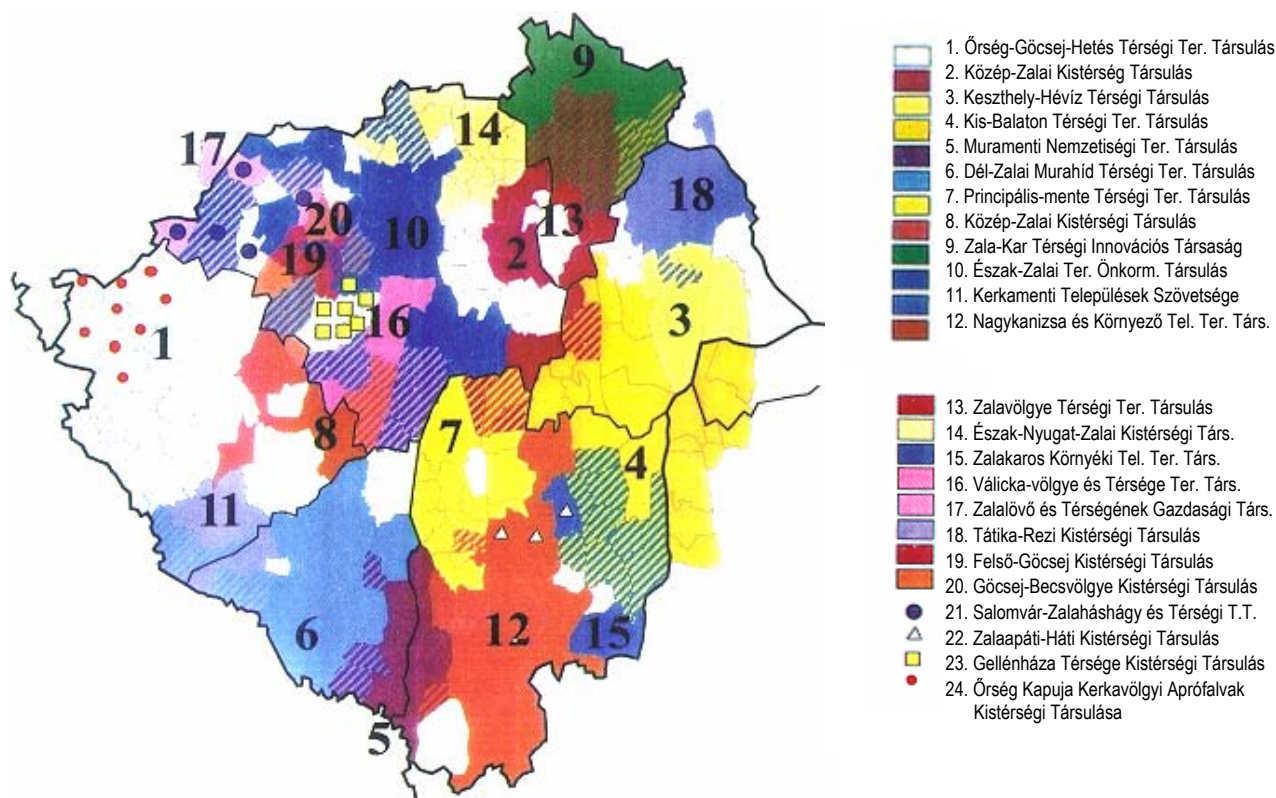
1.4.4. Zala megye településhálózatára vonatkozó megállapítások

- Zala megye településeinek majdnem 30%-a veszélyeztetett 200 fő alatti kategóriába tartozik.
- Az aprófalvas területek a megye összefüggő stagnáló-hanyatló területeivel azonosíthatók.
- A megye legdinamikusabb területei a megyeszékhely és annak agglomerálódó térségéhez és a Balaton üdülőkörzethez köthető.
- A megye középső területén, kelet-nyugati irányú sávban, a 75-ös főúthoz köthetően egy megerősödött, nem városi rangú településcsoport található.

1.4.5. Funkcionális kistérségek

Ezek a jóval életszerűbb, önszántukból, demokratikusan létrejött önkormányzati társulások, valamilyen közös fejlesztési cél érdekében önerőből szerveződve Zala megyében 24 ilyen (ún. „funkcionális”-ként megkülönböztetett) valós kistérséget hoztak létre (lásd az 1.4.3. sz. ábrát), és jelentős fejlesztési eredményeket értek el közösen az elmúlt évtizedben.

A többcélú kistérségi társulások megalakulását követően működésük aktivitása jelentősen lecsökkent és legfeljebb a nagyobb múltú és nagyobb kohéziós erővel bíró funkcionális kistérségek fennmaradása várható.

1.4.5. sz. ábra: ZALA MEGYE VALÓS, FUNKCIONÁLIS KISTÉRSÉGEINEK (1-24. számú) TERÜLETI MEGOSZLÁSA [4]

1.4.6. Lakásviszonyok Zala megyében

Zala megye lakásállománya 121 557 lakást tartalmaz. Ez a Régió lakásállományának 30%-a, ami pontosan megegyezik a megye lakosság szerinti részesedésével a Régióon belül. A megye lakásállományának 56%-a található a városokban és 44%-a a nem városi településeken épült fel.

A megyében a laksűrűség 2,28 fő/lakás, ami természetesen eltérő a városok és a falvak esetén. A városokban 2,38, míg a falvakban 2,2, tehát a nem városi településeken zsúfoltabbaknak tűnnek a lakhatási viszonyok, azonban ez az index nem veszi figyelembe a lakások méreteit, tehát csak tájékoztató jellegű.

A lakásállomány minőségéről ad további tájékoztatót annak korösszetétele: a lakásállomány 20%-a épült 1945 előtt, 68%-a 1945 és 1990 között és a fennmaradó 12% pedig a elmúlt 15 évben.

A megyében 1990 és 2004 között 14 évben 14 431 lakás épült ez összességében egy 113,5%-os növekedést jelent.

A lakásállomány minőségéről sokat mond a komfort nélküli és szükség-lakások aránya is. Ez az értéke a megye esetében 14,2%. Ez a mutató jelentős különbséget mutat a városok és a falvak esetében. A komfort nélküli lakások aránya a megye városaiban 10,7%, míg a nem városi településeken 29%. Mivel ez az adat a 2001-es népszámlálás adataiból került levezetés-re, ami természetszerűleg nem veszi figyelembe a falusi településeken azóta épült modern lakásállományt ez az érték 27–28%-ra csökkent 2004-re.

A megyében a lakások 70%-a egy-lakásos lakóépületekben található. Az egy-lakásos lakóépületek csupán 36,5%-a található városokban a többi falusi településeken. A 2–3 lakásos épületek csupán 25%, a 4–10 lakásosok 6% található nem városi településeken, ugyanakkor falvakban a 11 lakásnál többet tartalmazó lakóépületek 1,5%-a található.

1.5. Kulturális és néprajzi jellegzetességek

Zala megye kedvező kulturális adottságai, a települések építészeti képe kiemelkedő jelentőségű országos viszonylatban.

A kulturális értékek számbavétele, területei figyelembevétel a tervezés során annál inkább indokolt, mivel Zala megye kistérségei és települései – *más megyéknél is erőteljesebb mértékben* – kívánnak építeni a helyi értékekre, a turizmus a szabadidő-gazdaság fejlesztésére. Ebből a szempontból is – *természeti adottságok, táji értékek mellett* – meghatározó jelentőségű a kulturális örökség, az épített környezet. A történeti keretbe ágyazott értékelés a megyei identitás alakítása szempontjából is fontos.

Régészeti emlékek

Legkorábbi látványos épített emlékek a rézkori időszakából származnak. Árkokkal körülvett, erődített falutelepülések feltárására került sor a megye déli felében az M7-es autópálya feltárása során. Ezek közül a legfontosabbak: Becsehely-Újkúti-dűlő, Sormás-Török-földek, Sormás-Mántai-dűlő.

A felszínen látható emléktanyagban az első jelentős (és *látványos*) emlékek a bronzkori földvárak. A hajdani faszerkezetbe foglalt kő vagy földkitöltésű falak mára lankás sánccá szelődültek. Ilyen erődítmények:

- Zalaszentiván-Kisfaludi-hegyen,
- Oltárc-Márki-hegyen,
- Zalaszentiván-Tátika hegyen,
- Várköly-Kisláz-hegyen lelhető fel.

A másik nagyon látványos emlékcsoportot a rómaiaktól származik. Ezek:

- Salla: a római kori város a mai Zalalövő helyén, a folyó átkelőjében volt, ott ahol az Adriától a Baltikumba vezető főútvonal, a Borostyánút keresztezte a Zalát. A város és az út jelentős maradványai romkert formájában láthatók.
- Balatongyörök és Hévíz: Ma a megyében csak ez a kettő látható abból a számos uradalmi központból, melyeket villagazdaságként szoktak emlegetni.
- Alsórajk: A rendkívül fontos mozaikos villaépület maradványai sajnos visszatemetésre kerültek.
- Nagykanizsa-Inkey-kápolna: Az itt feltárt római villa maradványai visszatemetésre kerültek, az ugyanitt talált ókeresztény sírkápolna maradványainak bemutatása folyamatban van.
- Keszthely-Fenekpusztai erőd: A késő római idők egyik legimpozánsabb magyarországi emlékéből sajnos csak nagyon kevés van bemutatva. A 392x348 méteres erőd négy kapujából a déli, a hatalmas gabonatarló, a horreum, s a későbbi keresztény templomként is szerepet kapó bazilika falmaradványai azok, melyek láthatók.

A magyar **honfoglalás** előtti időkben a megye területe a Frank Birodalom határtartományához tartozott. Ennek központja a Zala folyó Balatonba torkollása előtti mocsár világában, egy jól védhető szárazulaton volt.

- Zalavár-Vársziget: Az itt előkerült építészeti emlékek a 9. század európai egyházi építészetét reprezentálják. A Kárpát-medencében egyedülálló a szentélykörüljárós, kápolnakiosztós Szent Adorján benedekrendi apátság.
- Récéskúti-sziget: A dalmát emléktárhoz kapcsolódó, kívül egyenes záródású, belül három félköríves apszisú templom.

A **honfoglalásunkat követő időszakban** a keresztény világhoz való csatlakozás első emlékei az egyházi épületek voltak, melyek között a nyugati egyház mellett a keleti egyház emelt szakrális épületeket. A 10. század közepe után elindult folyamatból keleti emlékek előkerülésével is számolhatunk, hiszen Bulcsú, annak a törzsnek a feje, mely Zalát is uralta, Bizáncban vette fel a keresztiséget. Első ismert emlékeink az 1000 körüli időszakból származnak.

- Zalavári apátság maradványai: Szent István 1019-ben alapított benedekrendi apátságot az egykori frank központ romokban heverő épületei helyén, Zalaváron. Az új egyházi központ a romos Szűz Mária templom felhasználásával készült, nevét azonban a korábban is létezett Szent Adorján kolostor templomától örökölte.
- Zalaszentiván-Kisfaludi hegy: Ugyancsak ennek a korszaknak látványos és megmaradt emléke a bronzkori földvár területén épült erődítmény, mely a határvédelem, a gyepű belső vonalát őrizte.

A megye építészeti emlékei a 11. századtól

Szent István törvényeiből tudjuk, hogy elrendelte minden 10 falu számára kötelezően egy-egy templom megépítését. Sajnos ebből a korai időszakból bizonyosan meghatározható épület

nem maradt ránk. Az egyetlen álló 11. századi emlékünkből az I. András által alapított tihanyi kolostor altemploma, ma Veszprém megyéhez tartozik. Valószínűleg ezek az egyházi épületek zömmel fából épültek, s meglétükkel is inkább a Válicka völgyétől keletre számolhatunk a 11. században, hiszen ettől keletre gyepűvidék húzódott. A falusi kőtemplomok gyakoribbá válásával, majd a megerősödő világi arisztokrácia kolostor-alapításaival csak a 12. századtól számolhatunk. Bizonyítéka ennek, hogy még a zalavár-várszigeti apátság ellátását szolgáló falu népének is csak a 11. század második felében emelnek kőtemplomot.

A 12. században a megerősödő gazdaság már nagyobb szabású építkezéseket enged meg, de a román stílusú építészet virágkora Zalában igazából ennek az irányzatnak a végén, a 13. században teljesedik ki, s pontosan ezért sok az átmeneti stílust képviselő épület. A román tömegű épületeken az új irányzat, a gótika részletformái sorra megjelennek. A 12. század világi alapítású kolostorépítkezése az almádi volt, melyet az Atyusz nemzetség emeltetett 1117-1121 között a ma már Veszprémhez tartozó Monostorapátiban. A következő jelentős építkezés 1140 táján kezdődött a Zalaegerszeg közelében fekvő Csatárban, ahol a Gut-Keled nemzetséghez tartozó Márton ispán alapít kolostort. Ezek az épületek elpusztultak, ellenben ma is áll ebből az időből (a 12. század közepe tájáról) a kapornaki apátság temploma, melynek főhomlokzata és szentélye a korszak legfontosabb emléke. Alapításának pontos időpontja nem ismeretes, az alapító a Kádor nemzetség lehetett, mert 1196 előtt ők voltak a kegyurak. A benedekrendi monastorok építése a 13. században is folytatódik. A német földről a 12. század végén betelepült Hahót-Buzád nemzetség Hahótot és Murakeresztúrt alapítja. Ez időtől már más szerzetesrendek számára is építenek kolostorokat. Királyi alapítás a johanniták újudvari, főúri családok által emeltek a premontreiek alsórajki és türjei, a ferencesek muraszemenyei, a pálosok barátságigeti rendházai. Közülük az egyetlen, szinte teljes épségben fennmaradt emlékünkből Türjén található. A két homlokzati tornyos, háromhajós, eredetileg félköríves szentélyekkel záruló téglatemplom nemcsak Zala, hanem az ország egyik legjelentősebb építészeti alkotása. Az eredeti keresztboltozatok és díszesen kiképzett oszlopfők mellett egyedülálló emlék a templom déli falán megmaradt freskóciklus, amely a Szent László legendát ábrázolja.

A megye magyar vonatkozású építészeti emlékei a XI. századból

Első királyunk törvényei előírták a templomépítést minden 10 falu számára. Ebből csak néhány templomrom maradt fenn. A XII. századi **román stílusú** templom-kolostor együttesek közül a Csatárik a kapornaki emelhető ki. A **benedekrendi** monastorok építése Hahóton, Murakeresztúron kezdődött. A **premontrei** alsórajki és **türjei** monastorok következtek ezután, majd a **ferencesek** muraszemenyei, a **pálosok** barátságigeti rendházai.

A **románkori falusi** templomok között a legszebbek: Búcsúszentlászlón, Kehidán, Becsehely-Pólán, a Böde melletti Szentmihályfán találhatók.

Kiemelkedő épületek még: a hévíz-egregyi, vagy a zalalövő-zalamindszenti (különleges megoldású erődszerű tornyával).

A **világi építészeti** emlékeiből mintegy 22 kisebb erődítménymaradvány mutatható ki.

Közülük a legjelentősebbek a Hahót-Buzádszigeti, a zalaszabari, a baktüttösi, az eszteregnyei kisvárok.

A 14. század egyik legjelentősebb gótikus épülete a század végére elkészülő keszthelyi ferences kolostortemplom.

A 15. század alkotásai közül a legkiemelkedőbb az egervári együttes, ahol Egervári László, Mátyás király egyik kedvelt főura várat és ferences kolostort építtetett.

A megkutatott várok közül a 15. századi építkezések nyomait a rezi és a Zalaszántó melletti tátikai várakból ismerjük.

A reneszánsz építkezések legszebb megmaradt épülete az 1569-ben elkészült egervári Nádasdy-várkastély. A négysaroktornyos, szabályos alaprajzú épület ennek a típusnak az első magyarországi reprezentánsa.

A török elleni harcok időszakából a **várépítkezések** emelhetők ki. Ezek közül ma is látványos földfelszíni maradvánnyal bír Szentgyörgyvár, Komár, Kacorlak, Szécsisziget, a közelmúltban homokbányászás pusztította el a bajcsai várat. A korszak legjelentősebb épülete a kánizsai vár volt, melyet először a 16. század közepén a Nádasdyak építettek át ó-olasz stílusú, majd pedig a vár királyi kézbe kerülése után olasz hadmérnökök tervei alapján hatalmas ötszögletű új-olaszbástya erősíté. Az 1560-as évek végén megkezdődött építkezés gyakorlatilag nem is fejeződött be, és ez a nem egészen kész vár került 1600-ban török kézre.

Kisebberősítmények felhasználásával egy új erősítményrendszer épült ki, ezek közül, Egerszeg, Lenti, Kiskomár és Szentgrót vára voltak a legjelentősebbek, de egyik sem volt Kánizsához mérhető erősítmény. Ugyan Lenti átépítésére elkészült egy nagyszabású terv, kivitelezésére azonban nem került sor.

A török uralmat követően jelentősebb településeken gyorsan megkezdődött az egyházi épületek újjáépítése vagy újak építése. A **barokk templomok** így teljesen dominánsan vannak jelen a zalai falvakban, sőt a vidék konzervatizmusa azt eredményezte, hogy még a 19. század elején is ebben a stílusban építkeztek. Az egyik legnagyobb szabású építkezés a megyeszékhelyi plébániatemplom, a szécsiszigeti, a kiskomári, a hahóti, a zalaszentbalázi templom, emellett kiemelkedőek a korszak legnépszerűbb rendjének, a ferenceseknek az építkezései. Így a nagykanizsai, a búcsúszentlászlói, a homokkomáromi templom és kolostor, valamint a keszthelyi templom mellé épült kolostorok. Teljesen barokkizálták a türjei premontrei templom külső képét, és mellé szép arányú kolostorépület került.

Ugyancsak a **barokk világi építészet** legreprezentatívabb épületeit is osztrák építészek tervezték. Itt csak utalnánk az egerszegi megyeházát tervező Donato Felice d'Allio-ra, de osztrák építész tervezte át a Batthyányiak szentgróti várát is szép arányú barokk kastéllyá. Ekkor épült a Festetics keszthelyi kastélya is, a kisebb épületek közül említésre méltó a szécsiszigeti, a reszneki.

A **kisebberirtokosok kúriaépítkezései** közül kiemelhető elsősorban a söjtöri Deák-kúria az, amelyik a legtöbbet őrzött meg ebből az időszakból. Nagyon szép példait találjuk a barokk uradalmi építészetnek a Festetics uradalmakban. Kiemelésre méltó a Festetics György által **1797-ben alapított mezőgazdasági tanintézet**, a Georgikon, ahol ma is egységében található meg a 1819. század fordulójának szinte minden mezőgazdasági épülete. Koránt sincs ilyen jó állapotban, de áll még a fenékpusztai majorság is, mely a 19. századi klasszicista átépítéssel kapott formájában ennek a stílusnak a legszebb emléke. Szép emlékünknél a barokk tisztartó-ház és plébániaház Zalabéren.

Klasszicista templom csak néhány épült, mint a gyenesdiási 1826-ban, vagy a balatongyöröki 1831-33-ban. Az egyházi épületek közül a legjelentősebb a nagykanizsai zsinagóga. A kastélyok közül csak a söjtöri Festetics, míg a kúriák közül a zalacsányi Tersánszky az, amit említésre méltónak tartható.

A 19. század első felében épültek az első **nagyobb kőhidak** a megye vízfolyásain. Közülük a legjelentősebb a Zala folyón átívelő zalaszentgróti, mely négy nyílással, köpillérekre, téglaboltzással készült 1846-ban.

A **barokk városi építészet** legnagyobb szabású példái Nagykanizsán találhatók, ahol a Batthyányiak a városközpontban építették ki uradalmuk központját, ekkor épült a ma múzeumi célokat szolgáló Fő úti épület, és a városi célokat szolgáló ún. Vasemberház is. Szép, de erőteljesen átalakított formában látható a világi építészet emlékei közül a zalaegerszegi kvártélyház és a plébániaépület. Keszthelyen az uradalomhoz kapcsolható néhány épület említésre méltó ebből az időszakból.

A század közepére is csak a piactér körzetében találunk téglából épült zsindeletetős épületeket. A megye néhány klasszicista lakóháza Nagykanizsán kívül Keszthelyen található. Közülük talán a nagykanizsai Guttmann-ház és a Fő út 6. sz. alatti épületet emelhetjük ki.

A 18. századi, sőt a 19. század jelentős részének faluképe a mai Zala megye területén – a kőben gazdag Balaton-felvidék kivételével – döntően a késő középkorban kialakult hagyományok folytatásaként létrejött **borona- vagy vályogépítésű, zsúp- vagy nádfedeles épületekből** állt. Nagyon sok helyen még a 18. században az egyhelyiséges lakókonyhás ház is használatban van, de az általános már a szoba-konyha-kamrás, háromosztatú ház, füstös konyhás tüzelőberendezéssel. A tehetősebbeknél a konyha felől fűthető füstmentes cserépkályhás szoba már a 16-17. században megvan, a 19. századra pedig általánossá válik. Az 1850-es években terjednek el a faragott, festett oromzatú házak.

A II. világháború során a megye épületállománya nem szenvedett jelentősebb károkat. Az ötvenes évek iparfejlesztései és első lakótelep-építései is zöldmezős beruházások voltak. A „szocreál” stílus, mely az 1920-30-as évek irányzataiba, sok vonásában a Bauhausba gyökerezik, elsősorban Zalaegerszegen jelenik meg a Ruhagyár és lakótelepe, valamint a Kosztolányi úti lakóházak építkezésein.

A változatos, a mindenkori igényeket kielégítő képbe, a 20. század közepe után nyomultak be az erőltetett lakótelep-építések, s a városképek jellegét figyelmen kívül hagyó funkcionális épületek. Szerencsés módon azonban ez a folyamat Zalában mérsékelt maradt, s tradicionális építészeti értékeink zöme megmaradt a jövő számára.

2. ZALA MEGYE GAZDASÁGI HELYZETE [24]

A nyugat-dunántúli régió az ország nyugati határszélének három megyéjét, Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala megyét foglalja magába. Az elmúlt évtizedben rendkívül dinamikusan fejlődő megyék a XX. század történelme során többször is jelentős hátrányt szenvedtek. Az I. világháborút lezáró Trianoni Békeszerződés nyomán területük jelentős részét elveszítették. A II. világháború utáni évtizedekben fejlődésüket a ma előnynek tekinthető határ menti fekvés hátráltatta. Az osztrák és a volt jugoszláv határvonal mentén, az eltérő politikai rendszerek miatt létrehozott határsávban lévő települések szigorú elzártasága együtt járt a fejlesztések elmaradásával. A rendszerváltozást követően, a határok megnyitása kedvező fordulatot eredményezett. Fellendült az idegenforgalom. A négy országhatár nemzetközi átmenőforgalma jelentős, az itt található átkelőkön bonyolódik hazánk határforgalmának mintegy fele. Erőteljes beruházási tevékenység indult meg, tőkeerős külföldi befektetők telepedtek le, amit a rendkívül kedvező földrajzi elhelyezkedés is segített. Győr-Moson-Sopron és Vas megye az Európai Unióval közvetlenül határos, ami fontos pozitív tényező volt a külföldi tőke régióba történő vonzásában. A három megye országos átlagot meghaladó fejlődése eredményezte, hogy Nyugat-Dunántúl, a fővárost is magába foglaló Közép-Magyarországot követően az ország második legfejlettebb régiójává vált.

A gazdasági térszerkezet egészét tekintve az elmúlt másfél évtizedben alapvetően pozitívnak mondható folyamatok ugyanakkor Zala megyében eltérő tendenciákat mutatnak. A 90-es években a Zalaegerszegi és a Keszthely-Hévízi kistérségben a dinamikus fejlődés volt tapasztalható (elsősorban a külföldi működőtőke beáramlása, valamint az idegenforgalom fellendülése miatt), és a Nagykanizsai kistérségre is a fejlődés volt jellemző (részben szintén külföldi működőtőke beruházások következtében). Ugyanezen időszakban a Zalaszentgróti a Lentii és a Letenyei kistérségekben a gazdasági térszerkezet változásai mindössze a felzárkózást mutatták. A 90-es évek végétől az elmúlt években még inkább érezhető **a megyében a területi különbségek növekedése a gazdasági térszerkezetben**. A három legfejlettebb kistérségre (Zalaegerszegi, Nagykanizsai és Keszthely-Hévízi) az országos folyamatokhoz képest fejlettségük ellenére inkább a stagnálás volt jellemző. A közepesen fejlett Zalaszentgróti és Lentii kistérségben a további gazdasági felzárkózás érzékelhető, míg a Letenyei kistérség visszacsúszott a leszakadó térségek közé. A gazdaság fejlődését a humán erőforrások átlagosnál nagyobb iskolázottsági és képzettségi szintje, valamint a stabil munkaerőpiac is segítette.

2.1. Gazdasági teljesítmény

A gazdasági tevékenységek mérésének, figyelemmel kísérésének egyik – nem túl szerencsés és reális, mégis – leggyakrabban alkalmazott módszere, a bruttó hozzáadott érték (GDP) nagyságának, illetve annak az egy főre vetített értékének vizsgálata. E mutatót bizonyos fenntartásokkal kell kezelni, hiszen nem biztos, hogy figyelembe veszi a termelési technológia okozta károkat, a növekvő társadalmi költségeket, vagy nem biztos, hogy az adott területről akkor is reális képet ad, ha nagysága ugyan növekszik, de azzal a lakosság reáljövedelme nem tart lépést, az életszínvonal nem nő, a profitot nem a termelés helyén fektetik be.

Szokás szerint manapság az életminőséget jobban kifejező HDI index-szel jellemezni az adott térség viszonyait [4] [25], vagy még inkább az ún. szegénységi index-szel (HPI mutatóval) [25] (kifejtése a 2. sz. mellékletben).

Zala megyében a GDP folyóáron 2003-ban meghaladta a 440 milliárd forintot, ami 1994-es érték 362%-a, ez szinte teljesen megegyezik az országos növekedési ütemmel. Ennek köszönhetően az elmúlt 10 évben a régió részesedése az országos GDP-ből jelentősen nem igazán

változott 2,5-2,8% között ingadozott. Az egy főre GDP értéke a megyében ugyancsak valamivel az országos átlag alatti, 2003-ban 1.500 ezer Ft körüli, elmarad a Nyugat-dunántúli régió mindkét másik megyéjétől, ugyanakkor mind mértéke, mind az elmúlt 10 éves dinamikája meghaladja az ország négy fejletlenebb régiójának hasonló mutatóit. Az egy főre jutó GDP-t tekintve Zala megye az országos átlag 92,1%-ával az országban a hatodik helyen található. Ha a kibővített Európai Unió (EU-25) átlagához viszonyítjuk, vásárlóerő-paritáson 2002-es érték 50,6% volt. A megyén belül ugyanakkor jelentős területi különbségek tapasztalhatóak. A legmagasabb a megye két megyei jogú városát magába foglaló kistérségben, míg a Zalaszentgróti és a Letenyei kistérségekben jelentősen elmarad az átlagtól. Ráadásul a Zalaszentgróti kistérségben 1998-2002 között is csak stagnált – Nagykanizsához hasonlóan –, míg csak a Letenyei kistérségben tapasztalható dinamikusabb növekedés.

A gazdasági nyitottság, a globális hálózatok és gyorsforgalmi úthálózatok elérhetősége, az innovációs centrumok kapacitásai, valamint a humánerőforrás és az információs és kommunikációs technológiák jelenléte vizsgálatával azt mondhatjuk, hogy a megyében csak a Zalaegerszegi és a Keszthely-Hévízi kistérség tekinthető relatív versenyképesnek (abszolút versenyképes kistérség a megyében nem található), míg a Nagykanizsai átlagos versenyképességgű. Ezzel szemben a megye három legkevesbé fejlett kistérsége ezen mutatók alapján hasonlóan a szomszédos délvasi területekhez teljesen versenyképtelen az új gazdaságban.

2.2. Ágazati szerkezet

A Nyugat-dunántúli régióban egyértelmű az ipar meghatározó szerepe, az országban csak a Közép-dunántúli régió bír hasonló ipari teljesítménnyel a többi ágazathoz képest (40% körüli súly). Ugyanakkor a régión belül **Zala megyében az ipar valamivel kisebb súllyal bír** csak, összehasonlítva Győr-Moson-Sopron és Vas megye 41%-os értékéhez képest 5 százalékponttal alacsonyabb. Mindazonáltal még így is jóval magasabb, mint az alföldi régiók, vagy Dél-Dunántúl hasonló mutatói, és Észak-Magyarország értékét is meghaladja 8 százalékponttal. Az ipar mellett egyre dominánsabbá válik a szolgáltatások szerepe, mely súlya már meghaladja a teljes GDP felét. 2003-ban a 440 milliárd Ft-ból 245 milliárd Ft, azaz 55,6% volt a tercier szféra részesedése. Az agrárszektor hasonlóan a foglalkoztatásban betöltött szerepéhez egyértelműen visszaszorulóban van a gazdaság teljesítményét illetően is. Míg 1995-ben még 8,2%-kal részesedett a GDP-ből, addig 2003-ban már csak majd felével, 4,4%-kal járult ahhoz hozzá, ami azonban még 1 százalékponttal mindig magasabb, mint az országos átlag. Tekintettel a természeti adottságokra és a legfontosabb fejlődési tendenciákra, a mezőgazdaság szerepének további lassú csökkenése várható. Középtávon nagy valószínűséggel az ipar részesedése is kissé mértékben enyhül, és a szolgáltatások szerepe az eddigi folyamatokhoz hasonlóan tovább nő.

Az ágazati szerkezet egyéb sajátosságai között a **mezőgazdaságra** vonatkozóan kiemelés érdemel, hogy a strukturális változások ellenére **a társas cégek maradtak** a legfontosabb és legtöbb munkavállalót alkalmazó egységek. A **vállalkozások között** ugyanakkor szám szerint az **egyéniék kerültek túlsúlyba**, jórészt azért, mert a korábbi alkalmazottak munkahelyük elvesztése után – speciális ismeretük, képzettségük és szoros vidéki kötődésük miatt – magánvállalkozás keretei között keresnek megélhetést. A tulajdonosi szerkezet átalakulása révén módosult a földhasználatban az egyes gazdálkodási formák szerepe. A régióban a 939 ezer hektár kiterjedésű termőterület valamivel több, mint fele szántó, melyet 2003-ban közel azonos arányban használtak gazdálkodó szervezetek és egyéni gazdálkodók. **A szántó aránya Zalában (34%) számottevően alacsonyabb az országos átlagnál (49%).** A Zalaidombságon a gyepgazdálkodás és a gyümölcstermesztés is jelentős. Ugyanakkor **Zala megye rendelkezik relatív a legnagyobb erdőszültséggel**, mely amellet, hogy az egyre dinamikusabb fejlődő fa- és bútoripar alapját képezi, kitűnő lehetőségeket rejt magában az alternatív

energiaforrások terén is. Az állattenyésztés ugyanakkor az 1990-es években sokat veszített szerepéből.

A GDP megoszlása ágazatonként

	1995				2003			
	Mezőgazdaság	Ipar	Építőipar	Szolgáltatások	Mezőgazdaság	Ipar	Építőipar	Szolgáltatások
Győr-Moson-Sopron	8,7	32,0	5,7	53,5	3,6	41,0	4,7	50,7
Vas	7,6	42,5	4,0	45,9	3,6	41,5	4,7	50,3
Zala	8,2	33,4	4,6	53,8	4,4	34,8	5,1	55,6
Nyugat-Dunántúl	8,3	35,3	5,0	51,5	3,8	39,6	4,8	51,9
Közép-Magyarország	1,6	20,3	4,8	73,4	0,7	18,5	4,4	76,3
Közép-Dunántúl	8,0	36,0	4,8	51,2	3,6	40,3	5,1	51,0
Dél-Dunántúl	11,9	25,0	4,9	58,2	7,2	21,9	5,6	65,2
Észak-Magyarország	7,3	34,6	4,0	54,1	4,1	31,6	5,4	58,9
Észak-Alföld	12,2	25,2	4,7	57,9	6,2	26,8	5,5	61,5
Dél-Alföld	14,0	26,6	3,9	55,5	8,1	22,4	5,4	64,2
Magyarország	6,7	26,3	4,6	62,3	3,3	25,5	4,9	66,3

Forrás: KSH alapján saját szerkesztés.

A termelőtevékenységet folytató gazdasági ágak közül az ipar, ezen belül a feldolgozóipar szerepe kiemelkedő. A térség korábban hagyományosnak számító iparágai – élelmiszer-, könnyűipar – leértékelődtek. Az évszázados hagyománnyal rendelkező gépipar a 90-es évtized elején, a keleti piacok összeomlása után az egész régióban megtorpant, majd a külföldi befektetők megjelenésével fokozatosan újabb teret nyert. A megyében a gépiparon belül a termelési érték döntő hányadát a **villamos gép, műszer – ezen belül is a híradás technikai termékek – gyártása a domináns**. Különösen az elektronikai ipar jelentős terjeszkedése tapasztalható. A fafeldolgozás területén az épület-asztalosipari termékek és a falemezgyártása számottevő. A textilipari tevékenységre jórészt a nemzetközi bér munka a jellemző, a sajátkollektív termékek előállítása csekély mértékű. Emiatt a nemzetközi folyamatok változására igen érzékeny ez az ágazat. Jelenleg válsággal küzd, amelynek legfőbb oka a korábbi alacsony bérszínvonal által kínált versenyelőny elvesztése, a kereslet csökkenése és az egyre erőteljesebb távol-keleti dömping.

Az ipari termelés döntő hányadát a megye ipari parkjaiba települt vállalkozások állítják elő. A régió 24 ipari parkjából 9 a megyében található, melyekbe 2005-ig több mint 100 vállalkozás telepedett le, összesen 11 ezer főnek biztosítva munkalehetőséget. A nagyvárosok mellett (Zalaegerszeg, Nagykanizsa) a megye kisebb ipari központjaiban is várják a befektetőket kiépített infrastruktúrával és a hozzá kapcsolódó szolgáltatásaikkal (Lenti, Letenye, Pacsa, Rédics, Túrje, Zalalövő). Az ipari parkok mellett különösen a kezdő hazai vállalkozások támogatásában **jelentős szerepet játszott a Zala Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány**, mely a megyében Zalaegerszeg mellett Lentiben és Zalaszentgróton további két inkubátorház működtetésével kínál kedvező induló feltételeket a cégek számára.

A gazdasági szolgáltatásokkal való ellátottság területén ugyanakkor a megye hátrányos helyzetben van, még a legfejlettebb megyei jogú városok kistérségei is csak átlagosnak tekinthetők ezen dimenzió mentén, míg a Letenyei és Lentii kistérség kifejezetten rossz pozícióban van, és a másik kettő is átlag alatt teljesít. Az üzleti szolgáltatások terén ráadásul egyedül csak a Letenyei kistérségben volt némi javulás tapasztalható az elmúlt 5 évben, míg a Lentii kistérségben tovább romlott a helyzet, a megyei többi része pedig nem mutatott semmilyen komolyabb változást.

Ipari Parkok a Nyugat-dunántúli régióban

Ipari Park	Település	Ipari park cím, év	Terület (ha)	Vállalkoz. száma, db	Foglalkoz. száma, fő	Beruházás millió Ft
Győri Ipari Park	Győr	1997	156	65	6000	55300
Sárvári Ipari Park	Sárvár	1997	38	10	3030	3350
Soproni Ipari és Innovációs Park	Sopron	1997	19	3	220	1400
Szentgotthárdi Ipari Park	Szentgotthárd	1997	145	31	1600	253000
Claudius Ipari és Innovációs Park	Szombathely	1997	185	41	8682	52656
Rédicsi Ipari Park	Rédics	1998	23	0	0	0
Mura Ipari Park	Letenye	1999	13	7	80	121
MILÜP Mosonmagyaróvári Ipari Logisztikai és Üzleti Park	Moson-magyaróvár	1999	93	3	823	4908
Ganz Ipari Park	Zalaegerszeg	1999	10	6	248	8
Zalaegerszegi Ipari Park	Zalaegerszeg	1999	28	8	5000	700
Celldömölki Ipari Logisztikai Park	Celldömölk	2000	29	10	1329	3173
Kapuvári Ipari Park	Kapuvár	2000	67	27	1345	1264
Nagykanizsai Ipari Park és Logisztikai Központ	Nagykanizsa	2000	131	52	4091	426
Térségi Ipari Park	Pacs	2000	30	12	240	340
Zalalövői Ipari Park	Zalalövő	2000	28	10	388	2819
Lébényi Ipari Övezet	Lébény	2001	36	3		1250
Türje Ipari Park	Türje	2001	38	8	395	660
Lenti Ipari Park	Lenti	2002	56	15	554	2452
Csornai Ipari és Logisztikai Park	Csorna	2003	24	6	120	855
Rába Ipari Park	Győr	2005	81	13	2500	32000
Körmendi Ipari Park	Körmend	2005	65	1		
Répcelaki Ipari Park	Répcelak	2005	21	5	617	
Soproni Dél-Keleti Ipari Park	Sopron	2005	34	7	627	6350
Összesen			1349	343	37889	423032

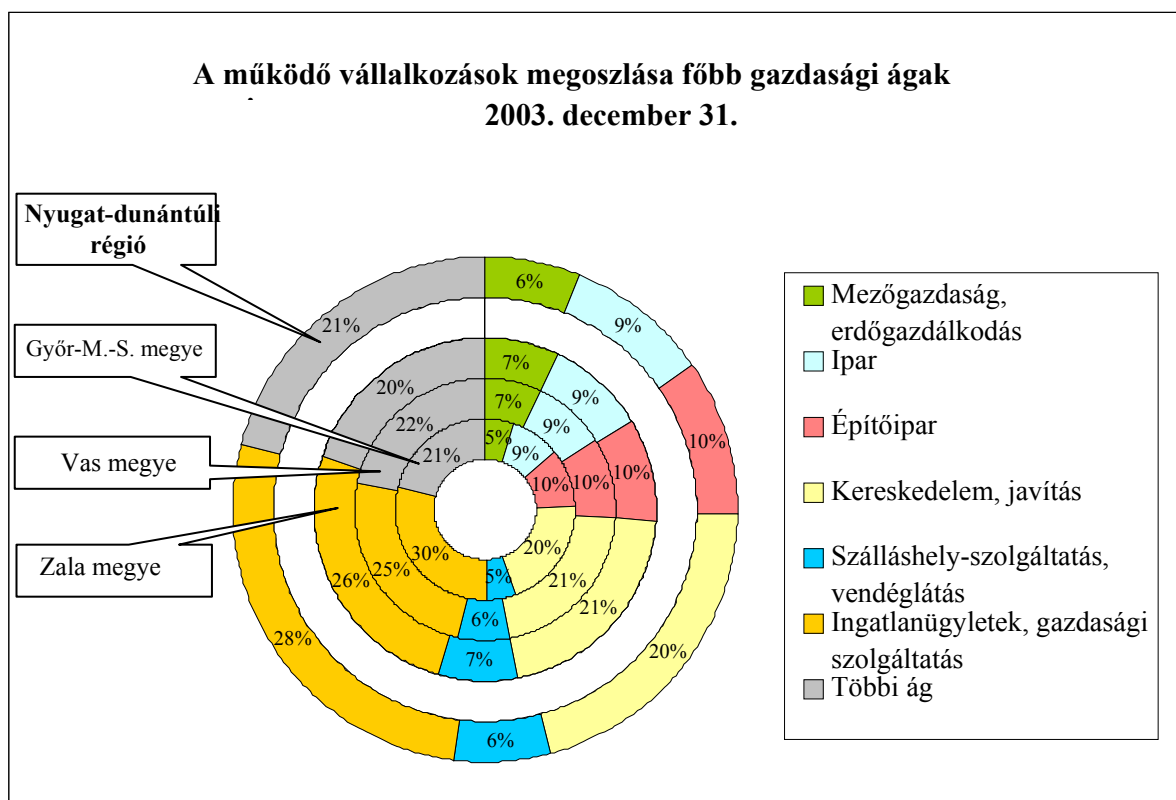
Forrás: Pannon Gazdasági Kezdeményezés alapján saját szerkesztés

A megye gazdaságában alapvetően **három ágazat** játszik meghatározó szerepet. Egyfelől a külföldi tőkeberuházásoknak köszönhetően az **elektronikai ipar**, különösen a General Electric és a Flaxtronics mint a legnagyobb foglalkoztatók, de számos kis- és középvállalkozás is található rajtuk kívül. Az elektronika mellett jelentős a megye speciális természeti erőforrására a nagymértékű erdősültség bázisán működő, elsősorban hazai KKV-kat és néhány nagyvállalatot tömörítő **faipar**, fafeldolgozás és a magasabb hozzáadott értéket produkáló bútortipar. E szektor versenyképességének javítása, valamint az ágazat specifikus szolgáltatások nyújtása érdekében 2001-ben létrehozásra került a Pannon Fa- és Bútortipari Klaszter. A kezdeményezés célja a vállalkozások versenyképességét segítő iparág specifikus szolgáltatások nyújtása, információnyújtás, kommunikáció elősegítése, és különös tekintettel a felsőoktatási szféra (Nyugat-magyarországi Egyetem) és a vállalkozások közötti együttműködési kapcsolatok javítása. A harmadik kiemelt szektor pedig egyértelműen a **turizmus**, mely két lába egyfelől a Balaton és környéke, mint különlegesen fontos idegenforgalmi potenciál, másfelől pedig a megyében található termál és hévíz potenciálra épülő termál és egészségturizmus. Utóbbi meglévő erőforrások nagy része még kihasználatlan. A magas erdősültség, illetve a termálkincs egyaránt kitűnő alapját képezheti a továbbiakban a megújuló energiaforrásokra és az alternatív energia előállításra fókuszáló fejlesztéseknek.

2.3. Gazdasági szervezetrendszer

A nyugat-dunántúli régió gazdasági szervezeti struktúrája az 1990-es években az országos folyamatokkal összhangban gyökeresen **átformálódott**. A különböző vállalkozási formák

elterjedésében döntő szerepet játszott a magánosítással együtt járó tulajdonszerzés, a termelési környezet változása, a piaci adottságok és lehetőségek kihasználása. Az alulról induló magánkezdeményezések élénkülése mellett a kedvező földrajzi fekvést kihasználva az ipari termelés struktúráját átalakító multinacionális cégek települtek a térségbe. A folyamat egyik leglátványosabb jele a gazdasági szervezetek számának ugrásszerű emelkedése volt. A természetes fluktuáció ellenére többségük megőrizte működőképességét. Zala megyében 2004 végén a regisztrált vállalkozások száma meghaladta a 37 ezret, ami közel 10%-kal magasabb, mint a 2000-es érték. A működő vállalkozások száma természetesen jóval alacsonyabb, a regisztráltak kétharmada. Az 1000 lakosra jutó vállalkozások száma Budapestet nem számítva az országban a megyék között a legmagasabb, 127 darab, aminek oka természetesen a Balatonra épülő idegenforgalom (a második és harmadik helyezett e tekintetben Somogy és Veszprém megye).

Forrás: KSH

2.1. sz. ábra: A működő vállalkozások megoszlása főbb gazdasági ágak szerint, 2003. december 31.

A gazdálkodási forma megválasztása szoros kapcsolatban áll az adott vállalkozás tőkeerejével, tevékenységével, lehetőségeivel. A megyében a működő vállalkozások közül az egyéniék 62%-os aránya jóval magasabb, mint az országos átlag (54%). Megfigyelhető, hogy a gazdaságilag kevésbé fejlett kistérségekben jóval élénkebbek a magánkezdeményezések, mint a megyei jogú városokban. A működő vállalkozások közül, tehát kevesebb, mint 10 ezer a társas vállalkozások száma. A működő vállalkozások közül mindössze 30 darab 250 fő feletti nagyvállalat, de az 50-250 fő közötti közép vállalkozások száma sem haladja meg a 150-et, ami azt jelenti, hogy 99%-uk 50 fő alatti mikro, illetve kisvállalkozás (lásd a 2.1. sz. táblázatot).

2.1. sz. táblázat: A társas vállalkozások megoszlása létszám-kategória szerint, 2003 [13]

Megnevezés		Győr-M.-S.	Vas	Zala	Nyugat-dunántúli régió	Magyar- ország
		megye				
Összesen		15 242	7 318	9 640	32 200	409 265
Ezen belül:						
0 és ismeretlen	létszámú vállalkozá- sok aránya %	35,5	34,5	36,9	35,7	38,4
1–9		55,4	55,3	54,4	55,1	54,0
10–19		4,5	4,6	4,1	4,4	3,8
20–49		2,7	3,2	2,8	2,8	2,3
50–249		1,5	1,9	1,5	1,6	1,2
250 és több		0,4	0,5	0,3	0,4	0,2

Forrás: KSH

A gazdaság területi koncentrációjára utal, hogy a működő vállalkozások 67%-a a két megyei jogú város kistérségében található. A letelepedést, majd működést az ipari, építőipari vállalkozások esetében elősegítette a kiépített infrastruktúra, a helyi szakképzett munkaerő jelenléte. A szolgáltató szektorban is a magas urnabizáltsági szint és a nagykanizsai tranzitforgalom ezen térségek felé tereli a vállalkozásokat. Ugyanakkor jelentős még az idegenforgalom miatt a Keszthely-Hévízi kistérség vállalkozás sűrűsége is.

A vállalkozások számát tekintve a Nyugat-dunántúli régióban hasonló szerkezetnek lehetünk tanúi. A cégeknek kb. 5-7%-a tevékenykedik a mezőgazdaságban 9%-uk az iparban és 10%-uk az építőiparban, míg a tercier szférához kapcsolódik a működő vállalkozások háromnegyede, mely látjuk, hogy jóval magasabb részesedés, mint akár a bruttó hozzáadott értékhez, akár a foglalkoztatáshoz való hozzájárulása a szektornak. A szolgáltatásokon belül is igen hasonló a vállalkozások ágazati megoszlása, akár a kereskedelem, szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, vagy a gazdasági szolgáltatásokat és az igazgatási intézményműködtetési tevékenységeket vizsgáljuk.

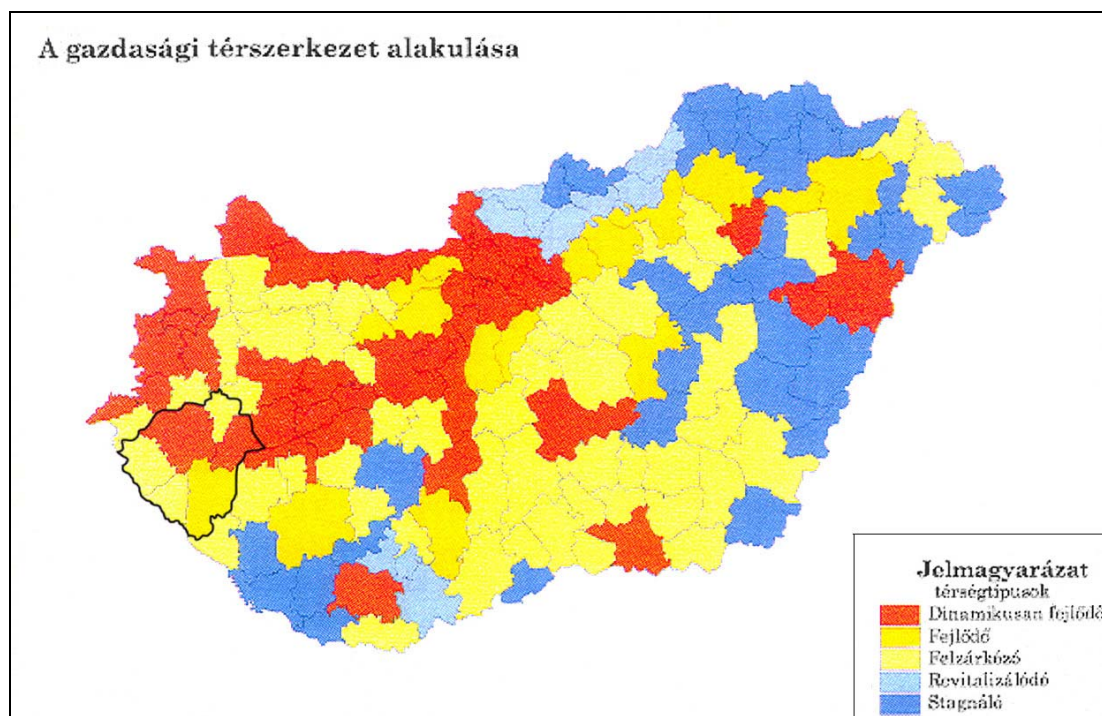
2.4. Külföldi működőtőke

A privatizációs és vállalatalapítási folyamatban a működő tőke beáramlása meghatározó szerepet töltött be. A nemzetközi érdekeltségű cégek a korszerű termelési folyamatok, technológiák meghonosításával, helyenként innovációs magatartásukkal a fejlődés és a gazdasági szerkezetváltás meghatározó szereplőivé váltak.

A külföldi tőkével rendelkező vállalkozások száma az 1990-es évek végéig folyamatosan emelkedett, majd a gazdasági recesszió hatására mérséklődött, és azóta jelentősen csökkent. Míg 2000-ben 864 külföldi tulajdonban lévő cég működött a megyében, addig számuk 2004-re már csak 681 volt. Valamelyest nőtt ezen körön belül a kizárólag külföldi tulajdonban lévő aránya (71%), valamint a többségében külföldi tulajdonban lévő cégek aránya is. A külföldi érdekeltségű vállalkozások saját tőke ellátottsága ugyanakkor a vállalkozások számának csökkenő tendenciája mellett növekedett, különösen kizárólag külföldi tulajdonban lévő cégek esetében. Az egy külföldi érdekeltségű vállalkozásra jutó tőke nagysága az elmúlt öt évben másfélszeresére nőtt, és elérte a 86 millió Ft-ot, ez azonban még mindig nem éri el az országos átlag harmadát sem, ami arra utal, hogy **a megyében kifejezetten túlsúlyban vannak kisméretű külföldi vállalkozások**. A társasági adóbevallások alapján a külföldi tulajdoni hányad átlagosan jellemzően 10% körüli, ami azonban csak majd a fele a régió másik két megyéjére jellemző hasonló mutatónak. A Zalaszentgróti kistérségben a megyei átlagnak kétszerese, míg a Nagykanizsa és a Letenye környékén csak a felét éri el. Az egy lakosra jutó külföldi működőtőke beruházások értéke 2006-ban 136 ezer forint volt, ami még az országos átlag egyötödét sem éri el, és kevesebb mint egytizede a Győr-Moson-Sopron megyei értéknek.

A fővárost is magába foglaló közép-magyarországi régiót követően a legtöbb külföldi tőke a Nyugat-Dunántúlra érkezett. A vállalkozások saját tőkéje alapján a megyék sorrendjében Győr-Moson-Sopron Pest megye után az előkelő második, Vas a hetedik, Zala viszont csupán a 17. helyen állt. A különbségek a multinacionális cégek befektetéseinek területi egyenlőtlenségével és az infrastrukturális adottságok eltéréseivel magyarázhatók. Egyes külföldi befektetők szándékait rövid távú érdekek motiválták (például piacszerzés, olcsó, képzett munkaerő jelenléte), másokét hosszú távra szóló, stratégiai megfontolások vezérelték. Ezek együttesen befolyásolták a külföldi vállalkozások gazdasági ágak szerinti összetételét. A saját tőke döntő többsége (93%-a) ipari tevékenységet folytató vállalkozásokba összpontosul. Az iparon belül a legtöbb közvetlen tőkebefektetés a gépiparba irányult, egyes ágazataiban – elsősorban az iroda-, számítógépgyártásban, a híradástechnika területén, a közúti járműgyártásban – számos világcég létesített rendkívül korszerű üzemet. Jelentős a külföldiek ingatlanügyletekbe, gazdasági szolgáltatásokba fektetett tőkéje is. A főváros központú és országos hálózattal rendelkező bevásárlóközpontok térnyerése következtében a kereskedelemben régiós szinten szerény (1%) a külföldi tőke jelenléte. A külföldiek földtulajdonhoz jutásának tiltása, illetve az ágazat alacsonyabb tőke- és beruházásigénye, nehezen kiszámítható jövedelmezősége is hozzájárult ahhoz, hogy a régióban jelen lévő nemzetközi tőke csupán 0,7%-a érdekelt valamilyen mezőgazdasági tevékenység működtetésében. Zala megyében a külföldi tőkeberuházások jelentős hullámozást mutatnak, ami a jövő szempontjából nem tekinthető stabil, pozitív bázisnak.

A dinamikus növekedésben jelentős szerepet játszott és játszó külföldi működőtőke terén az egy lakosra jutó külföldi működőtőke értéke jelentősen elmarad az országos átlagtól a megye legtöbb térségében, beleértve a Zalaegerszegt is mindössze 5-20%-a annak, míg a Letenyei és a Keszthely-Hévízi kistérségben az 5%-ot sem éri el. A külföldi működőtőke nagyságát tekintve az elmúlt években a megyében a Lentii és a Nagykanizsai térséget nem számítva inkább a stagnálás a jellemző, míg bizonyos térségekben (Zalaegerszeg, Zalaszentgrót) már negatív folyamatok, a külföldi működőtőke csökkenése tapasztalható, megint csak hasonlóan Vas megye jelentős részéhez. Ez már elsősorban a textiliparban és az elektronikában megfigyelhető tőke kivonás eredményeként értékelhető.

2.2. sz. ábra: Zala megye kistérségeinek helyzete Magyarország gazdasági térszerkezetében [9]

2.5. FOGLALKOZTATÁS

2.5.1. A megye helyzete a régióban [24]

A társadalmi-gazdasági fordulat az 1990-es évek elején a Nyugat-Dunántúlon viszonylag kisebb mértékű átmeneti gazdasági visszaeséssel járt. A külpiazi irányváltás zökkenői következtében a versenyszféra, főként a termelőágak munkáltatói elbocsátásokra kényszerültek, hogy aztán a szerkezetváltással meginduljon az új munkahelyek teremtése. A nyugati határszél közelsége, a viszonylag fejlett infrastruktúra, a képzett munkaerő jelenléte ugyanis vonzó letelepedési feltételt kínált a befektetők számára. A régióban a külföldi, főképpen a német és az osztrák működő tőke jelentős számú új munkahelyet teremtett, ezáltal mérsékelte a foglalkoztatási helyzet romlását. A foglalkoztatottság csekélyebb mértékű visszaeséséhez hozzájárult az is, hogy a régióban kedvező feltételek adódtak vállalkozások alapítására. A kedvező természeti, gazdaságföldrajzi adottság ugyanis jó lehetőséget biztosított az idegenforgalmi és gazdasági szolgáltatások megerősödésére.

A 15-74 éves korú lakosság aktivitási rátájában az elmúlt évtizedben nem igazán történt jelentős változás, összességében egy százalékpontos csökkenés figyelhető meg. Ugyanakkor **Zala megye aktivitási rátája, mely 2004-ben 57,8% volt, valamivel magasabb, mint a régiós átlag, viszont jelentősen (4 százalékponttal) meghaladja az országos átlagot.** A gazdaságilag aktív népesség nagysága ezer fővel magasabb, mint 2000-ben (133.200 fő). Az aktív keresők száma az elmúlt 5 évben 122-130 ezer fő között ingadozott, 2004-ben 126.900 fő volt. A viszonylag dinamikus gazdasági növekedésnek köszönhetően a munkanélküliségi ráta a 90-es évek kezdetére jellemző magas értékről 2000-re 4% alá csökkent, azonban a 2000-es évek elejétől tapasztalható megtorpanás és néhány vállalkozás kivonulása eredményeként a munkanélküliek száma újra növekedni kezdett. A 2000-es 5 ezer főről 2004-re már 6300 főre emelkedett, sajnos egyes iparágakban tapasztalható bizonytalanság miatt a közeljövőben számítani kell a további növekedésre is. 2004-ben a munkanélküliségi ráta 4,7%, ami azonban még mindig nem tekinthető magasnak, a régiós átlaggal szinte megegyező érték, másfél százalékponttal alacsonyabb, mint az országos mutató. A megyében a Letenyei kistérség kivételével a többi kistérség munkanélküliségi helyzete 2003-ban kedvező, vagy átlagos volt az országos folyamatokhoz viszonyítva. A Letenyei kistérségben azonban a munkanélküliség az országos tendenciákkal összevetve is rossz, az elmúlt öt évben a munkanélküliek száma nagymértékben növekedett.

A foglalkoztatási szerkezet az 1990-es évek első felében gyökeresen átalakult, a folyamatok mérsékeltebb ütemben ma is zajlanak. A földhasználat koncentrációja és a természetstechnológia fejlődése eredményeként a földbirtok aprózódása, a nagyüzemek szétDarabolódása, a piaci válságok miatt a mezőgazdaság 1992-es 14%-os foglalkoztatási részesedése a 90-es években radikálisan lecsökkent. A mezőgazdaság foglalkoztatásban betöltött szerepének visszaszorulása az elmúlt években is folytatódott, 2004-ben már csak a foglalkoztatottak 3,6%-a kötődött az agráriumhoz, ami hasonló az országos adatokhoz, ugyanakkor valamivel alacsonyabb, mint a régiós átlag. Ezen folyamat eredményeként a vidéki térségek foglalkoztatási nehézségei kiemelkedő gazdasági és szociális terhet jelentenek, ami elengedhetetlené teszi az alternatív jövedelemszerzési lehetőségek feltárását. A megyén belül az átlagosnál magasabb, 5%-ot is meghaladó a mezőgazdaság súlya a Zalaszentgróti, a Lenti és a Letenyei kistérségben.

A Nyugat-dunántúli régió, és azon belül Zala megye is az ország egyik legiparosodottabb területei közé tartozik. Ezt bizonyítja, hogy Zala megyei a foglalkoztatottaknak már több mint egy évtizede 37-38%-a talál az iparban munkalehetőséget, ami 10 százalékponttal magasabb az ipar országos súlyánál, és mindössze 2 százalékponttal marad el a régiós közel 40%-tól. A megyében az ipar foglalkoztatásban betöltött szerepe nem mérséklődött az országos tendenci-

ával, hiszen a térség iparszerkezetében a válság által leginkább érintett gazdasági ágak – bányászat, korábbi nehézipar – nem képviseltek számottevő arányt. Ezen kívül a nemzetközi érdekeltségű, illetve a hazai tőkével is működő feldolgozóipari vállalatok beruházásai új munkalehetőségeket teremtettek. Az elmúlt években mindazonáltal már valamelyest csökkent mind az ipari, mind azon belül a feldolgozóipari foglalkoztatottak aránya. A megyén belül jelentősebb különbségek nem tapasztalhatók a Keszthely-Hévízi kistérséget leszámítva, ahol természetesen az idegenforgalom dominanciája miatt az ipari foglalkoztatás messze elmarad a megyei értékektől. Természetesen az ipari munkahelyek többsége a megyei jogú városokban és a kisebb központokban található.

2.2. sz. táblázat: A munkaerőpiac néhány jellemző adata

	Zala megye			Nyugat-Dunántúl 2004	Magyarország 2004
	1996	2000	2004		
Aktivitási arány, %	58,2	57,4	57,8	57,2	53,8
Munkanélküliségi ráta, %	8,5	3,8	4,7	4,6	6,1
Foglalkoztatottak aránya szektoronként, %					
Mezőgazdaság	8,7	6,5	3,6	4,0	3,7
Ipar	37,8	38,1	37,3	39,4	28,2
Ebből: Feldolgozóipar	32,6	35,3	34,8	37,3	25,8
Építőipar	4,1	5,3	5,1	4,4	4,7
Szolgáltatási szektor	49,4	50,1	54,0	52,2	63,4

Forrás: KSH alapján saját szerkesztés

Követve a nemzetközi és országos tendenciákat Zala megyében is egyre inkább felértékelődik a szolgáltatási szektor szerepe, 2000-től a szolgáltatás foglalkoztatásban betöltött súlya már meghaladja az 50%-ot, 2004-re pedig már 54%-ra emelkedett. A tercier szféra ugyanakkor, köszönhetően az erős ipari háttérnek még messze elmarad mind az országos (64%) mind a fejlett európai országok (75% feletti) hasonló mutatóitól, hiszen bővülésére eddig elsősorban a mezőgazdaságból felszabadult munkaerő utánpótlás adott lehetőséget. A tercier szférán belül a legnagyobb foglalkoztató a kereskedelem, valamint a közigazgatás, és az egészségügyi és oktatási intézményrendszer. Ugyanakkor elsősorban a Balatonnak és a termálturizmusnak köszönhetően más megyékhez képest relatív magas a idegenforgalom súlya is, míg gazdasági szolgáltatások területe elmarad az országos tendenciáktól. Míg a nagyrészt költségvetési keretek közt működő intézményekben dolgozók száma kevésbé változik, az egyéb szolgáltatási tevékenységek növekvő munkaerő-lekötése a gazdasági-társadalmi fejlődéssel együtt járó folyamat.

2.5.2. A foglalkoztatás árnyoldala – a munkanélküliség

A regisztrált munkanélküliek

A nemzetgazdaságok működése – a hatékonyság, termelékenység fokozására való törekvés, az ezt kikényszerítő verseny hatására – óhatatlanul terhelt foglalkoztatási problémákkal. Ezek közül a társadalom a munkanélküli lét terjedésére a legérzékenyebb. Jelenleg a munkanélküliség számszerűsítésére két megközelítés is elfogadott. Az egyik a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) ajánlása szerint a gazdaságilag aktív népesség arányában határozza meg a legalább heti egy óra, jövedelmet eredményező munkavégzéssel sem rendelkezők arányát; a másik pedig a hazai munkaügyi szervezethez álláskeresőként bejelentkezettek számát veszi alapul. Közös hiányosságuk, hogy nem számolnak azzal a passzív réteggel, akik kedvezőtlennek ítélve elhelyezkedési esélyeiket, eleve meg sem kísérlék az álláskeresőt. Ebben a fejezet-

ben – a területi összevethetőség érdekében – a regisztrált munkanélküliség mutatóit használjuk.

A munkanélküliek száma az ezredforduló óta Zala megyében emelkedő trendet mutat. Míg 2000 év végén valamivel több, mint 9 ezer fő volt munka nélkül, addig 2005 hasonló időszakában már több mint 13 ezer. A munkanélküliségi ráta így 2005 decemberében közelítette a 10%-ot. Az időszak nagyjából két fő szakaszra bontható: 2001-ben még havonta átlagosan 7%-kal kevesebb munkanélküli szerepelt a nyilvántartásban, mint a megelőző évben. 2002 közepétől aztán havonta a havi átlag emelkedni kezdett, s a kedvezőtlen tendencia 2005 tavaszától egészen magas szinten (13 ezernél több nyilvántartottal) tetőzik.

2.3. sz. táblázat: A megye munkanélküliségét jellemző mutatók

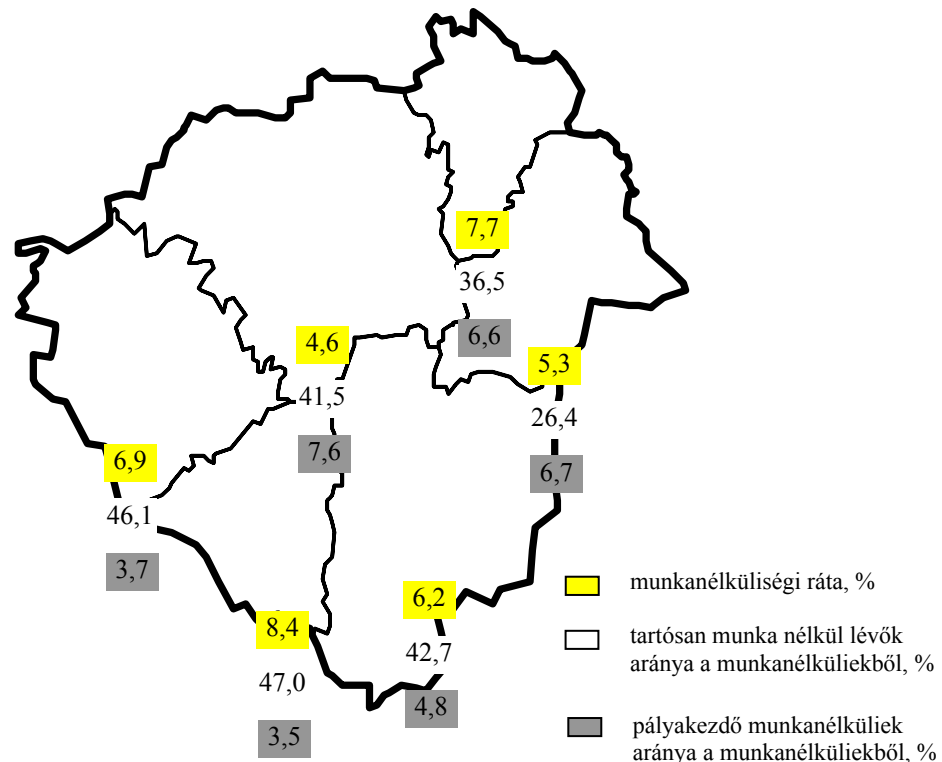
Mutató	2000	2001	2002	2003	2004	2005
munkanélküliségi ráta, %	3,8	3,3	3,6	5,9	4,7	6,6
tartósan munka nélkül lévők aránya, %	43,5	37,1	36,6	40,6	40,1	45,9
100 foglalkoztatottra jutó munkanélküli	6,2	6,0	6,5	8,7	7,2	7,1

Forrás: Zala megye statisztikai évkönyve 2004, KSH

A régió megyéi közül Zala ebben az időszakban a munkanélküliséget tekintve – 2004 kivételével – általában a legrosszabb pozíciót foglalta el, a megyék országos rangsorában azonban így is rendre az első harmadban tartózkodott. A figyelmeztető jelek (termelő-beruházások elmaradása, az agrártermelés és az erre épülő az élelmiszeripar nehézségei), amelyek a helyi gazdaság árnyoldalát mutatták meg, 2002 második felében kezdtek jelentkezni, és előrevetítették a munka nélkül maradók számának gyarapodását. A munkanélküliségi ráta így 2005 egészében sokat romlott. Míg 2005-ben Győr-Moson-Sopron megyében a munkanélküliség számottevően nem változott, és Vasban is csupán 2%-kal emelkedett, addig Zalában 2005 év végén 22 százalékkal több munkanélkülit tartottak nyilván, mint egy évvel korábban.

A munkanélküliség a megye egyes térségeit eltérő mértékben érinti. Általában az igaz, hogy a megye határ menti területei, a Nagykanizsától délre eső, jórészt aprófalvakkal szórt térség, valamint a vasi Hegyháttal szomszédos Zalaszentgrót és környéke országos átlag környékefeletti rátát mutat. A helyzetet tetézi, hogy e térségekben az állás nélkül lévők helyzetét tükröző mutatók mindegyike a megyei átlagnál rosszabb. A pályakezdők viszonylag alacsony aránya a munka nélkül lévők között is csupán a lakónépesség korstruktúrájának eredménye, vagyis annak, hogy eleve magas az itt élők átlagéletkora, a korstruktúrában az idősebb korosztályok vannak túlsúlyban, kevés a fiatalok, jellemző az elvándorlás.

A munka nélkül élők között érzékeny csoportként kezelt a tartósan munkanélküli státuszban lévők rétege. Az egy évnél is régebben regisztrációban lévők hányada ugyanis évek óta alig változik, átlagosan minden harmadik-negyedik munkanélküli tartósan nem talál magának állást. Sokan többször, újra és újra visszakerülnek az álláskeresők közé, úgy tűnik hát, hogy munkaerő-piaci pozícióik csak átmeneti jelleggel javulnak. Azonosításuk, speciális célcsoportként való kezelésük a programalkotás során ajánlott. Térségenként jelentősen eltérő a tartós munkanélküliek aránya. Elsősorban a magas munkanélküliségi rátával rendelkező lenti és letenyei körzetben haladja meg a megyei átlagot. Ezekben a kistérségekben majd minden második munkanélküli legalább egy éve szerepel a nyilvántartásban.

Forrás: T-STAR, KSH

2.3. sz. ábra: A munkanélküliség térségi különbségei, 2004 december

A munkanélküli lét két forrásból származhat: részben azokból, akik elvesztették állásukat és részben azokból, akik iskolai tanulmányaikat befejezve még nem tudtak elhelyezkedni. A munkaerőpiac legnagyobb „kibocsátó” ágazata a mezőgazdaság, az élelmiszeripar és a közszféra bizonyos szakterületei voltak. A létszámcsökkentések oka esetenként más és más. A piaci szférában többnyire hivatkozott ok a termelésből származó jövedelem tartós hiánya, a megrendelések visszaesése és a foglalkoztatás relatíve magas költségei voltak. A közszférát érintő létszámcsökkentés szinte kizárólag országos strukturális átalakítások következtében állt elő. Mindezzel párhuzamosan kezdett belépni a munkaerőpiacra az a korosztály is, amelyik a 90-es évek végén tömeges bebocsáttatást nyert a felsőoktatás intézményeibe, ám tanulmányainak már a végére ért. A hivatkozott időszakban meglepően meredeken – kétszeresére – emelkedett a megyében a pályakezdőként munkalehetőséghez nem jutó fiatalok száma.

A regisztrált pályakezdő fiatalok száma 2000-től folyamatosan növekszik. 2004-ben a belépők közül több mint másfélszer először regisztráltatta magát. Az ismételt regisztrációba lépők száma 2004-ben kismértékben emelkedett, a szakmunkás, szakiskolai végzettségűek jóvoltából. Ugyanebben az évben a fiatalok ötöde került ki a regisztrációból a munkaügyi szervezet segítségével. Az év során a leghatékonyabb segítségnek a közvetítés bizonyult. Az elhelyezkedett pályakezdők harmada betanított, illetve szaktudást nem igénylő munkakörben helyezkedett el. 2005 decemberében a pályakezdők, illetve a 25 éven aluliak a munka nélkül élők 7 százalékát adták, számuk egy év alatt 42 százalékkal, arányuk pedig egy százalékponttal nőtt.

A munkanélküliség minden korcsoportot érint, persze eltérő mértékben. Az összehasonlítás úgy korrekt, ha a munkanélküliek számát a saját korcsoportjuk létszámához mérjük, s így alapítjuk meg az egyes korosztályok érintettségét. Ebben a megközelítésben a legtöbb munka-

nélküli a 26–35 és a 46–55 éves korosztályban van. Előbbiek jórészt pályakezdők, utóbbiak pedig az a korosztály, amelynek leggyakrabban – munkaerőpiaci-helyzetüket, önerőből való elhelyezkedési esélyüket eleve reménytelennek látva – kényszermegoldás a regisztráció. Ezt kitöltve aztán sokszor egyetlen lehetőségként a gazdaságilag passzív állapotba való menekülés jelentkezik számukra. A 30 év alattiak a gyermekgondozás, az ötvenes éveikben járók pedig az előrehozott nyugdíjazási formák igénybevételével, vagy beteg-, rokkantállományba minősítéssel tudnak csak rendszeres jövedelmet biztosítani maguknak.

A megyében regisztrált munkanélküliek száma, megoszlása

Megnevezés	2004. december	2005. december		
	száma	előző év=100%	megoszlás, %	

A foglalkoztatás jellege szerint

Szakmunkás	3 942	4 969	126,1	36,7
Betanított munkás	3 032	3 801	125,4	28,1
Segédmunkás	2 188	2 434	111,2	18,0
Felső vezető	7	4	57,1	0,0
Vezető	123	150	122,0	1,1
Irányító	336	373	111,0	2,8
Ügyintéző	1 153	1 408	122,1	10,4
Ügyviteli alkalmazott	327	399	122,0	2,9

Korcsoport szerint

-16	18	42	233,3	0,3
17-20	346	579	167,3	4,3
21-25	1 353	1 653	122,2	12,2
26-35	2 781	3 343	120,2	24,7
36-45	2 341	2 952	126,1	21,8
46-50	1 571	1 875	119,4	13,8
51-55	1 477	1 836	124,3	13,6
56-60	1 186	1 237	104,3	9,1
61-	35	21	60,0	0,2

Legmagasabb iskolai végzettség szerint

Nincs	707	962	136,1	7,1
Általános iskola	2 907	4 250	146,2	31,4
Szakmunkásképző, szakiskola	3 196	4 726	147,9	34,9
SZKI, technikum	1 532	1 873	122,3	15,3
Gimnázium	830	961	115,8	7,1
Főiskola	424	437	103,1	3,2
Egyetem	140	137	97,9	1,0

Forrás: Zala megye statisztikai tájékoztatója, 2005/4

A nők körében a munkanélküli lévők aránya enyhén alacsonyabb, mint a férfiak között, viszont emelkedő tendenciájú. Ez azzal is magyarázható, hogy a nők gazdasági aktivitása eleve alacsonyabb, mint a férfiaké. Az eltérő élethelyzet miatt ők a munkanélküliként történő nyilvántartásba vétel helyett ugyanis más megoldásokkal is élhetnek: háztartásbeliként, vagy ápolási, anyasági ellátási formát igénybe véve tudnak megélni.

A regisztrált állástalanok 46 százaléka szakismeretet nem igénylő munkakört töltött be korábban. A vezetői munkakörökből utcára kerültek száma ezzel szemben kevés, ami önmagában nem meglepő, hiszen a munkahelyek szervezeti felépítése szűkül a vezetői szintek felé. Figyelmet érdemel viszont a tendencia, a növekedés üteme.

A munkanélküliek ellátása, a foglalkoztatás elősegítése

A munkanélküliek ellátása és a foglalkoztatás elősegítése társadalmi szolidaritáson alapuló állami feladat. Az ellátások rendszere az 1990-es évek eleje óta sokat változott. A megállapítás és folyósítás feltételei folyamatosan szigorúbbak lettek, bizonyos ellátási formák (pályakezdők munkanélküli segélye, előnyugdíj) megszűntek, vagy jóval kedvezőtlenebb változatai (előnyugdíj helyett nyugdíj előtti munkanélküli segély) jelentek meg. Az ellátó rendszer legutóbbi, szemléletben is jelentős átalakítására 2005 novemberében került sor, amikor is az aktív munkakeresés vált a támogatás feltételévé, a munkára ösztönzés erősítése érdekében. A munkanélküli ellátórendszer helyébe az álláskereső támogatási rendszere, a munkanélküli járadék helyébe az álláskereső támogatás lépett.

Az ellátásra való jogosultság feltételei, a munkanélküli-ellátás formái tehát időről-időre változnak, lényegesebb elemei azonban változatlanok: pénzbeli juttatás (támogatás), képzés-átképzés, állásközvetítés, tanácsadás. Ennek fedezetét elkülönített állami alap, a Munkaerőpiaci Alap meghatározott jogcímű (munkaadói járulék, munkavállalói járulék, vállalkozói járulék, rehabilitációs hozzájárulás, szakképzési hozzájárulás, központi költségvetési támogatás, egyéb) bevételei jelentik. Az Alap bevételeit különböző elvek szerint decentralizálják, s ezen források is jelentik a munkaerő-piaci szolgáltatások területi elérhetőségének fedezetét.

2005-ben a regisztrált munkanélkülieknek havonta átlagosan 37%-a volt jogosult munkanélküli járadékra, ötöde részesült rendszeres szociális segélyben, 7%-a álláskeresőt ösztönző juttatásban, harmada pedig semmilyen pénzbeli ellátást nem kapott.

A munkaerő-piaci folyamatok kedvezőtlen alakulása miatt növekszik a munkanélküli járadékos időt kimerítését követően a szociális ellátási rendszerbe kerülők száma. Az álláskeresőt ösztönző juttatásban részesülők száma folyamatosan bővül, míg a szociális segélyben részesülők esetében szezonális mozgás tapasztalható. A téli hónapokban többen, a nyári hónapokban kevesebben szerepelnek a nyilvántartási rendszerben.

A megye több mint 13 ezer állástalana közül 4 és félezer részesült munkanélküli járadékban, melynek havi átlaga 41 970 Ft, az egy évvel korábbinál 11 százalékkal magasabb összeg volt. Kistérségenként jelentős különbségek nem tapasztalhatók. Ez az összeg egyébként a tipikusnak nevezhető 3 személyes magyar háztartás 1 főre számított létminimum értékével szinte azonos. A járadékra már nem jogosultak közül további 2 900 ember kapott rászorultság alapján rendszeres szociális segélyt, egyharmaddal többen, mint egy évvel korábban.

A megyében számos munkaerő-piaci program fut, ezekben 2 900 állástalan vett részt 2005 év végén. Harmaduk képzési programokban, 13 százalékuk pedig közhasznú foglalkoztatásban.

A munkanélküliség problémája a társadalom egyes rétegeit különbözően érinti. A munkanélküliség általános csökkentésére irányuló törekvésekben különleges erőfeszítések történnek a munkaerőpiac hátrányos helyzetben lévő szereplői, a fiatalok, a tartós munkanélküliek, a 45 éven felüliek elhelyezkedési esélyeinek javítására.

A feladat végrehajtásának intézményrendszere többszereplős. Az igazgatási teendőket az Állami Foglalkoztatási Szolgálat látja el. Ennek területi jelenlétét a megyei munkaügyi központok, azok kirendeltségei és a regionális munkaerő-fejlesztő és -képző központ jelentik. Előbbiek a régió mindhárom megyéjében jelen vannak, utóbbi Szombathelyen székel, az egész

régióra kiterjedő hatáskörrel. A megyében a Munkaügyi Központ Zalaegerszegen, Keszthelyen, Zalaszentgróton, Lentiben, Letenyén és Nagykanizsán működtet kirendeltséget, helyben elérhetővé téve ezzel a munkaerő-piaci szolgáltatások széles körét.

Az igazgatási struktúra kiegészítésére, a munkanélküli ellátás társadalmasítása érdekében minden megyében – érdekegyeztető fórumként – Megyei Munkaügyi Tanács működik. Az MMT dönt a megyében rendelkezésre álló decentralizált alaprész felhasználásának elveiről, az egyes támogatások arányáról. Az ellátási formák közvetítésében, a munkaerő-piaci szolgáltatások megvalósításában non-profit és civil szervezetek is részt vállalnak.

A foglalkoztatás elősegítése, a munkanélküliség kezelése a kifutó és a készülő nemzeti fejlesztési tervben is kiemelt helyen szerepel. Az öt operatív program közül kettő (HEFOP és ROP) kifejezetten e célok elérése érdekében tartalmaz intézkedéseket, az AVOP pedig a fiatal gazdálkodók induló támogatásán keresztül közvetetten próbál a vidék foglalkoztatási helyzetén javítani. A megítélt támogatások összefoglalását lásd alább.

Az Operatív Programokból a munkanélküliség kezelésére nyert támogatás 2004-2006. február

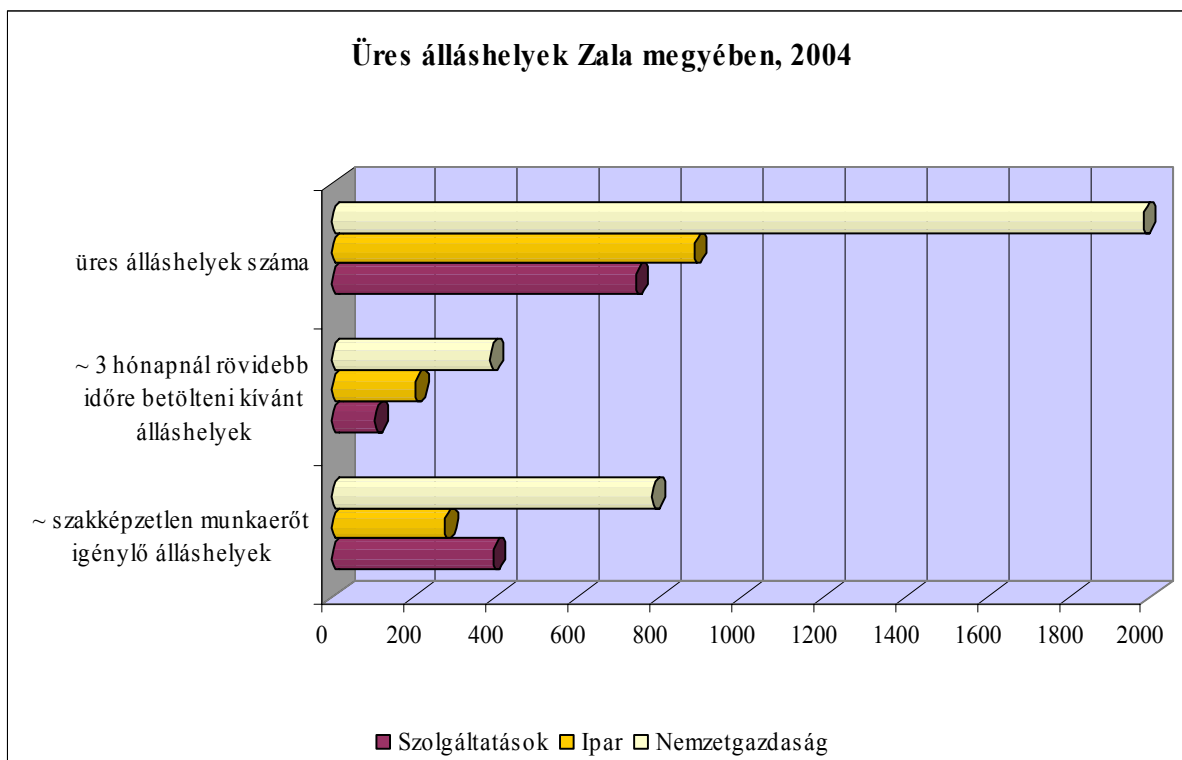
Operatív Program	Prioritás/Intézkedés	Támogatott projekt, db	A támogatás összege, m Ft
AVOP	Fiatal gazdálkodók induló támogatása	5	36
HEFOP	A munkanélküliség megelőzése és kezelése	1	756
	A nők munkaerő-piaci visszatérésének támogatása	3	68
ROP	Helyi foglalkoztatási kezdeményezések támogatása	4	194

Forrás: EMIR

A munkanélküliek rövid távú esélyei

A Zala Megyei Munkaügyi Központ regisztrációjában szereplő betöltetlen álláshelyek száma 2000 és 2004 év vége között 2000 és 950 között mozgott, 2005-ben viszont éves átlagban 1 047-re csökkent. Az egy-egy betöltetlen álláshelyre jutó regisztrált munkanélküliek száma így 2005 végén 14 volt.

A munkaerőpiac keresleti oldala valószínűsíthetően a munkaügyi nyilvántartásban szereplőnél azért némiképp bővebb. Erre utal, hogy a megye gazdasági szervezeteit felölelő KSH-felmérés szerint az üres, vagy 1 hónapon belül megüresedő álláshelyek száma a megyében 2004 év végén valamivel kétezer alatt maradt. A keresleti oldal igénye sajátos képet tükröz: az üres álláshelyek ötödét ugyanis a munkáltatók csupán rövid, legfeljebb negyedéves munkavégzésre kívánták hasznosítani, s négytizedére szakképzetlen munkaerő alkalmazását is elfogadhatónak gondolták.

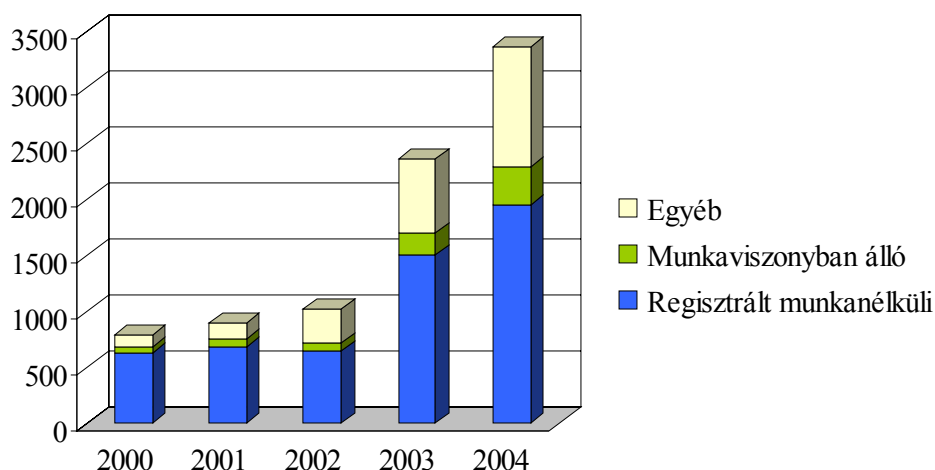
Forrás: KSH

2.3. sz. ábra: Üres álláshelyek Zala megyében, 2004

A foglalkoztatás bizonytalan formái – a másodlagos munkaerőpiac

A *másodlagos munkaerőpiac* a foglalkoztatás bizonytalan formáit öleli fel, ahol a munkalehetőség esetleges. Ide sorolható többek között az alkalmi munkavállalás, a szezonális foglalkoztatás, a hulladékgyűjtés, a bejelentetlen munkavégzés. Ezen kívül a másodlagos munkaerőpiac részének tekinthetjük az államilag támogatott foglalkoztatást, melyből kiemelhetjük a meghatározóan önkormányzatok által felügyelt közmunkaprogramokat. A non-profit szervezetek foglalkoztatást bővítő, segítő kezdeményezései ugyancsak ide sorolhatók, és a téma keretei között vizsgálhatjuk a fogyatékkal élő személyek foglalkoztatását is. A másodlagos munkaerőpiac méretére, az érintettek számára vonatkozóan pontos információ nincs. A piac néhány szegmense vizsgálható, bár a rendelkezésre álló adatok között is előfordulhat átfedés.

Időszakos, szezonális munkát vállalók 1997 szeptemberétől foglalkoztathatók alkalmi munkavállalói könyv segítségével. Bevezetésének elsődleges célja éppen az volt, hogy a feketén foglalkoztatottak közül minél többen legalizálják munkaviszonyukat, azaz visszakerüljenek a hivatalos munkaerőpiacra. Az alkalmi munkavállalói könyvvel történő foglalkoztatáshoz mind a munkavállalók, mind a munkaadók részére az évek során egyre több kedvezmény kapcsolódott. Ennek nyomán folyamatosan emelkedett a könyvvel rendelkezők száma, bár sokan nem vállaltak vele ténylegesen munkát. A Zala megyei Munkaügyi Központ 2000 és 2004 között összesen 8 440 alkalmi munkavállalói könyvet adott ki úgy, hogy 2000-ben még csak 797, 2004-ben viszont már 3 362 személy igényelte a dokumentumot. A könyvek nem egészen kétharmadát munkanélküliek váltották ki, további közel 9%-ukat munkaviszonyban állók. 2000 és 2004 között folyamatosan emelkedett az AMK-t kiváltók között a munkaviszonnyal rendelkezők aránya, ugyanakkor csökkent a munkanélkülieké.

Forrás: Zala Megyei Munkaügyi Központ

2.4. sz. ábra: Az alkalmi munkavállalói könyvet igénylők száma és gazdasági aktivitása, 2000-2004

Nem szerepelnek a regisztrált munkanélküliek állományában azok az állástalanok, akik közfeladat ellátása érdekében non-profit szervezeteknél határozott idejű munkaviszonyban állnak (közhasznú foglalkoztatottak). A programban részt vevők száma sajnos évről évre csökken. Ezzel az aktív munkaerő-piaci eszközzel 2000-ben még átlagosan 647 fő foglalkoztatását támogatták, 2004-ben már csak 345 személyét, azaz a létszámuk közel felére csökkent. Mivel a munkák többségét szabadtéren végzik, így meglehetősen szezonális jellegű, időjárásfüggő. A téli hónapokban kevesebb embert tudnak foglalkoztatni.

A regisztrált munkanélküliek közül azok, akik a munkanélküli ellátásra való jogosultsági idejüket már kimerítették a települési önkormányzatoktól rendszeres szociális segítyt kaphatnak. Zala megyében 2004-ben átlagosan 2 283 fő részesült rendszeres szociális segélyben, 37-tel több, mint 2003-ban. Az önkormányzat a segély folyósítását munkavégzéshez kötheti. A segélyezettek közül 2004-ben 1 268, egy évvel korábban pedig 934 személy dolgozott, azaz minden második támogatásban részesült tudták foglalkoztatni. A segély mellett munkát végzők 28%-a a nagykanizsai kistérségben lakott, közel egyötödük pedig a zalaegerszegiben. További 46%-uk számára közel egyenlő arányban a keszthelyi, a letenyei és a lenti kistérség önkormányzatai nyújtottak munkalehetőséget. A zalaszentgróti kistérségben mindössze 7%-uk lakott.

Ez az önkormányzat által előírt legalább 30 napos foglalkoztatási kötelezettség lehet többek között közcélú munka. A megyében 2004-ben az egy évvel korábbihoz képest nem egészen 7 százalékkal több, összesen 998 személy dolgozott ilyen formában. Az egy közcélú foglalkoztatottra fordított pénzbeli hozzájárulás havi átlaga 2004-ben megközelítette a 32 ezer Ft-ot, összege a régió megyéi közül itt emelkedett egy esztendő alatt a legnagyobb mértékben, több mint 21%-kal.

A fogyatékkal élő személyek gazdasági aktivitása a tízévente végrehajtott népszámlálások adataiból vizsgálható. Ezzel kapcsolatban 2001. évi a legfrissebb adat. A testi és szellemi fogyatékosok érzékeny információ, a felvétel kapcsán a válaszadás önkéntes volt és saját bevalláson alapult, néhány megállapítás mégis tehető. A rendelkezésre álló adatok szerint romlott a fogyatékkal élők foglalkoztatása. A megyében 2001-ben mintegy 14 ezer személy vallotta magát fogyatékosnak, 21%-kal több, mint 1990-ben. Ezen időszak alatt a megváltozott munkaképességű foglalkoztatottak létszáma 1 895-ről 1 246-ra csökkent, azaz számuk közel egy-

harmaddal mérséklődött. Az állással rendelkező fogyatékosok aránya így a korábbi 16,3%-ról felére, 8,8%-ra esett vissza. A megváltozott munkaképességű embereket foglalkoztatóktól származó információk megerősítik a fenti adatokat. Ezek szerint Zala megyében 2004-ben a rehabilitációs foglalkoztatók mintegy 1 300 főnek biztosítottak rendszeres jövedelmet.

A másodlagos munkaerőpiacon tengődők foglalkoztatásba történő integrálását segíthetnék a foglalkoztatási célú non-profit szervezetek. Ám ezek előfordulása a Nyugat-Dunántúlon – ebből adódóan Zala megyében – ritka, mivel a térség összességében nem küzd olyan akut foglalkoztatási problémákkal, mint egyes Duna bal partján lévő régiók. A nyilvántartások szerint a megyében 2003-ban mindössze egyetlen olyan közhasznú társaság működött, amely elsődlegesen vállalta fel azt, hogy segíti az elhelyezkedési problémákkal küzdők munkába állását.

Alapvető megállapítások

A térségi munkanélküliség kezelése során javaslatunk szerint három irányra célszerű az erőforrásokat koncentrálni:

- Azon módszerek és eszközök kialakítására, amelyek az inaktivitásba menekülés helyett a munkába helyezés lehetőségeit és az ezzel kapcsolatos magatartást képesek megváltoztatni. (Pl.: atipikus foglalkoztatási formák alkalmazhatósága.)
- A gazdaság igénye és a képzési struktúra összhangjának kialakítására, az alkalmazható eszközök feltárására (ennek részét képezhetné az atipikus foglalkoztatási formák elterjesztése).
- A regisztrációs rendszerekben nem nyilvántartott passzív réteg felkutatására, státuszuk tisztázására, legális helyzet felé terelésére.
- Differenciált kistérségi gazdaságfejlesztésre, a vidékfejlesztés foglalkoztatást bővítő eszközeinek alkalmazására.

Talán azért fontosabbak e felvetések a program szempontjából, mint az egyes aktuálisnak tűnő problémák kezelése, mert egyrészt átfogó, gazdasági helyzetet, életminőséget javító szerepük van; másrészt, mert az aktuális problémák kezelését a munkaerő-piaci szervezet e nélkül is napi feladatként végzi.

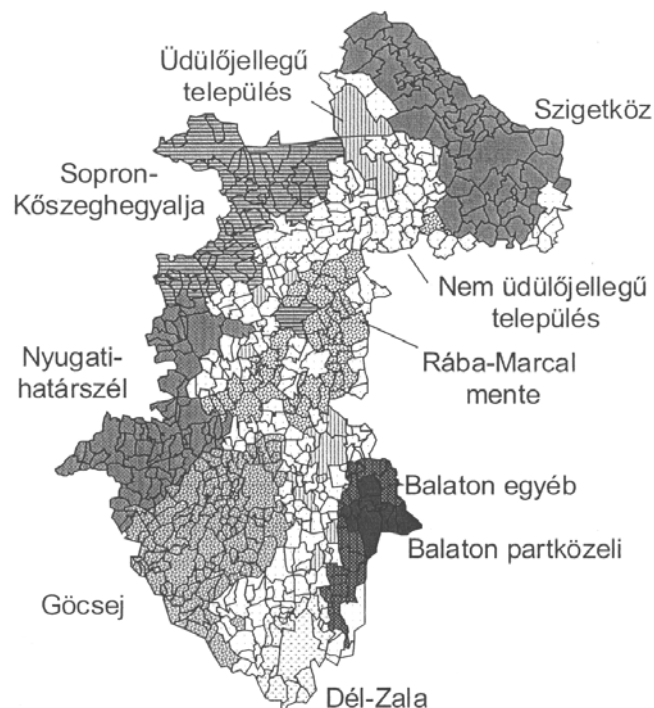
Az elsődleges munkaerő-piacról származó megfigyelések alapján pedig közvetve úgy tűnik, a másodlagos munkaerő-piacon jövedelmet szerző aktív korúak köre egyre bővül. Ennek alapján ezen összetett társadalmi csoport mélyebb feltérképezése, foglalkoztatásuk figyelemmel kísérése a programozási időszak egyik kiemelt feladata kell, hogy legyen.

2.6. TURIZMUS [4] [27]

Regionális helyzetelemzés [4]

Magyarország második legfejlettebb régiójában az idegenforgalom fontos szerepet tölt be a gazdasági életben. Jelentősége a térség földrajzi elhelyezkedése mellett annak köszönhető, hogy **a régió gazdag és változatos turisztikai vonzerőkkel, attrakciókkal rendelkezik** (lásd a 2.6.1. sz. ábrát). Magyarország nemzetközi határállomásai személyforgalmának közel felét a régió határátkelőhelyei bonyolítják le. A turizmus szinte minden ága jó kikapcsolódási, lehetőségeket nyújt. **Nyugat-Dunántúl településeinek közel kétharmada üdülőkörzetbe tartozik, illetve üdülési-idegenforgalmi adottsággal bír.** E településekről származik az idegenforgalmi teljesítmény túlnyomó része. Az ország **26 üdülőkörzetéből nyolc részben vagy egészben a régióban található.**

A fontosabb idegenforgalmi területek közül ki kell emelni az egészségturizmust, aminek alapját a gyógy és termálvizek gazdagsága képezi. A régió területén 11 településen található gyógyfürdő: Balf (Sopron), Bük, Győr, Hévíz, Kapuvár, Lenti, Mosonmagyaróvár, Sárvár, Szeleste, Zalakaros, Keshidakustány. További 12 településen pedig termálfürdő áll a vendégek rendelkezésére. Adottságaik alapján a régió meghatározó gyógyfürdő-helyének Bük, Hévíz, Sárvár, Zalakaros és Kehidakustány számít. Az itt található fürdők fontos gyógyászati szolgáltatásokat nyújtanak. Vendégforgalmuk nagy, jelentős számban érkeznek ide vendégek a szomszédos országokból is. Valószínűsíthetően ezek a fürdők határozzák meg középtávon is a régió, mint termálturisztikai célpont rangját és arculatát. A fürdők többségében az elmúlt években színvonalas fejlesztések történtek, bővült a szolgáltatások kínálata, amelyek révén nemzetközi versenyképességük erősödött. A fejlesztésekkel egyidejűleg megindult a specializáció, azaz a kínálat szakosodása. **Az együttműködés elősegítésére, a közös marketing és a térségi arculat megteremtése érdekében 2001. júniusában Pannon Termál Klaszter néven önszerveződés jött létre az intézmények között.**

2.7. sz. ábra: Az idegenforgalom által érintett települések a Nyugat-Dunántúlon üdülőkörzetenként [35]

Megyei helyzetkép

Magyarország DNY-i részén a népvándorlásokat, kereskedelmet szolgáló útszakaszok mentén, szelíd dombjainak gazdag erdeinek, hévizeinek és tavainak díszítő keretében fekszik Zala megye. Ide tartozik a Balaton nyugati része, a teljes Kis-Balaton védett területe. Éghajlata hűvös, csapadékos, felszíni vizeit számos patak és két folyó: a Zala és a Mura vezeti le. Tájai: nagy részben a *Zalai-dombság*, átnyúlik a *Vasi hegyhátira* és a *Dunántúli-dombságokra*, ill. a *Dunántúli-Középhegység* területére. Jellegzetes részei: a *Zala-völgy*, a *Kerka-menti-dombság*, a *Szentgyörgyvölgyi rögyvidék*, a *Lenti-medence*, az *Észak-Göcseji-dombság*, a *Letenyei-dombság*, a *Zalahátság* és a *Keszthelyi-hegység*. Az Országos Területrendezési Terv által meghatározott **országos ökológiai hálózat Zala megyére eső övezeteiben a természet és a táj védelme, értékei elsőbbséget élveznek bármely fejlesztéssel, emberi-művi beavatkozással szemben.**

Zala megye **gazdaságának fejlesztésében** meghatározó szerepet kíván juttatni a turizmust ellátó szolgáltatásoknak, **húzóágazattá** szeretné továbbfejleszteni a turizmust, jellegzetes turisztikai termékek kialakításával, fejlesztésével nem csupán a Balaton menti településeken, hanem egyenletesen, a megye teljes, változatos tájú területén és kiemelten a **termál fürdőhelyek térségében.**

E középtávú program keretében mintegy **15 db alprogram** javaslat készült 4 évvel ezelőtt, összehangolva a városok, községek és kistérségek programjavaslataival, amelyek megvalósítása folyamatosan történik és **változatlanul időszerű.**

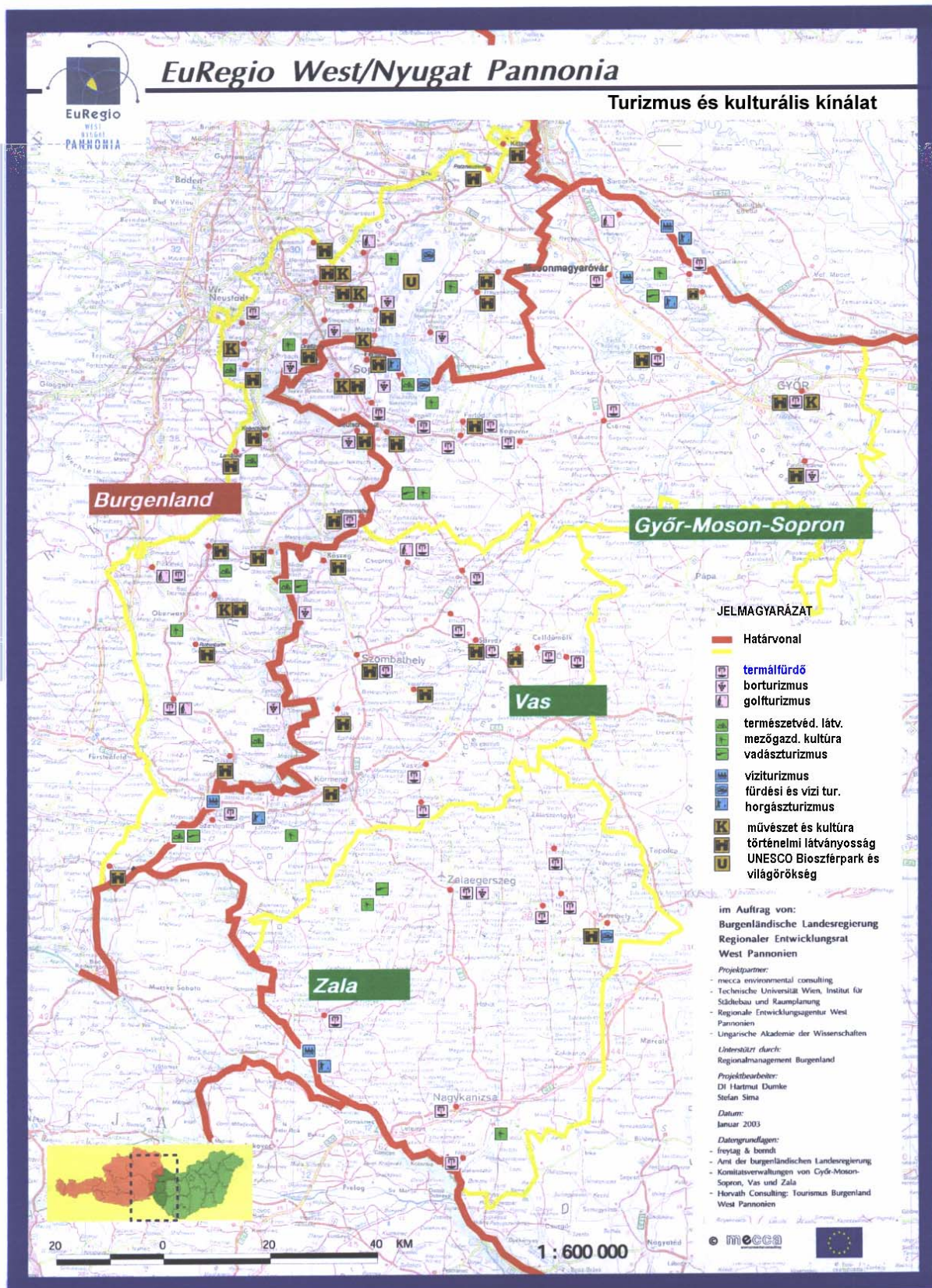
Ezek:

– arculatfejlesztés,	– víziturizmus,
– marketing, propaganda-csomag,	– termálturizmus,
– kiállítás-, vásár programcsomag,	– lovasturizmus,
– borturizmus,	– vadászturizmus,
– kerékpárturizmus,	– falusi turizmus,
– iskolaturizmus,	– horgászturizmus,
– bakancsos turizmus,	– Tourinform irodák,
	– Teleház alapítási programok.

A vázolt programok megvalósítási üteme azonban még igen lassú, hosszú időbe telik, amíg ismertebbé, nyilvántartottá válik regionális és országos szinten.

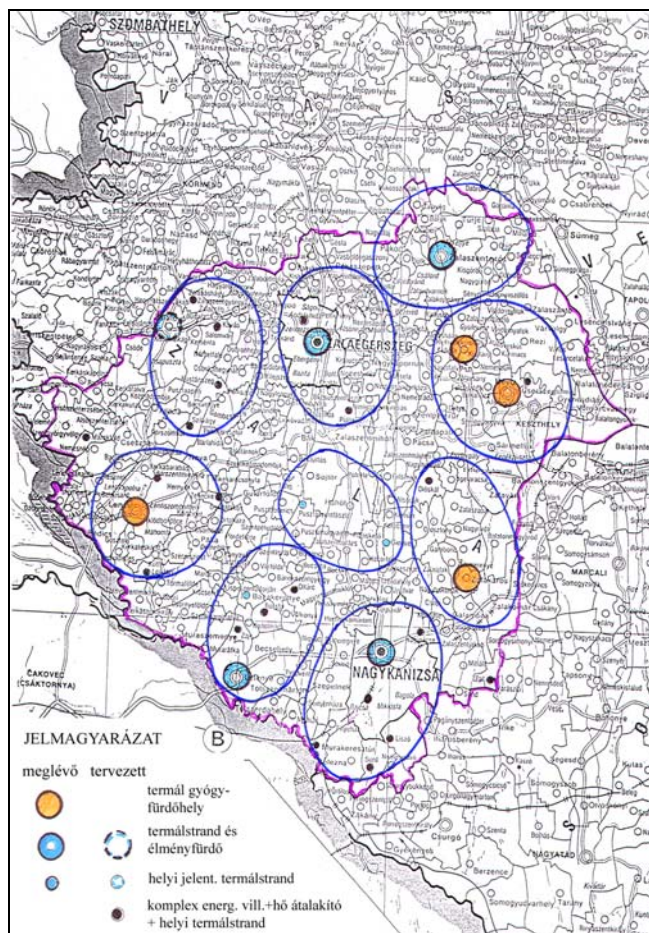
Zala megye a régió egyéb területeihez képest termálfürdőinek, a Balaton partnak köszönhetően **jóval több turisztikai adottsággal rendelkezik** (lásd a 2.6.2. sz. ábrát), amelyek egyelőre még **kihasználatlanok.** A megye középső vonulata kevésbé állt rá az idegenforgalmi lehetőségek kihasználására. Zala megye termálvíz hasznosítási távlati terve is jóval egyenletesebb területi térítést irányzott elő, – kapcsolva a többlépcsős energetikai hasznosításokkal – mint amennyi napjainkig megvalósult.

A **termálturizmus-klaszter** bővülő részvétellel és területileg is terjeszkedő megoszlásával a **megye prognosztizált húzóágazatát testesíti meg**, melynek szerkezetében azonban változatlanul ki kell küszöbölni az egymásra való rátelepítés hibáit. Az elmúlt években a kereslet folyamatosan növekedett a régió fürdőihez hasonlóan a megye fürdői iránt is. A nemzetközi trendek is a turizmus és termálturizmus iránti kereslet növekedését prognosztizálják. Az ismert gyógyfürdőhelyek: Hévíz, Zalakaros, Lenti, Kehidakustány, nagyobb termálstrand és élményfürdőhelyek: Zalaegerszeg, Letenye, Zalaszentgrót, Nagykanizsa, Helyi, mikrokörzeti jelentőségű termálstrandok: Bázakerettye, Gelse, Pusztaszentlászló, ahol legnagyobb részben központi kínálati elem a fürdő.

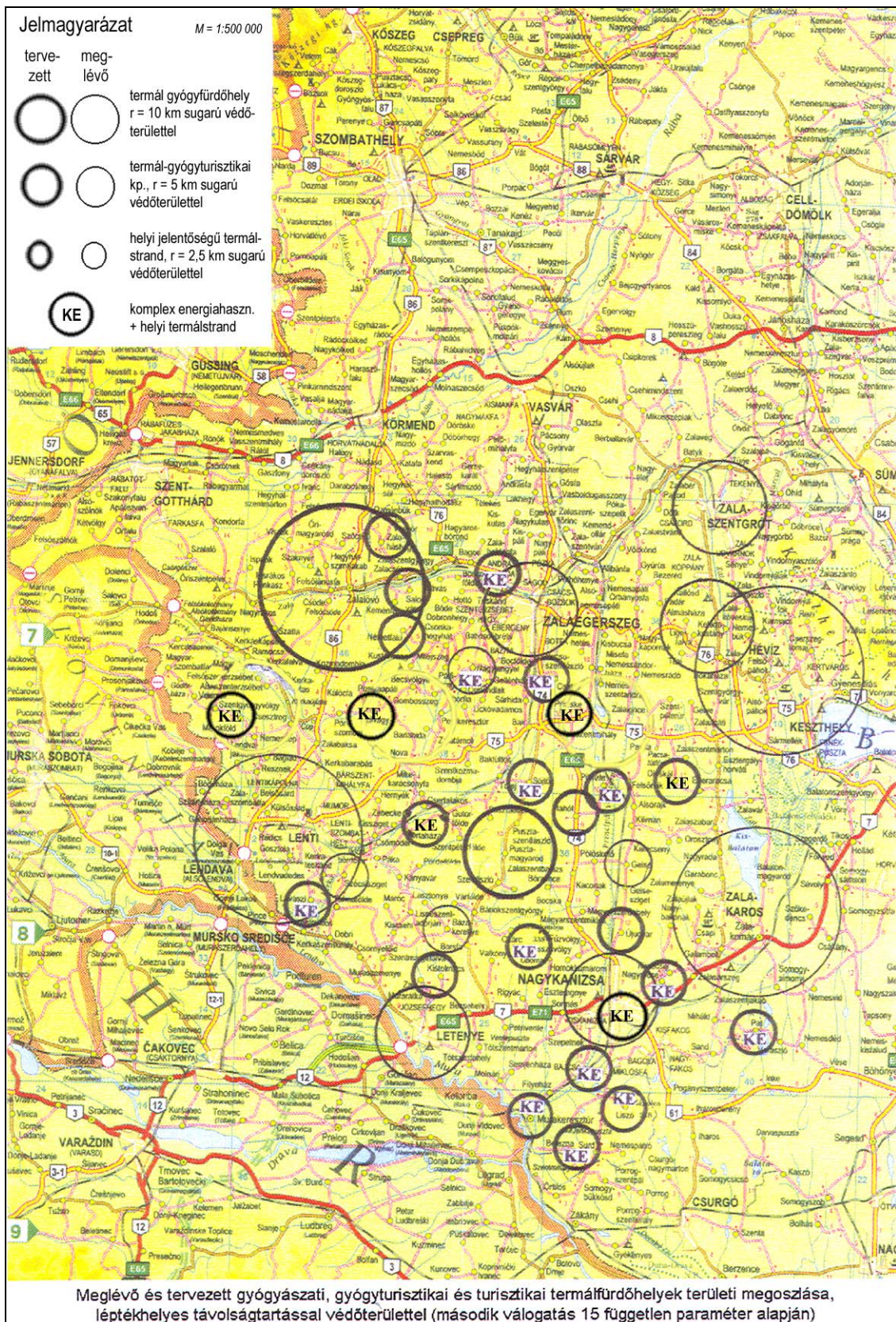
2.6.2. sz. ábra: Turisztikai és kulturális nevezetességek [11]

A turizmusában komoly kitörési pontot jelentett és jelent a jövőben is a **fürdőfejlesztés** pl. Zalaalövön, ill. négy helyen a szűkebb térségében, és az energetikai (villamos és hőenergia) hasznosítás. Ezek Nagykanizsa-Bajcsa nagy része, Pat, Surd, Murakeresztúr, Liszó, Lenti térségében: Bánszentmihályfa, Liszó, Zebecke, Zalaegerszeg térségében: Andráshegy, Pölöske stb. (javaslatot lásd a 2.6.3. és 4. sz. ábrán). A termálvízkinccs felhasználásának hatékonysága tovább növelhető. Egyre több település rendelkezik komplett koncepcióval és finanszírozási háttérrel: Zalaegerszegen működik az Aquapark, több településen is zajlanak folyamatos, lépcsőzetes fejlesztések: Nagykanizsa, Lenti, Letenye, Zalaszentgrót térségében. A termálfürdővel bíró településekben komplex, ezen belül településarculati-, szálláshely-, szolgáltatásfejlesztési beruházások szükségesek, ahhoz, hogy a termál- és gyógyturizmus még inkább kihasználtsa lehessen.

2.6.3. sz. ábra: Zala megye termálvíz hasznosítási területi javaslat

A régió változatos felszíne, gazdag növény- és állatvilága a természetet kedvelők számára komoly idegenforgalmi vonzerő. A régióban húzódik az **Országos Kék Túra** útvonalának egy része. A **kerékpáros turizmus** az egyik leginkább fejlődő turisztikai terület. Az igények fokozódása miatt az elmúlt időszakban több kilométer kerékpárút épült és épül ma is. A régió változatos domborzati – klimatikus viszonyai, élőhelyi sokfélesége, erdősültsége és vadállományja kiemelkedő természeti értékén túl komoly gazdasági erőforrást jelent a **falusi turizmusfejlesztésben** (pld. természetjáró, tájnéző, vadász-, lovas- és horgászturizmus). Ezt a lehetőséget számos település ki is használja, a megyében fellendülőben van a fentebb említett turisztikai tevékenységekre épülő falusi turizmus. A falusi turizmusnak további lehetőségei vannak a mezőgazdasági termékek helyi feldolgozásában és értékesítésében, ezen belül is eredményesebb lehet a nevezetes gyümölcs- és szőlőkultúrára, „borutakra” építő turisztikai kínálat.

2.6.4. sz. ábra: Zala megye hévizeinek turisztikai és energetikai hasznosításra kiemelten javasolt térségei [10]

Szállásférőhelyek

A régióban 2003-ban már több mint 60 ezer kereskedelmi szállásférőhely üzemelt, amely az országos kapacitás 17%-át tette ki. A férőhelyek megyék közötti eloszlása egyenlőtlen. A Balaton-part és Hévíz, Zalakaros kisugárzása révén a kereskedelmi szállásférőhelyek 43%-a Zala megyében található, 37%-uk Győr-Moson-Sopronban, alig egyötödük pedig Vasban. A szállodai férőhelyek országosan egytizede, a régión belül pedig közel hattizedét Zalában alkították ki, amelynél csak a fővárosban és Somogy megyében van több férőhely.

Zala megyében a **kereskedelmi szálláshelyek** kapacitása a turisztikai kínálat bővülésével összhangban az elmúlt években fokozatosan bővült.

**2.6.1. sz. táblázat: A kereskedelmi szálláshelyek kapacitása és vendégforgalma
Zala megyében**

Év	Férőhely július 31-én	Vendég (ezer fő)		Vendégéjszaka (ezer fő)		Átlagos tartózkodási idő, éjszaka	
		összesen	Ebből: külföldi	összesen	Ebből: külföldi	összesen	Ebből: külföldi
2002	24 980	387 111	190 345	1 821 474	1 225 188	4,7	6,4
2003	26 292	417 979	185 104	1 867 470	1 167 385	4,5	6,3
2004	24 730	416 111	174 046	1 809 950	1 108 374	4,3	6,4

Forrás: KSH

Zala megye kereskedelmi szálláshelyein 2004-ben a hozzávetőlegesen 416 ezer vendég 1.809.950 vendégéjszakát töltött el. A vendégek száma 2000-től 2003-ig folyamatosan nőtt, 2004-ben gyakorlatilag nem változott ez a szám az előző évhez képest. A vendégéjszakák száma 2004-ben a 2000-es adatot sem érte el, köszönhetően nagy valószínűséggel a környező országokból érkező külföldi vendégek utazási szokásai módosulásának. Ennek megfelelően a vendégek körében – hazai jövedelmek növekedésének köszönhetően is – egyre több belföldi turista van, akik többnyire rövidebb, egy-egy hosszú hétvégére korlátozódó látogatásra érkeznek a megyébe. Az átlagos tartózkodási idő kismértékben ugyan, de csökkenő tendenciát mutat az elmúlt pár évben.

A külföldi vendégek tartózkodása a megyében ugyanakkor az elmúlt években viszonylag stabil, csökkenő számú külföldi vendég és külföldi vendégéjszaka mellett, ami többek között azzal magyarázható, hogy a legfontosabb idegenforgalmi partnerországokból, Ausztriából és Németországból kevesebb turista érkezett. 2004-ben a szálláshelyeket felkereső vendégek 42%-át még így is a külföldiek tették ki, a vendégéjszakákból pedig ennél is nagyobb, 61,2%-os arányt képviseltek. A tartózkodási idő csökkenésben nagy szerepe van a külföldiek rövidebb itt-tartózkodásának, valamint a belföldi turisták nagyobb arányának. Ugyanakkor még mindig több a külföldiek által a megyében eltöltött idő, mint a belföldi turistáké.

A szálláshelyek forgalma alapján július és augusztus messze a legfrekvenciáltabb hónapok, a vendégek száma akár 10 vagy 15 ezer fővel is magasabb ezekben a hónapokban, mint az év többi időszakában. A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma is mutat szezonális ingadozást – a termálfürdők egész évben tartó szolgáltatásnyújtása ellenére –, májustól szeptemberig növekszik meg a vendégéjszakák száma a többi hónaphoz képest közel 30%-kal.

A **kereskedelmi szálláshelyeken realizált jövedelem** a szállodák, üdülők és kempingek, valamint a panziók esetében a legmagasabb. Egy vendégéjszakára számítva szállodákban 4.765 Ft, míg a panziókban 3.457 Ft bevételt realizálnak a szolgáltatók. Kereskedelmi szálláshelyek igénybevételéből a megyében 2004-ben összesen 7,7 mrd Ft bevétel keletkezett.

Jóval összetettebb kérdés a szálláslehetőségek, a 24.730 férőhelynyi kereskedelmi szálláshely-kapacitás értékelése. A férőhelyek megoszlása a kereskedelmi szálláshelyek típusa szerint kedvező, megfelel a megye idegenforgalmi adottságainak (közel harmada a szállodákban van), de ezek földrajzi elhelyezkedése a vendégforgalomhoz hasonlóan erősen koncentrált. A férőhelyek több mint harmada Hévíz városban (közel 36%!) van (öt négy- és ötszázalagos szálloda), a megyeszékhely és a többi város szálláshelykínálata a következőképpen alakul ugyancsak az üdülőkörzeten belüli városi összférőhelyek számához képest: Keszthely 8466 férőhely (28,4%, 2004), Vonyarcvashegy 8013 férőhely (27%, 2004), Zalakaros 5805 férőhely (19,5%, 2004), Zalaegerszeg 2230 férőhely (7,5%, 2004). A falvak zömében kevés, nem megfelelő minőséget garantáló szálláshely van vagy nincs szálláshely, s a falusi turizmus is – Őrség és Balaton kivételével – éppen hogy elindult a fellendülés útján.

Az utóbbi években nagyon kismértékben csökkent a városokban a fizetővendéglátásban a férőhelyek száma, viszont láthatóan egyre népszerűbb a falusi turizmus is. Megélnékvált a kiemelt idegenforgalmi településeken a magánszállásadói tevékenység, a magánszálláshelyek vendégforgalma, akár a fizetővendéglátás, akár a falusi szállásadás terén. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy a szolgáltatások színvonala javult és a marketingtevékenység szerepe fokozódott a vendégek idecsalogatásában. A programkínálat, amivel a vendégeket hosszabb tartózkodásra lehetne bírni, nem mindenütt kielégítő. Zala megyében a magánszálláshelyek tekintetében 2004-ben 5.875 szállásadó 30.229 férőhellyel várta a vendégeket, ahol valamivel több mint 408 ezer vendégéjszakát töltöttek el a turisták. Ezek a számok a falusi turizmus tekintetében a következők: 551 szállásadó, 3.031 férőhely és 37.078 vendégéjszaka.

2.6.2. sz. táblázat: A magánszálláshelyek kapacitása és vendégforgalma

Év	Szállás- adók	Férő- helyek	Vendég (ezer fő)		Vendégéjszaka (ezer fő)		Átlagos tartózkodási idő, éjszaka
	száma, július 31-én		összesen	Ebből: külföldi	összesen	Ebből: külföldi	
2003	5.870	30.669	67.474	45.210	434.153	314.274	6,4
2004	5.875	30.229	96.079	56.492	408.817	292.651	4,2

Forrás: KSH

A vendégforgalmi adatok területi és típus szerinti vizsgálata rámutat a megye turisztikai csomópontjaira. Mind a vendégek számát, mind a vendégéjszakákat tekintve a szállodák bonyolítják le a forgalom legnagyobb hányadát – 2004-ben a szállásdíjbevételek 89%-át szállodák produkálták, ami a termál- és gyógyturizmusra épülő szállodákra (Hévíz, Zalakaros) jellemző igen magas kapacitás-kihasználtsággal és viszonylag hosszú tartózkodási idővel, valamint a Balaton-parti helyiségek szálláshelyeinek magas arányával és kihasználtságával függ össze. Az országosnál nagyobb szerepe van a szállodákon kívül még a panzióknak, a fizetővendéglátásnak és a kempingeknek, míg a turistaházak és a nyaralóházak súlya kisebb, összhangban a megyei kínálat sajátosságaival.

A vendégforgalom Zala megye szálláshelyein nagyon koncentrált. Domináns a Balaton üdülőkörzet partközeli településein, itt realizálódik az összes üdülőkörzeti vendégforgalom 68 és a vendégéjszakák 72%-kal, mely dominancia a külföldiek tekintetében még erősebb (78% ill. 77%). A vendégforgalom és a vendégéjszakák tekintetében kiugróan magas adattal (országos tekintetben is meghatározóan) Hévíz vezet, az utána következő Zalakaros Hévíz vendégforgalmának kevesebb, mint felét, vendégéjszakáinak pedig kevesebb, mint egyharmadát bonyolítja. A legfontosabb vonzerő emögött a gyógyvíz és Balaton közelsége egyszerre, miközben a vendégek többsége külföldi, akik többnyire hosszabb időt (átlagosan 7 napot) töltenek el a településeken.

2.6.3. sz. táblázat: A megye turisztikai szempontból legfrekvenciáltabb településeinek adatai (2004)

Település	Férőhely július 31-én	Vendég (ezer fő)		Vendégéjszaka (ezer fő)	
		összesen	Ebből: külföldi	összesen	Ebből: külföldi
Hévíz	10.493	174.204	97.155	986.710	718.788
Zalakaros	5.805	73.981	29.299	358.013	235.263
Keszthely	8.466	59.757	32.140	223.577	147.601
Alsópáhok	1.590	25.661	6.165	117.761	52.015
Balatongyörök	4.171	52.876	28.882	102.050	54.618
Zalaegerszeg	2.230	33.979	5.849	70.874	13.344
Vonyarcvashegy	8.013	9.427	5.743	69.954	50.423
Lenti	1.301	11.523	7.245	56.860	36.557
Nagykanizsa	1.148	16.102	3.489	36.285	5.946
Gyenesdiás	5.007	6.032	5.000	35.605	31.226

Forrás: KSH

A Balaton üdülőkörzet partközeli, fentebbi felsoroláson kívüli települései a turizmus szempontjából meghatározó forgalmat bonyolítanak le a vendégforgalom és vendégéjszakák tekintetében (Alsópáhok, Balatongyörök). Köszönhető ez a településeken kialakított magas minőségű szálláshelyeknek, melyek viszonylag magas kihasználtsággal működnek.

A vendégek számát illetően komolyabb súlyt képvisel még Keszthely, Zalakaros és a göcseji üdülőkörzet Zalaegerszeg súlyponttal, de jelentősége a vendégéjszakák, és még inkább a külföldiek esetében növelhető lenne. Bár a megyeszékhely nyilvánvalóan nem aknázza ki megfelelő szinten idegenforgalmi potenciálját, s a vendégek számát tekintve az ötödik helyen áll a megyében, súlya más tekintetben kiemelkedő: a külföldi tulajdonú vállalatokhoz üzleti célból érkező turisták száma viszonylag magas.

A megye – felsoroltakon kívüli – többi része nem részesedik számottevően a vendégforgalomból.

3. TÁRSADALMI FOLYAMATOK

Népességcsökkenés, életesély, életminőségi-, szegénységi mutatók Zala megyében

A Nemzeti Fejlesztési Stratégiának hosszú távon, folyamatos és fő célja: az életkörülmények javítása, amit többféle módon és eszközzel lehet megteremteni, majd mérni. A középtávú specifikus cél a jobb minőségű környezet, a gazdasági versenyképesség és az emberi erőforrás-fejlesztés egymástól is függ; rontja, vagy javíthatja is egymást, ha a lehetséges összehangolás eredményes és fordítva.

A cselekvést igénylő tevékenységhez első az **ember, mint erőforrás fenntartása és személyiségtulajdonságainak** (ezek: életkor, egészség, közérzet, szakképzettség, emberi magatartás, szokás, tapasztalat, eddigi eredményesség stb.) javítása, **fejlesztése, hogy úgy legyen képes jó minőségű környezete fenntartására** és javítására, **hogy közben** eredményes, **versenyképes gazdálkodást valósítson meg**, szellemi és anyagi javakat hozzon létre eszközként, amely ezt a folyamatot fenntartja, gerjeszti, egyre tökéletesíti.

- Az alapfeltétel, az **itt élő népesség fenntartása**, szerény növekedése itt **nem teljesül**, mivel folyamatosan csökken. Egy 2001-ben kiadott „Jelentés a területi folyamatok alakulásáról, a területfejlesztési politika érvényesüléséről és az Országos Területfejlesztési Konceptió végrehajtásáról” című országgyűlés által elfogadott munka [9] szemléletesen bemutatja, hogy Zala megye településeiben, a városok kivételével mindenütt az elmúlt évtized alatt jelentősen, 4–6%-kal csökkent a népesség (lásd a 3.1. sz. ábrát). **A népsűrűség 71–90 fő/km² kategóriába esik.**

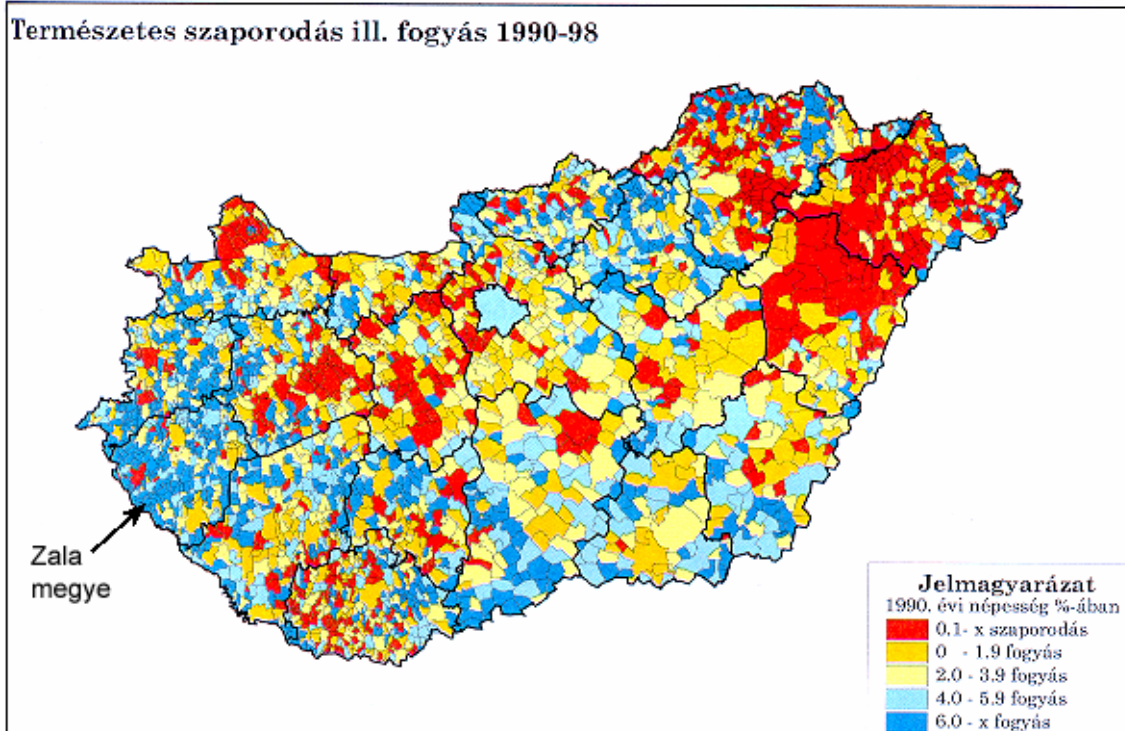
Az általános **halandóság is kedvezőtlen** képet mutat, mivel ez a megye területének közel felén 6-28%-kal nagyobb az országos átlaghoz képest (lásd a 3.2. sz. ábrát). Ezzel szemben az élve születések nagysága évről-évre kisebb a halálozásokénál, a természetes szaporodás még mindig negatív, a fogyás 2001 évben közel 1500 fő volt (lásd a 3.1. sz. táblázatot) a megyében.

3.1. sz. táblázat: A lakónépesség és a természetes népmozgalom Zala megyében

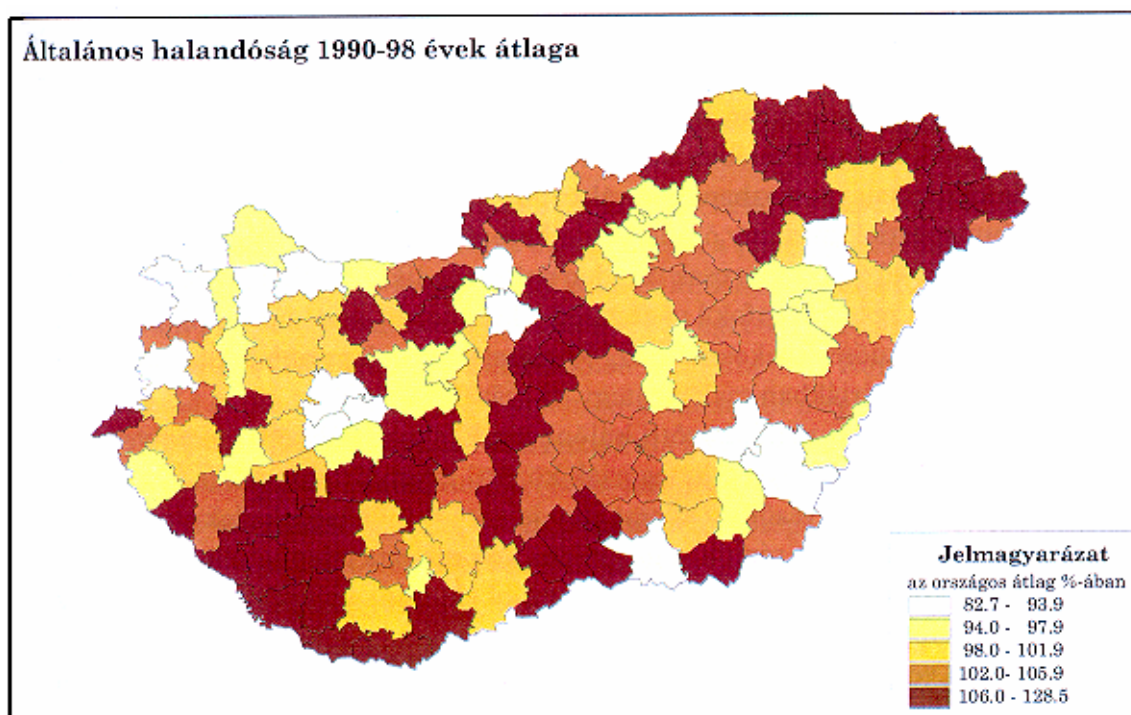
Megnevezés	1980	1990	1999	2000	2001
Lakónépesség az év végén	317 149	305 857	301 214	300 496	299 112
Házasságkötés	2 202	1 756	1 161	1 220	1 150
Válás	576	529	642	620	577
Élveszületés	4 427	3 450	2 365	2 413	2 465
Ebből: egy éven aluli meghalt	108	42	23	27	23
Természetes szaporodás, illetve fogyás (-)	-39	-958	-1 909	-1 616	-1 459

3.2. sz. táblázat: Összehasonlító kimutatás a várható életkorra [7]

Ország	Rangsor a HDI alapján	Várható élettartam [év]
	2000-ben (1999. évi adatok alapján)	
Magyarország	43	71,1
Szlovénia	29	74,6
Csehország	34	74,1
Írország	18	76,6
Ausztria	16	77,1
Szlovákia	40	73,1
Lengyelország	44	72,7
Costa Rica	48	76,2
Kuba	56	75,8
Srí Lanka	84	73,3
Albánia	94	72,9

3.1. sz. ábra: Magyarországi népességszám változások,
Zala megye kedvezőtlen helyzete [9]

3.2. sz. ábra: Halandóság-változások Magyarországon
és benne Zala megyében [9]

- A másik alapfeltétel, az emberi erőforrásokra jellemző, a születéskor várható, számítható **élettartam alakulása**, ami **Magyarországon** egy 2000 évben végzett UNDP kutatás szerint 71,1 év (a vizsgált **174 ország között a 43. helyen áll**) [12] (lásd a 3.2. sz. táblázatot), Ausztriában ez 78 év, Zala megyében ez a férfiak esetében alacsonyabb, mintegy 68 év, nőknél nagyobb; 76 év fölötti, ami megfelel az országos átlagnak.

Az életésély és a gazdasági fejlettség közötti összefüggés kimutatható. Nemcsak a területi egyenlőtlenségekkel, de az egészségügyi intézményrendszer szolgáltatásaival is összekapcsolható. A magyar népesség egészségi állapota jóval rosszabb az európai átlagnál, ez Zala megyében kifejezhető a több mint 10%-nyi hiányzó, **betöltetlen** egészségügyi – **orvosi** – munkakörök számával, a **szakdolgozói és kisegítő dolgozói hiányokkal**, a házi gyermekorvosi szolgálati-, gyermekvédelmi szakellátási, felnőtt szakosított **szociális ellátási hiányokkal**, s nem utolsó sorban a megye városaiban üzemelő **kórházak** folyamatos rekonstrukciós fejlesztési-, gépbeszerzési önkormányzati gondokkal. Ez utóbbiakra a korábbi program átlagosan évi 3,0-3,1 mrd Ft-ot irányzott elő (lásd a 3.3. sz. táblázatot), amely napjainkig még nem teljesült teljes mértékben.

3.3. sz. táblázat: Az egészségmegőrzés, szociális ellátás, egészségügyi fejlesztés középtávú – 1990–2003 évi – operatív program összesítője

	<i>Megnevezés</i>	<i>OPERATÍV PR.</i>				
		<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>
1.	Zala Megyei Kórház orvosi gépműszer	416,0	214,0	214,0	243,0	300,0
2.	ép. rekonstr.	713,0	2911,0	761,0	867,0	900,0
3.	Keszthelyi városi Kórház	300,0	900,0	900,0	400,0	400,0
4.	Szent András Áll. Reumat. Kórház Hévíz	700,0	950,0	400,0	100,0	100,0
5.	Nagykanizsa MJV Kórház főép. rekonstr.	1360,0	600,0			
6.	röntgen	60,0	100,0			
7.	energiaellátás			360,0	40,0	100,0
8.	Egészségügyi kp. Letenye gépvásárlás	0,5	46,0			
9.	Egészségügyi kp. Zalaszentgrót gépvásárlás	0,5	0,1	50,0	50,0	50,0
10.	Gyermekvédelmi szakellátás pr.	42,0	22,6	30,0	30,0	30,0
11.	Felnőtt szakosított szoc. ellátás pr.	12,0	12,0	15,0	15,0	15,0
	ismert fejl. pr. ÖSSZESEN	1604,0	7534,6	2830,0	2345,0	1895,0
	kerekítve	1605,0	7535,0	2830,0	2350,0	1900,0
12.	egyéb magánkezdemenyezés becsült pr.			515,0	300,0	300,0
13.	pl. szanatórium, rehab. utókezel. pr.	6,0	8,9	700,0	300,0	300,0
	MINDÖSSZESEN	1610,0	7544,0	4045,0	2950,0	2500,0

- A harmadik alapfeltétel „**A tudáshoz való jog**”, az **oktatásban résztvevők nagyságával** fejezhető ki [7], mely Magyarországon mintegy 75%, szemben, pl. Finnországgal, ahol ez 100%-os (lásd a 4/3. sz. táblázatot), noha tartós fejlődésre és jólétre ott számíthatnak, ahol a lakosság minél nagyobb arányban tanul, továbbtanul. Ennek az **a feltétele, hogy a kormányzat a nemzeti jövedelem nagyobb hányadát fordítsa oktatásra, kutatásra**, pl. amíg Franciaország több, mint 3%-át, addig Magyarország mindössze 0,68%-át fordítja kutató-fejlesztő munkára, s még ez is csökkenő tendenciát mutat; 10 év alatt ez a ráfordítás egyharmadára csökkent (lásd a 3.5. sz. táblázatot).

3.4. sz. táblázat: Az oktatásban résztvevők aránya az egyes országokban [12]

<i>Ország</i>	<i>HDI rangsor</i>	<i>Az oktatásban résztvevők aránya (%-ban)</i>
<i>1998-as adatok alapján</i>		
Magyarország	43	75
Írország	18	91
Ausztria	16	86
Finnország	11	100
Spanyolország	21	94
Szlovénia	29	81
Lengyelország	44	79
Észtország	46	86
Olaszország	62	79
Brazília	74	84

3.5. sz. táblázat: Magyarország K+F ráfordításainak aránya a nemzeti jövedelemből [12]

<i>Évek</i>	<i>1989</i>	<i>1990</i>	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>
%	1,96	1,61	1,09	1,08	1	0,93	0,75	0,67	0,74	0,70	0,68

3.1. Népeség, demográfiai folyamatok

Regionális helyzetkép

„Az elmúlt évtizedekben Nyugat-Dunántúl népességszámát tekintve a hosszú távú trend fogyó lakosság képét mutatja. A legtöbben, mintegy 1 millió 36 ezren, az 1980-as népszámlálás idején éltek ebben a régióban. Bő két évtized múltán, 2001-ben a census már alig 1 millió főt számlált. Az utóbbi néhány év enyhe növekményt hozott, amely nem a természetes szaporulat eredménye, hanem a bevándorlási többleté. 2004. január 1-jén 1.003.185 fő, az ország lakosságának majd 10 százaléka élt a régióban, melynek 44 százaléka Győr-Moson-Sopron megyében, 30 százaléka Zalaiban, a fennmaradó hányad (26%) pedig Vas megyében lakott. Egy-egy területre 89 lakos jut, az országos átlagsűrűségnél tízzel, a megyék átlagánál kettővel kevesebb. A népsűrűség Győr-Moson-Sopron megyében kimagasló, Pest és Komárom-Esztergom megyét követően a harmadik legmagasabb.” [13]

Az átlagos **népsűrűség** a megyében mintegy 78 fő négyzetkilométerenként, ami jóval a 109 fő/km²-es **országos átlag alatti**, ezzel az értékkel Zala megye az ország ötödik legritkábban lakott megyéje. A népesség területi elhelyezkedése a megyében – a sajátos településhálózati adottságok következtében – rendkívül kiegyenlített. Elsősorban a megye DNy-i aprófalvas térségeiben igen alacsony a népsűrűség, míg a Zalaegerszeget körülölelő agglomerálódó térségben, és Keszthely-Hévíz környékének gyorsan urbanizálódó településeiben és Nagykanizsa vonzáskörzetében magasabb, de még e három kistérség területén is az országos átlag alatti a népsűrűség.

Megyei helyzetkép

2004. január 1-jén 1.003.185 fő, az ország lakosságának majd 10 százaléka élt a Nyugat-Dunántúli régióban, melynek 30 százaléka, azaz **300.955 fő Zalaiban élt**.

1990 óta Zala megyében csökkent a népesség száma. A kilencvenes években felgyorsult természetes fogyás üteme az ezredforduló óta stagnál. A természetes fogyatkozás üteme 2003-ban Zalában kiugróan magas (5,7 ezrelék) volt, csupán Békés megye népessége fogyott ennél gyorsabban! Zalában a természetes fogyás leginkább a kislélekszámú 200 fő alatti (69 db) településeket érinti, ahol a magas átlagéletkor miatt egyes települések elnéptelenedésével is számolni kell.

A megye vándorlási többletet mutat az országon belül. A betelepülésből adódó aktívum a megye városainak, illetve városkörnyékeinek lélekszámát gyarapította: **Keszthely, Hévíz és Zalaegerszeg is belföldi vándorlási célpontnak nevezhető.** Összességében igazán jelentős népességfogyást az utóbbi két népszámlálás közti időszakban a megyében Letenye (-6,4%), Lenti (-9,2%) kistérsége szenvedett el.

„**A népességszám változása** a megye területén belül is mutat jelentős területi differenciát. A népességcsökkenés elsősorban Zala megye nyugati, délnyugati részét érinti összefüggően. A Lenti és a Letenyei kistérség aprófalvas településeit érinti leginkább az elnéptelenedés. E települések többségét a népesség előregedő jellegéből adódóan a halálozások magasabb és a születések alacsonyabb aránya mellett az elköltözések magas száma is sújtja, s ezek a negatív demográfiai folyamatok együttesen vezetnek a lakosságszám drasztikus visszaeséséhez. A Zalaegerszegi kistérség az utóbbi másfél évtized tekintetében az időszak első felében kismértékben csökkenő, később már stagnáló népességű. A megyeszékhely lakossága minimális mértékben csökkent, viszont a Zalaegerszegi agglomerálódó térség településeinek egy része viszont a beköltözések hatására gyarapítani tudta népességét. A Zalaegerszegi kistérség településeinek hozzávetőleg harmadában növekedett a lakosságszám. A megye Balatoni régióját is magába foglaló Keszthely-Hévízi kistérsége az, amely a rendszerváltást követően folyamatosan növekvő népességű. A kistérség településeinek felében növekedett esetenként jelentős mértékben, pl. Gyenesdiás, Alsópáhok, Cserszegtomaj – a népességszám.” [8]

3.10. sz. táblázat: A lakónépesség alakulása a kistérségekben (1990–2003) [8]

	1990	2000	Változás (%) 1990–2000	2003	Változás (%) 2000–2003
Keszthelyi	46440	47701	2,7	47866	0,3
Lenti	25804	23440	-9,2	23018	-1,8
Letenyei	20300	19011	-6,3	18729	-1,5
Nagykanizsai	86335	83398	-3,4	82128	-1,5
Zalaegerszegi	107612	105749	-1,7	106311	0,5
Zalaszentgróti	19907	18757	-5,7	18653	-0,6
Megye összesen	306398	298056	-2,7	296705	-0,5

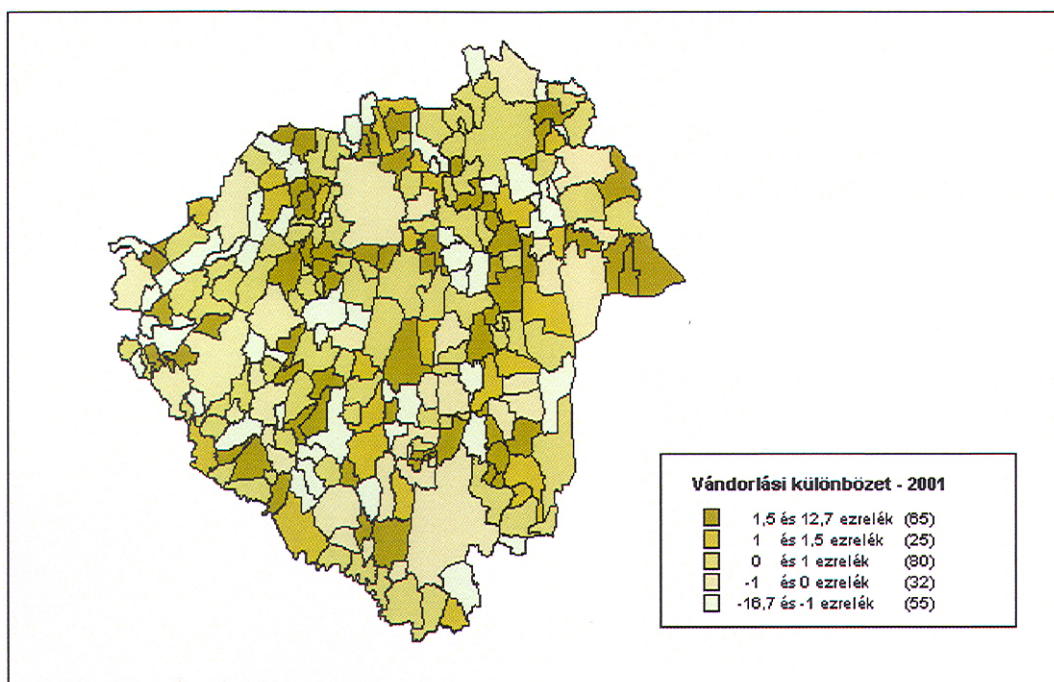
Forrás: KSH népszámlálási adatok, megyei statisztikai évkönyvek

A népesség struktúrája

A népesség szerkezetének tekintetében a legfőbb sajátosság a **megye korstruktúrájának feltűnően kedvezőtlen képe.** A népességet a nagyfokú előregedés, azaz az idősebb korosztályok teljes népességen belüli magas részaránya és a fiatal népesség relatíve kisebb részesedése jellemzi. 2004-ben a fiatal (0-14 éves) korosztály aránya 14,6%, ami elmarad az országos átlagtól (15,9%), az idős (65 év feletti) lakosság 16,4%-os aránya is rosszabb az országos átlag 15,5%-nál.

Az előregedő népességszerkezet területi differenciáinak értékelése a területrendezés számára sem érdektelen. A megyében a 60 év felettiak magas aránya gyakorlatilag valamennyi telepü-

lést érinti. Az öregedési index (vagyis az idős és a fiatal korosztályok egymáshoz viszonyított aránya a lakónépességen belül) a megye 257 települése közül 215 esetében haladja meg a 20 ezrelékes értéket. Az idős népesség fokozott részarányával jellemezhető összefüggő településcsoportok elsősorban a megye délnyugati részén rajzolódnak ki. A Letenyei és a Lenti kistérségben a két kistérségi központ közé eső települések csoportjának nagy többségében 30 ezrelék feletti az idős korosztályok aránya, és hasonló jellemzi a Lenti kistérség 86-os úttól nyugatra eső települései többségét is. Zalaegerszegtől keletre a 76-os főút és a Zala által közrefogott területen is több település alkot összefüggő csoportot, melyet a különösen öregedő korstruktúra jellemez.

Forrás: 2001. évi népszámlálás adatai

3.3. sz. ábra: Az idősek (60 év feletti) aránya a lakónépességen belül (2001) [5]

A fiatal korosztályok megyén belüli relatíve magasabb arányával jellemezhető települések elhelyezkedése kevésbé strukturált. Ennek ellenére megállapítható, hogy a Zalaegerszeget körülvevő kistépülések jelentős részében a megyei átlagnál lényegesen kedvezőbb a korstruktúra a fiatal korosztályok nagyobb súlya következtében. A megyeszékhely körül kialakuló agglomerálódó térség településeiben a szuburbanizáció kiköltözések révén elsősorban a fiatalabb korosztályok részaránya növekszik tartósan. Zalakaros térségében ugyancsak a fiatalabb korstruktúra dominál.

Megegyezve a hazai trenddel, a megyében is emelkedő a feminitási arány, vagyis **évről évre nő a különbség a nők és a férfiak száma között**. Zalában a legnagyobb a fajlagos nőtöbblet (1097 nő/ezer férfi) a régióban. A nőtöbblet elsősorban az idősebb korosztályban erős, s a magas zalai érték éppen az ott élő időskorúak magasabb arányából és a férfiak alacsonyabb várható élettartamából is következik.

A megye népességének kor szerinti megoszlását a gyermekkorúak /0-14 éves korig/ alacsony (15%), és az időskorúak /65 év feletti/ viszonylag magas (15,5%) aránya jellemzi. **Az öregedési index, mely az időskorú népességet viszonyítja a gyermeknépességhez, Zala megyében az országos átlagnál magasabb.** Sőt, a fővárost figyelmen kívül hagyva, Zala megye öregedési indexe kiugróan magas (112,4). Ez egész praktikusán azt jelenti, hogy egy gyermekkorúra 1,12 fő időskorú jut, vagyis vészesen öregedő a megye társadalma. A 65 évnél

korosabb népesség magas arányával találkozunk a lenti és letenyei kistérségekben. (A viszonylag megbízható népmozgalmi előrejelzések a népesség további öregedését – egyben a születéskor várható élettartam növekedését – vetítik előre, melynek társadalmi kezelése nem halogatható!)

3.2. Nemzeti és etnikai kisebbségek

3.11. sz. táblázat: Nemzeti és etnikai kisebbségek lélekszáma, 2001 [13]

Területi egység	Hazai kisebbséghez tartozik								
	összesen	cigány		horvát		német		szlovén	
		fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
Zala megye	7 516	4 039	1,1	2 734	17,5	454	0,7	39	1,3
Nyugat-Dunántúl	19 924	6 785	2,5	7 009	44,9	3 285	5,2	1 822	59,9
Magyarország	314 060	190 046	100	15 620	100	62 233	100	3 040	100

Forrás: KSH népszámlálás

A horvátok nagy számban élnek a déli határ közvetlen közelében fekvő településeken. Ezekben a falvakban élő a népi hagyomány, a kisebbségi közösség nem egy esetben többséget alkot. A funkcionális kistérségi társulásokban szervezeti módon együttműködnek, iskolákat tartanak fenn, templomokat építenek. Újabban Nagykanizsán külügyeket intéző konzulátus is működik.

Zala megye szinte valamennyi községében, városában él roma népesség. Településenként koncentrált népességük kevésbé jellemző, a településen belüli szegregáció, elkülönülés azonban jelen van. A települések vonatkozásában egy-egy községben koncentrálnak a roma közösségek közül kiemelkedik **Csapi, Garabonc, Galambok, Szentpéterúr, Zalaszentjakab**.

Erre irányuló szociológiai tanulmányok támasztják alá, hogy a községekben a 25–29 év közötti roma lakosság közel egyharmada alapfokú végzettséggel sem rendelkezik. Az alacsony iskolázottság, valamint az ebből következő munkaerő-piaci hátrány egyenesen vezet a szegényedés, a szegénység felé. A cigány származású gyerekek fele olyan családban nő fel, amelyekben egyetlen kereső sincs. Zalában az állandó munkajövedelemmel rendelkező munkaképes korú romák aránya sokkal alacsonyabb, mint a másik két megyében: közülük csak minden tizedik talál magának állandó tevékenységet. Rendkívül fontosak ezért azok a helyi erőfeszítések, amelyek a roma népesség iskolázottságának javítása érdekében születtek. Kiemelkedik közülük a Zalában, Csapiban létrehozott speciális Cigány Általános Iskola és Nevelőotthon, a nagy létszámú romát foglalkoztató Első Magyar–Dán Termelőiskola, vagy Nagykanizsán a Bogdán János nevét felvett közösségi ház, amelyben képzési központ is működik.

A fenti, egyébként nem csak a régió sajátjaként definiálható érzékeny helyzet okán is különös jelentőséggel bírnak a roma önszerveződések. Ezek közül is elsősorban az önszerveződések hierarchiájának legmagasabbán fókán álló, a közösség sorsát irányítani képes kisebbségi önkormányzatok. Zala megyében 36 Cigány Kisebbségi Önkormányzat működik. Ugyancsak fontosak a civil kezdeményezések, illetve azok az alapítványok, támogatási formák és a pozitív diszkrimináció megjelenési formái, amelyek a roma fiatalok tanulmányait támogatják. Ilyen például a nagykanizsai Nostru Egyesület a Zalai Cigányság jogaiért, amely sajátos érdekképviselőt lát el, s számos olyan tevékenységet is folytat, amelyek valamilyen módon segítik a társadalmi integrációt.

3.3. Zala megye – oktatás helyzetértékelése [28]

3.3.1. Óvodai nevelés

Magyarország népességének legmagasabb iskolai végzettség szerinti összetétele az utóbbi bő évtizedben átrendeződött. Ez a folyamat elnagyoltan úgy jellemezhető, hogy **javult a lakosság képzettségi szintje**, vagyis – köszönhetően a jelenleg iskoláskorú népesség magas beiskolázási arányának – **egyre többen rendelkeznek közép- és felsőfokú végzettséggel**. A jelenség országos, **területi különbségei** azonban e témában is megmutatkoznak. Általánosságban az fogalmazható meg, hogy a magyar viszonyok közepette gazdaságilag fejlettebb régiókban jobb a képzettség foka, vagyis alacsonyabb a kevésbé iskolázott és magasabb a képzettebb lakosság aránya.

3.13. sz. táblázat: A közoktatás néhány fontosabb adata, 2003

Területi egység	Általános iskola	Általános iskolai tanuló, nappali szakokon	Pedagógus	Gimnázium	SZKI	Középiskolai tanuló, nappali szakokon	Pedagógus
Győr-M-S	208	37 688	3 886	35	41	20 227	1 787
Vas	129	23 558	2 433	14	25	10 872	915
Zala	135	25 211	2 687	14	24	13 006	1 024
Ny-Dunántúl	472	86 457	9 006	63	90	44 105	3 726
Magyarország	3 748	909 769	89 784	728	894	438 069	38 479

Forrás: KSH

A közoktatás állami, önkormányzati feladat, az intézmények döntő többségét így közpénzből működtetik. A magánforrás kis részben és inkább a szakoktatásban (szakképző helyek, gyakorlati oktatás) jelent meg. Az ilyen jellegű együttműködésre a régióban Győrben találunk követendő példát.

Az óvodai feladatellátási helyek száma a régión belül Zala megyében csökkent a legnagyobb arányban az elmúlt időszakban (2001-ben 172, 2005-ben 161). A demográfiai folyamatok következtében az óvodáskorú népesség számának alakulása a kilencvenes évek elejétől csökkenő tendenciát mutat a megyében. Ezzel a folyamattal párhuzamosan az óvodai nevelésben részesült gyermekek száma is folyamatosan csökken. 2005-ben az óvodába beírt gyermekek száma 8 277 volt, míg 2001-ben még 9 400-an jártak óvodába. A csökkenés mértéke (12%) magasabb, mint a régiós (11,5%) és az országos átlag (7,7%).

A megye hátrányos helyzetű térségeiben a nők munkaerő-piaci részvételét nehezíti az **óvodai ellátások hiányosságai, a férőhelyhiány**, amely miatt nő a hátrányos helyzetű gyerekek száma. Jelenleg nem elterjedtek az alternatív gyermek-felügyeleti szolgáltatások sem, amely helyi munkahelyeket is teremtenének a szociális gazdaságban.

Az óvodapedagógusok **szakképzettsége** megfelelő. Az óvodákban foglalkoztatott pedagógusok létszámcsökkenése követte az óvodások számának csökkenését. A 2004/2005-ös tanévben az egy pedagógusra jutó óvodás gyermekek száma (10,5) az országos átlagnál (10,6) némileg alacsonyabb, de a régiós átlagnál (10,2) magasabb volt a megyében. A 2004/2005-ös tanévben Zala megyében jelentős előrelépés történt az előző tanévhez képest az 1000 óvodás gyermekre jutó **gyógy-pedagógiai oktatásban foglalkoztatott főállású pedagógusok számában** (0,36-ról 3,5-re változott az érték), amely már magasabb a régiós átlagnál (2,35), és megfelel az országos átlagnak (3,55). A nemzetiségi oktatásban foglalkoztatott pedagógusok száma folyamatosan növekszik. A megyében 51 főállású pedagógus vett részt a nemzetiségi oktatásban a 2004/2005-ös tanévben.

Az **óvodai intézmények felszereltsége** jó, intézmény-felújításra a nagykanizsai kistérségben van szükség.

3.3.2. Általános iskolai oktatás

Az általános iskolai tanulólétszám a **nappali rendszerű oktatásban folyamatosan csökken. Számuk a 2000/2001-es tanévben 27 090 fő, a 2004/2005-ös tanévben már csak 24 376 fő volt a megyében. A csökkenés mértéke kb. 2%-kal magasabb, mint az országos és a régiós átlag.**

Zala megye településein az általános iskolai feladatellátási helyek száma 2001-ben még 142 volt, addig 2005-ben már csak 135.

A megye aprófalvas településszerkezetéből adódóan nehezen megvalósítható feladat az **alapfokú oktatás** lakóhelyhez lehető legközelebb, magas színvonalú szolgáltatása. Jelenleg a **városok nagy része elszívja** az óvodásokat, **az általános iskolai tanulókat a környező településekről**, amely a kisebb intézmények leépüléséhez vezet, és a hátrányos helyzetű tanulók is kénytelenek a városba járni, ahol az intézmények képtelenek a megfelelő törődést és odafigyelést biztosítani, így tovább növekszik az esélyegyenlőtlenség.

Az általános iskolákban a **pedagógusok száma** a tanulólétszám csökkenésével párhuzamosan csökkent. A 2004/2005-ös tanévben az egy pedagógusra jutó tanulók száma Zala megyében 9,5 volt, amely alacsonyabb a régiós átlagnál (9,7). Az országos átlag 10,2, amely az előző tanévhez képest nem változott.

Az **egy osztályra jutó tanulók száma** a megyében 18,3 volt a 2004/2005-ös tanévben, amely alacsonyabb a régiós (18,5) és az országos átlagnál (19,8) is.

A **gyógypedagógiai oktatásban** foglalkoztatott pedagógusok száma folyamatosan emelkedik. A **nemzetiségi oktatásban** foglalkoztatott pedagógusok száma folyamatosan, jelentős ütemben emelkedik (2003/2004-es tanév: 55 fő, 2004/2005-ös tanév: 106 fő).

3.3.3. Középiskolai oktatás

A megyében 13 gimnáziumi, 24 szakközépiskolai, 16 szakiskolai és 5 speciális szakiskolai **feladatellátási hely** működött a 2004/2005-ös tanévben.

1990/91-ben a középfokú oktatásban résztvevő tanulók 42,71 %-a szakiskolában (szakmunkásképzőben) tanult, 2004/2005-ben arányuk 21,04 %. Az általános képzést nyújtó és a felsőfokú tanulmányokra eredményesebben felkészítő gimnáziumok részaránya 20,77%-ról 26,58%-ra emelkedett. A szakközépiskolába járó tanulók aránya 35,97%-ról 50,65%-ra emelkedett. Az elmúlt években a **középfokú nappali rendszerű oktatásban résztvevők száma** tovább növekedett (2000/2001: 16 775 fő, 2004/2005: 17 140 fő), de a növekedés üteme jelentősen lelassult. 2000 és 2004 között a gimnáziumi létszám kb. 15%-kal növekedett, a szakközépiskolai létszám csökkent, a szakiskolai létszám ugyan minimálisan, de növekedett. A speciális szakiskolai létszám is jelentősen növekedett. Az 1990-es években **Zala megyében** a szakmunkás tanulók egyértelműen a **szakközépiskolákba** áramlottak át, de az elmúlt években tapasztalhattuk a gimnáziumi képzés erősödését (2000/2001: 23,49%, 2004/2005: 26,58%), és a szakközépiskolai képzés arányának csökkenését (2000/2001: 54,16%, 2004/2005: 50,65%).

A nappali tagozatos középiskolai tanulók száma **2004-ben 17 140 fő volt, melyből 4 556 fő a gimnáziumi, 8 681 pedig a szakközépiskolai tanulók száma, míg a nappali tagozatos**

szakiskolai és speciális szakiskolai tanulók 3 903-an vannak. Nemzetiségi, etnikai középiskolai oktatásban 23 fő vesz részt.

A középfokú tanulólétszám 2,17 %-os növekedése mellett a pedagóguslétszám 5,02 %-kal nőtt a 2000/2001-es és 2004/2005-ös tanév között. Legnagyobb arányú növekedést a speciális szakiskolákban regisztrálhattunk (48%). A középiskolai főállású pedagógusok száma 1 276 fő.

A 2004/2005-ös tanévben a megyében a szakiskolákban az **egy pedagógusra jutó tanulólétszám** 17,1 (a 2000/2001-es tanévben 18,9), speciális szakiskolákban 8 (a 2000/2001-es tanévben 7,6), gimnáziumokban 14,6 (a 2000/2001-es tanévben 13,4), szakközépiskolákban 14,6 (a 2000/2001-es tanévben 16).

A 2004/2005-ös tanévben a megyében az **egy osztályra jutó tanulólétszám** szakiskolákban 23,4 (a 2000/2001-es tanévben 25,6), speciális szakiskolákban 13,5 (a 2000/2001-es tanévben 9,5), gimnáziumokban 29,8 (a 2000/2001-es tanévben 30,1), szakközépiskolákban 27,2 (a 2000/2001-es tanévben 29,2).

A megyében a legnagyobb arányban a vendéglátás-idegenforgalom, kereskedelem-marketing, üzleti adminisztráció, gépészet, informatika, építészet, elektronika és faipar szakmacsoportokban részesülnek szakképzésben a tanulók.

A középfokú oktatásbővítési és szerkezetátalakítási program keretein belül a képzés minden formájában megkezdődött a szakképzés és az általános képzés időbeni különválasztása és az új képzési struktúra kialakítása. A kialakult új képzési struktúra minden intézménytípusban a képzési idő meghosszabbodását eredményezte. E változások következtében az intézmények jelentős része áttért a többszintű szakmacsoportos oktatásra, melyben egy képzési bázis feltételrendszerén történik a szakiskolai, az érettségire épülő szakképzés és az akkreditált felsőfokú szakképzés is. A korábban csak hagyományos szakmunkásképzést folytató intézmények új típusú szakiskola mellett szakközépiskolai osztályokat is indítottak, a hagyományosan magas szintű képzést folytató szakközépiskolák pedig előbb a világbanki modellre, majd a törvényt módosításnak megfelelően az új típusú szakképzési struktúrára tértek át. A szakközépiskolák jelentős része kapcsolódott be az akkreditált iskolarendszerű szakképzésbe, amelyben az együttműködő felsőfokú intézmény és a szakközépiskola együttesen biztosította a képzés és a tananyag feltételeit és egységes színvonalat, minőségét.

Az elmúlt öt évben intézmények összevonására is sor került (Zalaszentgróton, Nagykanizsán, Zalaegerszegen). Részben fenntartói racionalizálás, részben a meglévő feltételrendszer jobb kihasználása és a párhuzamosság megszüntetése miatt. Kisebb változások és módosulások történtek a képzés belső szakmai tartalmában. E folyamatok elsősorban a munkaerő-piaci igényekhez való jobb igazodás miatt, másrészt a tanulók által kevésbé keresett szakmák helyett a divatosabb és népszerűbb, jobban beiskolázható szakmák miatt következtek be. Jelentősen csökkent az olaj- és gázipari, a mezőgazdasági, egyes építőipari és vasas szakmák oktatása, bővült a kereskedelem, vendéglátás, informatika, közgazdasági és szolgáltatási területen a képzés.

Míg viszonylag magas az iskolázottsági szint, **hiány tapasztalható a modern szakképzés és gyakorlat terén** az ipar és a szolgáltatás legfejlettebb ágazatainak fejlődését elősegítő munkaerő esetében. Hiányokat mutat a széleskörű alapképzés is, szükséges az alap és középfokú oktatás minőségének javítása.

A megyében a Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program keretében Zalaegerszegen indult el **térségi integrált szakképzők központ létrehozása**, amely fő célja a szakképzés hatékonyságának növelése a szakképzési kínálat koordinációjának biztosításával, valamint összehangolt csúcstechnológiát képviselő eszközök beszerzésével. Az integrált központ szak-

képzést folytató intézmények/tagintézmények szoros együttműködése alapján jönnek létre. A Térségi Integrált Szakképző Központok úgynevezett közösségi funkciókat is ellátnak, amelyek keretében elsősorban tanulók számára biztosítanak komplex szolgáltatásokat a pályaválasztás és pályaeorientáció, karrier tanácsadás területén, de a hátrányos helyzetű fiatalok és családjaik számára is kínálnak külön szolgáltatásokat. Emellett a vállalkozásokkal együttműködve támogatják a gyakorlati képzés (a tanulószerveződések) fejlesztését is.

A nevelés-oktatás tárgyi feltételei a megye szakképző intézményeiben – ha nem is teljes körűen – rendelkezésre állnak. Az elmúlt években a középfokú oktatás tartalmi fejlesztési program megvalósításában a legfontosabb az oktatási **intézmények eszközfejlesztésének biztosítása** volt. Ehhez a Zala Megyei Köznevelési Közalapítvány nyújtott évente a tervben szereplő összegnél lényegesen magasabb támogatást (30–40 millió Ft helyett átlagosan közel 50 millió Ft-ot). A minőségbiztosítás bevezetésére ugyancsak döntően központi források felhasználásával valamennyi intézményben sor került. A megyei oktatási információs rendszert a Zala Megyei Pedagógiai Intézet működteti. Azonban **hiányzik egy átfogó információs rendszer**, amely képes a képzési kínálat és a munkaerő piaci kereslet összevetése alapján módot adna a képzés szerkezetének folyamatos értékelésére, módosítására.

A felnőttoktatási és átképzési program főbb vonalaiban ugyancsak teljesült az operatív program keretében. Sikertörténet megírni az általános iskolai végzettséget biztosító **felnőttképzés** jelenlegi szintjét, valamint a középfokú oktatásban az érettségire való felkészítés kereteit. Jelentős bővülés történt az iskolarendszeren kívüli képzéseknél, amelyet elsősorban központi forrásokból a megyei munkaügyi központ finanszírozott. Mindez folyamatosan segítette a munkaerőpiaci igények kielégítését, a gazdasági folyamatok változásaiból adódó átképzési és továbbképzési feladatok megoldását.

A **kollégiumi hálózatbővítés** és modernizálási program nagyobb része **teljesült**. Megtörtént a kollégiumok nagy részének tervezett részleges vagy teljes **felújítása**, valamint befejezés előtt áll a hévízi Bibó István Alternatív Gimnázium 50 férőhelyes kollégiumjának építése. Nagykanizsán következett be a hálózat szűkítése: 2003. szeptemberétől megszűnik a Zsigmondy Szakközépiskola kollégiuma, illetve ez időponttól kezdve felsőoktatási igények kielégítését szolgálja. A fejlesztési programra összességében a tervezettnél lényegesen nagyobb összeget fordítottak.

Felnőttoktatás, felnőttképzés

Az általános iskolai **felnőttoktatásban** tanulók száma a 2004/2005-ös tanévben 30 fő, a középiskolai felnőttoktatásban tanulóké 1 792 fő, amely a teljes tanulói létszám 9,5%-a.

Az iskolarendszeren kívüli, munkaerő-piaci képzésnek a megyében **hárompólusú intézményrendszer** alakult ki, amelynek résztvevői a munkaerő-piaci képzéssel fő profilként foglalkozó vállalkozások és non-profit szervezetek, az iskolarendszerű oktatást folytató közép- és felsőfokú oktatási intézmények, valamint a regionális munkaerő-fejlesztő és képző központ. A megyében a felnőttképzéssel foglalkozók köre jelentős számú, és kevés kivétellel a felmerülő felnőttképzési igényeket képesek lefedni a megye területén kb. 90-95 %-ban. Jelentős bővülés történt az iskolarendszeren kívüli képzéseknél, amelyet elsősorban központi forrásokból a megyei munkaügyi központ finanszírozott. Mindez folyamatosan segítette a munkaerőpiaci igények kielégítését, a gazdasági folyamatok változásaiból adódó átképzési és továbbképzési feladatok megoldását.

A **legjelentősebb képzési igények** a kereskedelem, vendéglátás, informatika-számítástechnika szakterületeken merülnek fel, de lehetőség van külkereskedelem, marketing, személyügyi, közgazdasági, pénzügyi, számviteli, idegenforgalmi stb. területeken is képzésben részt venni a megyében. A megyei felnőttképző intézmények és nyelviskolák közül na-

gyon sokan rendelkeznek az előírt intézményi akkreditációval. Tananyagok tekintetében pedig vagy OKJ-s központi tananyagból, vagy akkreditált tananyagból oktatnak. A munkaügyi központnak nagy nehézséget jelent a **hiányszakmákban** képzéseket indítani, mivel nagyon alacsony a részvételi hajlandóság a munkanélküliek körében.

Kevés azoknak a **középfokú szakmai képzéseknek** a száma, amelyeket a megyében nem képesek oktatni, itt főleg olyan probléma merül fel, hogy kevés a jelentkezők száma, és így gazdaságtalan a képzés megszervezése. Ezen esetekben általában az országban egy helyen létszámmal realizálható tanfolyamon vesznek részt, csak így a költségek jelentősen megnövekednek. Ilyen képesítések pl.: ortopéd cipész, drogériakereskedő, becsüs (különböző szakterületeken), gumibroncs-javító és kerékkiegyensúlyozó, szikvíz- és szénsavas üdítőital- készítő, ipari- és kereskedelmihűtőgép-szerelő stb.

A megyében található az Első Magyar–Dán Termelő Iskola, amely speciális módon képes 16 és 30 év közötti **hátrányos helyzetű fiatalokat** szakképesítéshez juttatni. A Szombathelyi Regionális Munkaerő Fejlesztő és Képző Központ (REMEK) központi és egyedi képzéseket is folytat Zala megye területén, valamint a cigányképzésekben és azok egyedi tananyagainak kidolgozásában is jelentős szerepet vállalt.

3.3.4. Zala megye felsőoktatási helyzete [29] [4]

Regionális értékelés

A nyugat-dunántúli régióban 4 olyan felsőoktatási intézmény van, amely a régióban rendelkezik székhellyel (lásd a 3.3.1. sz. ábrát), ezek a következők:

- Széchenyi István Egyetem, Győr: 2 kar és 2 intézet
- Győri Hittudományi Főiskola és Papnevelő Intézet, Győr: 2 szak
- Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron: 7 kar
- Berzsenyi Dániel Főiskola, Szombathely: 3 kar

Egyetemi képzés folyik Keszthelyen, a Közép-Dunántúli Régióbeli veszprémi székhellyel a Pannon Egyetem Georgikon Mezőgazdasági Karaként.

Magyarország felsőoktatási és képzési szerkezetében Nyugat-Dunántúl nem játszik vezető szerepet. Hiányzik egy valódi egyetemi központ, vagy – a régió adottságaira építve – egy az „univerzitas” minden a régióban releváns elemével rendelkező egyetemi hálózat, annak minden hasznos vonzatával (például alkalmazott kutatás-fejlesztés). A régió saját egyetemei/főiskolái mellett aktív intézmények (főiskolai képzési központok, önkormányzati intézményekbe telepített egyetemi oktató és kutatóhelyek) működnek a régióban, elsősorban Szombathelyen és Zalaegerszegen (pl. a Pécsi Tudományegyetem Egészségügyi Főiskolai Képzési központjai több mint 1000 hallgatóval, a Vas Megyei Markusovszky Kórházba telepített Diagnosztikai és Menedzsment Intézet, a telepítés alatt álló Szülésznőképző Tanszék, a Zala Megyei Kórházban a tervezett Egészségügyi Minőségbiztosítási Tanszék, Budapesti Gazdasági Főiskola Zalaegerszegen). Annak ellenére, hogy ezen intézmények oktatói és hallgatói is a régióban tevékenykednek, a regionális tervezési folyamatokban sokszor nem számolunk ezen intézményekkel. Sőt a kihelyezett tagozatok oktatói és hallgatói nem jelentenek olyan erőforrást, amellyel a régió fejlesztése szempontjából maradéktalanul számolni lehet, hiszen a versenyhelyzet ellentmondásos elvárásokat gerjeszt velük szemben.

Hiányzik egy megfelelő gyakornoki rendszer is a régióból, ami biztosítaná a közép- és középfokú szakképzésben tanulók gyakorlat-orientált képzését. Ennek fő oka a felsőoktatási intézmények és a gazdálkodó szervezetek közötti szoros kapcsolatok hiánya. Hiányzik egy munkaerő piac – kutatás-fejlesztés – felsőoktatás – szakképzés együttműködés. Ezt a folyamatot segítheti a nemrégiben megalakult Regionális Felsőoktatási Fórum és a Regionális Innovációs Tanács is.

Megyei szintű értékelés

Zala megye 3 városában található felsőfokú képzés, azonban egyik település sem rendelkezik olyan felsőoktatási intézménnyel, aminek a székhelye ezen városok valamelyikében lenne. Keszthelyen működik a Veszprémben található Pannon Egyetem egyik kara, a Pannon Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar. A városban régi hagyományai vannak az agrártudománynak, a Kar jogelődjét még a 18. század végén alapították. A másik két városban, Zalaegerszegen és Nagykanizsán különböző felsőoktatási intézmények kihelyezett képzési helyei találhatóak (lásd a 3.3.2. sz. ábrát). A következő, megyére vonatkozó táblázatban ez utóbbi 2 város adatai nem szerepelnek, mert a statisztikai kimutatások a képzési helyek adatait a kihelyező intézmény, kar adatai között tartja számon.

3.3.4.1. sz. táblázat: Zala megye felsőoktatásának főbb jellemzői a 2004/2005-ös tanévben

Város, megye	Összes hallgató	Nappalis hallgatók	Doktori, mesteri	Oktatók száma	Diplomát szereztek
	2004/2005	2004/2005	2004/2005	2004/2005	2004
Keszthely összesen	1 065	938	92	87	144
Nyugat-Dunántúl összesen	32 561	15 872	375	1 047	4 548
Megye/régió arány	0,03	0,06	0,25	0,08	0,03

Forrás: Statisztikai tájékoztató – Felsőoktatás 2004/2005, OM, Budapest, 2005.

Zala megyében, a kihelyezett képzési helyek adatai nélkül, a régió hallgatóinak kb. 3%-a tanul, legnagyobb részük nappalis képzésben részesül. Az 1 oktatóra jutó hallgatók száma ebben a megyében a legalacsonyabb kb. 12 fő, ami nagyon jó aránynak mondható. Keszthelyen négy doktori iskola működik, a 2004/2005-ös tanévben 92 hallgatója volt a négy iskolának, melyek képzési kínálata között szerepelnek az állattudományok, gazdálkodástudományok és növénytermesztési ismeretek. 2004-ben összesen 144 hallgató szerzett diplomát.

A Georgikon Kar képzései között az alábbi szakok szerepelnek: állattenyésztés, gazdaság- és vidékfejlesztés, kertészeti ismeretek, környezetgazdálkodás, növénytermesztés és természetvédelem. A megye képzési kínálatában a képzési helyek révén helyet kapnak a következő tanulmányterületek is: üzleti élet és irányítás, egészségügy, személyi szolgáltatások és tanárképzés.

Zalaegerszegen a következő felsőoktatási intézményeknek van kihelyezett képzési helye: Nyugat-Magyarországi Egyetem, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (önálló karként működve), Pécsi Tudományegyetem, Veszprémi Egyetem, Budapesti Gazdasági Főiskola.

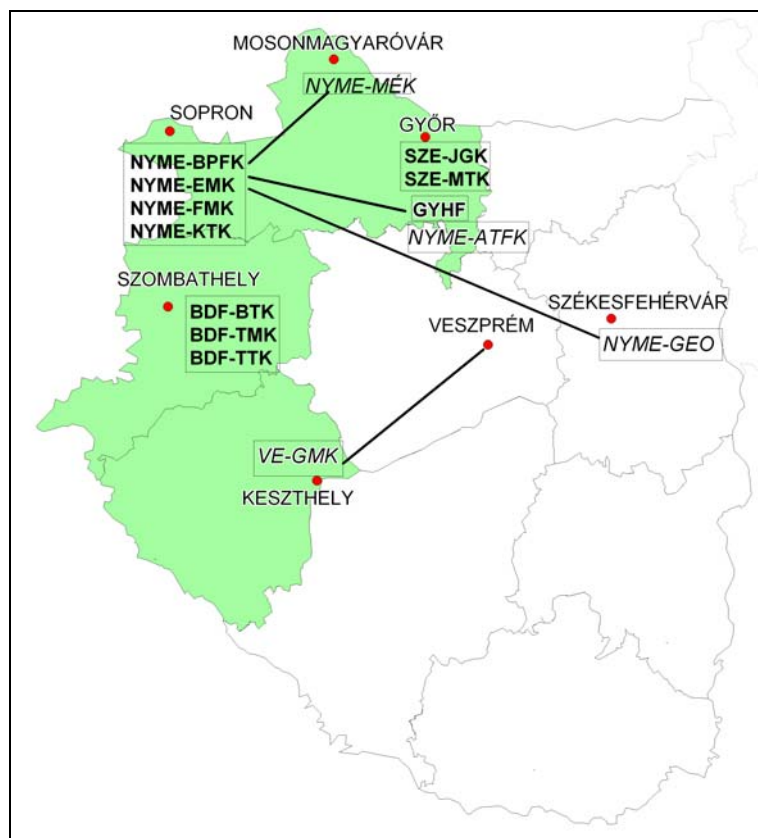
Nagykanizsán a Pannon Egyetem két karának található képzési helye.

Értékelés

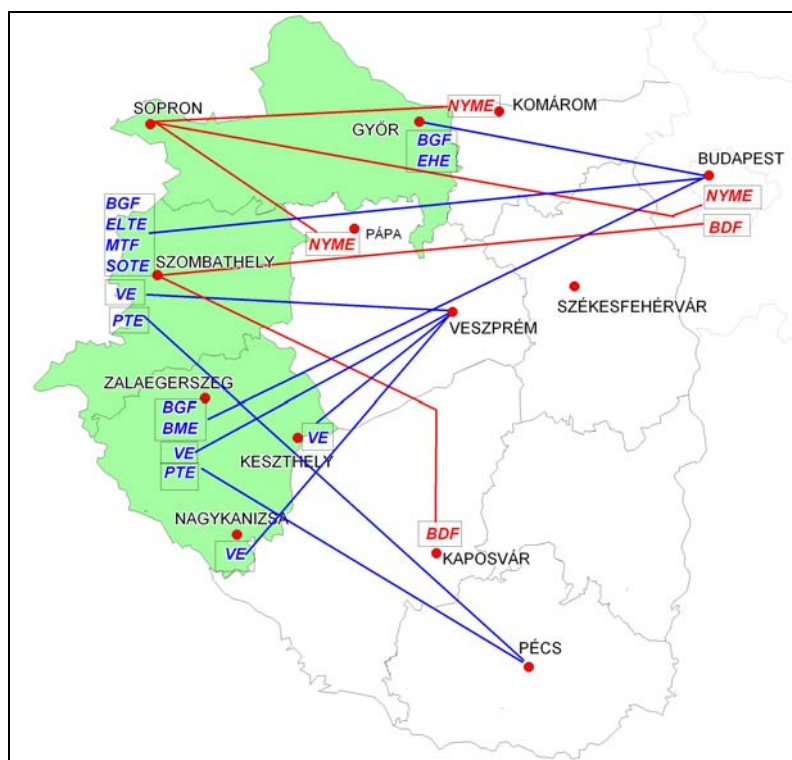
A felsőoktatási integráció felülvizsgálatának és korrekciójának előkészítése

Ehhez országgyűlési döntés szükséges, mert törvénymódosítást igényel. Felülvizsgálatának szükségességét a következők támasztják alá:

- **Jelenlegi rendszer nem működik jól** (részben kényszer integrációk jöttek létre), és ez a zalai felsőoktatásra különösen igaz.
- Nem felel meg a törvény előírásai egy részének a zalai intézményeket érintő integráció (törvény által előírtnál nagyobb földrajzi távolságok, anyaintézmények centralizációs törekvései, stb.).

3.3.1. sz. ábra: A Nyugat-Dunántúli Régió felsőfokú oktatási intézményeinek területi megoszlása [29]

3.3.2. sz. ábra: Zala megye felsőfokú oktatás helyzete. A kihelyezett karok központjainak megjelölésével [29]

A felsőoktatási integráció **korrekciójának alternatívái** Zala megyében:

- Egy **önálló Zalai Universitas** kialakítása (Keszthelyi egyetem központtal és valamennyi, a megyében működő felsőoktatási intézmény részvételével) megvalósulásának egyelőre nagyon kevés az esélye.
- A szombathelyi Berzsenyi Dániel Főiskola részvételével kétpólusú **Vas-Zala megyei felsőoktatási integráció** (második, a szombathelyivel egyenrangú résztvevő a keszthelyi egyetem, szerves része lehet a zalaegerszegi felsőoktatási intézmények egész köre. Ennek feltétele, hogy a zalaegerszegi PSZF önálló karrá váljon.)
- Veszprémi Egyetem vezetésével a Zala megyében működő valamennyi felsőoktatási intézmény integrálódik (jelenleg Keszthely és Nagykanizsa tartozik a VE-hez, ezzel a megoldással a zalaegerszegi intézmények is ide csatlakozhatnak. A VE jelenleg tapasztalható centralizációs törekvése miatt ez a variáció kevésbé támogatott.)

3.4. Kutatás, fejlesztés, innováció

A kutatási, fejlesztési tevékenység a gazdaság fejlődésének, a versenyképesség növelésének mozgatórugója. A hozzáadott érték tartós növelése innováció nélkül lehetetlen. A megye gazdaságának hosszú távú versenyképessége szempontjából különösen fontos szerepe van a térség innovativitásának, valamint a gazdaság megújuló képességét talán leginkább befolyásolni képes kutatás-fejlesztési tevékenységnek. A Nyugat-dunántúli régió súlya a kutatás-fejlesztési potenciálja tekintetében messze elmarad a gazdasági súlya, vagy akár csak népessége által képviselt országos részesedéstől. Igaz ez annak ellenére is, hogy a 1990-es évek közepe óta rendkívül pozitív folyamatoknak lehetünk tanúi és a Nyugat-dunántúli régió egyike a K+F teljesítményét legdinamikusabban bővíteni képes régióknak. Ugyanakkor a borzasztóan alacsony bázisnak köszönhetően még e dinamikus fejlődés eredményeként sem éri el a főváros nélkül számított vidéki Magyarország átlagát (a tudományos szféra nagymértékű területi koncentrációjának köszönhetően a Közép-magyarországi régió súlya a mutatók többsége esetén meghaladja az 50%-ot). A Nyugat-dunántúli régió belül is **kifejezett gyenge Zala megye pozíciója a K+F és innováció terén**, aminek oka, hogy a régió két meghatározó egyetemi központja Győr-Moson-Sopron megyében található, a Zalaegerszegre kihelyezett felsőoktatási tevékenységek súlya kevésbé jelentős, illetve azok oktatási tevékenységre fókuszáló tevékenysége miatt még alacsonyabb a kutatás-fejlesztési potenciál. Ezen a téren borzasztóan nehéz lesz versenyezni azokkal a megyékkel, amelyek nagy egyetemi capus-oknak adnak otthont.

A megyében 2004-ben összesen 30 kutatóhely volt mindösszesen, ami közel kétszerese az 1996-os értéknek. A bővülést azonban még pozitívabbá teszi, hogy a 90-es évek végére a kutatóhelyek száma 10 alá is csökkent. A felsőoktatási kutatási háttér hiányossága miatt Zala megyében **a kutatóhelyek döntően vállalatiak**. Ezzel a megyében az 100 ezer lakosra jutó kutatóhelyek száma alig 10, ami jócskán **elmarad az országos, de még a vidéki átlagtól is**. Ugyanakkor dinamikusan nőtt az elmúlt évtizedben a kutatási témák, fejlesztési feladatok száma, ami az 1996-os 69-ről 2004-re már 234 lett. Ezzel azonban még mindig a sereghajtók között szerepel Zala megye, mind a régió, mind az országon belül. A kutatóhelyek és a kutatási feladatok terén meglévő hátrányt a régió belül a közlejtőben tovább fogja növelni, hogy 2005-től és 2006-tól Győr-Moson-Sopron megyében új kutatási szervezetek jöttek létre az egyetemek bázisán (kooperációs kutatóközpontok, egyetemi tudásközpontok). A kutatók és fejlesztők létszáma ugyanezen időszakban megháromszorozódott, ami megint csak az országban az egyik legdinamikusabb növekedést mutatta, azonban még így is mindössze 151 kutató és fejlesztő volt a megyében 2004-ben, amivel jelentősen elmarad a regionális és országos értékektől a megye. A kutatás-fejlesztéshez kapcsolódó ráfordítások természetesen követik a

kutatóhelyekben és létszámban már bemutatott folyamatokat. 2004-ben a K+F helyek ráfordításai 1,1 milliárd Ft-ot tettek ki megyei szinten.

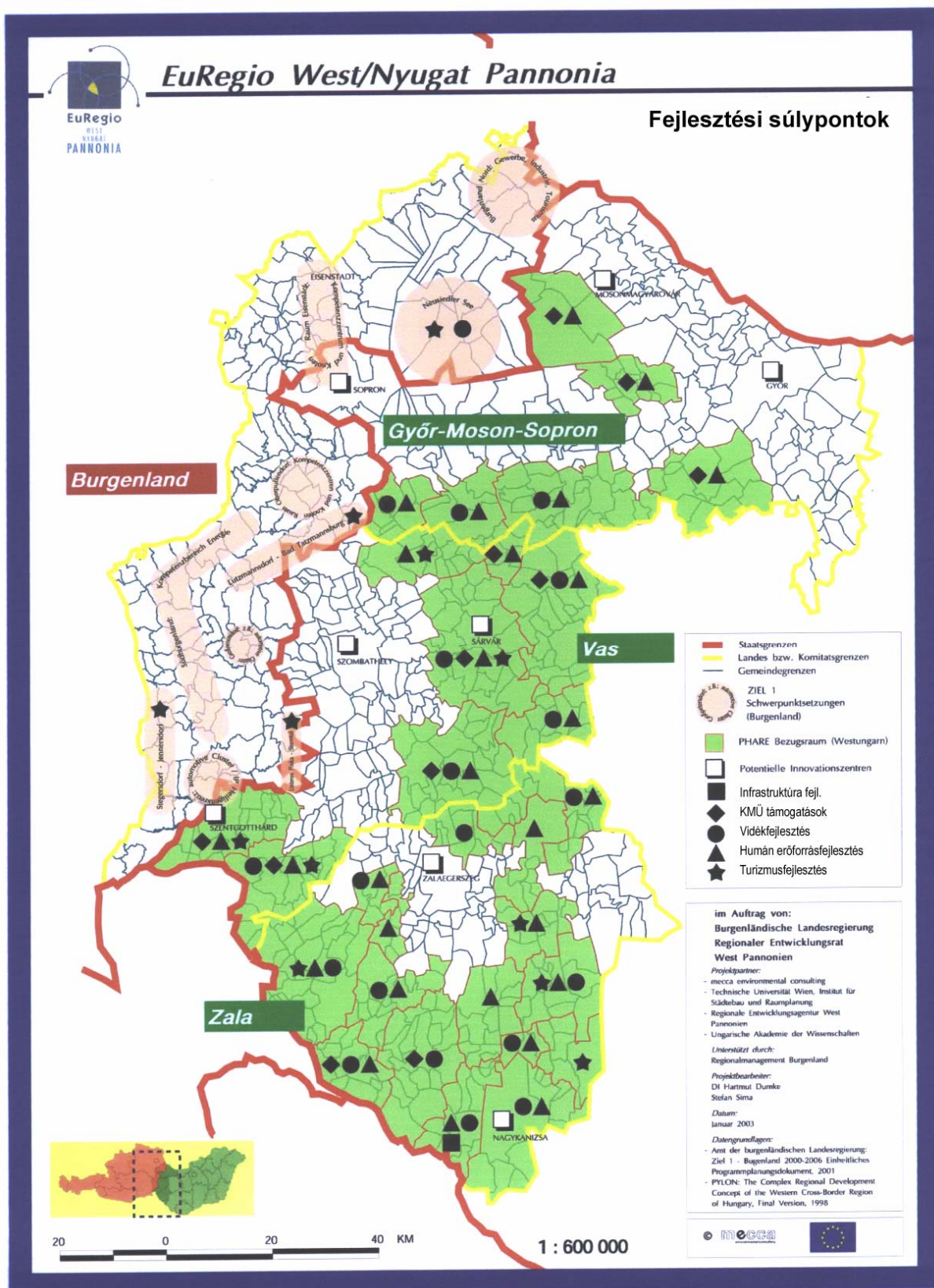
A tudásbázis értékelésével, ha a népesség birtokában lévő tudás, valamint a térség oktatási, képzési infrastruktúrájának fejlettségi szintjét próbáljuk meg összehasonlítani (érettségizettek, diplomások aránya, szabadalmak száma, középiskolák eredményességi mutatói, hallgatók létszáma stb.) kiderül, hogy **a megyén belül elég nagy különbségeket tapasztalunk**. Zalaegerszeg, elsősorban a lakosság relatív magas iskolai végzettségének, valamint a felsőfokú képzéseknek köszönhetően az országos térszerkezetben is nagyon kedvező helyzetben van, mint megyeszékhely, de viszonylag fejlettebb Nagykanizsai és a Keszthely-Hévízi kistérségek esetében is kedvezően értékelhető a tudásbázis. Ezzel szemben a Zalaszentgróti és a Lenti kistérségekben már csak átlagosnak nevezhető országos összehasonlításban, míg a Letenyei kistérség egyértelműen a nagyon kedvezőtlen térségek közé sorolható csak.

A vállalkozások innovációs tevékenységét is szolgálja a Zala Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány által menedzselt, de a fa- és bútoripar területén tevékenykedő hazai vállalkozások (többségük zalai, de megtalálhatóak közöttük vasi és Sopron környéki cégek is) hálózati kezdeményezése a Pannon Fa- és Bútoripari Klaszter (PANFA). Többek között a klaszter tevékenységének köszönhetően egyre inkább körvonalazódik a kifejezetten fa- és bútoriparra fókuszáló Zalaegerszegi Innovációs és Technológiai Központ (ZITEK) terve, mely megvalósulásával jelentős mértékben segítheti a fa- és bútoripar területén működő vállalkozások innovációs tevékenységét.

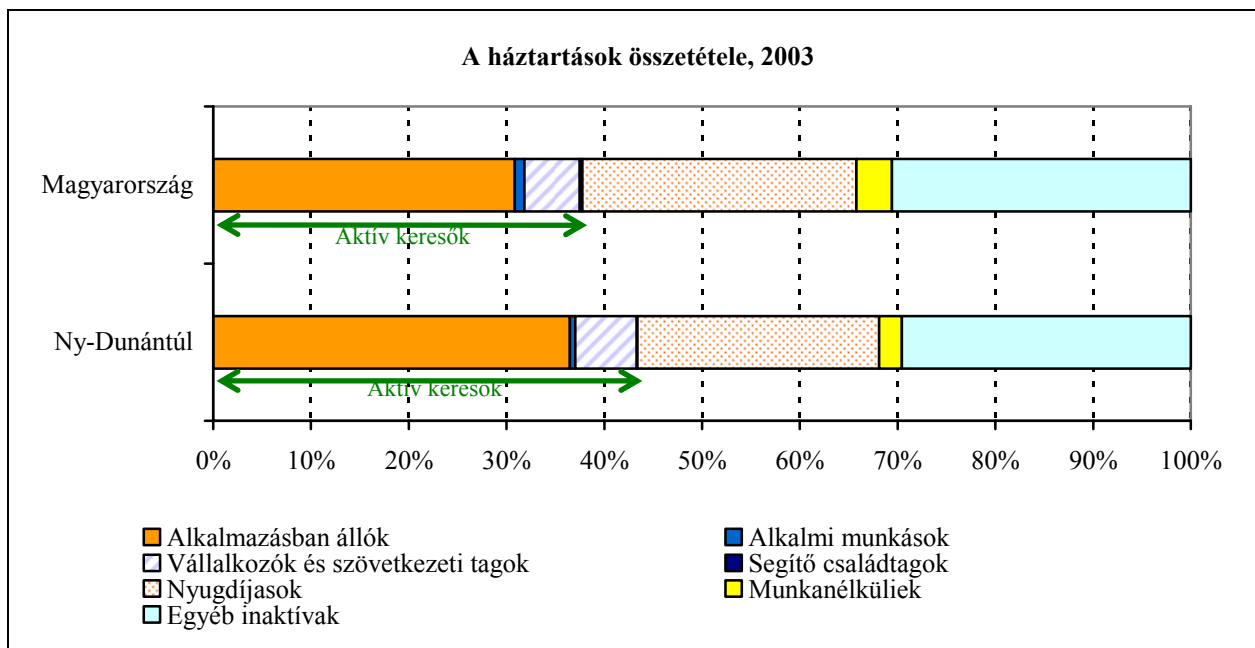
A Nyugat-Pannon Euréció jövőképeben markánsan megjelennek az eddig mostohán kezelt térségek K+F-re alkalmas a régió keleti és déli részében, különösen Zala megyének csaknem a teljes területén (lásd a 3.4.1. sz. ábrát).

3.5. A háztartások jövedelme, fogyasztása [13]

A lakosság jövedelmi viszonya az életminőséget befolyásoló tényezők egyik legfontosabb eleme. A háztartások jövedelmi színvonalát alapvetően a háztartás aktív keresőinek és eltartottainak száma, illetve azok egymáshoz viszonyított aránya határozza meg. Nyugat-Dunántúl háztartásai átlagosan nagyobb létszámúak (2,9 fő) az országosnál (2,7 fő), sőt a többi régió háztartásainál is. Az aktív keresők aránya Nyugat-Dunántúl 340 ezer háztartásában a régiók között a legmagasabb (43,2%), 6 %ponttal felülmúlva ezzel az országos átlagot. Az aktív keresők döntő hányadát az alkalmazásban állók képezik, de jelentős a vállalkozók aránya is (15%). Országos összehasonlításban elenyésző a segítő családtagok száma a régióban (lásd a 3.5.1. sz. ábrát).

3.4.1. sz. ábra: A Régió K+F fejlesztésre javasolt térségei és azok funkcionális osztályozási javaslata [11]

3.5.1. sz. ábra: A háztartások országos és regionális összetétele 2003-ban [13]

A háztartások jövedelme a 90-es években az évtized közepéig reálértéken csökkent, amit döntően a gazdaság általános válsága, és ennek súlyos következményei (jelentős éves pénzromlás, növekvő munkanélküliség, fokozódó szociális feszültségek) idéztek elő. A jövedelmek reálértéke 1997-től indult szerény növekedésnek, amelynek üteme az ezredforduló környékére enyhén erősödött. A nyugat-dunántúli háztartások egy főre vetített éves átlagos kiadása 2003-ban meghaladta az 524 ezer forintot, amely az országos átlag 94 százaléka volt (lásd a 3.5.1. sz. táblázatot).

3.5.1. sz. táblázat: A háztartások egy főre jutó éves átlagos bruttó jövedelme, azok forrása szerint, 2003

[Ft]

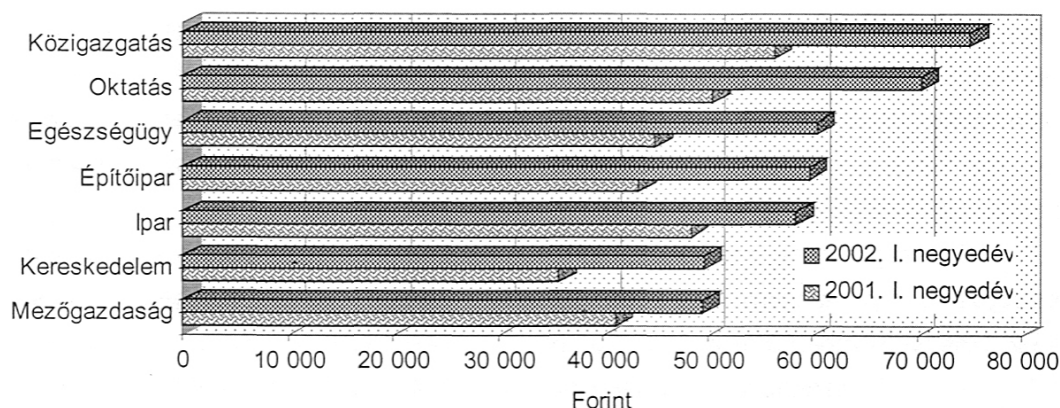
Megnevezés	Nyugat-Dunántúl	Magyarország
Munkajövedelem	506 161	504 194
Társadalmi jövedelmek	173 594	198 307
Egyéb jövedelmek	3 944	7 961
Összesen	683 698	710 462

Forrás: KSH

Jövedelmek

Nemzetgazdasági szinten a 2003. I. negyedévi nettó átlagkereset 18,7%-kal volt magasabb, mint az előző évben. A fogyasztóiár-index eközben 6,2%-kal növekedett, ennek eredményeként a bérből és fizetésből élők reálkeresete 11,8%-kal emelkedett. A nyugat-dunántúli régióban a nettó átlagkereset 16,5%-kal, ezen belül a továbbra is legalacsonyabb bérszintű Zalaiban a minimálbér jelentős emelésének hatására 19,0%-kal növekedett. Emiatt a reálkereset a megyében az országosnál némileg nagyobb mértékben, 12,1%-kal haladta meg az előző évi bázisidőszak szintjét.

Zalában a keresetemelés mértéke a nagy létszámú gazdasági ágakban viszonylag széles sávban szóródott. A nettó kereseteket az átlagosnál nagyobb mértékben, 34%-kal növelték az építőipar munkáltatói. A közigazgatásban 27%-kal, az oktatásban 22%-kal emelkedett az átlagkereset. Ezzel szemben, pl. az iparban és az egészségügyben dolgozók az átlagosnál kisebb mértékű, 15–16%-os bérfejlesztésben részesültek (lásd a 3.5.2. sz. ábrát).

3.5.2. sz. ábra. Havi nettó átlagkereset Zala megyében

Zala megyében az **egy állandó lakosra jutó személyi jövedelemadó alap** 385 240 Ft volt 2001-ben, míg 2004-re ez az adat 545 930 Ft-ra emelkedett. Ez 2001-hez képest 42%-os növekedést jelent, de így is alatta van a régiós átlagnak (591 480 Ft). A fenti mutató a **letenyei** kistérségben volt a legalacsonyabb mindkét évben, annak ellenére, hogy a megye második legnagyobb, 48%-os növekedése itt mutatható ki 2001-hez képest. A **zalaszentgróti** kistérség hasonló kedvezőtlen helyzetben van, és ott még a növekedés üteme is alacsonyabb (38%). A legmagasabb mindkét vizsgált évben a zalaegerszegi kistérségben volt az egy főre jutó személyi jövedelemadó alap (451 560 Ft és 624 630 Ft). A legjelentősebb növekedés a **nagykanizsai** kistérségben következett be, ahol 51%-os volt a változás 2001 és 2004 között.

A fogyasztás szerkezetében az elmúlt évek során apró arányeltolódás figyelhető meg. **A régió lakói jövedelmük alig több mint negyedét költik ma alapvető élelmiszerekre.** (Ez az arány néhány évvel ezelőtt még harmad volt.) A jövedelmek átlagosan 17 százaléka lakásfenntartásra fordítódik, ezek közül legnagyobb tételt az energiahordozók költsége jelenti. A rezstípusú kiadások (=lakásfenntartás) egy főre számított éves átlagos összege az elmúlt 5 évben megkétszereződött (lásd a 3.5.2. sz. táblázatot).

A tartós fogyasztási cikkek a kereskedelem liberalizációja következtében bőséges választékban jelentek meg a hazai piacon, s a dömpingárak nyomán a vásárlók egyre szélesebb köre számára válnak elérhetővé. A kínálat bővülése az inflációnál alacsonyabb áremelést tett lehetővé, amelynek eredményeként a háztartásokban a tartós fogyasztási cikkek szortimentje bővült, struktúrája átalakult. A háztartások mosógéppel, rádióval, televízióval, tűzhellyel való ellátottsága hosszú ideje teljes körű. Az ellátottság javulása ma már abban mutatkozik meg, hogy a háztartásokban egyre több a korszerű, energiatakarékos, többféle funkciót is ellátó háztartási gép, eszköz. Az információs társadalom kiépülése a háztartásokban is egyre inkább tetten érhető: a Nyugat-Dunántúlon 100 háztartásból 31 rendelkezik személyi számítógéppel, és 130-ban használnak mobiltelefont. Amennyiben csupán e két indikátort vesszük figyelembe, úgy jelentős ellátottságbéli különbség mutatkozik az ország középső, nyugati területei és a többi régió között.

3.5.2. sz. táblázat: A háztartások egy főre jutó éves átlagos kiadása, 2003 [Ft]

Megnevezés	Nyugat-Dunántúl	Magyarország
Összesen	524 833	557 875
Ebből:		
Élelmiszerek és alkoholmentes italok	137 980	142 975
Lakásfenntartás	92 347	100 752
Közlekedés, hírközlés	95 595	99 877
Egészségügy	19 641	22 412
Kultúra, szórakozás	41 577	46 641

Forrás: KSH

3.6. Zala megye – egészségügyi helyzetelemzése

A lakosság egészségi állapotának főbb jellemzői

Zala megyében az 1990. évi adatot alapul véve a férfiak és a nők *születéskor várható átlagos élettartama* egyaránt emelkedett, 2004-ben a férfiaké 68,49 év, mely nem haladja meg az országos átlagot (68,59), régión (69,31) belül pedig közel két évvel rosszabb a Győr-Moson-soproni és a vasi férfiak várható élettartamától. A Zala megyei nők születéskor várható átlag élettartama több mint 9 évvel múlja felül a férfiakét.

A *csecsemőhalálozás* egyrészt a gazdasági – társadalmi – szociális viszonyok, az egészségügyi ellátórendszer, ezen belül az anya–csecsemő védelmi ellátás színvonalának, a lakosság egészségi állapotának érzékeny tükrözője. A csecsemőhalálozás a régiót alkotó megyék mindegyikében javult. A Zala megyei adatok (5,2) a 2000. év óta (11,2) nagymértékű javulást mutatnak, a régióátlagot (5,6) nem éri el.

A *0–18 évesek főbb betegségi adatait 10 ezer lakosra vetítve* megállapítható, hogy a megyei gyermekeknél, fiúknál első helyen a vashiányos anaemia áll (229,7), mely érték a régiós (193,5) és országos (225,3) átlagnál is magasabb. A régió három megyéjében ez a legrosszabb érték. A lányoknál Vas megye után a 2. legrosszabb a helyzet (293,2), mely a régiós (274,5) értéknél magasabb, de az mind az országos átlagot (305,4) nem haladja meg. Az asthma tekintetében a Zala megyei átlagok mind a fiúknál (240,5) és mind a lányoknál (152,3) a régiós (314,5; 204,6) és országos (285,8; 198,3) értékeknél sokkal kedvezőbbek.

A *19 éves és idősebb korosztály 10 ezer lakosra jutó megbetegedéseinek* nagyság-, illetve sorrendje nemenként eltér. A Zala megyében a magasvérnyomás, az ischaemiás szívbetegség és a diabetes mellitus értékei a három megyét – sajnálatos módon – valamint mindkét nemet is tekintve az első helyen állnak, magasban mind a régiós, mind az országos mutatószámok felett!

A *szakorvosi tudógondozó-intézetekbe* szakvizsgálatra beutalt vagy önként jelentkező, illetve szűrővizsgálatok során felkutatott betegekről rögzített adatok a lakosság egészségi állapotának megítélésében ugyancsak fontos támpontot szolgáltatnak. 2004-ben Zala megyében a *nyilvántartott és új tbc-s betegek aránya* (15,9/100ezer lakos) az országos átlag (24,5/100 ezer lakos) alá csökkent és a legalacsonyabb a régióban (19,3). Az *idült hörghurutos nyilvántartott és új betegek száma* és 100 ezer lakosra jutó aránya igen erőteljes növekedést mutat a régió 3 megyéjében és országosan egyaránt. Az új betegek növekedésének mértéke a legkifejezettebb, a 2000. évihez képest közel 3-szörös Zala megyében, és ennek eredményeként 2004-re a nyilvántartott és új betegek aránya meghaladja az országos értékeket (109,8/100ezer lakos), a régión belül pedig ezen megyei új betegek aránya a 2. legalacsonyabb (119,6/100ezer lakos). Az *asthmas betegek* tekintetében Zala megye a legjobb helyzetben van a régióban mind a nyilvántartott, mind az új betegek tekintetében. Ez utóbbi megyei értékek 2004-ben 100ezer lakosra vonatkoztatva 121,0 főt jelentenek, a régiós

értéknél (161,6) és az országos értéknél (170,6) is sokkal alacsonyabbat. A primer hörgőrákos nyilvántartott betegek száma és aránya 2000. évről a 2004. évre mintegy harmadával emelkedett, a Zala megyei betegek aránya 100 ezer lakosra vonatkoztatva (173,1) magasan a régiós (145,4) és az országos (165,0) átlagok felett vannak!

A *pszichiátriai gondozókban* a 10 ezer lakosra eső nyilvántartott betegek aránya 2000. és 2004. között országosan és a régióban emelkedett (109,9; 112,4), mely tendenciát Zala megye is követett: 128,7-ről 140,6-ra nőtt a pszichiátriai gondozottak aránya, mely értékek a régió 3 megyéje közül a legmagasabb számokat jelentik. A gyermek és ifjúsági pszichiátriai gondozottak számának csökkenése figyelhető meg a megyében 2000. és 2004. között, 572-ről 331-re csökkent a nyilvántartott gondozottak száma, mely régiós szinten (Vas: 1164, GyMS: 2188) a legalacsonyabb számot jelenti.

A *kábítószer-fogyasztás* adatai a 2000-2004. évekre vonatkozóan a 10 ezer lakosra jutó betegek száma országosan (12,8/10ezer lakosról 14/10ezer lakosra) és a régióban (4/10ezer lakosról 6/10ezer lakosra) emelkedett. Zala megyében a 10 ezer lakosra jutó betegszám mintegy háromszorosára nőtt, a 200. évben legalacsonyabb értékű betegszám (3,2) a régióban jelenleg a legmagasabb arányt (9,6) képviseli, a legfertőzöttebb megye a régióban.

Halálozási viszonyok

A 100 ezer lakosra jutó halálozás 2004. évi adatait a 2000. évi országos és régióbeli adatokkal összevetve megállapítható, hogy a halálozás országosan, regionálisan és Zala megyében is csökkent. A csökkenés mindkét nemre vonatkozik. A megyében az összhálózás (1347,2) meghaladja az országos (1304,4) és régiós (1277,9) átlagot, az érték a másik két megyéhez viszonyítva kedvezőtlenebb.

A *halálozás főbb halálokok (betegségcsoportok) szerinti megoszlása* az országos trendet követi. A halálozások több mint 90%-át a felsorolt sorrend szerinti 5 betegségcsoport teszi ki: szív-érrendszeri betegségek, daganatok, emésztőszervi betegségek, a morbiditás és mortalitás külső okai (baleset, szándékos önártalom, mérgezés), légzőrendszeri betegségek.

A sorrend Zala megyében is változatlan, kiemelkedő a keringési szervek betegségeinek magas aránya (53,0%), melymind régiós (52%), mind országos (50,7%) viszonylatban magasnak számítanak. A daganatos betegségek aránya alacsonyabb (22,8%), míg az emésztőrendszeri megbetegedések (8,0%) és a külső okok miatt halálozások aránya magasabb (6,2%), mint a régiós átlag (25,6; 7,2; 5,8). A légzőrendszeri betegségek vonatkozásában a megye 4,3%-a a 2. legmagasabb a régió (3,5%) három megyéje között Vas megye után, és országos viszonylatban is felette van az országos (3,9%) értéknek.

A megye morbiditás és mortalitás külső okainak (baleset, öngyilkosság, önsértés) számait 100 ezer lakosra vetítve elmondható, hogy a legmagasabb (83,8) a régióban (74,9), valamint közel az országos átlag (88,1) alatt helyezkedik el, mindkét nem esetében is.

Egészségügyi alapellátás

A megyében az évek óta jól kiépült háziiorvosi és házi gyermekorvosi praxisok száma változatlan. A 2004. december 31-i állapot szerint a működő háziiorvosok száma 149. A működő 38 házi gyermekorvos mindegyike vállalkozóként vagy magánorvosként tevékenykedik, a területi ellátási kötelezettség közel 90%-os. A vegyes praxisok aránya Vas megyéhez hasonlóan viszonylag magas, ami indokolható a megye aprófalvas településszerkezetével.

A *10 ezer lakosra jutó háziiorvosok* (5,0) és *házi gyermekorvosok* (1,3) száma alapján az ellátottság a megyében kedvező. A gyermekorvosokat illetően az országos adat (1,6) alatti. A háziiorvosi ellátottság a régiós és országos átlaggal azonos. Az *egy háziiorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok* száma Zala megyében magas, (1579) és a régiós (1544) illetve országos (1525) átlag felett van.

A háziorvosi ügyeleti szolgálat

Az ügyeleti tevékenységet Zala megyében központosított orvosi ügyelet formájában látják el, háziorvosi készenlét nincs. 15 központi háziorvosi ügyelet működik, az ellátás a megye valamennyi települése számára biztosított. A szolgálat teljesítésében naponta 19 orvos vesz részt, az ambulancián mintegy 58 ezer betege vizsgáltak és kezelték, hívásra 19 ezer beteglátogatás történt. Mentőszállítás igénybevételére 2213 esetben volt szükség.

A fogászati alapellátás

Területi ellátási kötelezettséggel 97 fogorvos dolgozik a megyében, a számos magánpraxist folytató fogorvossal együtt az ellátás a megye minden területén hozzáférhető.

A védőnői szolgálat

2004-ben Zala megyében 128 körzeti és 18 főállású iskolavédőnő dolgozott. Az átszervezések, finanszírozási nehézségek miatti létszámleépítések után a körzeti védőnői státuszok száma 123-ra csökkent, a főállású iskolavédőnőké pedig 25-re emelkedett. A családvédelmi szolgálat ellátásában (3 fő) és vezető védőnői tevékenységet végzőkkel (8 fő) együtt 157 védőnő dolgozik.

Iskolaegészségügyi ellátás

A 2004/2005. tanévben az iskolai/ifjúságorvosi feladatokat összesen 120 orvos (közülük 7 főfoglalkozású iskola/ifjúsági orvos, 35 házi gyermekorvos és 4 részfoglalkozású orvos) valamint 139 védőnő (teljes munkaidejű 25, részmunkaidejű 114) látta el.

Járóbeteg szakellátás

A 100 lakosra jutó teljesített szakorvosi munkaórák arányában Zala megye magasabb óraszámot (155,7) produkált, mint Vas és Győr-Moson-Sopron megye, mely arány 2004-re mindvégig fennmaradt. Zala megye mintegy 15%-kal növelte teljesítményét 2000. évhez képest. Ezen érték a régiós (135,4) aránynál magasabb és az országos aránynál (163,7) némileg alacsonyabb.

A járóbeteg szakellátásban a száz lakosra jutó gyógykezelési esetek aránya a teljesített óraszám jelentős növekedésével párhuzamosan nőtt, mintegy 19,8%-os növekedés volt Zalában, (2031,0), a régióban az első.

Fekvőbeteg szakellátás

A megyében létesült 7 fekvőbeteg gyógyintézet közül 1 megyei önkormányzati fenntartású, 2 városi önkormányzati működtetésű, 3 állami finanszírozású, 1 pedig vegyes Kht.

A 10 ezer lakosra jutó kórházi ágyak száma, aránya 2004-ben a Nyugat-dunántúli régiót alkotó megyékhez hasonlítva Zala megyében a legmagasabb (86,3), és az országos (79,3) átlag feletti. Ezen számok az országos ágyszámok miatt jelenik meg.

Zala megye a régiós átlagnál magasabb ágyszámot tudhat a magáénak a belgyógyászat, sebészet, baleseti sebészet, szülészeti- és nőgyógyászat, csecsemő és gyermekgyógyászat, fül-orr-gégészet, szemészet, ideggyógyászat, ortopédia, urológia, reumatológia, fertőző beteg ellátó, rehabilitáció ellátás területén, mint a másik két megye. Hiányzik azonban a tartós ápolás, mátrix intézet, belgyógyászat típusú és a sebészet típusú mátrix ellátás.

A kórházi ágykihasználási százalék összességében mindhárom megyét illetően meghaladja a 75%-os értéket (Vasban a legmagasabb), ami arra utal, hogy a meglévő kórházi ágykapacitás elegendő a betegigények kielégítésére.

Igen jó ágykihasználtságúak országosan, és a régiót alkotó 3 megyében a rehabilitációs osztályok, Zala megyében ezeken sebészet, szemészet, bőr- és nemibetegségek, urológia, onkológia-

onkoradiológiai, intenzív és újszülött osztályok. Nagyon alacsony ágykihasználtsággal működnek viszont a fogászati és szájsebészeti osztályok.

Zala megyében mind a 100 működő kórházi ágyra jutó orvosok száma (11,5-ről 12,2-re), mind az ápolók (36,4-ről 39,3-ra) emelkedett 2002 és 2004 között.

Mentőszolgálat

A mentési tevékenységet a megyében az Országos Mentőszolgálat végzi, alternatív mentőszervezet még nem működik. Zala megyében a működő mentőállomások száma 7. A mentőállomáshálózat viszonylagos jó kiépítettségeinek ellenére a 26 mentőgépkocsi nem minden esetben tudja tartani a 15 percen belüli elérést.

A szervezet humánerőforrás-ellátottságát a megyében 5 főfoglalkozású mentőorvos, és 6 részfoglalkozású orvos, 9 főfoglalkozású, 1 részfoglalkozás mentőtiszt és 76 mentőápoló jelenti.

Otthoni szakápolás

A megyében a szakápolási szolgáltatók száma (jelenleg 7) folyamatosan emelkedett, és ezzel párhuzamosan a hozzáférés esélyei is növekedtek.

A rendszerben foglalkoztatottak száma mintegy 47 fővel nőtt, és (is) 22 teljes munkaidős foglalkoztatott mellett magas a részmunkaidős (145 fő) foglalkoztatottak száma. A 2004-ben teljesített vizitszám 44669, a szakápolás dominanciája 22433) mellett alacsonyabb a szakirányú terápiás szolgáltatások 22236 száma.

Gyógyszerellátás

2004-ben a megyében 5 intézeti gyógyszertár működött. A 61 közforgalmú gyógyszertár működik. Hozzájuk kapcsolódik 34 fiókgyógyszertár. Orvosi kézigyógyszertár működtetésére hatan kaptak engedélyt. A fiókgyógyszertárak és az orvosi kézigyógyszertárak kisebb lélekszámú települések (ahol a jogszabály szerint gyógyszertár nem létesíthető) lakosai számára könnyítik meg a gyógyszerkészítményekhez történő hozzájutást. Egy intézeti gyógyszertár által működtetett vényforgalmú részleg végzi a közvetlen lakossági gyógyszerellátást.

Javaslatok

Zala megye egészségfejlesztési tervének kialakításához nélkülözhetetlen volt a Felső-Pannon régió kidolgozott cselekvési Programja, hiszen ennek része a **megyei terv** is, mely tartalmazza a speciális, csak Zala megyére jellemző körülményeket is, amelyek ma is időszerűek, így:

- szív-érrendszeri betegségek prevenciója, illetve a betegek ellátásának javítása
- cerebrovasculáris betegségek prevenciója, illetve a betegek ellátásának javítása
- daganatos betegségek prevenciója, illetve a betegek ellátásának javítása
- dohányzás elleni küzdelem
- a mentálhigiéne fejlesztése és a szenvedélybetegségek számának csökkentése, a betegek ellátásának javítása
- valamennyi betegségcsoportnál a rehabilitáció – reszocializáció – feltételeinek javítása.

Primer prevenciós programok

Közép és hosszútávon kizárólag a megfelelően tervezett és végrehajtott – Kormány szinten is támogatott – átfogó primer **prevenciós stratégia hozhat jelentős javulást** a lakosság egészségi állapotában.

Alapvető fontosságúnak tekinthető a fiatal korosztályok körében végzendő megfelelő egészségnevelő és prevenciós programok kidolgozását és végrehajtását.

3.7. Szociális alapszolgáltatások és szakellátások

A megye szociális szolgáltató rendszere területi, szakmai, mennyiségi összetételét illetően nem elégséges. A szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló többször módosított 1993. évi III. tv. előírásai a normatív pénzbeni és természetbeni szociális ellátásokon túl, a személyes gondoskodást nyújtó ellátások tekintetében is komoly terheket rónak a helyi önkormányzatokra. A kisközségekben – az előbbiek okán – az egyéni megoldások és a falugondnoki rendszer jól bevált megoldás a rászorulóknak alapellátásában.

Nem könnyű feladat az önkormányzatok számára a már korábban kiépített hálózat működtetése. **Számos kistélepülés szüntette meg az idősek klubját**, főként pénzügyi nehézségek miatt, ritkábban a kihasználatlanság okán.

A megyében működő **jelenlegi szociális intézményhálózat** – főként térségi szempontok alapján látta el a rászorulókat. A 80-as évek elején indult el a szakosodási folyamat, majd az önkormányzatisággal és a szociális törvény hatályba lépésével tovább specializálódtak az intézmények.

A megyei szinten megszervezendő szakosított ellátási formák a következők:

- **Ápolást, gondozást nyújtó intézmények:** időskorúak, látásfogyatékosok, értelmi fogyatékosok, pszichiátriai betegek, **szenvedélybetegek**, **hajléktalanok** és egyéb ápolást, gondozást nyújtó otthonok működtetése.
- **Rehabilitációs intézmények:** értelmi fogyatékosok, pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek és hajléktalanok rehabilitációs intézményeinek működtetése. A mozgás- és látásfogyatékosok rehabilitációs intézeti feladatellátása a Népjóléti Minisztérium kötelezettsége.

Az **intézmények többsége** a jogszabályban előírt minimumfeltételnek **nem felel meg**, főként az épületek műszaki állaga, valamint a szakképzettségi arány miatt.

Az **idősek otthonaiban** a tárgyi és személyi feltételek teljes körűen nem felelnek meg. Az intézmények profiltisztítása, főként az alkoholbetegek szakosított intézménybe történő áthelyezése, megoldandó feladat.

Önálló **speciális otthona nincs** Zala megyének. Ezt az intézményt az ideiglenes, az átmeneti, vagy tartós nevelésbe vett, beilleszkedési, magatartási zavarokkal küzdő, szenvedélybeteg, illetve kora miatt különleges ellátást igénylő mintegy 15-20 fő részére lenne szükség létrehozni. A **pszichiátriai betegek** ellátásában Zala megyében nincs nappali ellátó forma. A **szenvedélybetegeket** célzó ellátórendszerhez való hozzáférés tekintetében komoly gondok jellemzik a megyét. mivel nincsen addiktológiai nappali ellátást biztosító intézmény.

A 600 főnél kisebb települések számára létrehozott **falugondnoki rendszer** 1994-től létezik Zalában. Ez a szolgáltatás emberközelségénél, eszközzel való ellátottságánál és mobilitásánál fogva kitörést jelenthet az apró falvak zárványaiba rekedt szociálisan hátrányos helyzetű csoportok számára. 2004-ben **Zala megyében 86 volt az ellátott települések száma**.

Azonban az **egyszemélyes szociális „intézmények”** kényszer válaszok a megye település-szerkezetére. E megoldások a szakmai háttérrel jellemzően nélkülözik, nincs mögöttük az a speciális feladatokra orientáló képzés és hálózat, sőt az alapvető eszközök, járművek sem, ami a falugondnokok esetében biztosított. Szakszerű munkát ritkán tud végezni egy ilyen „intézmény”, a folyamatos ellátás nem biztosítható, a szociális normatíva felhasználása ugyanakkor megtörténik, hasznosulása talán a legalacsonyabb az összes létező forma közül.

Főként a viszonylag újfajta intézmények, elsősorban a gyermekjóléti és **családsegítő szolgálatok** jellemző, és a szolgáltatás fenntarthatósága szempontjából legkedvezőbbnek látszó megoldása **a több települést ellátó intézmények** létrehozása. Zala megyében van olyan in-

tézmény, amelynél a társulás 52 települést foglal magában, amely már túl van a működőképesség és átláthatóság határán. **Zalában általános ez a megoldás:** egy családsegítő egységre átlagosan 10 település jut, miközben Zala megye 20 családsegítő egységében mindössze 83 fő dolgozik.

A szociális ágazatban jelenlévő szervezeti tulajdonság az **önkéntesség**, mely főként a karitatív jelleggel létrehozott, a vallási alapokon nyugvó, az érdekvédelmet előtérbe helyező, vagy önszervező szerveződések jellemzője.

Zala megyében a **családsegítés** az esetek több mint felében önálló intézményként működik. 1% alatti igénybevételt mutat a Zalaszentgróti kistérség, ahol önálló családsegítő szolgálat működik 4 családsegítő szakember foglalkoztatásával, a Letenyei kistérség, ahol összevont intézményként működik a szolgáltatás 3 családsegítő szakemberrel.

Zala megyében a cigány lakosság aránya 10-12%-ra tehető. A régióban Zala megyében él a legtöbb roma lakos. Megyén belül vannak olyan városok és térségek, ahol nagyon magas arányú roma népesség található. Ilyen város **Nagykanizsa és környéke, a megyeszékhely Zalaegerszeg. Zalalövön, Lentiben és Zalaszentgróton** kevesebb roma lakos él, de körülményeik rosszabbak. A települések vonatkozásában egy-egy községben koncentrálódó roma közösségek közül kiemelkedik **Csapi, Garabonc, Galambok, Szentpéterúr és Zalaszentjakab.** A munkaügyi regisztrációban szereplő munkanélküliek között a becslések szerint 10-15% roma. **Az aprófalvas vidéken a romák munkanélkülisége eléri a 80, sőt a 100%-ot is.** Hátrányos munkaerő-piaci körülményeik mellett sok esetben lakókörülményeik is átlagon aluliak. A **szociális földprogramoknak** nagy hagyománya van a megyében, amely sikeres eszköze a romák munkaerő-piaci bevonásának, helyi megélhetőségük biztosításának.

Gyermekvédelmi/gyermekjóléti ellátások

Zala megyében a veszélyeztetett gyermekek 40%-a környezeti okokból kerül a regiszterbe. A védelembe vett gyermekek száma és aránya közel kétszerese a Vas megyeinek – miközben a veszélyeztetett gyermekek tekintetében az arány éppen fordított, ami arra utal, hogy **Zala megyében a gyermekek nem veszélyeztetettként jelennek meg, hanem már védelembe vételre kerülnek.** A védelembe vétel okai között a szülőnek felróható magatartási okok a meghatározóak.

A gyermekotthonok kialakítása kapcsán a megyei önkormányzatnak a meglévő rendszert át kell alakítani, **tovább kell korszerűsíteni.** A gyermekotthonnak otthont nyújtó ellátást kell biztosítania az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti és tartós nevelésbe vett gyermekek számára. Szükség esetén be kell fogadnia az ellátásban részesülő gyermekét, valamint az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőttet, illetve annak gyermekét. El kell látnia a gyermekvédelmi gondoskodás alatt nem álló, 3. évét be nem töltött – egészségügyi okok miatt rászoruló – gyermekek **átmeneti gondozását.** Befogadhatja a gyermek otthontalanná vált szüleit, a szociális válsághelyzetben lévő várandós anyákat. A gyermekotthonban speciális csoportot, továbbá **nevelőszülői hálózatot is működtethet.** Az ellátandók létszámát tekintve legalább 12, de legfeljebb 40 – önálló lakóegységben elhelyezett – gyermek otthont nyújtó ellátását biztosíthatja. Ha a gyermekotthon kizárólag fiatal felnőttek teljes körű utógondozói ellátását biztosítja, a gyermekotthont utógondozó otthonként működik.

A **Zala Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatnak** az egész megyére kiterjedő szolgáltatást, otthont nyújtó ellátást kell biztosítania. E sokrétű feladatot az ellátáshoz kialakított intézményi struktúrával, tárgyi és személyi feltételekkel lehet megoldani. Az intézmény jelenlegi **épületi adottságai** a központi egységében (Nagykanizsa), a **technikai felszereltség és informatikai rendszer** csak részben felelnek meg a törvényi előírásból eredő szükségleteknek. A **személyi feltételek** létszámban és szakember-összetételben egyaránt elmaradnak a

követelményektől. Indokolt a **szakértői csoport fejlesztése**, mivel a szakszolgáltatási funkció miatt lényegesen több speciális szaktudást igénylő javaslatot követel meg az intézménytől.

Jelenleg mintegy 100 **hagyományos nevelőszülői megbízási szerződés** él. A törvény előírásaiból és megyében jellemző eddigi adottságokból összegzett számítások alapján mintegy 20 új nevelőszülői jogviszonyt szükséges létesíteni abban az esetben, ha a gyámhivatali felülvizsgálatok alapján számottevően nem csökken az ellátandó gyermeklétszám. Jelenleg az elhelyezett kiskorúak száma 131 fő, a nagykorúak száma 5 fő.

Szociális felzárkóztató program

A Társadalmi Egyesülések Zala Megyei Szövetsége - Regionális Szellemi Forrásközpont az Ifjúsági Családügyi Szociális és Egészségügyi Minisztériummal kötött szerződés alapján - területi menedzserszervezetként - végezte Zala megyében a 3 éves kistérségi szociális felzárkóztató programok koordinációját.

A Zala megyei szociális felzárkóztató program harmadik éve 2006. február 1-jén zárult. A program a települési önkormányzatoknak nyújtott segítséget, hogy a törvényi előírásoknak megfelelően eleget tudjanak tenni az alapellátási kötelezettségeiknek. A helyzetelemzés és szükségletfeltárás után az alapellátásban meglévő hiányokat és minőségi problémákat, valamint a megalapozott szükségleteket figyelembe véve a hároméves ciklusban Letenye és Zalaszántó térségben a minisztériumhoz 19-19 db, a Zala Megyei Területfejlesztési Tanácshoz 17, illetve 20 db pályázat került benyújtásra.

A felzárkóztató program keretében az ICSSZEM és a Zala Megyei Területfejlesztési Tanács közösen mintegy 360 millió Ft támogatással járult hozzá a két leghátrányosabb térség (Zalaszántó, Letenye) szociális ellátórendszerének kiépítéséhez. Ez alapozta meg a "Mentális Komfort" program sikeres megvalósítását is.

Az önkormányzatoknak önerőből nem volt lehetősége fejleszteni a szociális ágazathoz tartozó alapellátást. Ezen pályázat segítségével lehetővé vált többek között gondozási központok kialakítása illetve felújítása, falugondnoki szolgálat fejlesztése, a falugondnokok munkakörülményeinek javítása, gyermekjóléti szolgálatok feladatellátásához szükséges épület kialakítása, eszközök beszerzése.

A kistérségi szociális felzárkóztató program igazolja, nagy szükség van az alapellátás, azaz a szociális és gyermekvédelmi ellátás megteremtését, feltételrendszerének javítását, minőségi fejlesztését szolgáló, az innovatív kezdeményezéseket támogató országos és regionális pályázati lehetőségekre, különösen az ellátás-hiányos kistérségi megyékben. A megvalósításával elmondhatjuk, hogy javult a helyi lakosság szociális ellátottsága.

3.8. Hátrányos helyzetű települések, kistérségek [4]

A 2004. áprilisától érvényes besorolás szerint a területfejlesztés szempontjából kedvezményezett térségeket, illetve településeket 3 kategóriába sorolta a jogalkotó. A Nyugat-Dunántúlon „hátrányosabb helyzetű” a csornai, téti, celldömölki, vasvári, **letenyei és zalaszentgróti kistérség**, „leg-hátrányosabb helyzetű” az őriszentpéteri, kistérség (lásd a vonatkozó 3.8.1. sz. táblázat: Zala megyét érintő adatait).

3.8.1. sz. táblázat: A területfejlesztés kedvezményezett térségei a 64/2004. (IV. 15.) és a 7/2003. (I. 14.) Korm. rendelet alapján

A területfejlesztés "kedvezményezett térségei" a Nyugat-dunántúli Régióban, 2005. január 17.						
/64/2004. (IV.15.) Korm.rendelet és 7/ 2003. (I.14.) Korm. rendelet/						
"Leghátrányosabb helyzetű" kistérségek	További, "leghátrányosabb helyzetű" települések	"Hátrányosabb helyzetű" kistérségek	További, "kedvezményezett térségnek" minősülő települések			"Átmenetileg kedvezményezett" kistérségek (2004. és 2005-ben, csökkentett támogatás)
	Alsőszerterzsébet	Letenyei kistérs.	Alsórajk	Kozmadombja	Ramocsa	
	Belezná	Zalaszentgróti kistérs.	Baglód	Lasztonya	Szalapa	
	Bezeréd		Barlahida	Lendvadedes	Szentkozmadombja	
	Bucsuta		Bocskai	Lendvajakabfa	Szentlisló	
	Csörnyeföld		Bókaháza	Lispesztadórján	Szentpéterföld	
	Dióskál		Böde	Márokföld	Szentpéterúr	
	Döbröce		Bódeháza	Mihályd	Szilvágy	
	Esztergályhorváti		Börzönce	Mikekarácsonyfa	Tilaj	
	Gyűrűs		Csertalagos	Milejszeg	Vaspör	
	Hernyék		Egeraracs	Nagybakónak	Vindornaszőlős	
	Iborfia		Füzbölgy	Nagygörbő	Vöckönd	
	Kerecsény		Gáborjánháza	Nemeshegy	Zalaigrice	
	Kistolmács		Gálbok	Nemespátró	Zalaistván	
	Maróc		Garabonc	Nemesrádó	Zalaköveskút	
	Murarátkai		Gétye	Nemesszentandrás	Zalasabar	
	Muraszemenye		Homokkomárom	Németfalu	Zalaszentmárton	
	Pat		Iklódbördöce	Oltár	Zalatárnok	
	Sand		Kálócfa	Orbánosfa	Zalaújlak	
	Szentmargitfalva		Kányavár	Ormándlak	Zalavég	
	Szajkóháza		Kerkafalva	Orosztony	Zebecke	
	Vindornyalak		Kerkakutas	Ortaháza		
	Zajk		Kerkateskánd	Padár		
	Zalaszentjakab		Kilimán	Pálfiszeg		
			Kiscsehi	Pórszombat		
			Kisgörbő	Pölöskefő		
			Kisréce	Pördeföld		
			Kisvárhely	Pötréte		
				Pusztapáti		
				Pusztamagyaród		

Értékelés

Az egyszemélyes szociális „intézmények” kényszer válaszok a régió településszerkezetére. E megoldások a szakmai háttérrel jellemzően nélkülözik, nincs mögöttük az a speciális feladatokra orientáló képzés és hálózat, sőt az alapvető eszközök, járművek sem, ami a falugondnokok esetében biztosított. Mind a felnőtt-, mind a gyermekvédelem „ismeri” ezt a megoldást. Szakszerű munkát ritkán tud végezni egy ilyen „intézmény”, a folyamatos ellátás nem biztosítható, a szociális normatíva felhasználása ugyanakkor megtörténik, hasznosulása talán a legalacsonyabb az összes létező forma közül.

Funkcionális kistérségi ellátási formák

Főként a viszonylag újfajta intézmények, elsősorban a gyermekjóléti és családsegítő szolgálatok jellemző, és a szolgáltatás fenntarthatósága szempontjából legkedvezőbbnek látszó megoldása a több települést ellátó intézmények létrehozása. Zala megyében van olyan intézmény, amelynek a társulás 52 települést foglal magában, amely már túl van a működőképesség és átláthatóság határán. Zalaiban általános ez a megoldás: egy családsegítő egységre átlagosan 10 település jut, miközben Zala megye 20 családsegítő egységében mindössze 83 fő dolgozik.

4. MŰSZAKI INFRASTRUKTÚRA

Zala megyében a három műszaki infrastruktúra: a közlekedés-, a víziközmű és az energia-rendszerek fejlesztési igénye között igen nehéz a másik terhére rangsorolást tenni, mivel mindhárom a komfortos életkörülményeket javítja, mégis a **közlekedésnek kell elsőbbséget ítélni a gazdaságfejlesztést közvetlenül elősegítő szerepe miatt.**

4.1. Zala megye közlekedési helyzete

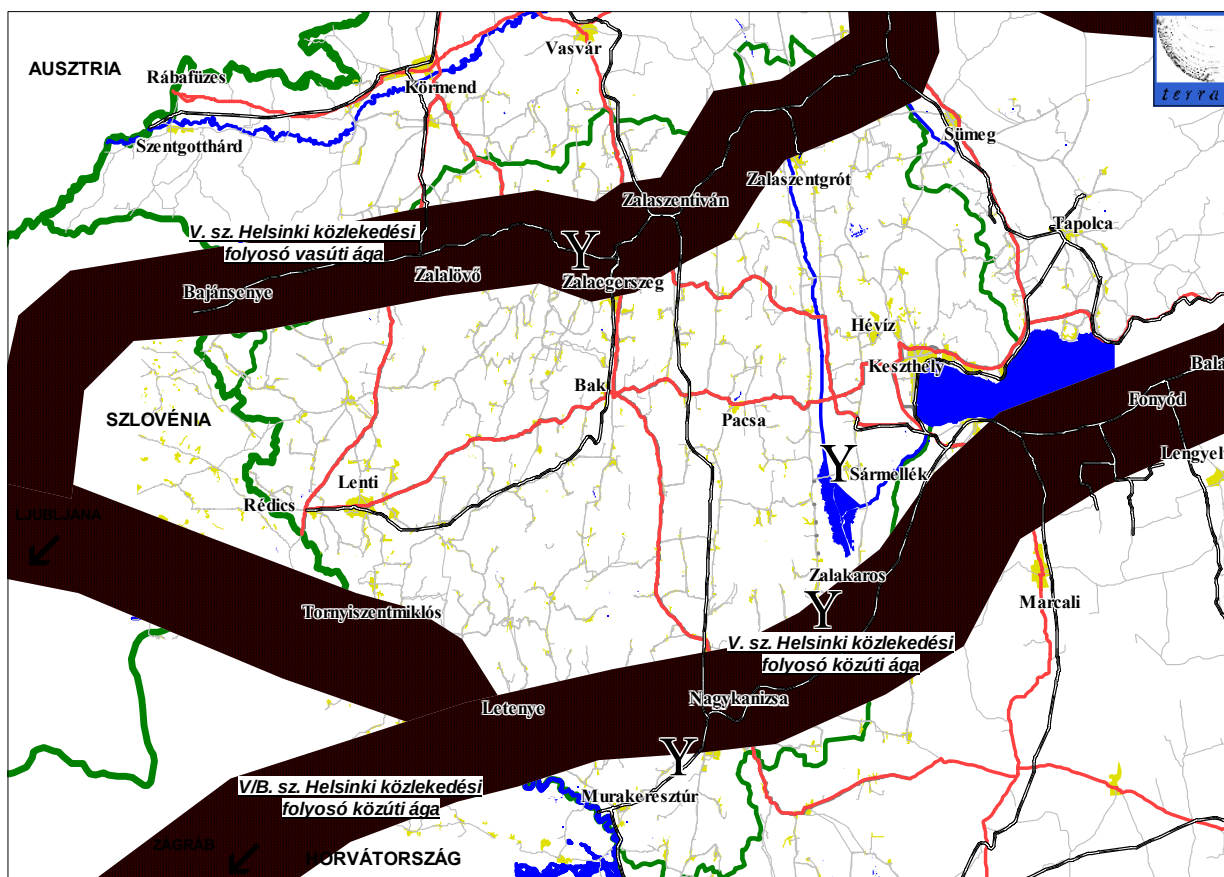
Közúti közlekedés

Közlekedésföldrajzi fekvés

Zala megye az ország délnyugati határterületén fekszik, Szlovéniával és Horvátországgal határos. A megye déli, délkeleti határában húzódik az északkelet-délnyugati irányú V. páneurópai közlekedési folyosó³ (ún. Helsinki-folyosók egyik eleme), illetve ennek egyik alága az V/B. jelű folyosó. Mindkét közúti folyosó része a majdani M7 autópálya, mely Letenyénél Horvátországgal, az M70 gyorsforgalmi út pedig – az V. sz. folyosó részeként – Tornyiszentmiklósnál Szlovéniával teremt kapcsolatot. Ugyanezen közlekedési folyosó vasúti ága, a Boba-Zalaegerszeg-Bajánsenye-oh.(Hodos) vonal a megye északi részén halad.

Fontos a megye európai térbeni fekvésének megítélése tekintetében, hogy a megyétől és az országhatártól délre húzódik az északnyugat-délkeleti irányú X. és a X/A. jelű közlekedési folyosó⁴, mely a dél-közép-európai régiók kapcsolatát adja a Balkánnal és az EU tag Görögországgal.

A Zala megye áttekintő, közlekedési térképe

a X/A. ág: Graz-Maribor-Zágráb

A fenti közlekedési folyosók a Zalaegerszeg-Nagykanizsa-Zágráb-Ljubljana-Graz által határolt területet, s így Zala megyét kiemelt közlekedésföldrajzi csomóponttá teszik. Az áramlási tengelyek metszése közelében, a kijelölt kapcsolati irányok által Zala megye – logisztikai szempontból – hazánk meghatározó délnyugati kapujává válhat.

A jelzett nemzetközi közlekedési folyosók jellemzően kelet-nyugati irányai azonban nem támogatják az észak-déli irányban egyrészt Zala megye saját régiójával való kapcsolatát, másrészt nem szolgálják ki az egyre nagyobb mértékű tranzitforgalmat sem. Ennek fő oka, hogy hiányzik egy markáns észak-déli irányú közlekedési folyosó, nevezetesen az M9 és M86 gyorsforgalmi utak. A közlekedésföldrajzi összefüggéseket felismerve a területi (megyei, régiós) szereplők felelős gondolkodását mutatja az M9, M86 gyorsforgalmi utak mielőbbi megvalósítása melletti aktív lobbitevékenység.

Megyei közúthálózat

Zala megye területe 3.784 km², amely az ország területének 4,1%-a. A megye az ország aprófalvas területei közé tartozik, településsűrűsége 6,79 db/100 km², ami országos összehasonlításban a legnagyobb.

Zala megye közúthálózatának legfontosabb adatai a 2005. január 01-i állapot szerint

	<i>Zala megye</i>	<i>Országos adat</i>
Országos közutak		
hossza	1 656 km (5,4%)	30 639 km
<i>Hálózati jellege szerint</i>		
gyorsforgalmi utak*	25 km (1,5%)	896 km (2,9%)
főutak	319 km (19,3%)	6 551 km (21,4%)
mellékutak	1 312 km (79,2%)	23 192 km (75,7%)
- ebből átkelési szakasz	540 km (32,6%)	8 464 km (27,6%)
Útsűrűség (km/km²)	0,437	0,329

* M7 Becsehely-Letenye 6,88 km ; M70 Letenye-Tornyiszentmiklós 18,07 km ; a csomóponti elemek hossza nélkül;

Forrás: feldolgozás a www.kozut.hu alapján

Az országos közutak hossza tekintetében megállapítható, hogy Zala megye területi arányához (4,1%) képest magasabb a részesedése (5,4%). Az országos átlagot jelentősen meghaladó útsűrűség is ezt jelzi, ami egyértelműen az országos átlagot meghaladó településsűrűségekre vezethető vissza. Az átlag feletti településsűrűséget jelzi az is, hogy a megyei közutakon belül az átkelési szakaszok aránya (32,6%) magasabb, mint az országos átlag (27,6%). A gyorsforgalmi és a főutak arányát tekintve viszont a megye jelentősen elmarad az országos átlagtól. A megyében 11 km hosszban állami kezelésű földút is található. (Az országos 284 km földút 14 megyében oszlik meg.)

A megyei közutak minősége

Az **útegyenetlenség** (ún. IRI osztályzat) tekintetében az országos 3,08-os átlagtól rosszabb a Zala megyei 3,13-os átlag. Az IRI > 6,3 mm/m osztályzatú útszakaszok aránya (kb. 27%) alapján a megyék között a 13. helyen van.

A **nyomvályú** osztályzatok tekintetében az országos 1,42-os átlagtól hajszállal jobb a Zala megyei 1,41-os átlag. A 17 mm fölötti, kritikus nyomvályús útszakaszok aránya (kb. 8%) alapján a megyék között a 10. helyen van.

A **burkolatállapot, felületépség** osztályozása tekintetében az országos 4,1-es átlagtól rosszabb a Zala megyei 4,4-es átlag. A rossz (5 osztályzatú) útszakaszok aránya (kb. 74% – or-

szágos átlag kb.55%) alapján a megyék között a 17. helyen van, csak Vas és Tolna megyék hasonló mutatói rosszabbak.

A **teherbírás** osztályozása tekintetében az országos 2,54-os átlagtól rosszabb a Zala megyei 2,9-es átlag. A 4-es, 5-ös teherbírású osztályzatú útszakaszok aránya (kb.43% – országos átlag kb.34%) alapján a megyék között a 17. helyen van, csak Baranya és Békés megyék hasonló mutatói rosszabbak.

A fenti vizsgálati szempontok alapján Zala megye közúthálózatának útminősége megyei összehasonlításban a legrosszabbak közé tartozik.

Forgalmi viszonyok a főúthálózaton

A megye jelenlegi gyorsforgalmi úthálózatán (M7 Becsehely-Letenye, M70 Letenye-Tornyiszentmiklós/oh.) a 2004. évi forgalomszámlálás során még nem végeztek méréseket.

Zala megye közúthálózatának gerincét a 319 km hosszú főúthálózat képezi, melynek legfontosabb elemei a jellemzően K-Ny irányú 7, 75, 76, 761 sz., és az észak-déli irányú 74 és 86 sz. főutak. További főúthálózati elem a Nagykanizsát Somogy megyével összekötő 61 sz. és a Balaton északi-nyugati partján haladó 71 sz. főút.

A főutak megyei szakaszainak átlagos napi forgalma 2000 és 2004-ben

	Főút száma	Átlagos napi forgalom (Egységjármű/nap)		Változás %	A „legterheltebb” szakaszok főutanként, 2004	
		2000	2004		E/nap	Szakasz helye
1.	86	1 390	2 504	80,1	6 967	oh.-75 sz. főút csp. között
2.	74	5 250	6 326	20,5	11 437	Nagykanizsa-Palin
3.	71	8 702	10 394	19,4	14 705	Keszthely-Balatongyörök
4.	61	6 029	7 105	17,8	13 051	Nagykanizsa
5.	75	2 610	3 005	15,1	6 189	Keszthely-Alsópáhok
6.	7	7 220	8 290	14,8	11 283	Galambok-Nagykanizsa
7.	76	7 211	7 923	9,9	17 988	Zalaegerszeg
Megyei főútátlag		5 239	6 039	15,3		
Országos átlag		8 194	10 162	24,0		

Forrás: ÁKMI – Az országos közutak 2000 és 2004. évre vonatkozó keresztmetszeti forgalma

A 2004. évi forgalomszámlálás eredményei szerint Zala megye főútjainak átlagos napi forgalmi terhelése mintegy 60 %-a az országos átlagnak (2000-ben 64% volt), miközben a vizsgált időszakban (2000-2004) bekövetkezett forgalomnövekmény is közel 10 százalékponttal alacsonyabb a megyében, mint országosan. Vagyis a megye főúthálózatának forgalmi terhelése relatíve kisebb mértékben nőtt, mint ország más főútjain. A megye kimagaslóan legforgalmasabb (10 394 E/nap) főútja a Balaton körüli 71 sz. főút Keszthely térségében, a települési átkelési szakaszok nagy aránya miatt. Ugyanakkor a 86 és 75 sz. főutak forgalma a megyei főút-átlag 50%-t sem éri el. Habár az elmúlt 5 évben a 86 sz. főúton volt a legnagyobb arányú (80,1%) forgalomnövekmény, mégis a legkevesbé terhelt megyei főútszakasz (2504 E/nap) maradt. A 86 sz. főút tranzitútvonal jellegét támasztja alá, hogy rajta haladó járműforgalom több mint 40%-a tehergépkocsi.

A főutak forgalmi terhelése azonban nem egyenletes. Vannak kiemelten terhelt szakaszok – jellemzően a nagyvárosok térségében –, ahol az előírásokat⁵ meghaladó mértékű a forgalom. Az egyes főutak megyei teljes szakaszára vetített forgalom alapján Zala megye főútjai (kivéve

⁵ Két forgalmi sáv, kétirányú forgalmi utakon, külterületen 1.200-1.700 egységjármű/óra, belterületen 1.400-1.800 egységjármű/óra a megengedett forgalomnagyság. Az útszakasz kapacitásproblémáját jelzi, ha a forgalom meghaladja a 9-10.000 járművet naponta, azaz a 900-1.000 egységjármű/óra csúcspont-értéket.

a 71 sz.), megfelelnek a kapacitásértékeknek, ugyanakkor egyes szakaszok terhelése ezt meghaladó. Ilyen túlterhelt szakaszok a 7, 74 és 61 sz. főutak Nagykanizsánál, a 76 sz. főút Zalaegerszegnél és a 71 sz. főút Keszthely–Balatongyörök közötti szakasza. A település elkerülő szakaszok kiépítése éppen ezen túlterhelt szakaszok kiváltását hivatottak megoldani. Ilyen a Zalaegerszeget elkerülő 761 sz. főút, illetve a Nagykanizsánál tervezett Palin és az új 61 sz. főút elkerülés. Keszthely esetében a 71 sz. főút várost tehermentesítő szakasza is túlterhelt, ezért itt is egy északi elkerülő út kiépítése kívánatos.

Mellékúthálózat

Az országos közutak megyei mellékúthálózata döntően megfelel a megye geográfiai viszonyainak és sajátos településhálózatának. Zala megye mellékútjainak összhossza (1 312 km) az országos mellékúthálózat 5,66%-át képviseli, ami mintegy 40%-kal haladja meg az ország területéhez viszonyított 4,1%-os részesedését. Ennek ellenére Zala megye nem tekinthető jobban ellátottnak alsóbbrendű úthálózat tekintetében, mint az ország többi megyéje, ugyanis a mellékúthálózat nagyobb hosszúsága a viszonylag sűrűbb településhálózat és a domborzati viszonyok végett szükséges, azaz a megye lakossága lényegében nem élvezhet jobb ellátási színvonalat a sűrűbb úthálózat ellenére. Ezt támasztja alá a zsáktelepüléseknek, illetve azoknak a településeknek a viszonylag magas száma, melyek ugyan közel fekszenek egymáshoz, de az egyes mellékút-hálózati elemek hiánya miatt csak az egymás közötti távolság többszörösét megtéve lehet eljutni egyikből a másikba. A hálózati hiányosságok elsősorban az ország- és megyehatár menti települések esetében mutatkoznak.

Közüti határátkelőhelyek

A magyar-szlovén határszakasz közüti határátkelőhelyei:

Tornyiszentmiklós–Pince – Használata kiterjed magyar-szlovén személyforgalomra (autóbusz kivételével). Nyitvatartási ideje: 6-22 óra

Tornyiszentmiklós–Pince (létesítendő gyorsforgalmi közüti határátkelőhely)

Az M70 gyorsforgalmi úton létesítendő határátkelőhely használata kiterjed majd nemzetközi személy- és áruforgalomra, éjjel-nappali üzemelés mellett.

Rédics–Dolga Vas (Hosszúfalu) – Használata kiterjed a nemzetközi személy- és áruforgalomra. Nyitvatartási ideje naponta 00.00 órától 24.00 óráig tart.

Nemesnép–Kobilje (Kebele) – Használata kiterjed magyar-szlovén személyforgalomra (autóbusz kivételével). Nyitvatartási ideje: 8-16 óra

A magyar-horvát határszakasz közüti határátkelőhelyei:

Letenye-Gorican

Nyitva tartás: éjjel-nappal, lebonyolódó forgalom: nemzetközi áru- és személyforgalom

A határátkelők forgalma a 2004. évi országos közüti forgalomszámlálás alapján

Közü száma	Határátkelő	Összes forgalom		Tehergépkocsi	Szgk.+kistehergk.
		Jármű/nap	Egységjármű/nap	Jármű/nap	Jármű/nap
7	Letenye	2 279	2 911	396	1 835
86	Rédics	3 244	5 714	1 625	1 586
74211	Nemesnép	54	54	0	54
75333	Tornyiszentmiklós	414	425	7	401

Forrás: ÁKMI – Az országos közutak 2004. évre vonatkozó keresztmetszeti forgalma

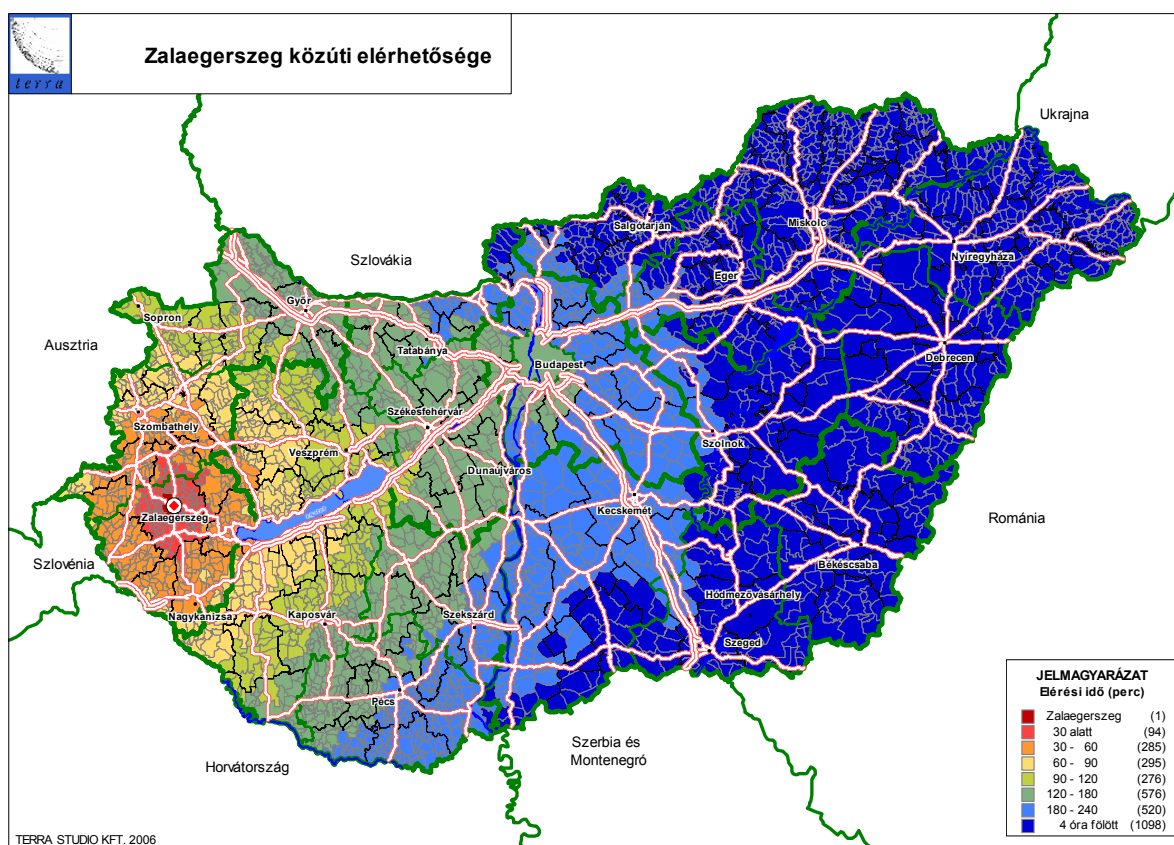
A határforgalmi adatok tanúsága szerint a 86 sz. főúti határátkelő (Rédics) a legterheltebb. Itt a 2003. évi forgalomhoz képest az összes forgalom (E/nap) 70%-kal, ezen belül a tehergépkocsi forgalom több mint kétszeresére emelkedett. A rédicsi határátkelőhelyen a járműforgalom több mint 50%-a tehergépkocsi!!! Ezzel szemben a 7 sz. főúti határátkelőn (Letenye) kismértékben csökkent az összes és azon belül a teherforgalom is.

A nemesnépi határátkelőhely forgalmi szempontból nem jelentős, 2003-hoz képest csökkent a forgalom.

A tornyiszentmiklósi határátkelőhelyen 2004-ben már 30%-os növekedés volt az előző évhez képest, forgalma az M70 gyorsforgalmi határátkelőhely átadásával várhatóan tovább nő.

Elérhetőség

A Terra Studio Kft. által kifejlesztett elérhetőségi modellel megvizsgálható, hogy pl. Zalaegerszeg városa milyen elérhetőséggel bír megyei, regionális, országos összehasonlításban. Az elért eredmények azt mutatják, hogy Zalaegerszeg a Nyugat-dunántúli Régióban viszonylag kedvező helyzetben van, hiszen Szombathely után a második a régió megyei jogú városai között, ahonnan a régió települései legjobban elérhetők. Két óra fölötti idővel csak Győr és a Szigetköz települései érhetők el, miközben 2 óra alatt elérhető Veszprém megye összes települése, illetve a Csurgó-Kaposvár-Lepsény-Veszprém-Csorna városok összekötését adó egyenesekkel határolt dunántúli terület. Az M7 autópálya Balaton parti kiépülésével jelentősen javultak a város budapesti elérhetősége.

Vasúti közlekedés

A megye vasúthálózatát 240 kilométernyi vasútvonal alkotja, ebből 177 kilométer tartozik a vasúti törzshálózatba. A vasútsűrűség $0,063 \text{ km/km}^2$, amely alacsonyabb az országos átlagnál ($0,08 \text{ km/km}^2$).

Zala megye vasúthálózatának gerincét képezi a Boba-Zalaegerszeg-Zalalövő-Bajánsenye-oh.-Hodos (25⁶), mely egyben a V. sz. (ún. Helsinki) közlekedési folyosó része; valamint a (Budapest –) Balatonszentgyörgy – Nagykanizsa – Murakeresztúr és a Murakeresztúr – Gyékényes (30 és 60) nemzetközi törzshálózati, villamosított fővonal.

A belföldi törzshálózati fővonal részeként a Szombathely – Zalaszentiván – Nagykanizsa (17) vasútvonal észak-déli irányban teremt kapcsolatot az említett törzshálózati elemek között. Ugyancsak a belföldi törzshálózat része a Balatonszentgyörgy – Keszthely –Tapolca (30b), valamint a jelenleg igen rossz műszaki állapotú Körmend – Zalalövő (22) vasútvonal. E vonalon tehervonat egyáltalán nem közlekedhet, a legkisebb súlyú mozdonyok legnagyobb megengedett sebessége is csak 20 km/óra, egyes szakaszokon pedig mindössze 10 km/óra.

A Zalaegerszeg-Rédics (23) mellékvonal kategóriába tartozik, ugyanakkor a hiányzó szlovén (Lendva) kapcsolat miatt szárnyvonalnak tekinthető. Műszaki állapota miatt felújításra szorul.

A megye további vasúti mellékvonalai: a zalaszentgróti szárnyvonal (24), illetve a Csömödér-Kistolmács (305) keskenynyomtávú, erdei vasút.

Kiemelendő, hogy a megyei vasúthálózat az észak-déli irányú, regionális és nemzetközi kapcsolatokat alacsony szinten képes csupán kiszolgálni.

A Zalalövő – Zalaegerszeg szakaszon a felépítmény elavult, a pályatest 60 km/óra maximális haladási sebességre alkalmas, emiatt több helyen sebességhatárolás van érvényben. E szakaszon jelenleg is teljes körű felújítás folyik. 2003-ban lett üzembe helyezve Zalaegerszeg térségében a Zalalövő-Zalaegerszeg és az Ukk-Zalaegerszeg vonalakat összekötő deltavágány, amely lehetővé teszi, hogy a tehervonatok Zalaegerszeg belterületének elkerülésével közlekedjenek. A deltavágány paramétereinek zöme megfelel a nemzetközi előírásoknak, az engedélyezett sebesség azonban csak 100 kilométer óránként. A zalaegerszegi deltavágány és Boba között 80 km/óra sebességre alkalmas vasúti pálya van, de egyéb paramétere is rosszabbak a nemzetközileg elvárhatótól. A vontatás a vonal teljes szakaszán dízelüzemű, azonban az egész szakasz teljes felújításával (villamosítás, pályarehabilitáció) a nemzetközi elvárásoknak megfelelő vasútvonal kerül kialakításra a megyében.

A 17, 22, 23, 24. és 305. számú vonalak dízelüzeműek, műszaki állapotuk miatt felújításra szorulnak.

Átfogó vasútfejlesztés keretében kell támogatni a környezeti szempontok erőteljesebb érvényesülését, a közúti személy- és áruszállítási teljesítmények mind nagyobb hányadának vasútra telerelésével a minőségi szolgáltatási feltételeket (állomásfelújítás, eszközpark korszerűsítés, villamosítás, pályarehabilitációk gyorsítása, a kombinált szállítás lehetőségének biztosítása) megteremtésével.

Vasúti határátkelőhelyek

A megye egyedüli vasúti határátkelőhelye a Murakeresztúr-Kotoriba vasúti határátkelőhely. A határátkelőhely éjjel-nappal nyitva tart, nemzetközi áru- és személyforgalmat bonyolít, mely forgalom 2004. év május-novembere között az előző év hasonló időszakához mérten 10-15%-al csökkent.

Bár földrajzilag nem Zala megyéhez tartozik, de jelentőségénél és hosszabb megyei szakasz érintettség miatt meg kell említeni a szlovén vasúti kapcsolatot adó Hodos határállomást a Zalaegerszeg-Bajánsenye vasútvonalon.

⁶ A vasútvonal számozása a menetrendi mező szerint.

Légiközlekedés

Zala megyében négy repülőtér található, a Nagykanizsa-bajcsai, a sármelléki, a Zalaegerszeg-andráshidai, és a zalakarosi.

Sármelléki repülőtér

A repülőtér Sármellék és Zalavár települések közigazgatási területéhez tartozik. A repülőtér hazánk legnagyobb forgalmú vidéki repülőtere, mely az üzemeltető ír Cape Clear Aviation társaság fejlesztései nyomán 2006-ban 80, fejlesztéseket követően pedig 300 ezer utas fogadására lesz várhatóan alkalmas.

Területe 115 ha, építményekkel együtt 400 ha, betonozott kifutópályája 2500 x 60 m. Jelenlegi minősítése: nyilvános nemzetközi repülőtér.

A jellemzően a General Aviation kategóriájú forgalom az utóbbi években folyamatos emelkedést mutat, miközben egyre jelentősebb a szezonális charter forgalom.

A repülőtéren nemrégiben adták át az új utasforgalmi épületet, de további fejlesztések is folyamatban, illetve tervbe vannak, melyek elsősorban a hiányzó repülőtéri infrastruktúra (új fénytechnika, rádiónavigációs eszközök telepítése és a földi kiszolgáló eszközök) pótlására irányulnak. A soron következő fejlesztési a cargo-funkcióhoz kapcsolódó logisztikai szolgáltatások feltételeinek megteremtése a meglévő repülőgépbunkerekre, az iparvágányra, és a tervezett M76 gyorsforgalmi útra alapozottan.

Ezen fejlesztések megvalósulásának köszönhetően a sármelléki repülőtér képes lesz betölteni a regionális, nemzetközi, kereskedelmi repülőtér szerepkörét, valamint képes lesz szűkebb és tágabb környezetének üzleti, turisztikai, illetve gazdasági célú repülési igényeit maradéktalanul kielégíteni.

2002. május 15-től a repülőteret nemzetközi, kereskedelmi kategóriába sorolta a Légügyi Hatóság, elismerve ezzel a repülőtér kiemelkedően fontos szerepét a légiközlekedésben.

Zalaegerszeg-Andráshidai repülőtér

A repülőtér a várostól 6 km-re északnyugatra található. 1952-ben épült, átadásakor a legjobb műszaki adottságú repülőtér volt a Dunántúlon, s 10 évig belföldi légi járatokat is fogadott. Ezt követően – 1990-ig – a szovjetek katonai tartalék-repülőterként használták. Ma kizárólag sportcélú repülést bonyolít.

A 93 ha nagyságú, 1500 x 30 m füves kifutópályával rendelkező repülőtér a hatályos légügyi jogszabályok szerint „nem nyilvános fel- és leszállóhely”. A működési engedélyt is ideiglenes leszállóhelyként kapta meg.

Az önkormányzat a repülőteret nyilvános, nem kereskedelmi repülőtérré kívánja fejleszteni. A fejlesztések eredményeképp megteremtődtek a biztonságos őrzés feltételei, felújításra került a főépület, az irányítótorony, a navigációs központot korszerű műszerekkel látták el. A repülőtér bekapcsolódott az Országos Mentőszolgálat légi mentőbázis rendszerébe, s ezzel mintegy 70 kilométeres körzetben biztosítottá vált a 15 perces helyszínre érkezés.

Zalakarosi repülőtér

A Zalakarosi repülőtér légügyi törvény szerinti jogi státusza: nem nyilvános fel- és leszállóhely. Csak nappali VFR repülés folytatható. A füves reptér teljes mérete 30 ha, amiből jelenleg csak 7 ha-t használnak. A füves kifutópálya mérete 1000x30 m, melyhez egy 400 m²-es hangár kapcsolódik.

A repülőtér jelenleg három funkciót lát el: a turisták számára sétarepülési lehetőséget kínál, igénybe vehető légitaxi szolgáltatás, illetve repülőiskola működik területén.

Nagykanizsa/Bajcsai repülőtér

A 30 ha nagyságú repülőtér besorolása nem nyilvános fel- és leszállóhely. Tulajdonosa a HM, kinek engedélye alapján vehető igénybe, kivéve a kényszerhelyzetben lévő légi járműveket. Csak VFR repülés folytatható, kizárólag sport célokat szolgál. A füves leszállópálya mérete 1500 x 30 m.

Vízi közlekedés

Zala megyének vízi személy- és áruszállításra alkalmas folyója nincs, sem a Zala, sem a hátfolyó, a Mura, nem hajózható. A Balatonon szinte kizárólag személyszállítás folyik, az is csak a turistaszezonban. A Balaton Zala megyei partszakaszán két hajóállomás található, egy Keszthelyen, és egy Balatongyörökön.

A vízi közlekedéssel kizárólag a turizmushoz kapcsolódóan lehet beszélni.

Kombinált közlekedés, logisztika

A közúti közlekedés torlódásokat és környezetkárosítást okozó hatásait mérséklő törekvések a kombinált fuvarozás térhódítását idézték elő. A közúti szerelvények növekvő mérete, a magas tengelyterhelés döntő mértékben járul hozzá a közutak elhasználódásához, azok megerősítésének szükségességéhez. Ennek magas költsége is indokolja a közutak tehermentesítését, a nehézgépjárművek egy részének vasútra terelését.

Zala megyében jelenleg nem adottak a kombinált közlekedés feltételei, mivel az ehhez szükséges kombiterminálok (RO-LA) nem épültek ki. Ugyanakkor a megyén áthaladó közúti tranzitforgalom vasútra „terelése” környezeti és forgalombiztonsági szempontból is kívánatos. Az ún. nem kísért forgalmú kombinált áru fuvarozásra (konténerek, szerszerek, félpótkocsik) alkalmas terminálok létesítése elsődlegesen jelentős közúti-vasúti csomópontokban (Nagykanizsa, Zalaegerszeg), nagy teherforgalmú nemzetközi határátkelőhelyek térségében (Rédics, Murakeresztúr). A minőségi és versenyképes kombináltforgalom beindításához nemcsak átrakó terminálokra van szükség, de megfelelő vasúthálózatra is.

Szlovénia és Horvátország közvetlen, Ausztria távolabbi szomszédsága, illetve az egyik legjelentősebb, Észak Európát az Adriai tengerrel összekötő korridor mentén való fekvés nemcsak a nagyarányú tranzitforgalmat vonja maga után, hanem azt is, hogy a térség kiváló adottságokkal rendelkezik a logisztikai tevékenységek szempontjából. Ez fejeződik ki abban, hogy az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. Törvény Nagykanizsát az országos jelentőségű logisztikai központok között említi.

Nagykanizsa számára különösen kiemelkedő fontosságú, hogy a korábbi nagyvállalati struktúra mellé olyan modern ipari és szolgáltatási szerkezetet építsen ki, amely egyik alapja lehet a város önálló – a tágabb nyugat-dunántúli, ausztriai, szlovén, horvát területeket is átfogó innovációs térségi fejlődésbe integrálódást is elősegítő – gazdasági fejlődésnek. Ebben a törekvésben a tervezett Nagykanizsai Interregionális Logisztikai Szolgáltató Központ és az Ipari Park meghatározó súlyt képviselhet.

Zalaegerszeg fontos közlekedési csomóponttá válik a vasúti- és közúti fejlesztéseket követően, ezért működő tőke bevonása mellett támogatandó egy térségi jelentőségű logisztikai szolgáltató részközpont kialakítása a megyeszékhelyen is.

A Sármelléki repülőtér fejlesztéséhez kapcsolódóan szintén egy logisztikai részközpont fejlesztése tenné teljessé a szolgáltatási palettát.

Kerékpáros közlekedés

A zalai táj kiválóan alkalmas kerékpározásra. Mind a helyi lakosság, mind a megyébe látogató turisták részéről folyamatosan növekvő igény mutatkozik a megye termálfürdőit, természeti értékekben bővelkedő területeit felfűző kerékpárutak, kerékpáros útvonalak iránt. Ennek köszönhetően egyre növekszik azon települési önkormányzatok száma, melyek a helyi lakosság életkörülményeinek javítása, illetve a turizmus fejlesztésének érdekében helyi és regionális kerékpárút fejlesztést szeretnének megvalósítani, ami a megye kerékpárút és kijelölt kerékpáros útvonal hálózatának lassú, de folyamatos bővülésében is kifejeződik. A kiépített kerékpárútszakaszok összesen mintegy 100 kilométert tesznek ki jelenleg.

Az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény által az Országos Kerékpáros Törzshálózat elemeiként kijelölt 22 regionális kerékpárútvonal közül négy érinti a megyét.

Az Országos Kerékpáros Törzshálózat Zala megyét érintő kerékpárútvonalai

Kerékpárút	Útvonala
Balaton körüli kerékpárút	Keszthely–Fonyód–Siófok–Balatonkenese–Balatonalmádi–Balatonfüred–Tihany–Zánka–Balatonederics–Keszthely
Alpokalja – Őrség kerékpárút	Kőszeg–Bozsok–Szombathely–Körmend–Szentgotthárd–Rábafüzes–Felsőszölnök–Őriszentpéter– Lenti
Alpokalja – Balaton kerékpárút	Szombathely–Kám–Keszthely
Kis-Balaton – Mura melléki kerékpárút	Fenekpuszta–Zalakaros–Nagykanizsa– Molnári –Letenye–Tornyiszentmiklós– Lenti
Dráva menti kerékpárút	(Horvátország)–Udvar–Siklós–Drávaszabolcs–(Horvátország)–Berzence–(Horvátország)–Csurgó– Molnári

Megjegyzés: Kiemelve a „csatlakozást” adó települések.

A kis forgalmú mellékutak (<1.000 egységjármű/nap) általában alkalmasak a kerékpárforgalom levezetésére is. A közúti és a kerékpáros forgalom azonos felületen való bonyolítása nem javasolható ott, ahol a forgalom nagyság ennél nagyobb, vagy a forgalom olyan, hogy túlsúlyban vannak a nehézgépjárművek.

A megye kerékpárutakkal való ellátottsága összességében igen alacsony. Ezek a kerékpárutak elsősorban a nagyobb települések bevezető, nagy forgalmú szakaszai mellett, a közlekedésbiztonság fokozása érdekében épültek, másrészt községekben a hiányzó járdák pótlására, közös gyalogjárda és kerékpárút elnevezéssel. A kerékpárutak jellemzően nem a szabadidős kerékpározás céljából épült, hanem a helyi hivatásforgalmú, vásárlási célú közlekedés kiszolgálására.

Egyéb közlekedési vonatkozású megállapítások

A régiót, azon belül a megyéket érintő fejlesztési koncepciók, programok, megyei rendezési terv a közlekedési célok tekintetében koherensek, de sok esetben túlzott, főként kormányzati kompetenciába tartozó elvárásokat fogalmaznak meg, miközben a folyamatosan változó ágazati tervezéshez nem kellő rugalmassággal illeszkednek. Így a gyorsforgalmi úthálózat fejlesztésénél az M86, M76, M75 utak koncepcionálisan elfogadott elemek, a hatályos OTRT támogatja őket, ugyanakkor ezen utak kiépítési tartalmára és nyomvonalára nézve újabb ágazati változatok formálódnak, melyek területi leképezése, egyeztetése, elfogadása csakis egy iterációs folyamat végeredménye lehet. Mindenképpen szükséges a régiós, megyei tervek felülvizsgálata a tekintetben, hogy az ágazati elképzelésekkel konszenzus alakuljon ki.

A repülőterek fejlesztését minden területi, jellemzően megyei és városi szereplő fontos tartja, különösen az elérhetőség javítása érdekében. E fejlesztések kapcsán a koncepciók nem feltét-

len tükrözik a realitásokat, és a tulajdonosok önálló kezdeményezések formájában igyekeznek lépéselőnyhöz jutni. Szombathely, Zalaegerszeg esetében nyilvánvalóan egy regionális alapon kialakított egyezség szükséges a repülőtereket illetően főként, amennyiben azok fejlesztéséhez saját, régiós és állami források bevonása is előirányzott. Természetesen a magántőke bevonásával történő repülőtér-üzemeltetés és -fejlesztés esetén a piaci szereplők saját kockázataikra vállalhatják mindezt fel.

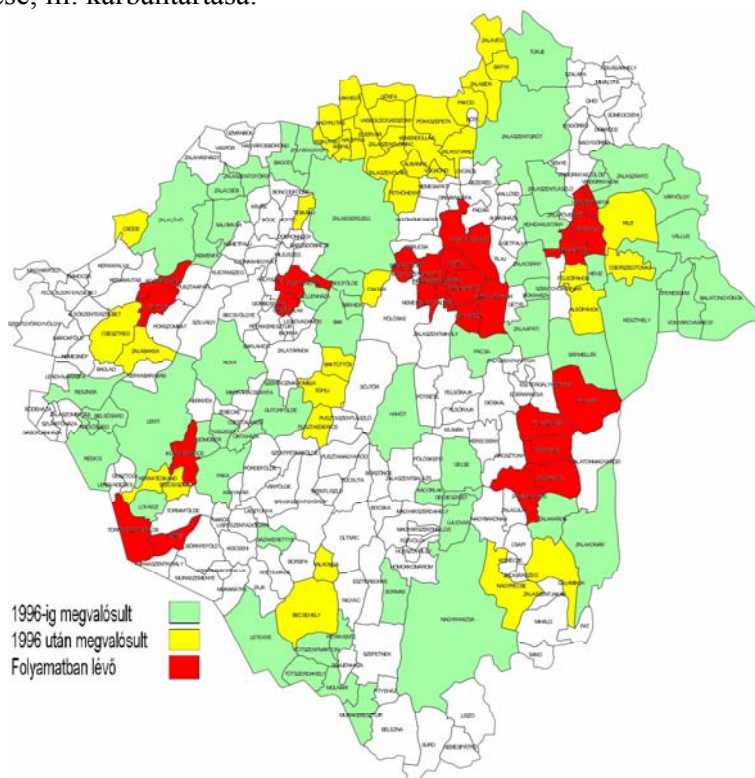
Győr, Sopron, Mosonmagyaróvár, Szombathely, Kapuvár, Szentgotthárd városok és hat közlekedési szolgáltató összefogásával megalakult a regionális közlekedési szövetség a régióban. A helyi kezdeményezés a Budapesti Közlekedési Szövetség mintájára jött létre azzal a céllal, hogy az NFT2-ben elővárosi közlekedésre szánt fejlesztési források minél hatékonyabb megszerezhetők legyenek. Célszerű lenne – legalább a nagyobb városok – főként a Zala megyei nagyvárosok bevonása a közös kezdeményezésbe.

4.2. Víziközmű infrastruktúra rendszerek helyzete

A korábbi program-időszak alatt csaknem teljes körű telítettséggel megvalósult a **vezetékes ivóvízhálózat** a megye településeiben és elkezdődött nagymértékű kormányzati támogatással a **szennyvízcsatorna hálózati rendszer kiépítése, a tervezettnél** – mely 50%-os közművesítést célzott meg – **jóval nagyobb** (több mint **68%-os telítettségű** jelenleg) **mértékű** megvalósítással és **folyamatosan épül tovább**.

A középtávú víziközmű fejlesztési program további preferált fejlesztései:

- a kistelepülések, **aprófalvas**, elszigetelt kis lélekszámú **települések** természetközeli – biológiai – **szennyvíztisztító-műveinek** mielőbbi megépítése
- a **vízbázis-védelem** feladatainak további tervszerű, folyamatos megvalósítása az igen érzékeny térségekben
- **csapadékvíz**-, felszíni vízrendezés elemeinek és hálózatainak ütemterv szerinti folyamatos kiépítése, ill. karbantartása.

4.2/1. sz. ábra: Zala megye vezetékes szennyvízcsatorna-hálózattal rendelkező településeinek területi megoszlása 1996–2003 között

Zala megye vízellátása és csatornázottságára vonatkozó statisztikai adatok jól tükrözik az elmúlt 25 év fejlődését (lásd az 1., 2. és 3. sz. táblázatban).

1. sz. táblázat [36]

	1980	1990	2000	2004. I. I.
Vezetékes vízzel ellátott települések száma (db)	83	181	257	257
A bekötött települések aránya a megye összes településéhez viszonyítva %-ban*	32	70	100	100

* A települések 100%-os bekötöttségét a megye 1997-ben érte el.

A megyében a **lakások bekötöttsége** is jelentősen fejlődött, de a statisztikai adatok már mérsékelt számokat mutatnak, mint a települések bekötöttsége. Ennek az oka, hogy korábban a nagyobb lakásállományú települések vezetékes vízellátását oldották meg, s csak később került rendezésre a kisebb lakásállományú települések vezetékes vízellátás.

2. sz. táblázat [36]

	1980	1990	2000	2004. I. I.
A megye lakásállománya db-ban	103351	111042	117210	120402
A bekötött lakások száma db-ban	60785	93766	112154	114523
A bekötött lakások aránya a megye összes lakásához viszonyítva %-ban	58,8	94,4	95,7	95,1

3. sz. táblázat: A csatornázottsági mutatók alakulása (1980–2004)

	1980	1990	2000	2004
A közcsonnával rendelkező települések száma db-ban	20	21	70	94
Lakásállomány	103.351	111.042	1117.210	120.402
A lakások közcsonnára való bekötöttsége	27.336	40.054	61.108	71.054
A bekötöttség aránya az összes lakáshoz viszonyítva %-ban	26,4	36,1	52,1	59,0
Közműöllő nyílása*	32,4	48,3	43,2	36,1

* A közműöllő csökkenése, a közműöllő záródása jelzi a környezetszennyezés csökkenését

Megyei szinten eltérő a lakásbekötöttség a városokban és a községekben:

városokban 72,4%

községekben 27,6%

A csatornázás fejlődését mutatja az is, hogy a közelmúltban több új településsel szaporodott a közcsonnával rendelkező települések száma. 2004. január 1-én a statisztikai adatok szerint már 1216,6 km közcsonna üzemelt, ebből 583,6 km üzemel a városokban és a többi a községek fejlődését segítette. Ma már 94 településen üzemel a település beépített területén keletkező szennyvizek kisebb-nagyobb hányadának a befogadására kiépített közcsonna hálózat.

A legutolsó statisztikai adatok szerint még 163 település, a megye településeinek 63%-a nem rendelkezik közcsonna hálózattal, a nem csatornázott településeken, továbbá a már csatornázott településeken csatornahálózatra nem csatlakozó ingatlanokon él a megye lakosságának a 41%-a. A közcsonna hálózatra nem csatlakozó lakásokban, a lakásállomány 41%-ában keletkező szennyvizeket jellemzően telken belül elszikkasztják, ez a megye egyik legnagyobb környezet szennyező forrás.

A szennyvíztisztító telepek energetikai-biogáz hasznosítási lehetőségei

A szennyvízgyűjtő hálózattal összegyűjtött szennyvizet a helyi, vagy regionális szerepet betöltő tisztító telepre szállítják. Jelenleg a megyében 38 szennyvíztisztító telep üzemel. A tisztító telepek döntő hányadát a DRV Rt., a ZALAVÍZ Rt., a Dél-Zalai VCS Vállalat üzemelteti, a többit helyi létrehozott vállalkozás.

A megye jelenleg üzemelő szennyvíztisztítóinak mechanikai tisztításra alkalmas beépített kapacitása 121921 m³/nap, **biológiai tisztító kapacitása csak 79601 m³/nap és a III. fokozatú tisztításra csak 45715 m³/nap kapacitás áll rendelkezésre.** (A nagyobb telephelyek adatait lásd a 4. sz. táblázatban).

4. sz. táblázat: Zala megye nagyobb szennyvíztisztító telepeinek kapacitása [36]

Telep helye	Tisztító kapacitás			Üzemeltető	Tisztítási fokozat
	Mechanikai	Biológiai	III. fokozat		
Balatongyörök	1000	1000	1000	DRV	III.
Keszthely	21500	21500	21500	DRV	III.
Lenti	2000	2000		Zalavíz	I.
Letenye	1000	1000		Dél-Zalai VCS	II.
Lovászi	750	750		Dél-Zalai VCS	II.
Nagykanizsa	37500	37500		Dél-Zalai VCS	II.
Zalaegerszeg	50000	20000	20000	Zalavíz	III.
Zalakaros	1000	1000		Dél-Zalai VCS	II.
Zalakomár	250	250		Dél-Zalai VCS	II.
Zalaszentgrót	1500	1500	1500	Zalavíz	III.

A fenti szennyvíztisztító teleppel rendelkező településeken, illetve az azokra csatlakozó településeken kívül a szennyvízelvezetés és a szennyvizek ártalmatlanítása, azaz megfelelő tisztítása nincs megoldva. Ezeken a településeken a szennyvizet vagy elszikkasztják, vagy pedig ún. zárt szennyvíztározókban tárolják és onnan szippantó kocsikkal elszállítják a kijelölt szennyvízeürítő helyekre.

Zala megye környezeti állapotának javítása érdekében a szennyező források felszámolása kiemelt feladat. A jelentősebb szennyező források egyike a keletkező szennyvizek kezeletlenül, vagy nem megfelelő kezeléssel történő talajba szikkasztása, vagy élővízbe való közvetlen, vagy közvetett bejutása. A helyzetelemző vizsgálatok ezért kiemelten foglalkoztak ennek feltárásával. [36]

A környezetvédelem egyik legkiemeltebb feladata a vízbázisok védelme, mivel az élet legfontosabb eleme a víz, ezért a vízbázisok védelme prioritást élvez. A vízbázisokra szinte a legnagyobb veszélyt, a szennyvíz okozta közvetlen, illetve közvetett szennyezés jelenti. Ennek felismerésének eredménye a 123/1997. (VII. 18.) Kormányrendelet születése, amely új vizsgálati alapokra helyezve valamennyi vízbázis veszélyeztetettségi mértékének meghatározását írta elő. A vízbázisok védelmére rangsorolták az ország valamennyi településének szennyvízelvezetési-kezelési feladatait. Állami támogatásokkal, kampányszerű pályázati lehetőséggel segítik a legveszélyeztetettebb vízbázisok védelmét.

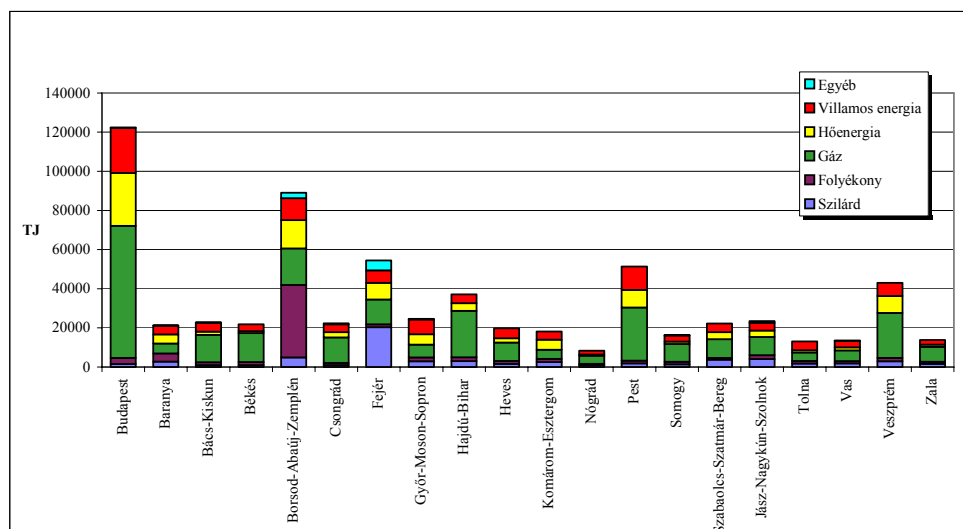
Összesítve Zala megye településeinek a területén átlagosan napi 9.500–10.000 m³/nap szennyvíz szikkad el a talajba közvetlenül vagy közvetve szennyezve a talajt, a talajvizet, a vízadókat, terhelve és veszélyeztetve a környezetet.

Valamennyi település kiemelt feladata ennek a napi szennyező forrásnak a felszámolása.

4.3. ENERGIAGAZDÁLKODÁS ÉS ENERGIAELLÁTÁS

4.3.1. Energiagazdálkodás

Országos összehasonlításban Zala megye a közepes energiaigényű megyék közé tartozik (lásd a 4.3/1. sz. ábrát) a mintegy 15 TJ/év közvetlen energiafelhasználásával, mivel itt a szénhidrogén bányászat és a kiszolgáló nehézgép-gyártás fokozatosan minimálisra csökkent, s az ide települő új technológiák (elektronikai, faipari, egyéb feldolgozó és beszállítóipari gyártás és a vélhetően fenntartható élelmiszeripari feldolgozóipar) fajlagos energiafelhasználás csökkenésével az összvolumen sem növekedik az optimális elláthatóság fölé.

4.3/1. sz. ábra: Közvetlen energiafelhasználás energiahordozói szerkezete megyénként 1998

A területi energiagazdálkodás (regionális és megyei vetülete) megítéléséhez jó közvetítéssel felhasználható, a helyzetfelmérések és az elkészített prognózisok energetikai területi-szerkezeti mátrixa (lásd a 4.3/1. sz. táblázatot), mely a főbb ágazati fogyasztók közvetlen energiafelhasználás-volumenének alakulását mutatja (1998, 2004, 2015 sarokévekre), ill. a kimutatott igények kielégítéséhez rendelt energiahordozói volumeneket (hagyományos és megújuló energiahordozói bontásban), és az ezekből képzett struktúrákat.

4.3/1. sz. táblázat

ZALA MEGYE KÖZVETLEN ENERGIAFELHASZNÁLÁSÁNAK ÁGAZATI ÉS ENERGIAHORDOZÓI TERÜLETI SZERKEZET-MÁTRIXA [TJ]

ÁGAZATOK fő fogyasztói csoportok	évi növekmény	IGÉNYEK – ENERGIA-HORDOZÓI FELHASZNÁLÁSOK										megújuló energiahord. részaránya [%]	ágazati fogyasztás részaránya [%]	
		szilárd	folyékony	földgáz	hőenergia	vill. energ.	biomassza		geotherm.		egyéb megúj. biodizel, nap			megújuló összes
							vill.	hő	vill.	hő				
Anyagi ágak		54	473	1 922	991	876	-	-	-	-	-	-	4 316	31,4
Mezőgazdaság		121	381	139	0	127	-	-	-	-	-	-	769	5,6
Lakossági-, kommunális		1 447	792	4 975	182	1 246	-	-	-	-	-	-	8 642	63,0
1998 összesen		1 622	1 646	7 036	1 173	2 249	-	-	-	-	-	-	13 727	0,0
Szerkezete [%]		11,82	11,99	51,26	8,55	16,38							100,0	
Anyagi ágak	1,2	56	507	2 095	1 062	939	0	0	0	0	-	-	4659	31,0
Mezőgazdaság	0,8	127	399	151	0	136	0	1,5	0	0	-	1,5	814,5	5,4
Lakossági-, kommunális	1,1	1 534	830	5 423	195	1 358	0	1,5	0	3,0	-	4,5	9 344,5	63,6
2004 összesen		1 717	1 736	7 669	1 257	2 433	0	3,0	0	3,0	-	6,0	14 818,0	0,0,4
Szerkezete [%]		7,54	11,76	51,75	8,48	16,42		0,02		0,02			100,0	
Anyagi ágak		0	200	2 372	1 202	1 063	0	0	40,3	39,6	307,6	387,5	5 224,5	33,0
Mezőgazdaság		50	200	164	0	148	79,2	108,0	0	0	303,6	490,8	1 064,8	6,7
Lakossági-, kommunális		700	400	6 139	1 537	1 537	54,0	75,6	92,9	115,2	14,4	352,1	9 528,1	60,3
2015 összesen		750	800	8 675	2 748	2 748	133,2	183,6	154,8	154,8	625,6	1 230,4	15 817,4	7,92
Szerkezete [%]		4,74	5,06	54,84	17,37	17,37	0,84	1,16	0,98	0,98	3,95		100,0	

Az energiamérleg-mátrix adataiból a következő fontosabb megállapítások tehetők:

- A megye anyagi – **termelőágainak részaránya** a korábbi domináló arányához képest **lecsökkent**, valamivel több, mint 31%-ra. Ha ehhez adódik az ugyancsak termelő mezőgazdasági ágazat igénye, még összesen sem érik el a fogyasztás 40%-át, s így jóval alatta maradnak a lakossági és kommunális-szolgáltatási felhasználásokhoz képest. Egészségesebb arányuk legfeljebb hosszú távon várható. A lecsökkenés főleg a szerkezet átalakítása, a korszerűbb ipar és hatékonyságnövelésből származik, azonban elengedhetetlen a termelés növelése. A lakossági életkörülmények javulásának többletigénye is szükségképpen a felhasználások növekedését vonja maga után.
- Az anyagi ágakban az elmúlt 5–6 év alatt az évi növekmény elérte az 1,1–1,2%-ot, a mezőgazdaságban azonban jóval alatta maradt a minimálisan szükséges 1%-nak. A lakossági-kommunális szférában a szolgáltatások kedvező növekedésével az évi növekmény is kedvezően (1,1%-ra) alakult.
- A **lakossági-kommunális ágak túlsúlya** és későbbi csökkenése a területi mérlegben azt igazolja, hogy terjed az energiatakarékossági szemlélet, javul a fogyasztói magatartás; áttérés a megújuló energiákra, ami abszolút energiamegtakarítással jár, azonfelül, hogy terjed a korszerűbb, hatékonyabb technológiák alkalmazása.
- Zala megye energiahordozói szerkezetében jelenleg nagyfokú, **kedvezőtlen aránytalanságok** regisztrálhatók a **földgázfelhasználás túlsúlya miatt** (51–54%), amely még hosszú távra is alig javul, miközben ma már főleg drága importból – s nem a hazai mezőkből elégitik ki. Környezetvédelmi szempontból viszont előnyös, hogy a szilárd szén- és a folyékony olajfelhasználás várhatóan felére csökken. Emellett kedvezően növekedik mintegy kétszeresére az átalakítással (egyedi és központos) nyert hőenergia-fogyasztás, ami a komfortos energiaellátások növekedését jelzi.
- A másik kedvező strukturális-változás, hogy már az elmúlt 5–6 év során megindult a **megújuló energiaforrások helyi hasznosítása**, főleg **biomassza** (fa, faipari, erdőgazdasági hulladék stb.) és **geotermikus hőenergia bázison**, amely ugyan napjainkra még alig kimutatható, mintegy 0,04%-ot tesz ki a struktúrában, azonban ez az arány **2015-re már közel 8%-ra prognosztizálható**, ha csupán az eddig elkészült megyei programok és kész projektek addig megvalósulnak. Ennek azonban feltétele, hogy referenciaértékű **biomassza és geotermikus kiserőművek létesítésére adjon helyet a megye**, s hogy a vidékfejlesztés keretében a biodízel, bioethanol gyártás alapanyag termelése, az energiaültetvényezés, hulladékhasznosítás is rendszerré váljon.

4.3.2. Hagyományos, szénhidrogén energiaforrások

Zala megye a múlt században a szénhidrogénkutatások első színtereként, **olaj- és földgázlelőhelyeiről**, feltárt **mezőiről** volt híres és gazdag. Ezek letermelése az elmúlt 70 év alatt fokozatosan megtörtént. Az ismert mezőkön (lehatárolásuk az energiarendszer ábrán) jelenleg csak másod- és harmadlagos kitermelés folyik a hagyományos technológiákkal. A privatizáció során az állami monopóliumot (MOL Rt.) felváltotta a nemzetközi társaságok által elnyert konzorciumok keretében végzett szénhidrogén kutatás és több helyen a kitermelés is (a szomszédos Vas és Somogy megyékben). A közelmúlt megyei programjaiban elfogadott elvek értelmében:

- Zala megye sem hagyományos **kőolaj és földgázbázisú alaperőmű** építését, sem **nukleáris erőmű telepítését nem engedélyezi**, mivel fenn akarja tartani kedvező környezeti állapotát.
- Amennyiben a kutatások eredményesek, a **megye hozzájárul a szénhidrogének bányászatához**, a nyers termékek **tisztításához** (gáztalanítás) és **új vezetékes szállítóvezeték-hálózati rendszerek építéséhez** önkormányzati és egyéb hatósági engedélyeztetést köve-

tően, ill. olyan **tranzit vezetékhálózatok építéséhez**, amely **felhasználja** az egykori mezők **tárolókapacitását**, az ebből származó gazdasági-foglalkoztatási előnyök érdekében.

4.3.3. *A megújuló energiahordozók potenciális adottságai*

A Nyugat-Dunántúli Régió és benne Zala megye közel egy évtizede elkötelezte magát a korszerű, környezetbarát, megújuló, helyi energiaforrás-hasznosítások mellett, a szomszédos ausztriai tartományokkal közösen (ahonnan különösen a biomassza technológiai transzfer származik) a Nyugat-Pannon Eurégió szervezete keretében. Ezért e témának is az arányoktól eltérő részletesebb tárgyalása, helyzetértékelése és prognózisa szükséges a továbbiakban.

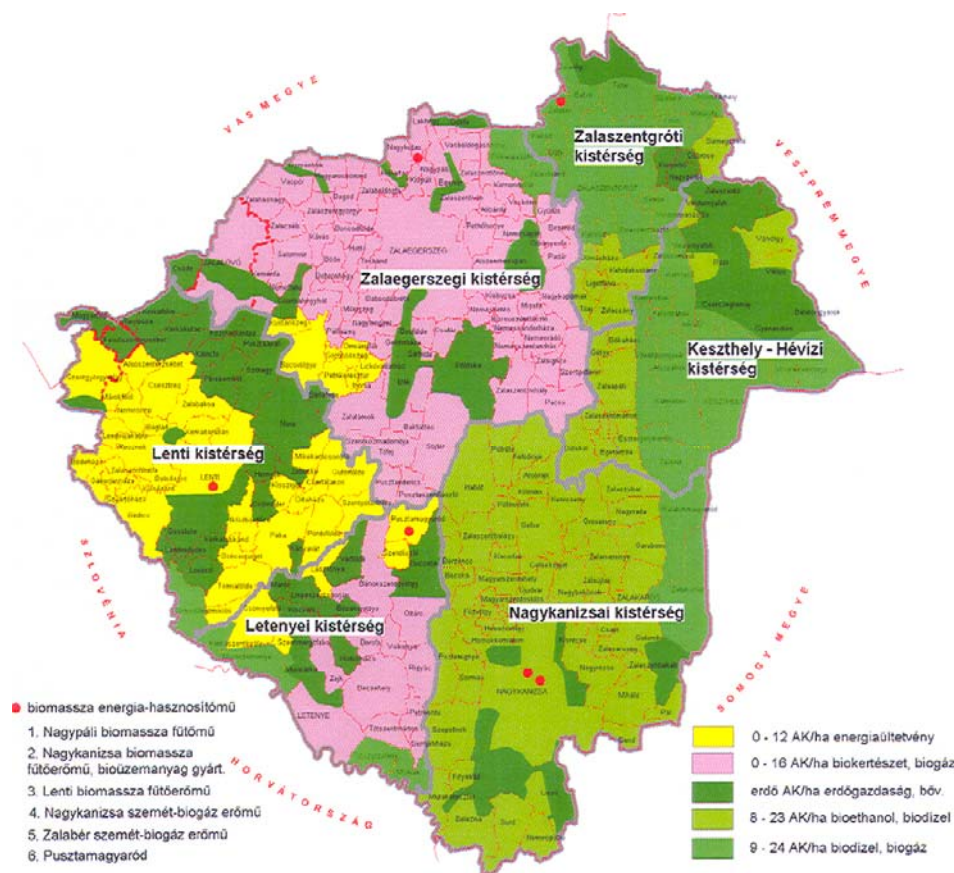
A **napenergia** közvetlen sugárzásából nyerhető a legnagyobb energiavolumen, még akkor is, ha ennek hasznosítása elenyésző az országban és a megyében. Zala megye adottságai országos szinten „jó” besorolást élveznek. Ez azt jelenti, hogy a 257 településből 244 településben a napsütéses órák száma évente 1950–2000 óra közötti, ettől felfelé a Balaton-parti 5 településben több (2000 óra feletti). Ez a csaknem homogén kedvező adottság arra serkentheti valamennyi település innovatív erőit, hogy éljenek a napenergia hő- és villamosenergia átalakítási-hasznosítási technológiai lehetőségekkel. (A szintézisben a választott három kategória 6., 5., 4. pontot kap a településsoros értékelésben.)

A **biomassza**, azaz a **napenergiának** a különböző növényi, állati és egyéb szerves anyagok **átalakítása során nyert** termékeit és hulladékait, ill. másod-, harmadlagos stb. átalakításával nyert, nemes energiáit: biogázt, biodízel, bioethanolt, hő- és villamosenergiát stb. kell érteni. Ennek alapadottságai: a napsugárzás, a kedvező klíma és a különböző talajadottságok, termesztési, tenyésztési lehetőségek stb. szerint lehet az egyes területeket megkülönböztetni. Ebből a szempontból a **megye jellegzetes térségei legalább 5 kategóriába sorolhatók**, részben a talajok termőképessége (AK/ha-ban mérve) részben az **erdősültsége**, részben az elterjedt termesztési módok stb. szerint, általánosságban, de településre is meghatározható pontossággal. Ehhez járul további finomításként az a területi korlátozás, amelyet a Nemzeti Parkok, természetvédelmi területek és a Natura 2000 EU behatárolásai jelentenek (lásd a 4.3/2. sz. ábrát). Bármennyire is előnyös lenne kistérségi lehatárolás szerint is bontani ezeket az osztályozott területeket, a földrajzi és erdősültségi adottságok ezt meggátolják, a határokat átlépik, a területek átlapolódnak stb.

A vázolt szempontok alapján, mégis kísérlet történt, mind az adottságok, mind az ismert energiahasznosítási technológiák közötti preferencia alapján, a hasznosító főbb művek megvalósítási és telepítési javaslatára a következők szerint:

Általánosságban megállapítható, hogy **Zala megye valamennyi települése a biomassza energetikai hasznosítása szempontjából** még ott is **kedvező adottságú** (ezért minden település 5 alapérték-pontot kaphat), ahol a talaj termőképessége a szántóföldi növénytermesztés szempontjából kedvezőtlen, mivel ezeken a helyeken lehet tovább növelni az erdőterületeket hagyományos fátelépítéssel és abból származó dendromassza hasznosítással fűtőerőművekben, fűtőművekben, gazdaságokban, üzemekben stb. Másrészt ide célszerű az energiaültetvényezést meghonosítani, ill. növelni, amennyire ezt a természetvédelmi korlátozások megengedik. Ebbe az **első osztályba** sorolhatók a **0–12 AK/ha-os területek** és az erdők. Jellegzetesen a **Lenti kistérség** teljes területe és a Letenyei kistérség fele; a nyugati része.

A **következő osztályba sorolható a megye területnek közel egyharmada**, ahol a talajadottságok **7–16 AK/ha** érték között változva, alkalmasak intenzív növénytermesztésre, gyümölcsstermesztésre, biokertészkedésre stb., ott, ahol az erdők kialakult területei ezt nem akadályozzák. Legjellemzőbb: a **Zalaegerszegi kistérség** csaknem teljes területe és a Letenyei kistérség K-i része. Ezeken a helyeken valóban célszerű áttérni az alkalmas és javasolt szerkezetváltásra, ill. még itt is az erdőterületek növelésére. **Főleg a Zalaegerszegi kistérségben** célszerű a biomassza növényi eredetű hulladékainak energetikai hasznosításán felül bevonni az állattenyésztési, húsipari és a kommunális hulladékokat **biogáztermelő-bioerőművi hasznosító rendszerek** létesítésével.

4.3/2. sz. ábra: ZALA MEGYE BIOMASSZA HASZNOSÍTÁSRA PREFERÁLT TERÜLETEI A KISTÉRSÉGEKBEN

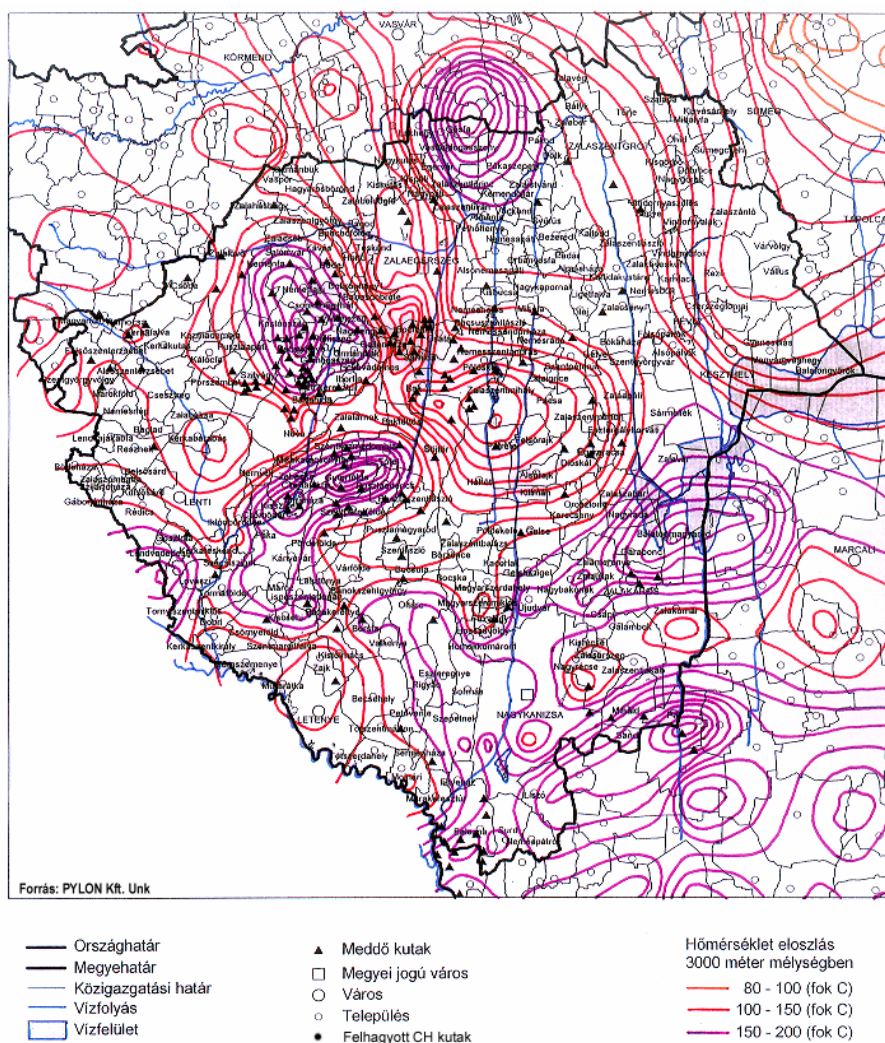
A megye viszonylag jó talajadottságú kistérsége: a **Nagykanizsai kistérség**, amely még átnyúlik a Keszthely-Hévízi és a Zalaszentgróti kistérségbe is. Értékük **8–23 AK/ha között változik**, ahol ezután is ajánlott a szántóföldi növénytermesztés, ill. amennyivel ez meghaladná az „engedélyezett” területméretet, úgy a vetéscserébe célszerű mindazon növények támogatott termesztése, amely **ipari növények** alapanyagát képezik a **bioethanol, biodízel és alkohol előállításnak**. Az olajosok termesztésének itt megtalálhatók nemcsak hagyományai, hanem a kistérség új komplex rendszerre szerveződés szándékai is. A bioüzemanyag és szerves takarmány-előállítás mellett, a biogáz átalakítását és egyéb hulladék hasznosítását fűtőerőművi célra ugyancsak lehetővé tenné a jelölt térség biomassza potenciálja a felmérések szerint.

A megye **legjobb biomassza adottságai** (jó talajok + gazdag erdősültség) a K-i részén, a **Zalaszentgróti kistérség**, a **Keszthely-Hévízi kistérség** területére esnek és kis mértékben a Nagykanizsai kistérség legkeletibb részére. Intenzív hasznosításukat azonban az ugyanide eső **Nemzeti Parkok, védett területi szabályozások nehezítik**. Ennek az É–D-i széles zónának egy jelentős része védett erdőterület, ahonnan viszont annyi erdőgazdasági hulladék nyerhető és hasznosítható, amelyre egy Keszthely városi fűtőerőművi kapacitás is létrehozható, ill. ellátható.

A vázolt, javasolt **biomassza** hasznosításoknak mintegy hét jellegzetes **fejlesztési pólusai** is kirajzolódnak az ismert megyei programok és projektek alapján, ezek: Nagykanizsa (2-féle bázisközpont), Nagypáli, Lenti térsége, Zalaszentgrót-Zalabér és Zalaszentgrót-Karmacs térsége.

Geotermikus energia-forrásadottságai Zala megyének mind a régióban, mind a Dunántúlon a legismertebbek (lásd a 4.3/3. sz. ábrát), mivel itt indult a szénhidrogén bányászat, s annak folyamatos kutatása, mely még napjainkban (külföldi konzorciumoknak adva) is folyik. Zala

megyében az Állami Kincstári Vagyongyűnökség **mintegy 500 db CH meddő kutat**, ill. fúrást tart számon, amelyre külön, több szempontú válogatás és osztályozás történt, elsősorban gyógyfürdő, ill. termálstrandfürdői céllal. Az értékelések szerint a jövőben csakis **komplex, többcélú hasznosítással** érdemes fürdőkomplexumot életre hívni, melyben a **villamos és hőenergia-átalakítás dominál**, a fluidum felső tartományának hasznosításával, majd a hőfoklépcső egyéb hőenergia hasznosításai. Ezt követhetik a termálstrandi és esetleg a gyógyvízhasznosítások, ill. a biokertészeti, keltetői, halivadék-nevelői stb. technológiák. Ez a mód biztosítja a rentábilis üzemet, azonfelül, hogy a meglévő és üzemelő gyógy- és termálstrandok számát piaci szempontból sem előnyös mérték nélkül emelni. Noha a megye csaknem valamennyi települése kedvező adottságú, mégis csak a javasolt települések kaphatnak pontozást a szintézis során.

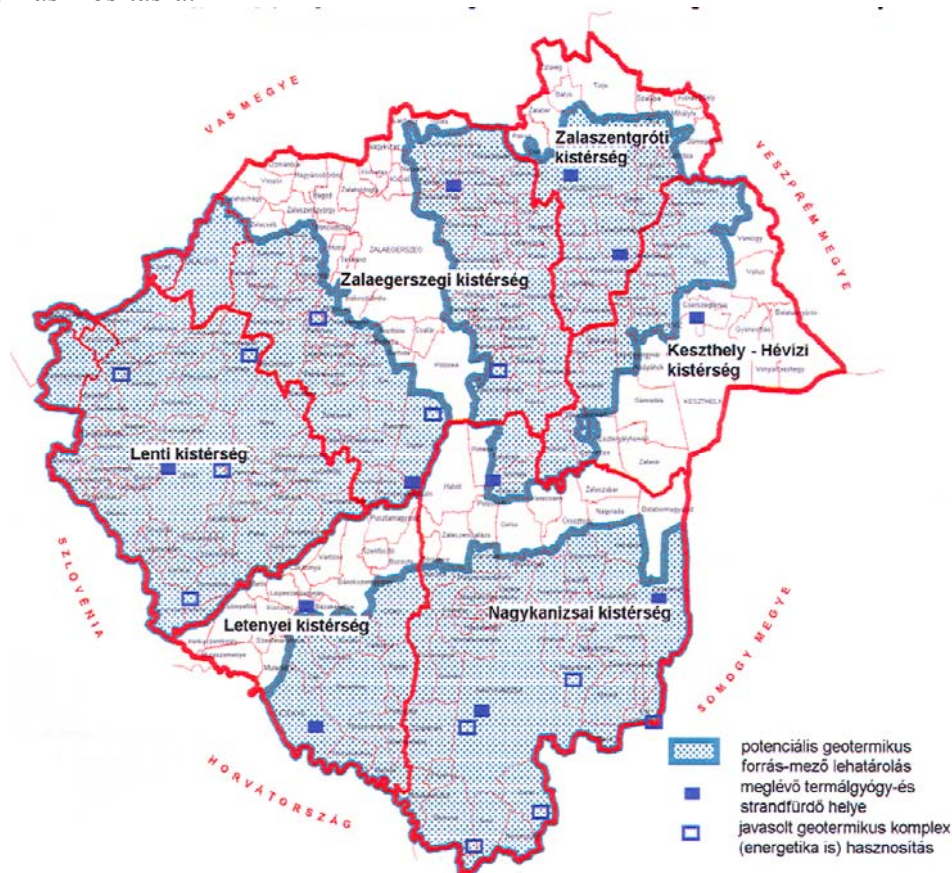
4.3/3. sz. ábra: Zala megye adottságai. A vizsgált 171 CH meddő kút területi megoszlása, s a hőmérsékleti izotermák 3000 mélységre vonatkoztatva

A jelenleg üzemelő európai hírű 4 gyógyfürdő (Hévíz, Zalakaros, Lenti, Kehidakustya) mellett (lásd a 4.3/4. sz. ábrát) sorra felnőtt még 7 db termálstrand (Zalaegerszeg, Nagykanizsa, Lenti, Zalaszentgrót, Gelse, Bázakerettye, Pustaszentlászló).

A **három nagy geotermikus energiahasznosító mező** közül a **középsőt** már nem célszerű sokkal terhelni, legfeljebb energetikai bővítésüket megteremteni (pl. az Andrásidai termál-fűtőművet), ill. Pölöske-Zalaszentmihály-Pacsá térségét feltárni. A **nyugati mezőben**

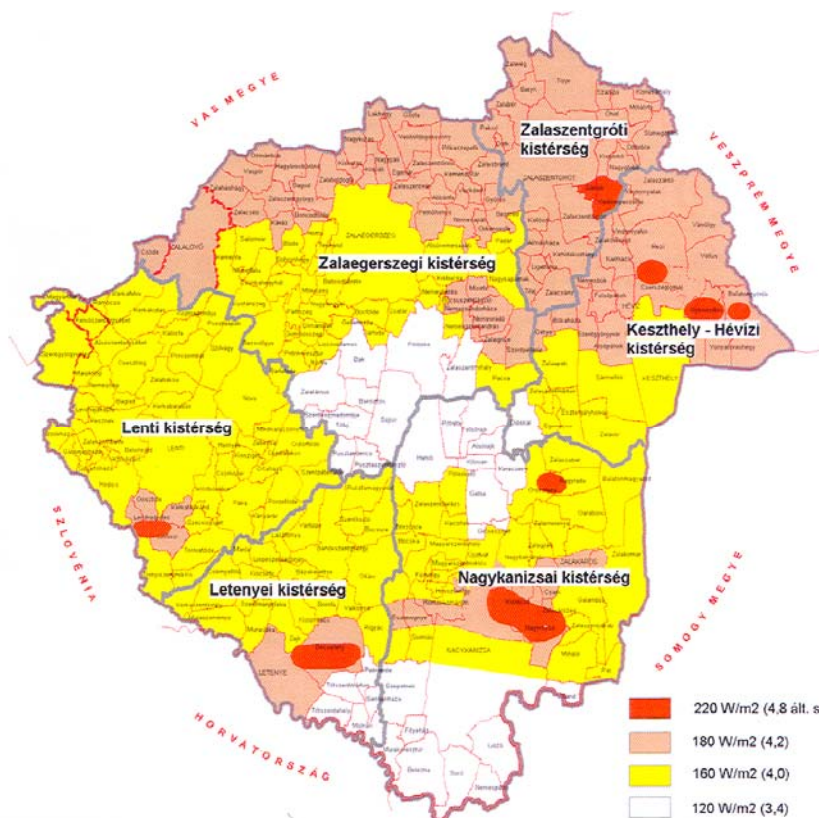
(lásd a 4.3/4. sz. ábrát) ellenben legalább hat bázist lehet még optimális módon kialakítani, ezek: Zalalövő, Szilvács-Salomvár, Lovászi, Lenti-Bárszentmihályfa, Szentgyörgyvölgy-Csesztreg, Nagylengyel.

A **déli-keleti mezőben** a **bajcsai** geotermikus kiserőmű mellett a nagyrecsei, a pati, a liszói és a Belezna-surdi termálenergia-bázisok javasolhatók fűtőerőművi, ill. kertészeti, egyéb mezőgazdasági hasznosításra.

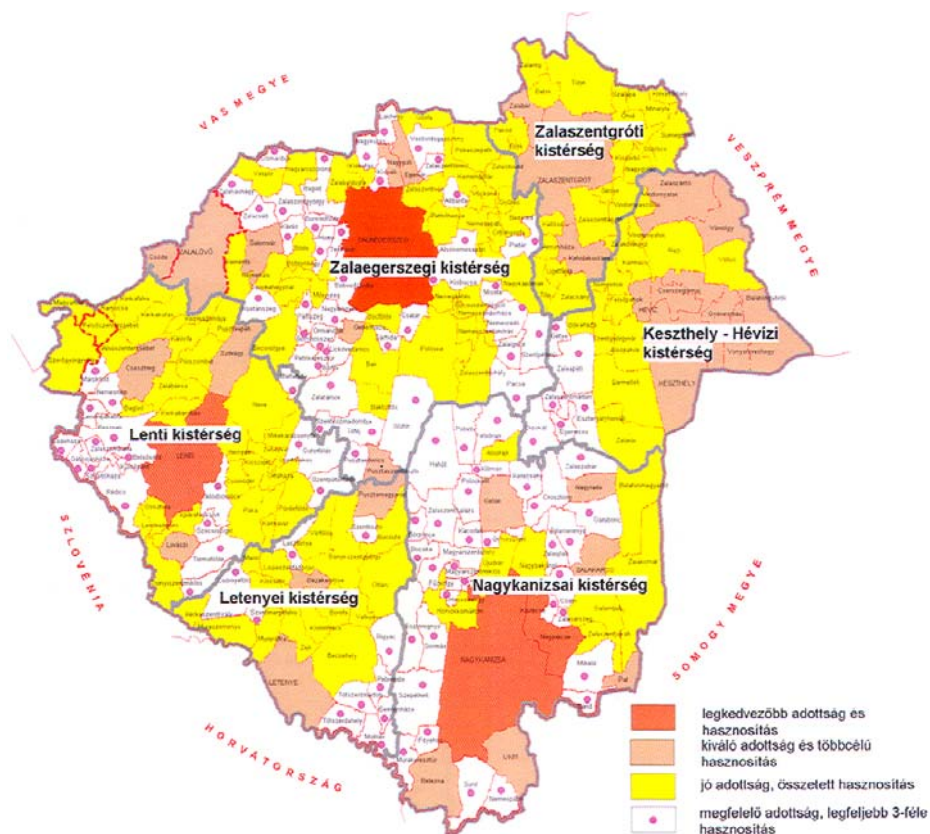

4.3/4. sz. ábra: Zala megye megújuló geotermikus energiaforrás-hasznosítás meglévő és tervezett helyei

Szélergia potenciál tekintetében Zala megye a Nyugat-Dunántúli Régió legmostohább területe, mégis a közelmúlt feltárásai; egy **120 m felszín feletti magasságra** végzett modellezés szerint a megye területének mintegy **kétharmadán 160 W/m² szélteljesítmény tételezhető fel** (lásd a 6. sz. ábrát), egyharmadán pedig eléri a 180 W/m² értéket, amely mező a megye északi és ÉK-i részén helyezkedik el, sőt a Balaton térségében e mezőt 220 W/m² értékű foltok is gazdagítják. Ugyanilyen foltok jelentkeznek a megye déli részén, pl. Becsehely és Nagyrécse térségében, Szigetszerű kedvező foltok jelentkeznek még Nagyrada-Kerecseny és Lendvadedes-Kerkateskánd térségében is. Energetikai hasznosításra leginkább a 220 W/m² értékű foltok javasolhatók (ahol már 70 m magasságban a szélsébség eléri az 5,0 m/sec-t). Azonban a **legkedvezőbb helyek egybeesnek a Nemzeti Park és védett területek helyeivel** (a Kerka mentén is), így közülük legfeljebb É-on **Zalaszentgrót-dél, ill. a Sénye térsége, délen Becsehely térsége preferálhatók**. Ezen felül a megye északi féltekén egy jelentős sáv esik a 180 W/m² szélteljesítményű zónába (mintegy 79 db település, amelynek pontértéke kétszerese (10) a megye fennmaradó nagyobb hányadának (122 település) (5)). Ezen felül marad még mintegy 44 település, amelyek abszolút szélárnyékban helyezkednek el, vagy nagyon alacsony (100 W/m² alatti) teljesítményt lehet csak elvárni (lásd a 4.3/5. sz. ábrát).

4.3/5. sz. ábra: Zala megye 120 m felszín feletti magasságára modellezett szélteljesítmény-mezőinek területi lehatárolása (zárójelben a 70 m magasságban mért szélsébség éves átlagértékei)

4.3/6. sz. ábra: A megújuló energiaforrások – nap, biomassa, geotermikus és szél – potenciális adottságainak és hasznosítási javaslatainak területi lehatárolási összesítője, javasolt struktúrája

Összefoglaló a megye speciális megújuló energetikai adottságaira

A megújuló energiaforrás-adottságok településmélységű felmérései, természetes előfordulási, ill. kistérségi lehatárolásai és hasznosítási gócpontjainak területi vetületének térségei a hagyományos egymásra lapolással nehezen összegezhetők, az elvégzett kísérlet bizonyossága szerint. Sokkal célravezetőbbnek bizonyult a potenciális értékek pontozásával és települési összegezésével nyert lehatárolás elvégzése, s az abból jól kirajzolódó struktúra, mint összefoglaló, megalapozott javaslat közreadása.

A vizsgálatok legfontosabb megállapítása, hogy: valamennyi település megfelelő, alkalmas és javasolható helyi potenciális adottságai alapján, minimum 2-3-féle megújuló energiahordozó feltárására, s általa a helyi energiaellátás költségeinek csökkentésére és a környezeti állapot javítására (lásd a 14- 25 pontot elért településeket és megoszlását

A településcsoportok következő osztályát azok alkotják – a jónak minősítettek -, amelyek egyben a megye területének több mint egyharmadát fedik le, ahol az energiahordozói adottságok sűrűsödnek, egymásra lapolódnak és legalább kétfajta, mintaértékű hasznosításra predestináltak (lásd a 27–40 pontot kapott településeket a 4.3/6. sz. ábrán).

A kiváló adottságú települések-településegységek már csak szigetszerűen emelkednek ki az őket körülvevő „jó” minősítésű szövetből, mivel itt már az energiahordozók sokcélú hasznosításra érdemesült az a település, ahol a hasznosítási szándékok már jó ideje kimutathatók, legfeljebb befektetői hiánnyal küzdenek. Ezek száma – a mintegy 27–28 település – nem kevés és csaknem egyenletesen oszlanak meg nemcsak a megye területén, hanem a kistérségi szinten is.

A legkedvezőbb adottságú település minősítést azok nyerhetik el, ahol nem elsősorban a megújuló energiahordozói kitermelés, ill. „befogás” történik, hanem azok hasznosítása: energiátalakítása főleg hő- és villamos energiára (lásd 3–4 fő energiahordozói hasznosítási technológia bevezetése és folyamatos üzemvitele árán). Ide sorolható a két megyei jogú város: Zalaegerszeg és Nagykanizsa – Nagyrécsével, továbbá Lenti térsége. A három másik kistérségi központ egyelőre a „kiváló” osztályozás elérésére javasolható.

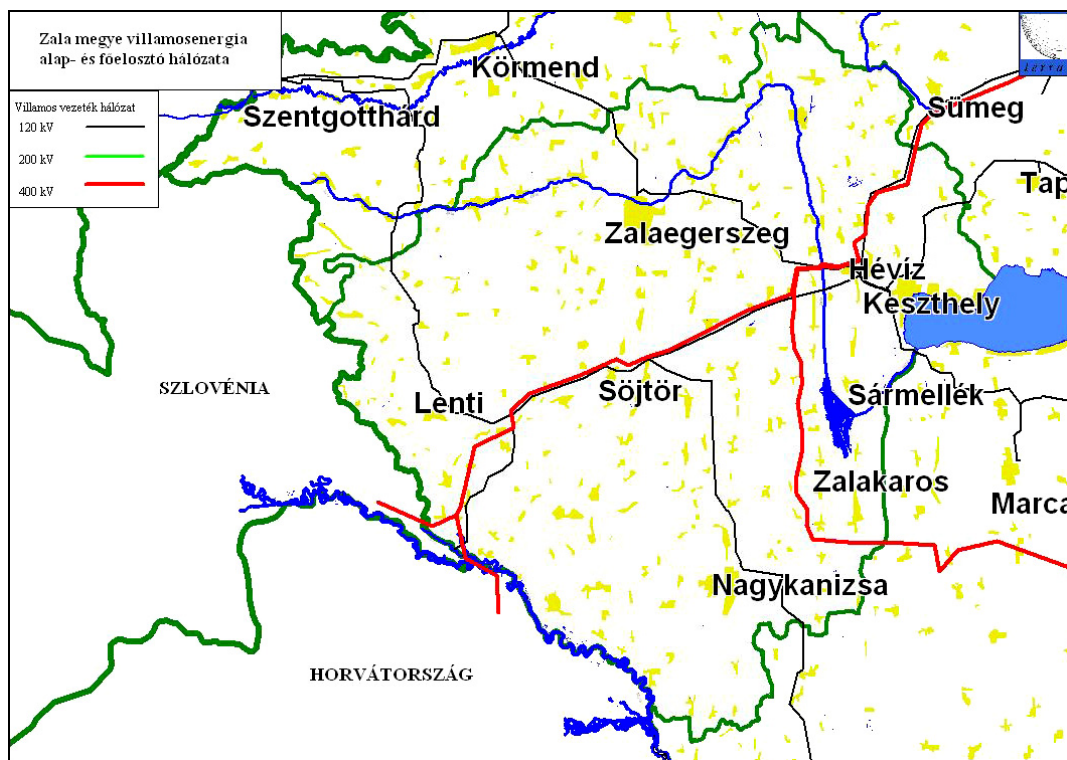
4.3.4. Energiaellátás, ellátottság

A megye vezetékes energiaellátási országos és regionális rendszereinek feltárását, bemutatását, értékelését és a helyi energiaigényekkel történt összevetésüket követően a következő átfogó összegzés tehető:

- Zala megye már jó ideje befogadta és ezzel bekapcsolódott **az országos villamos 400 kV-os alaphálózatba: a hévízi 400/120 kV-os alállomás létesítésével** (lásd a 4.3/7. sz. ábrán), az azt tápláló, majd innen leágazó 400 kV-os országos és nemzetközi kooperációt és szabad piaci szállítmányozást biztosító hálózatok kiépülésével, melyek közül az egyik ág előbb a megye keleti részén É-D irányú nyomvonalával a Dél-Dunántúl ellátását, bekapcsolódását tette lehetővé. Ez Nagykanizsa térségében csaknem derékszögű irányváltással K-i irányban épült tovább. A másik ágat, mely a szlovén és horvát nemzetközi kooperációt biztosítja és az európai UCTE rendszerre táplál, az elmúlt évtizedben építették ki. Ez ÉK-DNY irányban átszeli a megyét (lásd az energetikai összefoglaló ábrát), majd Kerkaszentkirály-Tornyiszentmiklós – Murarátka térségében lép ki az ország területéről. Mindkét gerincvezeték a jövőben, a helyi igények függvényében „felhasználható”, megcsapolható részben rendszertechnikai,

részben fogyasztói igénynövekedés miatt. Várhatóan erre előbb Nagykanizsa, majd Söjtör térségében kerül sor, későbbi indoklás szerint.

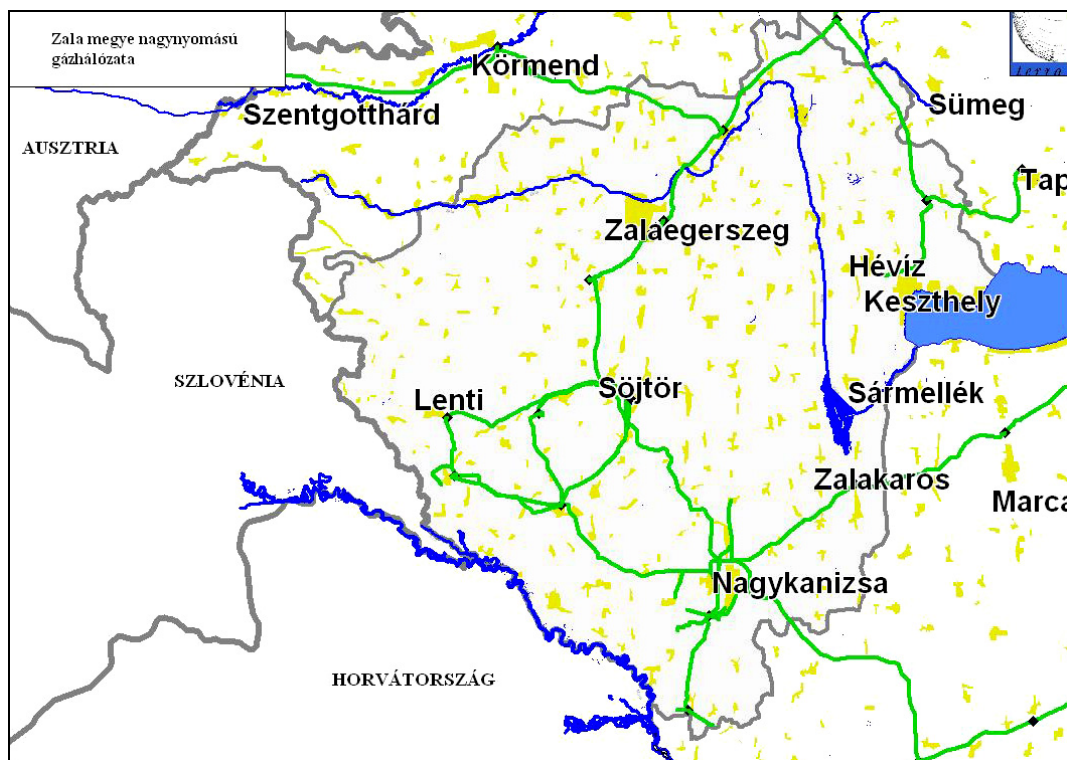
- Az ország villamos **120 kV-os főelosztóhálózat** megyei kiépítettsége meglehetősen kevés és **hiányos**, egyedül Zalaegerszeg, Keszthely, Nagykanizsa és csak az utóbbi években Lenti városa rendelkezik 120/20 kV-os tápponti transzformátorállomásokkal. Az ÉK-i és ÉNY-i részek, így Zalaszentgrót és Zalalövő térsége tápponthiányosak, ugyanúgy délen; Letenye-Becsehely és Zalakomár térsége, noha ezek mindegyike fejlődő ipari parkokkal rendelkezik, logisztikai központi feladatokat lát el.

4.3/7. sz. ábra: Zala megye komplex energiaellátó meglévő rendszerei és fejlesztési javaslata

- A városok (Zalaegerszeg, Keszthely) központos vezetékes **távhőellátási hálózatai** szigetüzemben működnek, nem képeznek megyei – regionális – rendszert. Valamennyi földgázbázisú, korszerűsített bázison működik, ill. elkezdődtek a megújuló (biomassza, geotermikus) energiaforrásokra alapozott energiatakarékos és környezetbarát rendszerfejlesztések a kisebb településekben.
- A **nagynyomású földgázhálózati rendszer** noha kiépítése itt kezdődött az országban, területi kiegyenlítődése, teljes területi lefedése csak közelmúltban fejeződött be (lásd az energetikai 4.3/8. sz. összefoglaló ábrán). További hálózatbővítések legfeljebb a biztonságosabb többoldali – ellátás igényei miatt várhatók.
- A megye kedvező geopolitikai potenciális adottságai következtében **nemzetközi tranzit földgázhálózat telepítésének is helyet adhat**, amennyiben ez a megyét érintő gazdálkodási (kereskedelmi) és területfelhasználási és térszerkezeti érdekekkel összehangolható.
- A vezetékes energia-alapellátottság mértéke országos szinten igen kedvező, amely további területi beavatkozásokat csak kismértékben igényel, sokkal inkább várható a fogyasztói berendezések korszerűsítése, a fajlagos igények csökkenése, s ezzel a hálózati kapacitások további terhelhetősége.

- Energiarendszer-fejlesztés korábbi (1998–99) vizsgálata és szakági programja elsősorban a vezetékes földgázhálózati helyi igényeket rögzítette, amely az akkori 54 földgázzal ellátott településhez képest **jelenleg 174 település bekötésével elérte a mintegy 91%-os telítettségű vezetékes földgázellátást**. A 100%-os telítéssel szemben célszerűbb volna a bekötetlen településekben, de még az ellátottak jelentős részein is, inkább megújuló energiahordozói bázison megoldani a korszerű hőenergiaellátást.

4.3/8. sz. ábra: Zala megye nagynyomású gázhálózata

- A **villamosenergia főelosztóhálózati** rendszere – 120 kV-on – tovább bővült a megyei korábbi alprogram szerint, elsősorban a vállalkozói övezet és ipari park-fejlesztési programok feltételrendszerének részeként, amely új 120/20 kV-os transzformátor állomások és 120 kV-os hálózatépítésekkel járt Zalaegerszeg és Lenti térségében, amelyet célszerű a hosszabb távú program szerint tovább bővíteni.
- A megye közműellátottsági folyamatát bemutató táblázatos összeállítás (lásd a 4.3/1. sz. táblázatot) számadatai jól jellemzik, hogy pl. villamosenergia felhasználás tekintetében az igények 15 év alatt megduplázódtak, mind összvolumenben, mind az elmaradottság felszámolását is jelenti. Más a helyzet a kismúltú vezetékes gázellátással és felhasználással, mivel itt, az egyre dráguló energiahordozói árak következtében már jelentkezik a fajlagos fogyasztások csökkenése. A megye településeinek a földgáz-energia hálózati rendszerbe történő csatlakoztatási folyamatára készült összeállítás mellékelt ábrája jól mutatja, hogy csak néhány településcsoport (9%) bekötése nem épült ki mindössze 23 települést érintve), ahol remélhetőleg már a helyi megújuló energiaforrás alapú energiaellátást választják.
- A közműkimutatás értékeinek alátámasztására készült és csatolt, a települések vezetékes szennyvízcsatorna-hálózati ellátottság eloszlást mutató 4.2/1. sz. ábra sűrű „fehér folt”-jai ellenben a földgázellátottsághoz képest jóval kedvezőtlenebb képet mutatnak, ami a kiegyenlített fejlődés és az esélyegyenlőség érdekében történő feladatokat is jelzi és meghatározza a jövőt illetően.

4.4. Lakáskörülmények, közműellátottság

A Nyugat-dunántúli régió lakásállománya a Központi Statisztikai Hivatal által 2001-ben végrehajtott népszámlálás adatai szerint 384 ezer volt, melynek több mint kilenctizedében laktak. 1990-hez (a megelőző népszámlálás idejéhez) viszonyítva 7%-kal több lakást írtak össze. A régió megyéi közül 1990 és 2001 között Győr-Moson-Sopronban volt a legnagyobb mértékű a lakásállomány bővülése (8,3%), ugyanakkor Vasban nem érte el az 5%-ot. Az állománynövekedés üteme elmaradt a korábbi népszámlálások közötti 12-14%-os emelkedéstől. Az új lakásépítések megcsappanásának legfőbb oka az volt, hogy az 1990-es években drasztikusan visszaesett az állami lakásépítések volumene, ezen kívül a lakossági jövedelmek reálértékének romlása, az építőanyagok árának jelentős növekedése ugyancsak kedvezőtlenül hatott az egyre növekvő mennyiségi és minőségi igények kielégítésére.

A lakásállomány enyhe növekedése mellett a lakónépesség száma 1990 és 2001 között több, mint 10 ezer fővel fogyott a régióban, így a laksűrűség összességében kedvezőbbé vált. A Nyugat-Dunántúlon az összes lakást figyelembe véve 1990-ben még átlagosan 281 lakó jutott 100 lakásra, 2001-ben már csak 261. **A megyék közül a legalacsonyabb volt a lakásűrűség Zalában: 254**, Vasban 262, Győr-Moson-Sopronban pedig 264-es értéket mutatott.

4.4/1. sz. táblázat: A Zala megyei közműellátás alakulása (2003)

Megnevezés	1980	1990	2000	2002	2003
Villamosenergia-ellátás					
Kisfeszültségű hálózat, km	2 256,6	2 884,4	3 023,2	2 985,8	3 110,3
Kizárólag közvilágítási hálózat, km	244,4	357,4	397,7	397,5	40,53
Közvilágítási lámpahely	27 237	32 536	37 709	37 161	38 496
ebből: korszerű (fénycsőes, higanygőz-égős, egyéb)	10 001	30 216	37 709	37 161	38 496
Áramfogyasztó	118 566	155 592	167 075	169 295	173 461
ebből: háztartási fogyasztó	107 115	132 748	151 919	157 015	159 797
Szolgáltatott villamosenergia, MWh	439 315	655 751	777 410	797 207	877 988
ebből: háztartásnak	98 984	209 784	268 065	279 710	290 915
Egy háztartási fogyasztóra jutó villamos energia-felhasználás, kWh	937	1589	1769	1786	1837
Vezetékes gázellátás					
Gázellátással rendelkező település	27	38	145	213	235
Teljes gázcsőhálózat, km	542,9	1 029,7	2 297,6	2 952,9	3 284,7
Gázfogyasztó	37 883	62 122	85 737	95 840	99 272
ebből: háztartási fogyasztó	36 188	58 907	79 316	88 425	91 643
Értékesített gáz, 1000 m 201 498					
ebből: háztartásnak 45 550					
Egy háztartási fogyasztóra jutó vez. gáz-fogyasztás, m	1 331	1 151	9643	1 171	1 291
Távfűtés és melegvíz-szolgáltatás					
Távfűtéssel és melegvíz-hálózattal rend. település	1	1	1	1	1
Távfűtésbe bekapcsolt lakás	925	1 128	1 128	1 128	1 180
Melegvíz-hálózatba bekapcsolt lakás	767	1 128	969	969	1 021
Közüzem vízellátással rendelkező település	83	181	257	257	257
Főnyomó és elosztó vízcsőhálózat, km	1 199,8	1 840,9	2 195,1	2 224,3	2 259,8
Közüzem víz-hálózatba bekapcsolt lakás	62 192	95 574	112 154	113 344	114 523
Közkifolyókák száma	1 164	866	361	290	286
Szolgáltatott víz, 1000 m'	18 674	23 027	15 041	14 857	15 366
ebből: lakosságnak	8 077	13 341	10 535	10 475	10 950
Közsatornázás					
Szennyvízcsatorna-hálózattal rendelkező település	20	21	70	90	94
Szennyvízcsatorna-hálózat, km	233,8	372,9	946,3	1 180,6	1 216,6
ebből: elválasztó rendszerű	171,7	302,2	852,9	1 087,2	1 123,2
Szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakás	27 366*	40 054	61 108	68 603	71 054
Elvezetett szennyvíz, 1000 m	15 508	17 021	10 936	11 198	11 792
ebből: háztartástól elvezetve	5 441	8 138	6 888	7 206	7 714

* Lakás és üdülő együtt

Forrás: KSH évkönyv

4.4/2. sz. táblázat: A lakott lakások szobaszám szerinti megoszlása a nyugat-dunántúli régióban [13]

(százalék)

Év	1	2	3	4 és több
	szobás			
1980	21,3	53,4	22,2	3,1
1990	12,1	44,1	31,5	12,3
2001	8,8	40,5	33,0	17,7

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, népszámlálás.

Használati jogcím szerint a tulajdonosok általában nagyobb, több szobás lakást használnak, mint a bérlők. A tulajdonosok által lakott lakások mindössze 7%-a egyszobás, több mint fele három vagy többszobás. A bérleti, szolgálati jogcíműeknél fordított arányok tapasztalhatók: közel egyharmaduk egyszobás, a három- vagy több szobások részesedése pedig 20%.

A lakáskörülmények kedvezőbbé válásában a szobaszám és az alapterület mellett a **felszereltség és a komfortosság egyre növekvő** szerepet kap. A lakott lakások komfortossága, az elmúlt 20 év alatt számottevően emelkedett. 2001-ben a lakott lakások fele (akárcsak országosan) az összkomfortos kategóriába tartozott. Ez 1980-hoz képest 35,7 százalékpontos növekedést jelentett. A népszámlálási adatok szerint a félkomfortos és annál gyengébb minőségű lakások aránya 14%-ot (1990-ben még 27%-uk ilyen felszereltségű volt) tett ki. Ez az átlagos laksűrűségi mutatóval (lakásonként 2,8 fő) számolva azt jelenti, hogy közel 54 ezer ember lakáskörülményei nem mondhatók megfelelőnek.

4.4/3. sz. táblázat: A lakott lakások komfortossága a nyugat-dunántúli régióban

Komfortfokozat	1980		1990		2001	
	darab	megoszlás %	darab	megoszlás %	darab	megoszlás %
Összkomfortos	56 334	16,9	143 392	39,8	199 342	52,6
Komfortos	118 696	35,7	120 781	33,5	125 673	33,2
Félkomfortos	25 732	7,7	25 264	7,0	16 353	4,3
Komfort nélküli	123 049	37,0	62 092	17,2	33 166	8,8
Szükség és egyéb lakás	8 815	26,5	9 153	2,5	4 380	1,2
ÖSSZESEN	332 626	100,0	360 682	100,0	378 914	100,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, népszámlálás

Az elmúlt 30 évben (különösen 1970 és 1990 között) az urbanizálódási folyamatok felerősödtek. Az 1970. évi felmérés szerint a lakásállomány 46%-a volt a városokban, ez az arány 2001-ben már 57%-ra nőtt. A városi építkezések növekedését elsődlegesen az akkori lakáspolitikára, mely a tömblakásépítések felgyorsulását eredményezte továbbá a kedvezőbb munkavállalási lehetőségek, a fejlettebb infrastrukturális ellátottság, a szolgáltatások (egészségügyi, oktatási stb.) magasabb színvonala motiválták. Mivel a községek fejlettségbeli elmaradása az utóbbi években számottevően csökkent, a városok vonzása mérséklődött. Megfigyelhető, hogy ma már egyre többen választják az otthonteremtés helyszínéül a városok közelében lévő településeket, ahol a közműhálózat viszonylag jól kiépített, a telekhez jutás feltételei előnyösebbek, a megélhetés olcsóbb és a munkahely is gyorsan elérhető.

4.5. Informatikai infrastruktúra [13]

Egy reprezentatív KSH felmérés szerint a vállalkozások héttizede használ számítógépet, több mint négytizedük pedig igénybe veszi az Internet nyújtotta lehetőségeket, szolgáltatásokat is. A személyi számítógépek elterjedése a lakosság körében is egyre fokozódik. A KSH háztartás-statisztikai adatai szerint 1999 és 2003 között megkétszereződött azoknak a háztartásoknak a száma, melyek rendelkeznek otthon computerrel. Ez azt jelenti, hogy a nyugat-dunántúli régióban csaknem minden harmadik háztartásban létezik személyi számítógép.

A World Internet Project felmérése szerint sajnos itt kedvezőtlen az a tendencia, hogy ez az arány a 2003-ban mért elterjedtséghez képest szinte semmilyen változást nem mutat. Az egy számítógéppel rendelkező háztartások aránya változatlanul 27 százalék, miközben a számítógéppel nem rendelkező háztartások aránya egy százalékponttal csökkent, azon háztartások aránya pedig, ahol egynél több számítógép található, egy százalékponttal nőtt.

Az országos adatokhoz képest (32%) a Nyugat-Dunántúli Régió háztartásainak számítógép ellátottsága jobb képet mutat, hiszen itt a lakások 36 százaléka rendelkezik egy, vagy több PC-vel.

Távközlési fővonalak jellemzői [13]

A kommunikációs összeköttetésben korábban fontos szerepet játszó vezetékes telefonhálózat – a lehetőségek kiszélesedésével és az igények fokozódásával – jelentős mértékben bővült az 1990-es években. 2001-től a korábban érvényesülő tendencia megtört. Az integrált szolgáltatásokat lehetővé tevő, a széles sávú adatátvitelben alkalmazott, akkor még új technológiai megoldásokat jelentő ISDN-vonalak folyamatos növekedése ellenére a vezetékes távbeszélő-fővonalak száma 2000 és 2002 között 369 ezerről 361 ezerre csökkent a nyugat-dunántúli régióban.

A visszaesés hátterében az áll, hogy az 1990-es évek második felétől a mobiltelefon-szolgáltatók térnyerése folyamatossá vált, és szolgáltatásaik ma már az egész országban elérhetőek. Ennek ellenére a vezetékes telefon-hálózat ellátottsága a fővárost is magába foglaló közép-magyarországi régió után itt volt a legkedvezőbb 2002-ben a Nyugat-Dunántúlon. Sőt a 100 lakosra jutó fővonalak száma a megyék közül Győr-Moson-Sopronban volt a legmagasabb (37,7), ezt követte Vas (35-tel), majd ettől csak minimális különbséggel (0,3-mal) maradt el Zala. A távbeszélő fővonalak számbeli mérséklődésével párhuzamosan az ISDN-vonalak és a DSL technológia elterjedése fokozódik. A fejlődést mi sem jelzi jobban, mint az, hogy 1998 és 2002-között az ISDN-vonalak száma megkétszereződött, de ez kevésbe jelentős változás a DSL elterjedéséhez képest.

A mobiltelefonok ma már szinte minden háztartásban fellelhetők, sőt a legtöbb esetben a háztartás tagjai külön készülékkel rendelkeznek. (1999-ben a Nyugat-Dunántúlon 100 háztartásban mindössze 11 rádiótelefon létezett, 2003-ban már 130!) Ez az érték a közép-dunántúli régió után a legmagasabb volt.

A lakosság általános komfortérzetének javításához a **kábeltelevíziós**-szolgáltatások elterjedése is hozzájárul. A Nyugat-Dunántúlon lévő lakások mintegy 59%-a volt bekapcsolva a földi és műholdas műsorok központi szolgáltatótól történő ellátásába. Említésre méltó, hogy a legmagasabb településszámmal rendelkező **Zala megyében a legjobb az ellátottság**. A régió déli megyéjében mind a lakásállományra, mind az 1000 lakosra vetített arányszám a legmagasabb volt. (63,6, illetve 40,4). Az ellátottság Vas megyében volt a legkedvezőtlenebb.

2004-ben a magyarországi háztartások 14 százaléka rendelkezett Internet-hozzáféréssel, viszont igen nagy eltérések tapasztalhatók különböző mutatók mentén. Az egyik legnagyobb

különbséget az urbanizációs szint jelenti: míg a fővárosban a háztartások 26 százaléka behálózott, addig a községekben ez az arány mindössze 6 százalék. Különösen fájó, hogy az utóbbi két évben a kistelepülések háztartásainak körében nem növekedett az Internet hozzáférés aránya.

A Nyugat-Dunántúli Régióban a háztartások 14,4 százaléka rendelkezik Internet-hozzáféréssel (85,5%-nak nincs), ami kedvezőbb képet mutat az országos átlaghoz viszonyítva. A régióban az országos adatokhoz hasonló különbségek tapasztalhatók a településnagyság, háztartások jövedelmi szintjei mentén, így külön ezeket a trendeket nem emeljük ki.

Ezt nagymértékben befolyásolja a szélessávú infrastruktúra elterjedése is, jó mutatókkal rendelkezik a Nyugat-Dunántúli Régió, a DSL (16,7%) és a Kábel televíziós (18%) hozzáférések terén, emellett pedig az analóg modemes hozzáférés is magasabb az országos átlagnál (45,6%).

Különösen figyelemre méltó a regionális adatok közül a vezeték nélküli hozzáférés magas aránya (9%), ami az alternatív szélessávú technológiák iránti fokozott igényt mutathatja. Ez mindenképpen kitörési irány lehet a modemes felhasználók magas számából a szélessávú felhasználók arányának növelése felé.

5. MAKROSZINTŰ FELMÉRÉS ÉS ÉRTÉKEKELÉS A RÉGIÓ GAZDASÁGI TELJESÍTMÉNYÉRE A VILÁGGAZDASÁGI FOLYAMATOK TÜKRÉBEN [31]

A globalizálódó világgazdaságban bekövetkező változások minden országra, minden régióra hatást gyakorolnak, mely hatás alól a világgazdaság vérkeringésébe bekapcsolt egyetlen nemzetgazdaság, egyetlen régió sem vonhatja ki magát.

A világgazdaságban jelenleg konjunktúra uralkodik. A világgazdasági konjunktúra viszonylag stabil, az üzleti beruházások fokozatos élénkülésével a növekedés több évig fenntarthatónak tűnik: a fellendülés időtartama 6–7 évre tehető. Az előrejelzések szerint a konjunktúra ciklus várhatóan idén, 2006-ban éri el csúcspontját.

A világgazdaság növekedési ütemét és jellegét jelenleg az USA, Kína, India és a távol-keleti térség országainak dinamikus fejlődése határozza meg. Az Amerikai Egyesült Államok gazdasága virágzik, a dollár árfolyama tartósan alacsony; ez az export expanzió folyamatos javulását segíti. A világkereskedelem évek óta nem tapasztalt bővülés előtt áll. Kína tartósan magas növekedési és beruházási üteme a világgazdasági fejlődés fontos tényezője. Japán gazdasági fejlődése is messze felülmúlja a várakozásokat, míg Európa az integráció kibővítésének költségvonzata, illetve a jóléti állam megreformálatlansága és az ebből fakadó szerkezeti nehézségek miatt a másik két világgazdasági centrum mögött jócskán lemaradva, jóval kisebb mértékben használja ki a globális konjunktúra adta lehetőségeket.

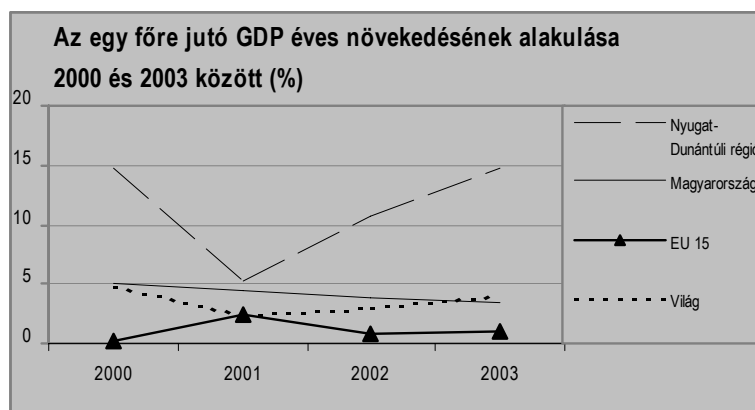
A prognózisok szerint az Egyesült Államok és az EU világgazdasági súlya nagyjából egyforma lesz 15 év múlva is, jóllehet egyaránt csökken Ázsia javára. Jelenleg a globális éves GDP-értékből az amerikai gazdaság 20,8, az EU 21,0, Ázsia 35,7%-ot állít elő; a megoszlás 2010-ben 20,3, 20,2 és 39,5, 2020-ban 19,0, 19,1, illetve 43,2% lesz.

A Nemzetközi Valutaalap előrejelzése szerint 4,9%-kal növekszik idén a világgazdaság, miközben az Eurózónában 2%-os lesz a gazdasági növekedés. A 2006–2020-as időszakban a világgazdasági növekedés éves átlaga várhatóan 3,5%, ezen belül a 2006–2010 közötti öt évben 4% lesz. A jelenlegi, 25 tagú EU a következő 15 évben évi átlagban 2,1, Ázsia ugyanakkor 4,9, az Egyesült Államok pedig 2,9%-os növekedést produkál.

A jelenlegi uniós térségen belül a kelet-közép európai tagok az uniós átlagnál 1–2 százalékponttal gyorsabban növekszenek az előrejelzési időszakban; Magyarországra a szakértők 2020-ig 3,2, Csehországra és Lengyelországra 3,5, Szlovákiára 4,1%-os évi átlagnövekedést jósolnak.

A kelet-közép európai térség országai az évi átlagban számított közel 4%-os termelékenységnövekedéssel nem csak az EU „régebbi” 15 tagjához (2 %), hanem az ázsiai tigrisekhez (3 %) képest is jelentős javulást mutattak fel az elmúlt időszakban. Az unió 10 új tagországának bruttó hazai terméke 50%-kal magasabb, mint 10 évvel ezelőtt. A termelékenység kiugróan magas növekedése – Kínát nem számítva – gyorsabb volt, mint a világ bármely más térségében.

Mindezek következtében Magyarország növekedési kilátásai kedvezőek, melyből a Nyugat-Dunántúli régió sokat profitálhat. A hazai gazdasági folyamatokat 2003-tól pozitív irányváltás jellemzi, összhangban a világgazdaság trendjével. A reálgazdaság mutatói javultak, 2004-ben a bruttó nemzeti termék 4,5%-kal nőtt, míg 2005-ben 4,3%-kal. A GDP magas növekedési ütemét az export korábbinál gyorsabb növekedése, valamint a beruházások intenzív bővülése biztosítja. A gazdaság tartós növekedését az exporton alapuló ipari termelés bővülése, az építőipar javuló teljesítménye, a kereskedelem bővülése, valamint az intenzív fejlesztések támogatják. A nemzetközi konjunktúra pozitív hatása, az exportlehetőségek bővülése és a rendelésállomány növekedése a teljesítmények tartós javulását vetítik előre.

Mint azt az ábra is mutatja, a Nyugat-Dunántúli régióban az egy főre jutó GDP növekedésének mértéke 2000 és 2003 között messze meghaladta mind a világ, mind az EU, mind pedig Magyarország hasonló adatát; 2000-ben és 2003-ban majdnem 15%-kal (!) nőtt a régió gazdasági teljesítménye. Ezzel a Nyugat-Dunántúli régió a kelet-közép európai térség legdinamikusabban fejlődő régióinak egyike.

Szembevetendő, hogy a Nyugat-dunántúli Régió GDP növekedésének mértéke nem követte a globális és uniós, de még csak a hazai trendeket sem. Ez mindenekelőtt azzal magyarázható, hogy egy olyan kisebb területi egység, mint amilyen egy régió, gazdasága számos egyedi vonást mutathat, ugyanis egy-egy iparág akár meghatározó súllyal jelenhet meg gazdasági szerkezetében. Ennél fogva egy régió gazdasági teljesítményét sokkal inkább a domináns ágazatok versenyképességének alakulásában megnyilvánuló trendek alakítják, mintsem az általános világgazdasági tendenciák.

A Nyugat-Dunántúli régió esetében az autóipar és az elektronikai ipar jelölhető meg a régió gazdasági növekedését leginkább befolyásoló ágazatokként. Dacára annak, hogy globális szinten mindkét ágazat az ezredforduló óta válságban van, a kelet-közép európai országok termelése az autóiparban és az elektronikában is jelentősen nőtt.

A külföldi direkt tőkebefektetések (FDI) az 1990-es évek utolsó harmadában exponenciális növekedést mutattak, mely a 2000. évben érte el a csúcspontját, világszinten 1396 milliárd dollárt. Ez az 1980-as 55 milliárdos érték huszonötszöröse, míg az 1990-es év 207 milliárdos értékének is majdnem hétszerese. A befektetett tőkeállomány megtízszereződött, az 1980-as 530 milliárdról 2000-re 5786 milliárd dollárra emelkedett. Látható tehát, hogy a nemzetközi tőkeáramlás volumene nagyságrendi változáson ment keresztül az elmúlt évtizedekben.

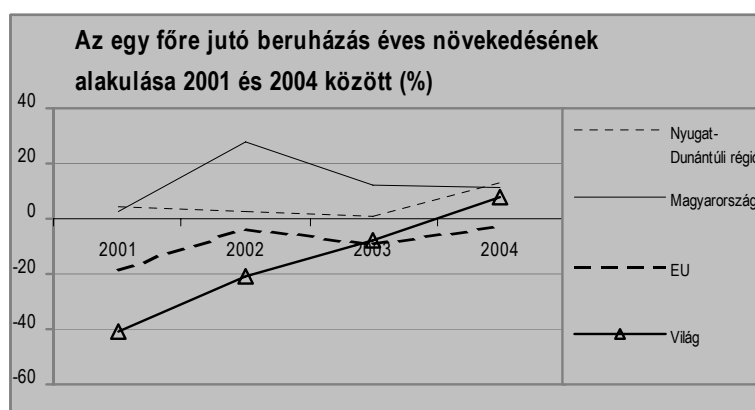
Az 1990-es években tapasztalt rendkívüli felfutás után 2001-ben 41%-kal, 2002-ben pedig 21%-kal, 651 milliárd dollárra esett vissza a működő tőke beáramlás globális értéke. Ennek fő oka, hogy lecsengett a nagy értékű felvásárlások időszaka. 2003-ban további 12%-kal csökkent a tőkebeáramlás mértéke.

2004-re ismét 2%-os emelkedés volt kimutatható globális szinten, s úgy tűnik, ismét fordul a trend, bár a tőkebeáramlás tendenciájában régióként jelentős különbségek vannak.

A nemzetközi tőkeáramlásnak az új évezred elején megfigyelt csökkenése a fejlett országokban volt a legjelentősebb. Különösen erős csökkenő trend volt tapasztalható az EU-ban, ahol a 2000-es 722 milliárd dolláros szintről stabil csökkenő irányt mutatva 2004-re 223 milliárd dollárra esett vissza a tőke beáramlás. Ezzel együtt abszolút értékben az Egyesült Államokkal együtt az EU kapja évente a világszerte eszközölt FDI több mint felét, hiszen a külföldi direkt befektetések többségét továbbra is a gazdagabb országokban helyezik el, ahol a várható profit nagyobb.

A világtendenciákkal ellentétben Kelet-Közép-Európában növekvő mértékű külföldi befektetés történt a vizsgált időszakban, ahol az UNCTAD adatai szerint 2002-ben 16%-kal, 29 milliárd dollárra nőtt a beáramlás értéke. Ebből 19,4 milliárd dollár a visegrádi országokba érkezett. A régió növekvő tőkevonzása nagyrészt a felgyorsuló privatizáció, másrészt a gazdaság világtárlagnál gyorsabb növekedése, a javuló gazdasági környezet következménye volt. 2003-ban ugyanakkor a globális stagnálással ellentétben a visegrádi országokba összességében az előző évi működő tőkének csak 42%-a áramlott. E mögött a privatizáció átmeneti lefékeződése húzódik meg.

A 10 új EU tagország számára csupán 2003 volt gyengébb év, az elmúlt 5 évben stabilan 20 milliárd dollár körüli éves tőkebeáramlás volt tapasztalható. 2002 végére az újonnan csatlakozott országokba befektetett működő tőke állományának értéke 188 milliárd dollárra rúgott, ebből a legfejlettebb hat ország – köztük Magyarország – részesedése 68% volt.

2005-ben 5,356 milliárd euró értékű külföldi közvetlen tőkebefektetés valósult meg Magyarországon, ami több mint 1,6 milliárd euróval haladja meg az egy évvel korábbi értéket, és egyben a valaha mért legmagasabb éves beáramlásnak felel meg. 2005 végén az egy főre jutó külföldi működő tőke Magyarországon 5.613 euró volt, ez 12–13%-kal haladja meg a régióban második helyen szereplő cseh adatot (4.932 euró).

Az egy főre jutó beruházás a Nyugat-Dunántúli régióban 2001 és 2004 között nagyobb ütemben nőtt, mint a világban, és mint az Európai Unióban, ugyanakkor alulmaradt az országos növekedési ütemnek. A növekedés üteme 2003-ig csökkent, mikor is ismét megélné a beruházási kedv, melynek köszönhetően 2004-ben már az országos átlagot meghaladó mértékben növekedett az egy főre jutó beruházás.

A 2001-2003. évi adatok szerint az összesen 3,7 milliárd euró értékű részvény és egyéb részesedés formájú közvetlen tőkebefektetésből a legtöbb Németországból (901 millió euró, 24,4%), Ausztriából (650 millió euró, 17,6%), Japánból (362 millió euró, 9,8%) és az Egyesült Államokból (301 millió euró, 8,1%) érkezett Magyarországra.

Az ágazati adatok szerint a tőkebefektetések nagy része 2001-2003 között a feldolgozóiparba (70,3%) – azon belül is a villamosgép- és műszergyártásba (785 millió euró), a járműgyártásba (800 millió euró), a fém alapanyag, fémfeldolgozási termék gyártása ágazatba (468 millió euró), a gép-, és berendezésgyártásba (232 millió euró), valamint a pénzügyi tevékenység (681 millió euró) és az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás ágazatokba (310 millió euró) – áramlott. A legnagyobb volumenű tőkebefektetéseket azokban az ágazatokban hajtották végre, melyek a Nyugat-dunántúli Régió gazdaságának alappilléreit jelentik.

Szakértők szerint az elkövetkező években a globális működőtőke-áramlás újbóli bővülése várható. A 2001-től 2003-ig tartó visszaesés utáni fellendülés fő hajtóereje a fejlett országok

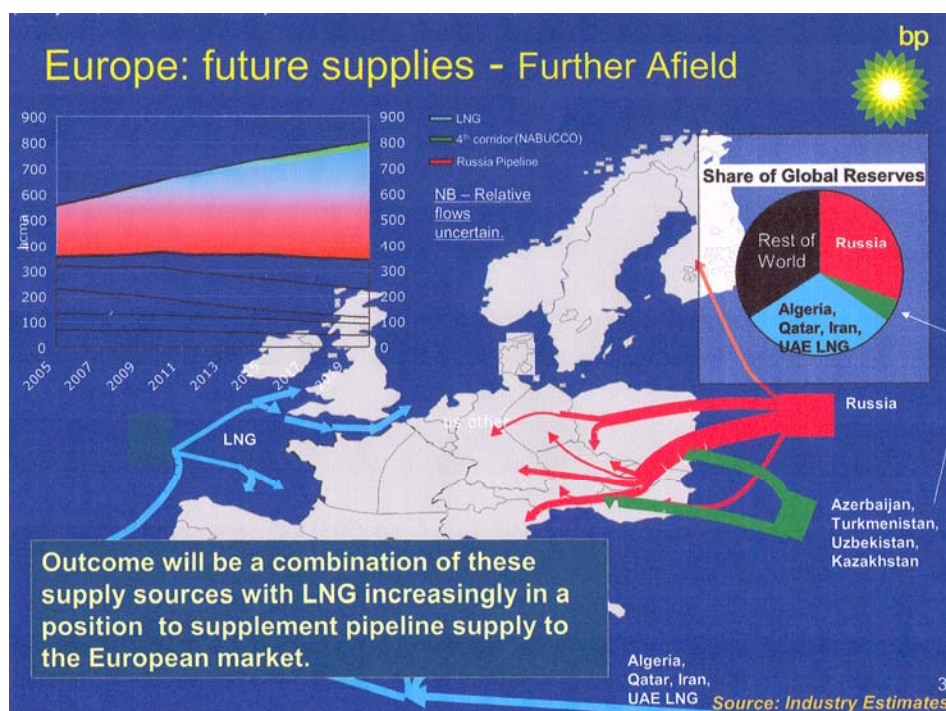
növekedési ütemének várt gyorsulása és a vállalatok nyereségességének javulása lehet. Az FDI-áramlás felfutásának fő haszonélvezői egyes vélekedések szerint a kelet-közép-európai valamint más fejlődő és átalakuló gazdaságú országok lehetnek.

Magyarország erős versenyre számíthat a régióban a külföldi tőke vonzása tekintetében. Pozitív tényezőnek tekinthető ugyanakkor, hogy a várakozások szerint tovább folytatódik a különféle üzleti szolgáltatások kihelyezésének tendenciája, amely területen megvalósuló befektetések fogadásában hazánk kedvező pozíciót érhet el. A közép-európai járműgyártás intenzív bővülését a beszállító – részben ázsiai – cégek Magyarországra telepítése fogja előreláthatólag biztosítani a jövőben. A távol-keleti és amerikai befektetők számára továbbra is meghatározó jelentőségű lesz, hogy az Európai Unió tagjává váltunk, így a hazánkban, illetve a régióban fajlagosan alacsony költségekkel előállított termékekkel könnyebben be lehet jutni az Európai Unió piacára. *A Nyugat-dunántúli Régióra nézve igen kedvező, hogy a tőkebefektetések számottevő növekedése elsősorban a járműgyártásban, a villamosgép- és műszergyártásban, az élelmiszeriparban, illetve a szolgáltató szektorban prognosztizálható.*” [31]

„Makroszintű világgazdasági új problematikája Európának a szénhidrogén – kőolaj, földgáz – **energiagazdálkodás és ellátás** megoldásmódja, amely jelentősen **befolyásolja** a jövőben Magyarország és különösen a **Nyugat-Dunántúli Régió gazdaságát területhasznosítási politikáját és eredményeit.** A **jövő** tervezett nagy földgázellátó rendszerei:

- az energia 4-es korridorba telepítendő a Kaszpi-tengertől indított NABUCCO távvezetékrendszer és
- az „Oroszország” földgáz távvezetékrendszer

nyomvonala átszelik az országot és a régiót, illetve a régióban összpontosítva érik el a West-Pannon Régióban – Baumgarten térségében működő óriáscsomópontot és mérő-elosztóhelyet (lásd a II/2. sz. ábrát). A harmadik áramlási vonulat, az LNG (cseppfolyósó földgáz) hajón szállítja a földgázt a Földközi-tengeri és Európa többi kikötőibe, amelyre a Magyarországi „Adria kőolajvezeték”-nek nevezett, a Dunántúlt átszelő csőhálózat is rácsatlakozhat, ill. igénybe veheti a zalai tárolókapacitásokat. A **földgázpiac liberalizálása szabad utat nyert**, amellyel a bemutatott termelők-szállítók-fogyasztók élni fognak a vázolt szintereken. [32]

II/2. sz. ábra: Európa: A jövő földgázenergia ellátó rendszerei, ill. kombinációinak áramlási irányai az európai piacon

6. A RÉGIÓ FEJLŐDÉSÉT MEGHATÁROZÓ KÜLSŐ TRENDEK [33], ZALA MEGYEI KIEMELÉSEKKEL

„A következő trendek megfogalmazása az NFH által készített: „KILÁTÓ, Magyarország fejlődését meghatározó nemzetközi folyamatokról” című, Az OFK-t megalapozó nemzetközi kitekintést (2005) tartalmazó tanulmány alapján készült.

A várható, becsült tendenciák, prognózisok:

1. A balkáni országok EU-hoz való közeledésével és várható csatlakozásával a **térség biztonságpolitikai helyzete** javul. Ez a térség turizmusa és gazdasági stabilitása számára pozitívumot jelent, ugyanakkor gazdasági, kulturális, oktatási kapcsolatok bővülési lehetőségét vetíti előre a Balkáni térség országai számára.

2. Demográfiai trendek alapján a régió lakossága öregszik, növekedik az idősök által támasztott szolgáltatások iránti kereslet.

3. Az urbanizációs folyamatban **csökken a nagyvárosokból az agglomerációba való kiköltözés** aránya, a közlekedés zsúfoltságával párhuzamosan. Folytatódik a **kistelepülések előregedése**, népességük csökkenése. Ez utóbbi tendencia egyrészt az épületállomány lepusztulásával járhat, ha nem alakulnak át a falvak üdülőfalukká, magas minőségű lakóterületekké. Továbbá, ha kevésbé teszik gazdaságossá a szolgáltatások, közszolgáltatások működtetését, ami kistérségi koordinációt, sőt koncentrációt is igényel.

4. A világban zajló globalizációs és termelési folyamatokból következő kihívások: az igényes termelési tevékenységek területén az **élőmunka csökkenését**, a **munkabérek növekedését** jelenti, ezzel párhuzamosan a versenyelőny csökken, ebből következően számos munkahely megszűnik.

5. Azokban az országokban, ahol a termelékenység növekedése nagyobb, gyorsabban bővült a foglalkoztatottak száma, köszönhetően a növekvő jövedelmeknek. Ezért törekedni kell a **termelékenység javítására**, melynek alapja munkaerő képzettségi szintjének javítás, illetve az új megoldások, innovációk alkalmazása.

6. Jövedelmek növekedésével lehet számolni, ami **további keresletet** támaszt a szolgáltatások, pl. pénzügyi szolgáltatások, kereskedelem, illetve a szabadidő eltöltéséhez kapcsolódó **turizmus iránt**.

7. A kereskedelem és **szolgáltatások** terén is további minőségi **növekedésre** is számítani lehet. A szabványok (különösen EU, nemzetközi) jelentősége valószínűleg növekedik.

8. A Közép-kelet európai térségben a nagy autóipari beruházásoknak (összeszerelő üzemek, motorgyártás) köszönhetően rövidtávon további piaci bővülésre számíthatnak a járműgyártásban tevékenykedő kkv-k.

9. **Az elektronikai ágazat fejlődésére** lehet számítani: pl. újfajta adat-, hangátviteli rendszerek minél szélesebb körben való alkalmazására stb.

10. KKV-k fejlődése kapcsán a nagyvállalatokkal összehasonlítva egyelőre kihasználatlanok a lehetőségek az IKT eszközök használatában, miközben alacsonyabb a termelékenységük is.

11. A **klaszterbe szerveződésnek** pozitív hatásai vannak a nemzetközi tevékenységre, exportra. A kisvállalatoknál is megfigyelhető a nemzetközi szerepvállalás, de általában forgalmuk kisebb hányadát exportálják, mint a nagyok, azonban ez a különbség a ki-

sebb országokban relatíve kisebb. KKV-k leggyakoribb nemzetközi tevékenysége a beszállítói kapcsolat. A klaszterek vegyesen mutatnak globalizációs (szupranacionális hálózatok) és regionalizációs trendeket (a helyi erőforrások és együttműködők erősödő szerepe). / Egyre nagyobb számban kapcsolódnak be multinacionális cégek a helyi együttműködésekbe, emellett a külső kapcsolatok is fontosabbak lettek.

12. **A hálózatba szerveződés** a specializációval és a termelékenység javítására várható törekvéssel párhuzamosan folytatódik. A gyakorlatban ez az egyetlen megoldás a KKV-k versenyképességének javítására. A specializáció létjogosultsága csak egy rugalmas, megújulni képes, a technológiát nem csak átvevő, hanem annak fejlesztésében is résztvevő ipari struktúrával, és ennek megfelelő kormányzati, egyetemi-kutatói, fejlesztési, infrastrukturális háttérrel indokolt. Ennek érdekében fontos, pl. a járműipara alapozott győri versenyképességi pólus program megvalósítása, valamint más klaszterek hasonló módon történő fejlesztése.
13. A régióban jellemző a gépjárműipar és **elektronika** specializációja, mely specializáció elmélyítése sikeres **klaszter együttműködés** formájában indokolt. A nemzetközi tendenciák azt mutatják, hogy veszélyes a teljes specializáció, mert egy-két iparágnak tesz kiszolgáltatottá sok munkavállalót és térséget. Ezért szükséges a klaszterbe szerveződés és az általános, lehetőleg a tudás alapú gazdaságfejlesztés között az egyensúlyt megtalálni.
14. A **mezőgazdaságban** a fogyasztói tendenciák (egészségtudatosság, bioélelmiszerek, félkész- és konyhakész ételek növekvő variációi iránti igény) erősödésével megnő a termékek eredetének ismerete iránti igény, ami a termelési láncban követhető vertikális együttműködések iránti igényt támasztja alá. Várhatóan az agráriumban a **magyar export bővülhet**, melynek feltétele a mezőgazdasági vállalkozások termelékenységének javulása, technológiai korszerűsítésük. A mezőgazdasági vállalkozások számára további kihívást jelent a termékekkel szemben támasztott szabványok, magas minőségi követelmények.
15. A helyi szállítások lebonyolítása továbbra is közúton történik, de a regionális és távolsági áruk szállítását két (vagy akár) három szállítási mód felhasználásával valósítják meg. Ehhez **fejlett logisztikai központok** létrehozására van szükség, és olyan technológia eljárásokra, melyek csökkentik a szállítmányok módváltásánál eltöltött idejét. A kombinált fuvarozás elterjedésének feltétele az az EU szintű törekvés, szabványosítás, hogy nyomon tudják követni az árukat szállító konténerek útját. A vasúti áruszállítás hosszú távú ösztönzése fontos az energiafelhasználás csökkentése, a szennyezőanyagok kibocsátásának mérséklése miatt is.
16. **Megújuló energiaforrások térnyerése** folytatódik, a fosszilis energiáktól való függőség oldása, és a nemzetközi energiapiactól való függetlenedés kapcsán, valamint a **környezeti ártalmak mérséklése** érdekében. A környezeti ártalmak mérséklését szolgálja a közlekedésben megvalósuló energiahatékonyság-javítás és az alternatív energiafajták üzemanyagként való felhasználásának fokozatos elterjedése.
17. Az országban **megnő a tranzit energiaszállítás** jelentősége, mely szállítási útvonalak a régióban is áthaladnak. A hazai szabályozás függvénye, hogy az energiaszállításból milyen bevételek maradnak a régióban.
18. Az EU-n belül a tagállamok munkaerőpiacának további megnyitásával folytatódhat a jól képzett, **szakképzett fiatalok elvándorlása** a régióból. Ez rövidtávon munkaerőhiányt okozhat. Kérdés, hogy miként sikerül őket visszacsábítani a régióba? Ennek

feltétele: megfelelő életkörnyezet, magasabb jövedelmek és vonzó munkahelyek, fejlődő gazdaság.

19. Magyarországon, a régióban még alacsony az IKT eszközöket alkalmazók köre, melynek oka digitális írástudás hiánya és az új eszközök alkalmazása iránti elfordulás. Ez a jövőben további piaci lehetőséget jelent az IKT iparágban.
20. **A közigazgatási rendszer korszerűsítésével** párhuzamosan várható a fejlesztéspolitikában a regionális szintnek a jelenleginél nagyobb szerepe, önálló döntéshozatali jogosítványok biztosításával. Ez a fejlesztési támogatások nagyobb eredményességét jelenti, rugalmasabb alkalmazkodást biztosít a helyi problémákhoz, illetve a lehetőségek kihasználására. Ugyanakkor fennáll a veszélye a gazdaságfejlesztés, szakképzés további központosított irányításának, ami a párhuzamos, az igényekre kevésbé reagáló fejlesztéseket tesz lehetővé. Ez a gyakorlatban szelektív beavatkozásokkal kevésbé hatékony gazdaságfejlesztés megvalósítását jelenti, ami csökkenti a regionális szinten támogatott infrastrukturális fejlesztések hasznosságát és a területi különbségek további mélyüléséhez vezet.
21. **Határ menti kapcsolatok** tekintetében számolni kell azzal, hogy a Schengeni irányelvek átvételével középtávon az osztrák, szlovák, szlovén határ szabadon átjárható lesz, ami a gazdasági, kereskedelmi, szolgáltatásokban meglévő együttműködések növekedésének kínál teret. Az együttműködések azokban az esetekben lehetnek szélesebb körűek, ahol ezt nyelvi problémák nem akadályozzák. Nagytérsgégi kapcsolatok tekintetében a régió két növekedési zóna (délen az észak-olasz, míg északon Bécs-Pozsony-Budapest térsége) között helyezkedik el. Ez a földrajzi elhelyezkedés további igényeket támaszt a kutatás-fejlesztési, oktatási és gazdasági együttműködésben rejlő kölcsönös előnyök kihasználására.
22. **EU 2013 utáni kohéziós politikájában** várható a jelenlegi koncepció folytatása, amely a legelmaradottabb térségek felzárkóztatására, illetve a többi térség versenyképességének javítására koncentrál. Az új, balkáni államok csatlakozásával, illetve Törökországnak nyújtandó nagyobb felzárkózási támogatásokkal, valamint a régió hasonlóan gyors ütemű fejlődésével, elképzelhető hogy a Nyugat-Dunántúli régió kiesik a legkedvezményezettebb régiók köréből. Ez azt jelentené, hogy a jövőben bizonyos alpinfrastruktúra fejlesztésekre kevesebb forrás áll majd rendelkezésre.
23. Az **Európai Bizottság** nagyszabású **növekedési és munkahely-teremtési stratégiát** fogadott el 2005. február 2-án. A remények szerint a javasolt intézkedések 2010-ig 3%-kal növelhetik GDP-t és mintegy 6 millió új munkahelyet teremtenek (ennek jelentős részét a K+F szférában), vagyis a megújult stratégia két gazdasági prioritásra:

- **a tartós növekedés beindítására és**
- **új munkahelyek teremtésére összpontosít.**

E célok a koncepció szerint **három elem** bevezetésével valósulhatnak meg:

- Európának vonzóbbá kell válnia a befektetés és a munka számára;
- A tudás és az innováció kell, hogy legyen az európai növekedés motorja;
- Az uniós politikákat úgy kell kialakítani, hogy a vállalkozásoknak lehetőségük nyíljon több és jobb munkahelyek létrehozására.

24. **A tudás és innováció fejlesztésével** kapcsolatos feladatok a koncepció a következő célokra osztotta:

- A belső piac kiszélesítése és mélyítése,
- Az európai és a nemzeti szabályozások javítása,
- Nyitott és versenyorientált piacok biztosítása az Unión belül és kívül,
- Az európai infrastruktúra kiterjesztése, fejlesztése,
- A kutatásra és a fejlesztésre fordított befektetések növelése és javítása,
- Az innováció, az információs technológiák alkalmazásának és a források fenntartható módon való felhasználásának megkönnyítése,
- Meghatározó európai ipari háttér kialakulásához való hozzájárulás,
- Munkaerővonzás növelése a szociális ellátórendszerek modernizálásával,
- A munkavállalók és az üzemek alkalmazkodóképességének, valamint a munkaerőpiac rugalmasságának javítása,
- Az oktatás és a képzés színvonalának javításával nagyobb befektetés a humán erőforrásokba.

A fenti célokhoz a Nyugat-Dunántúli régió is célszerű alkalmazkodnia, mely egyébként összhangban áll a régiónak nyújtott Európai Unió felzárkóztatási támogatások felhasználásának céljaival.

25. Várható, hogy a fentiekben röviden bemutatott **gazdaságfejlesztési stratégia megvalósítása 2013 után is folytatódik** az EU-ban.

Negatív scenáriók

Ugyan a trendekből közvetlenül nem következik, de meg kell vizsgálni, hogy milyen teendők vannak a régió számára kedvezőtlen gazdasági, biztonságpolitikai folyamatok alakulásával.

1. Alapvető kérdés, hogy a globalizált világgazdaságot milyen negatív hatások érik, illetve miként alakul a nagyhatalmak gazdasági fejlődése. Amennyiben az arab országok demokratizálódásának kényszerítési folyamata elhúzódik, úgy nem várható, hogy a kőolaj-termelés piacán nyugalom és ezzel együtt tartós árcsökkenés jön létre. Bizonytalan Oroszország és a volt szovjet utódállamok közti politikai kapcsolat alakulása. Ez a két veszély **energiafüggőség** szempontjából **kiszolgáltatottá** teszi az országot és a régiót. Erre csak az energiafelhasználás csökkentése, a több lábon álló energiabeszerezés, illetve a saját erőforrásokon alapuló, alternatív energiatermelés ösztönzése nyújt kisebb biztonságot.
2. További veszélyt jelent a terrorizmus, amely a globális kereskedelem, a világméretű turizmus töretlen fejlődését gátolhatja. Ennek ellensúlyozására javasolt a helyi természeti adottságokon, gazdasági hagyományokon alapuló termék-előállítás és belső kereskedelmének ösztönzése.
3. A fejlesztések hatékonyságát negatívan érintheti, ha a közigazgatási reform keretében csak áldecentralizált megoldások születnek, és nem lehet a regionális szint valós döntéshozatali jogosítványát, valamint a területileg integrált programok megvalósítását érvényesíteni.

7. AZ ÁLLAMI TÁMOGATÁSOK ÖSSZESÍTŐ ÉRTÉKELÉSE

7.1. Nyugat-Dunántúli Régió

A régióba összességében a vizsgált időszakban és áttekintett forrásokból 78 milliárd Ft fejlesztési forrás jutott. Ennek 58%-a az NFT-ből, 28%-a hazai költségvetésből és 14%-a Phare támogatásból származott. (Itt érdemes megjegyezni, hogy a 2006. június 30.-ai adatok alapján az NFT-ből 10 milliárd Ft-tal több összeg jutott a régióba, mint ami a részletes, elemzésre került adatokból kitűnik). Az egyes megyék tekintetében Győr esetén a strukturális alapok, Vasban a Phare, Zalában pedig a hazai források voltak túlsúlyban.

Győr-Moson-Sopron nagyjából hozta a lakosságarányának megfelelő támogatásokat, Zala viszont ezen összehasonlításban alul, míg Vas megye felülteljesített. Ahogy az az egyes megyék kistérségei tekintetében is látható volt, regionális szinten is érvényesül az a rendező elv, hogy a fejlettebb, nagyobb lakosságszámmal rendelkező megye, megyék támogatási összegeiben magasabb az uniós források aránya és alacsonyabb a hazaiaké.

Az operatív programokat vizsgálva látható, hogy a KIOP részesedése a legmagasabb, a 45 milliárd uniós forrás közel harmada, ami elsősorban nagyprojekteknek köszönhető, például a gönyűi fejlesztésre több, vagy közel azonos pénzt fordítottak, mint a régió összes regionális, humán és gazdaságfejlesztési projektjeire (természetesen külön-külön). Így Győrbe került az ilyen jellegű támogatások háromnegyede. Az elsősorban pályázati alapú AVOP forrásai szintén teljesen egyenlően oszlottak el a régióban (3-3 milliárd forinttal), de ez Győr esetében az összes uniós forrásnak csupán hatoda, míg Zalánál több mint harmada. A humán jellegű fejlesztéseknél is testvéries a megyei leosztás, a nagyobb projektek kapcsán mindhárom régióba 2,2–2,4 milliárd forint jutott. A regionális fejlesztés hátrányosabb helyzetű területeket támogató elve a régióban kicsiben is érvényesült, Zala és Vas megye 2,4 milliárd Ft támogatásban részesült, míg a legfejlettebb megye csupán 1,5 milliárdba. A gazdaságfejlesztés esetében azonban fordul az irány, a regionális 7,6 milliárd forintnak több mint a fele a jobb abszorpciós képességekkel rendelkező megyébe került, a maradék kereten Zala és Vas közel azonos értékben osztozott.

A 22 milliárd forintos hazai forrás közel háromnegyede regionális szinten is gazdaságfejlesztésre (37%), műszaki infrastruktúra javítására (21%) és környezetvédelemre (15%) lett fordítva. A települési életminőség emelésére és kulturális örökség védelemre 1 milliárd forint sem jutott a régióba a vizsgált időszakban. Érdekesség, hogy a gazdaságfejlesztési támogatások tekintetében nem olyan nagy Győr részesedése, mint a GVOP-ban, és a környezetvédelem esetében is csupán a források ötöde jut ebbe a megyébe, míg Zala közel 50%-os részesedéssel bír.

A tízmilliárdnyi Phare forrás négyötöde CBC fejlesztéseket szolgált Győr-Moson-Sopron megyébe nem is került területfejlesztési támogatás.

Regionális szinten is látható, hogy mekkora hatással volt a fejlesztési források volumenére a strukturális alapok megjelenése, az évenkénti 6–10 milliárd Ft 2005-re 44 milliárd forintra növekedett a hazai források harmadolása mellett.

7.2. Zala megye

A megyébe kerülő több mint 20 milliárd Ft fele természetesen itt is a strukturális alapokból származott és 40% volt a hazai források aránya is. Természetesen e megyében is vannak különbségek a régiók között a forrásarány tekintetében, de itt igen hasonló a kistérségenkénti struktúra. Az NFT támogatások aránya kisebb sávban szóródik. Jellemző a nagyobb kistérségek forrásaiban az uniós források jelentősebb aránya, míg a kicsiknél inkább a hazai forrás a domináns. A 7–9 százalékos Phare támogatási arány csak Lenti (13%) és Keszthely (4%) tekintetében mutat eltérő értékeket a területi elhelyezkedésből adódó határon átnyúló együttműködési lehetőségek különbsége okán.

Az összes forrásból a két megyei jogú város térségének részesedése nagyjából lakosságarányos, nyilván az előzőekből is következik, hogy ezt kis értékben haladja meg az uniós pénzek területén az arány, amit a hazai források kisebb szelete kompenzál.

A 10 milliárdnyi uniós forrásból itt a másik két megyétől eltérően nem valósult meg nagyobb KIOP projekt, közlekedési és környezetvédelmi fejlesztést szolgáló hozzájárulás nem is érkezett a megyébe a vizsgált időszakban. Domináns az AVOP támogatások szerepe, az uniós pénzek harmada innen származik, Letenye és főként Lenti térségében viszont már közel kétszeres ez az arány. A humán projektek tekintetében viszont teljes a hasonlóság a másik két megyével, itt is a megyeszékhelyen megvalósul munkaügyi központot és integrált szakképző intézetet támogató döntések teszik ki a megyei 2,3 milliárd forint jelentős részét. A többi megyéhez képest magas arányaiban és értékében is a Zalába áramló regionális fejlesztést szolgáló forrás 3 nagyprojektnek köszönhetően: Nagykanizsán városrehabilitáció valósul meg és út épül, míg Keszthelyen a Festetics Kastély kiállításában történik minőségi változás. A megye régióon belüli viszonylagos fejletlensége ellenére csak 1,7 milliárd forintnyi gazdaságfejlesztési forrás egészíti ki a pályázók önerejét elsősorban Zalaegerszegen és térségében. Az elsősorban több és kisebb projektet feltételező AVOP és GVOP támogatások esetén Lentit lehet kiemelni, amely lakosságarányánál kétszer jobb részesedést ért el a megyében ezen programok esetében.

A hazai források több mint 70 százaléka a gazdaság és műszaki infrastruktúra fejlesztés és környezetvédelem hármását szolgálja főként a nagyobb lélekszámú kistérségekben. A képzési és infrastrukturális humán fejlesztések értéke jelentős még: 6–700 millió Ft, itt is előfordulhat 100 millió Ft feletti kistérségi értékek (kiegészülve tervezés tekintetében Lenti és Zalaegerszeg jelentős támogatásával).

A Phare támogatásokból a CBC alapúak több mint 80%-ot képviselnek 1,4 milliárd Ft értékben, területfejlesztési támogatást csak Lenti és Nagykanizsa térsége kapott. A megyében minden kistérségbe jutott ilyen támogatás, a nagyvárosok térségeinek aránya hasonló az egyéb támogatási formákhoz, és ismét csak Lenti emelhető ki lakosságszámához képest felülteljesítőként.

A források évenkénti nagysága 2005-ben kiemelkedő mértéket mutat, az addig évenkénti 2–3 milliárdos döntően hazai forrást a belépés 10 milliárd forintra emelte. Itt is jól látható a hazai források erőteljes csökkenése 2006 felé közeledve.

Az egységes tematikával szemben, Zala megye esetében, kiegészítésül célszerű volt egy nemrég feldolgozott („Zala Megye Felújított Területfejlesztési Stratégiája és Középtávú Programja 2002–2006” helyzetelemzéséhez készített „Kiadvány” 2003. okt.), még korábbi időszakot felölelő támogatási értékelő anyagot is ide csatolni, azzal a céllal, hogy egyrészt igazolja a megye és a lebonyolító szervezetek aktivitását, nélkülözhetetlen munkáját, másrészt jelezze az erőfeszítések ellenére a támogatások elégtelen emelkedését, majd fokozatos csökkenését, ami méltatlan a fejlődésre szoruló kistérség-együttesek esetében.

7.3. Zala megye területfejlesztési – kistérségi szintű – értékelése számokban

TÁMOGATÁSOK ÖSSZEFOGLALÓJA az 1996–2002-ig terjedő időszakban

A kiragadott nagyobb fejlesztések mellett a **megye valamennyi településében, valamennyi kistérségében pontos kimutatás igazolja** Az 1996–2002-ig terjedő időszakban megvalósított **területfejlesztési beruházásokat**, eredményeket, majd ezek területi-, kistérségi szintű értékelését.

A Zala megye számára juttatott, meghatározott címen 1996–2002 éves időszakra kapott kormányzati és EU-s támogatások kimutatások adatait összegezve (lásd a 7.3/1. sz. táblázatot és a 7.3/1. sz. ábrát) a kapott **végösszeg: mintegy 32,06 milliárd Ft-ot** tett ki, amely természetesen nem egyenletesen osztható évekre (5-5 milliárd Ft-tal), hanem 1996-tól kezdődően fokozatosan növekedett, 1998–2001 között futott fel, ill. 2002 második fele óta stagnál, ill. bizonyos csökkenést hozott napjainkig (2003. június).

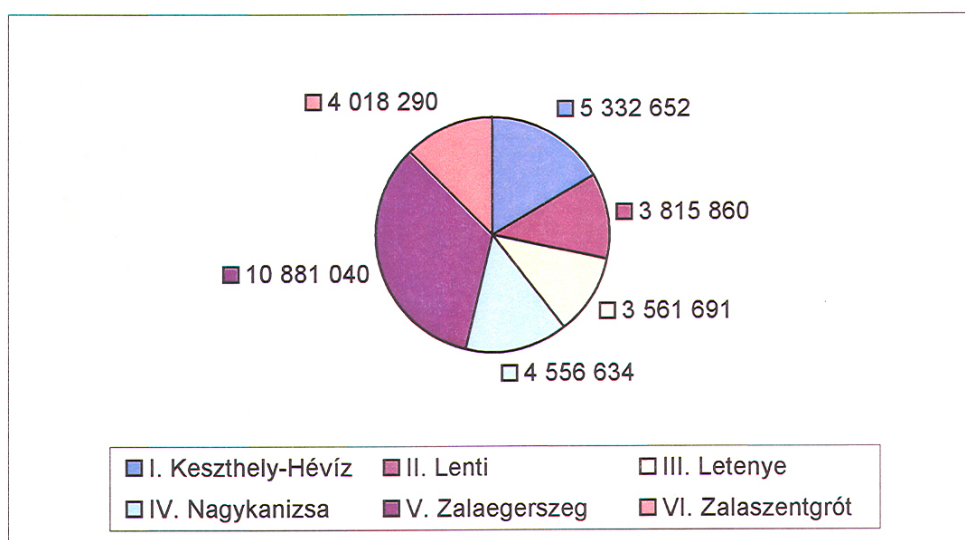
A támogatások nagyságrendjét elemezve megállapítható, hogy a **legnagyobb összeg céltámogatásokra** jutott, ez a teljes támogatási volumennek közel 35%-át teszi ki (**11,32 milliárd Ft**), ezt követte a mindössze 1 év alatt nyújtott, de nagy összegű Széchenyi tervi támogatás: **5,13 milliárd Ft** összeggel (5 fő tématerületre, amelyből a turizmus, a lakásépítés és a vállalkozói támogatás emelhető ki), ugyancsak jelentős volt a **címzett támogatások** összege; **4,21 milliárd Ft-tal** a hat év alatt, továbbá a **TFC + TEK + CÉDE** összevontan mintegy: **3,68 milliárd Ft-ot** kitevő nagysága és a **PHARE és PHARE CBC** támogatásoknak a: **2,89 milliárd Ft** összvolumene.

A korábbi időszakhoz képest, azaz 14,7 milliárd Ft-hoz képest jelentősen **csökkent az FVM-Agrártámogatások** nagysága: **2,65 milliárd** összeget eredményezve, és **különösen** csekély volt a **munkahelyteremtő támogatások** összege (143 millió Ft). A megyei-, községi **úthálózati rekonstrukciókra** és új fejlesztésekre a korábbihoz hasonló, mintegy **1,64 milliárd Ft** ágazati támogatásban részesült Zala megye.

Összességében a vázolt korábbi **1991–97 közötti időszakhoz képest**, amikor a munkaerőpiaci alapra nyújtott 6,4 milliárdot leválasztva az akkori ösztámogatás: **30,8 milliárd Ft-ot** jelentett a megye számára, a **jelenleg** kimutatott **32,06 milliárd Ft végeredmény** mind összegében, mind arányaiban **alig emelkedett** (1,26 milliárd Ft-tal, ill. 4%-kal), csupán a **támogatások jellege, szerkezete gazdagodott, ill. finomodott**, ugyanakkor **nagysága** az infláció és a forint fokozatos leértékelődése következtében **abszolút értelemben csökkent**.

Területfejlesztési támogatások kistérségi összesítője (1996–2002) eFt-ban

Támogatásmódok, jogcímek	KISTÉRSÉGEK (KSH)						MEGYE
	I. Keszthely- Hévíz	II. Lenti	III. Letenye	IV. Nagykaniz- sa	V. Zalaegersze- g	VI. Zalaszentg- rót	Összesen
TFC, TEKI, CEDE	235 025	814 254	591 070	680 753	869 709	491 393	3 682 204
UFC	357 530	329 402	254 843	445 543	121 379	134 642	1 643 339
VFC	72 490	212 841	93 292	130 716	264 771	90 540	764 650
Széchenyi Terv TURC	400 000	32 310	30 000	233 000	718 000	670 000	2 083 313
Széchenyi Terv Gazd. Ép.	221 011	-	-	84 226	25 468	-	330 837
Széchenyi Terv VÁLL., LAK., En.TAK.	45 306	45 306	45 306	45 306	45 306	45 306	2 718 371
CÉLTÁMOGATÁS	2 524 063	646 588	397 999	1 261 815	5 424 942	1 180 854	11 321 330
CÍMZETT TÁMOGATÁSOK	702 245	702 245	702 245	702 245	702 245	702 245	4 213 472
FVM - AGRÁR TÁM.	442 745	442 745	445 745	445 745	445 745	445 745	2 656 472
VICE							[915 300]
KAC							[1 960 949]
Munkahelyteremt.	1 500	24 100	1 563	12 690	96 233	7 142	143 228
PHARE tám.	61 850	397 182	30 741	365 708	1 998 355	81 536	2 891 077
SAPARD	168 887	168 887	168 887	168 887	168 887	168 887	1 013 323
GKM-KKV tám.,							[256 296]
KKV hitel							[4 008 000]
Összes támogatás (eFt)	5 332 652	3 815 860	3 561 691	4 556 634	10 881 040	4 018 290	32 061 416
Részesedési hányad [%]	17	12	11	14	34	12	100

7.3/1. sz. ábra: Zala megyei kistérségek részesedése a területfejlesztési támogatásokból 1996–2002 között

Mindezekből a következő tanulságok vonhatók le

- **a területfejlesztések közvetlen támogatása** (TFC + TEKI + CÉDE) jelentősebb növekedése (2,4-ről 3,68 milliárd Ft-ra) ellenére is igen csekély támogatási volument és hányadot (10%-ot) tesz ki a többi ágazatnak juttatott, ill. megyékre leosztott támogatásaihoz képest, ezért a **Regionális Operatív Program keretében célszerű** ennek a témának, nagyságrenddel nagyobb támogatottságát elérni, **azaz az évenkénti 550–600 millióval szemben 3,3–3,5 milliárd Ft/év közvetlen megyei-regionális támogatást kieszközölni**;
- az **ágazati**, központi fejlesztési **forrásokból** az eddigi gyakorlattal szemben, különösen a **vidékfejlesztésre, gazdaság-munkahelyteremtésre, helyi környezetvédelmi és közlekedésfejlesztésre**, továbbá: oktatási, kulturális és egészségügyi **helyi fejlesztési célokra** ugyancsak **nagyságrenddel nagyobb támogatásokat szorgalmazni** a kormányzati munkában, azaz részleteiben: a **jelenlegi évenkénti 4,73 milliárd Ft összes ágazati támogatással szemben, vidékfejlesztésre** visszaállítani az évenkénti 2,4–2,5 milliárd Ft/éves, a **gazdaságfejlesztésre** a min. 1,5–2,0 milliárd Ft/év támogatást, a **közlekedésre** – helyi út, vasút, járdafejlesztésre – amin. 1,0–1,5 milliárd Ft/év támogatást és az **egyéb ágazatokra** összesen további 6,3–7,5 milliárd Ft/év **mindösszesen 11,2–13,5 milliárd Ft/év összágazati decentralizált támogatást** kieszközölni.
- A vázolt közvetlen és ágazati közvetett regionális fejlesztési támogatásokhoz középtávon **reálisan kívánatos 14,5–17,0 milliárd Ft/évi** támogatási nagyságrend (a mai mintegy 5,3 milliárd Ft/év támogatással szemben) még mindig igen szerény hányadát – mindössze **16,5%-át** – tenné ki a **Zala megyében** kimutatott és beruházásokra **évenként 95,0–96,0 milliárd Ft**-ot fordított összvolumennek (a beruházások gazdálkodási forma és anyagi-műszaki összetétel szerint kimutatva a 7.3/2. sz. táblázatban).

7.3/2. sz. táblázat

A beruházások gazdálkodási forma és anyagi-műszaki összetétel szerint Zala megyében
(KSH évkönyv)

(millió Ft)

Sor-sz.	Megnevezés	1997	1998	1999	2000	2001
1	Jogi személyiségű vállalkozás	20 916	38 439	47 092	56 604	47 796
2	Jogi személyiség nélküli vállalkozás	2 042	2 110	3 643	8 181	5 060
3	Költségvetési szerv és intézménye	7 186	8 873	7 926	11 205	12 480
	Ebből: helyi, helyi kisebbségi önkormányzati szerv és intézménye	4 934	5 782	5 484	7 220	8 495
4	Nonprofit szervezet	232	249	224	286	331
5	Egyéni gazdasági tevékenység	12 978	10 219	16 274	19 885	30 241
	ÖSSZESEN	43 354	59 891	75 159	96 161	95 908
	Gazdasági szervezet beruházásból*					
	építés	14 613	22 847	23 144	28 312	25 922
	gép	10 534	11 093	30 266	29 585	29 031

* Csak a teljes körűen megfigyelt gazdasági szervezetek adatai.

- Még akkor sem jelentene a javasolt volumen kiugróan nagy hányadot, ha **a megyei hazai tőkéből megvalósult beruházások** nagyságához történik az összehasonlítás (vagyis amikor a külföldi érdekeltségű vállalkozások fejlesztéseivel – ami évenként a teljes befektetések 46–50%-át teszi ki Zala megyében – a 7.3/3. sz. táblázat szerint – csökken az összvolumen). Ebben az esetben a megye hazai, valamennyi beruházásfejlesztésre az utóbbi években fordított összegének a **23%-át tenné ki a reálisan kívánatos megemelt decentralizált támogatás középtávon**, amely ma mindössze 7,8% ebben az összehasonlításban.

A külföldi érdekeltségű vállalkozások beruházásai Zala megyében

Sor-sz.	Megnevezés	1998	1999	2000	2001
1	Külföldi vállalkozások beruházásai (23 gazd. ágban)				
2	összesen (millió Ft-ban)	22 249	30 254	30 660	26 269
3	ebből: épület, egyéb építmény	7 541	8 978	9 296	7 615
4	gép, berendezés, jármű	13 923	21 254	21 277	18 419
5	A külföldi érdekeltségű vállalkozások beruházásai az összes beruházás %-ában	46,9	56,3	52,5	47,1
6	Az összes beruházásból a hazai beruházások (millió Ft-ban)	37 642	44 905	65 501	69 639

Forrás: KSH

- Az összehasonlító elemzés arra is alkalmas, hogy **részben** érzékeltesse a tényleges pénzmozgások és mindazon fejlesztések nagyságát, amelyek **alapját** képezhetnék egy valóban **komplex megyei fejlesztési tervnek**, amelyet a helyi gazdálkodók, szervezetek és intézmények szövetsége **jól hasznosíthatna**, **másrészt** jelezze, hogy mindazon szerteágazó, de 13 fő téma szerint csoportosítható és számtalan altémára – prioritásra és intézkedésre – bontott, **támogatott fejlesztések** eszközeinek elnyeréséért folyó küzdelem és vetélkedés **megyei szinten relatíve milyen kevés súllyal vehet részt a térségek tényleges formálásában**.
- A **területi fejlesztési támogatások jelentősége kistérségi szinten értékelődik fel, különösen a községek, aprófalvas térségek életében**, ahol fejlesztésekre támogatás nélkül egyáltalán nem gondolkozhatnának még jó ideig, s ha a kistérségi nagyobb városok és városok később még szerényebben tartanának erre igényt. Ugyanis a megyei jogú városok, de még a nagy idegenforgalmú és gyógyfürdőhelyek (Hévíz, Keszthely, Zalakaros és jó ideje Lenti) pénzforgalma, sőt fejlesztésekre fordítható forrásai elérik és több esetben többszörösen meghaladják a teljes megyei fejlesztési támogatásra évenként „leosztott” pénzforrások nagyságát, amely fölött egyedül az önkormányzatok döntenek.
- A kistérségi szintre lebontott, kimutatható támogatások értékelése azért nagyjelentőségű, mert jellemző képet nyújt a **helyi kezdeményezések** dinamikájáról (pályázatok számával kifejezhető aktivitásról), a potenciális adottságokról (fejlesztési **önrész vállalási** lehetőségekről) és a megvalósítások számával, nagyságával kifejezhető **fejlesztési-szervezési, helyi végrehajtási gyakorlati** tudásról, megbízhatóságról.
- Az **elmúlt 5–6 év során** a megye 6 kistérségében **az V. sz. Zalaegerszeg** központú kistérség vezet nemcsak a lélekszámával, településszámával, hanem támogatottságával is, mivel elnyerte a 13 tématerület közül 6 témába és a kistérségek közötti elsőbbséget, s a teljes támogatott **fejlesztési volumen 34%-át**.
- A **Nagykanizsai** kistérség, mint megyei jogú város központjával összesen 4,556 milliárd Ft támogatásban részesült közel **14%-os** arányban a megyében, ennél nagyobb a **Keszthely-Hévízi kistérség** 5,33 milliárd Ft-os támogatottsága **27%-os** részesedési hányaddal.
- A **Zalaszentgróti kistérség** méreteihez képest viszonylag nagy összegű és dinamikus hozzáállásával fokozva mintegy: 4,018 milliárd Ft támogatást nyert el, **12% feletti** részesedéssel. A két határmenti kistérség **Lenti és Letenye** „behoznivalója” – korábbi fejletlensége miatt kevesebbre vállalkozhatott, mégis **mindkettő 3,5 milliárd Ft feletti** támogatást ért el, **12%, ill. 11%-os** részesedéssel.

7.3.1. Támogatások településsoros összesítő-megoszlása

A támogatások területi struktúrájának szemléltetésére külön összeállítás készült a helyzetértékelési kiadványból átvéve, amely a decentralizált pénzforrásokból (TFC, TEK, CÉDE) az egyes települések részesedését mutatja a Megyei Területfejlesztési Tanács elbírálása alapján pályázati úton juttatott háromféle **támogatásból** (lásd a 7.3/2. sz. ábrát). Az **egyes települések különböző mértékben vehették igénybe** ezeket a támogatásokat, nagyságuk, besorolásuk, saját gazdálkodási és helyi adottságaik, szervezőképességeik, marketing tevékenységük stb. függvényében, az elmúlt 5–6 év alatt. Így alakultak ki a megyének azok a **sűrűsödési helyei** a megye települési szövetében, ahova ezek a **támogatások** kerültek, s amelyek kifejtették **területfejlesztő hatásukat**, vélhetően további fejlesztéseket generálva. A finomabb megkülönböztetés érdekében **7 kategóriába** lehetett sorolni a támogatások összesített értékei, nagyságai szerinti településeket. Ezek a következők:

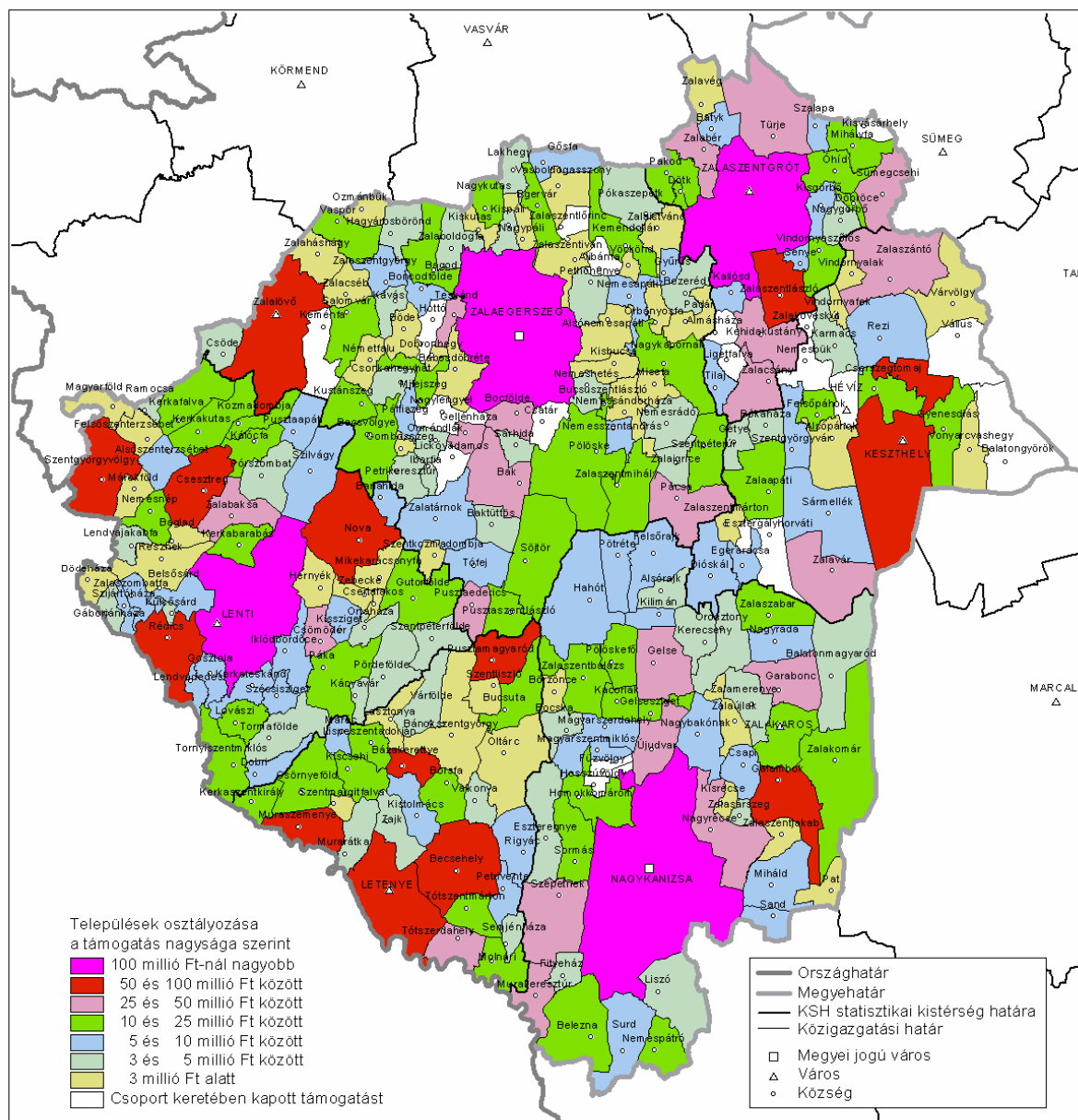
- **A 100 millió Ft-nál nagyobb** decentralizált támogatásból négy város vette ki a részét, ezek közül kiemelkedően nagyot Lenti és Zalaszentgrót városa.
- **Az 50 millió Ft-nál nagyobb**, de 100 alatti kategóriába 13 település került, kiemelkedő ezek között Bázakerettye, Letenye, Becsehely, Nova (68 millió fölötti), de nem kevés Csesztreg, Zalaszentlászló, Galambok teljesítménye sem és viszonylag kevés Keszthely részesedése.
- **A 25 és 50 millió Ft között** kapott osztályba már 22 település került, ahol kiemelkedik Tótszerdahely, Kehidakustány, Csömödér, Zalabaksa ténykedése.
- **A 10 és 25 millió Ft közötti** támogatási kategóriába kerültek száma már elérte az 55-öt. Kiemelhető közülük Bagod, Lovászi, Sormás, Zalakomár, Molnári, Becsvölgye, Óhíd, Tótszentmárton és Nagykutas települések támogatottsága és teljesítménye.
- **Az 5 és 10 millió Ft közötti** támogatást nyert települések száma: 50. Ezek között már nem lehet kiugró támogatást minősíteni, közülük a 8 milliót elérték száma mintegy 10.
- **Az 5 millió Ft alatti**, de 3 millió feletti települések (47 db) közötti finomítás már nem hoz jelentős különbséget.
- **A 3 millió Ft alatti** támogatási osztály ugyancsak nagy létszámú csoportot alkot (48 településsel).

— * —

A támogatások területi megoszlását elemezve (a 7.3/2. sz. ábrán) általánosságban megállapítható, hogy azok **sűrűsödési helyei** a Lenti-, Zalaszentgróti és Letenyei korábban **hátrányos helyzetű kistérségek térségére jutott**, azaz betöltötte feladatát, elosztásuk arányos és a területi kiegyenlítődést szolgálta. A kedvezőbb helyzetű kisvárosok (Hévíz, Zalakaros) részvétele pedig visszafogott volt.

Másik tanulsága az elemzésnek, hogy a 257 település közötti reális megítélés a döntéshozók felelősségteljes munkáján felül, mekkora aprólékos, több szempontot kielégítő és nagy számú válogatási munkát is igényelt, amelyek a megyén kialakult és felgyülemlett tapasztalatok és gyakorlott szervezői-koordináló munka segítségével valósulhattak meg.

A területi fejlesztésre elnyert közvetlen és közvetett mintegy 50%-át (**16,9 milliárd Ft**) **kitevő összeg kezelésében Zala Megye Területfejlesztési Tanácsa tevőlegesen vett részt**, azaz évenként 2,2–2,5 milliárd Ft értékű fejlesztések értékelésében, odaítélésében és ellenőrzésében a kialakult gyakorlatnak megfelelően. Amennyiben a jövőben növekedik a regionális decentralizált támogatások volumene **még inkább nélkülözhetetlen** a regionális és kistérségi szint között **a megye objektív koordináló és ellenőrző szerepének fenntartása**.

7.3/2. sz. ábra: A decentralizált pénzalapokból (TFC, TEKI, CÉDE) elnyert támogatások településsoros összesítője, területi megoszlása, települések osztályozása

II. ZALA MEGYE HELYZETÉRTÉKELES ÖSSZEFOGLALÓJA

A helyzetfeltárások a múlt és jelen értékelésén túlmenően alkalmasak a távlati célok és feladatok előrevetítéséhez is, azonfelül a következő módon csoportosított minőségi mutatókkal – a SWOT elemzés szerint – jelzik a megye távlati fejlesztési lehetőségeit (lásd a II/1. sz. táblázatot).

A Nyugat-Dunántúli Régió helyzetelemzésénél alkalmazott tematikus rendet felhasználva, illetve megtartva a megye helyzetértékelő dokumentációjában a mutatók csoportosítása is 10 legfontosabb téma, így:

• területi fejlettség, településszerkezet • gazdaság • foglalkoztatás • oktatás • egészségügy	• szociális ellátás • közlekedés • energia • információs társadalom • környezetvédelem
---	--

szempontjai szerint lehetett áttekinthető módon elvégezni egységesen, a Régiót alkotó három megye megítéléséhez és összehangolható fejlesztési koncepciójuk előzetes kimunkálásához.

Zala megye tudatosan törekszik kedvező **ökológiai** értékeinek fenntartására, még a minimálisnak ítélt környezeti negatívumainak csökkentésére is, azaz a kedvezőnek minősített különböző ágazati fejlesztéseket csak a „környezetvédelem szűrőjén” mérve engedi megvalósítani.

Kedvező **geopolitikai** helyzetének maximális kihasználását építi fokozatosan a megye a szomszédos és a távolabbi országokkal, diplomáciai, kulturális, oktatási, gazdálkodási és tranzit szállító rendszereken (út, vasút, légiút, villamos energia, kőolaj és földgáz rendszeri kooperáció) keresztül, amely utóbbiaknak megfelelő kedvező feltételek teljesítése árán helyet ad a jövőben is.

Gazdálkodásában felhasználja mindazokat a helyi potenciális kedvező adottságokat, amelyek vonzóak a hazai befektetők és a külföldi tőke számára (megújuló primer energiahordozók, gépgyártási tradíciók, élelmiszer feldolgozóipari tapasztalatok, turisztikai értékek és kialakult hasznosításmódok pl. termál gyógyturizmus) és törekszik a megye a preferált ágazatok versenyképes működtetésére, **szervezett szolgáltatási hálózati rendszerek** (termeltető láncok, klaszterek) felállításával és fenntartásával.

Csökkenő **népessége** ellenére vállalkozik a helyben oktatás és foglalkoztatás speciális megoldásmódjainak feltárására a megye, a **területek kiegyenlítettebb fejlesztése** árán is, az egészséges és kulturálisan is színvonalasabb életvitel érdekében. A feltételek megteremtése érdekében az új fejlesztések színterei a **városhiányos térségek** lesznek egyrészt, majd a hátrányos helyzetű **aprófalvas** térségek, továbbá az igényes szellemi potenciális ráállítása egy EU nagyrégió megalapozására és koordinálására.

A megye fejlődéséhez elengedhetetlenek a hiányzó **műszaki infrastruktúra** rendszerfejlesztések, elsősorban a **közlekedés**, az M9-es hálózat kiépítése és a mellékutak rácsatlakoztatása, a **vasútfejlesztés és rekonstrukció**, a repülőtér és szállítmányozás bővítése, a víziközművek továbbfejlesztése, az energia elosztóhálózatok és tranzitrendszerek bővítése és a hulladékgazdálkodás és az info kommunikációs technológia korszerűsítése.

A megye jellegzetes **megújuló energiaforrásaira** (biomassza, napenergia, geotermikus és másodlagos energiák) alapozva és a vidékfejlesztés előmozdítása érdekében **létrehozható egy: környezetbarát, megújuló energiahasznosító technológiát adaptáló és gyártó energiaipar-fejlesztés és kereskedelem, kiszolgáló-beszállítóipari hálózattal**, K+F innovációs bázisokkal az Ipari Parkokban és a helyben foglalkoztatottak bevonásával.

II/1. SWOT ELEMZÉS

II/1. sz. táblázat

Zala megye SWOT elemzése, összhangban a Nyugat-Dunántúli Régióra készült elemzés- struktúrával

ERŐSSÉGEK (belső +)	GYENGESÉGEK (belső -)
TERÜLETI FEJLETTSÉG, TELEPÜLÉSSZERKEZET	
Zala megye az ország gazdasági térszerkezetében „fejlődő”, sőt a megyeszékhely és térsége „dinamikusan fejlődő”-nek minősíthető.	Az ország társadalmi térszerkezetében Zala megye már nem egységes, fele részben „változatlan magas státusz” besorolást kapta (Zalaegerszeg, Keszthely-Hévíz, Nagykanizsa térsége), „javuló státuszt” Lenti térsége, viszont 2 kistérség (Zalaszentgrót és Letenye) csak „javuló közepes státusz” kategóriát ért csak el.
A megye településeinek fejlődési dinamikája a 9 város közül „növekvő”-nek tekinthető Zalakaros és Hévíz. A legdinamikusabb a megyeszékhely: Zalaegerszeg és annak agglomerálódott térsége és a Balaton ide eső üdülőkörzete.	Nagykanizsa mjv. egyelőre csak a „dinamikusan növekvő” besorolást kapta, bár kistérsége É-i, D-i és K-i részébe „stagnáló-hanyatló” településcsoportok is tartoznak.
A megye középső területén a K-NY irányú sávban, a 75-ös főúthoz köthetően, egy megerősödött, nem városi rangú településcsoport alakult ki, a hiányzó város(ok) kiépíthetők	A települések (257) közel 30%-a (mintegy 75 község) „vesélyeztetett” (200 fő alatti) kategóriába tartozik. Az aprófalvas területei összefüggő „stagnáló-hanyatló” besorolásúak.
GAZDASÁG	
A dinamikus szerkezetváltást követően Zala megye egy főre jutó GDP-je megközelítette az Európai Unió (EU-25) átlagának 51%-át, az országban az ötödik helyen áll (2002).	A megye kistérségeinek gazdasági teljesítménye nagy különbségeket mutat; Letenye, Zalaszentgrót a legkevesebb, de Keszthely és Lenti térsége is csak 1/3-át hozza létre a mj városokéhoz képest.
Gazdasági külső-belső kapcsolati rendszere jól kiépült. Külföldi tőke jelenléte nagy. A beruházások kedvező aránya mutatható ki. Erős az exportértékesítés	Gyenge kapcsolatok a multinacionális nagyvállalatok és a helyi gazdasági szereplők között
A megyének viszonylag magas a gazdasági aktivitási rátája (57,8%) (jelentősen nagyobb az országos átlagnál)	A munkanélküliségi ráta 2001 óta fokozatosan növekedik, aránytalanul nő ÉK-en és D-en, DNY-on
Megindult klaszterizációs, vállalkozások közti együttműködési folyamatok több szektorban (járműipar, faipar, gyógy-, termálturizmus, gyümölcspari, helyi termékek, megújuló energia-hasznosítási technológiák)	Növekedik az alkalmi munkavállalók köre
Az üzleti-szolgáltató szféra gyors fejlődése, a bankfiókhálózat kiépülése, az idegengforg. bővülése	Gyenge kapcsolatok a külföldi tulajdonú multinacionális nagyvállalatok és a helyi gazdasági szereplők, kkv-k között
Az európai közlekedési tervezett folyosók átszelik, a magisztrális hálózat fő elemei érintik, nemzetközi logisztikai kp. kínálata	Munkaerő mobilitás alacsony szintje (közlekedési nehézségek, lakáshelyzet)
Kedvező közlekedésföldrajzi adottságok: 2 országgal határos, páneurópai közlekedési folyosó, azon belül gyorsforgalmi utak (M7/M70), nemzetközi vasútvonal (Boba-Zalaegerszeg-Bajánsenye) érintik	Hiányoznak az észak-déli irányú közlekedési tengely elemei (M9/M86, a minőségi vasútvonal), a megye- és országhatáron átnyúló, közvetlen kapcsolatot biztosító határközeli településközi utak. Az utak burkolatállapota és teherírása az egyik legrosszabb az országban. Zsáktelepülések nagy száma
A Sármelléki Nemzetközi Repülőtér a megye bázislétesítménye, folyamatosan bővülő fejlesztéseivel kapacitása növekedik, befolyásolja a régió és a megye gazdaságát, turizmusát, szállítókapa- sát, légiforgalmát	Kisvállalkozások forrás és piaci, innovációs információ hiány miatt nem képesek növekedési pályára lépni
Határmenti és nemzetközi jelentőségű, működő kapcsolatok, együttműködések, testvérvárosi kapcsolatok, civil szervezeti bővülések	A munkaigényes, alacsony hozzáadott értéket előállító tevékenységek régióból való kivonulása következtében a foglalkoztatási helyzet romlása 2002-től kezdődően

ERŐSSÉGEK (belső +)	GYENGESÉGEK (belső -)
Kialakuló gazdasági-innovációs központjai egy dinamikus gazdasági hálózatot alapoznak meg. Falugondnoki rendszer kiépítettsége. Térségi együttműködések nagy hagyománya. Szociális földprogram működése	A turisztikai termékeknek harmonizációja, jövedelemtermelő képessége és turisztikai marketing tevékenység hatékonysága kevés
Természeti, kulturális és épített örökség gazdag kínálata, kedvező turisztikai adottságok, termál és gyógyturizmus	A turisztikai vonzerőknek a bemutatást és a szórakoztatást biztosító szolgáltatások hiányosak
	A gazdasági koncentráció mellett perifériális elmaradott területek, belső feszültség források, alacsony jövedelem
	Válságos agrárgazdaság, kevés vidékfejlesztési támogatás.
	A megye kutatás-fejlesztési kapacitása nagyon gyenge
FOGLALKOZTATÁS	
Nemzetközi és országos tendenciák érvényesülése révén megnőtt és megerősödött a szolgáltatói szektor szerepe, aránya (54%), a nehézipar jelentős csökkenése miatt.	Foglalkoztatási, szerkezetváltási – oktatási – támogatási eszközhiány, munkanélküliségi érzékenység
A Balatoni és a termálturizmus növekedésével jelentőse vált az idegenforgalommal foglalkozók száma, aránya, amelyet tovább növel a sármelléki repülőtér többirányú foglalkoztatási hatása	A roma lakosság hátrányos munkaerő-piaci és átlagon aluli lakókörülményei
	Relatív nagy a tartósan munka nélkül lévők aránya a munkanélküliek között (26–47%)
	Az országos átlagnál magasabb arányú létszámcsökkenés az óvodákban és az általános iskolákban
OKTATÁS	
Szellemi erőforrásai, képzettségi szintje, innovációs és vállalkozási képessége, készsége országos átlag feletti	Hiányos szakképzés és gyakorlati oktatás, az óvodai ellátások hiányosságai, a férőhelyhiány. Szétaprózott iskolarendszer
Zala megye egésze és különösen megyei jogú városai nyitottak és készek újszerű foglalkoztatási szakágak fogadására, indítására és alkalmas eszközök alkalmazására, első lépésben azok oktatására (megújuló energiahasznosító technológiák).	Szakképzett munkaerőhiány több ágazatban, miközben a képzett munkaerő elvándorol a régióból
A nagy múltú Keszthelyi Mezőgazd. Egyetem, mint a Veszprémi Egyetemmel társult intézmény tevékenységi köre bővül a regionális fogl. igényeknek megfelelően és felértékelődhet a biomasza termesztési és spec. hasznosítási technológiák igénye miatt	A régió kutatás-fejlesztési kapacitása nemzetközi, de országos viszonylatban is alacsony, gyakorlatilag Zala és Vas megyékben hiányzik, ill. csak vállalati csekély (10) kutatóhely működik
Gazdag kulturális tevékenységei és színvonalas színházkultúrája (Zalaegerszeg, Keszthely, Nagykanizsa) révén a régió középső részének kulturális pólsa szerepet tölthetne be Szombathellyel közösen	A megyei jogú városokban nincs önálló főiskola és egyetem, kihelyezett karok működnek az együttműködő egyetemekkel, főiskolákkal, megyei székhely nincs.
Oktatási intézményrendszerének racionalizálása is megtörtént	A felsőoktatási integrációs reform kedvezőtlen hatása érvényesül, azonfelül a megoldásmódok nem felelnek meg a törvényes előírásoknak
Folyamatosan növekszik a gyógypedagógiai és a nemzetiségi oktatásban foglalkoztatott pedagógusok száma, a hátrányos helyzetű fiatalok kezelésére sikeres modellek működnek a szakképzésben	Hiányszakmákban szervezett képzéseken és a felnőtt képzésben alacsony részvételi hajlandóság tapasztalható
Az alapfokú oktatásban-nevelésben a térségi együttműködéseknek erős hagyománya van, különösen Zala megyében	

ERŐSSÉGEK (belső +)	GYENGESÉGEK (belső -)
Civil szféra kialakulása, civil szervezetek aktivitása, polgárosultsága	
EGÉSZSÉGÜGY	
Országos átlagnál nagyobb a férfiak és nők születéskor várható élettartama. A csecsemőhalálozási mutatók javulnak	A háziorvosi ügyelet központosított, háziorvosi készenlét nincs
A 10 ezer lakosra jutó háziorvosok (5) és házi gyermekorvosok (1.3) száma alapján az ellátottság kedvező	Régió nem rendelkezik orvostudományi egyetemmel, mint a progresszív egészségügyi ellátás csúcscentrumával
A járóbeteg szakellátás Zala megyében jobb, mint a régiós átlag	A pszichiátriai betegek ellátásában nincs nappali ellátó forma Nincs addiktológiai nappali ellátást biztosító intézmény a szenvedélybetegek számára
A fekvőbeteg szakellátást tekintve, a régiós átlagnál nagyobb ágyszámmal rendelkezik a megye, s kedvező az ágykihasználási arány (75%) is.	A 19 éves és idősebb korosztály megbetegedési aránya magas vérnyomás, szív és cukorbetegség tekintetében jóval az országos átlag feletti a megyében
	Szakemberképzés terén hiányzó szakmák, az ellátásban szakemberhiány
	Az intézmények műszaki állaga nem felel meg a jogszabályi követelményeknek, rosszabb az országos átlagnál
SZOCIÁLIS ELLÁTÁS	
Megyei jogú városokban a szociális törvény szerint jól kiépített a szociális intézményrendszer	Aprófalvak népességsökkenése, előregedése, társadalmi-gazdasági elmaradottsága fennállása, rövid élettartam, rossz szegénységi mutató, hiányos ellátórendszer
Jól működik a falugondnoki rendszer (86 ellátott település részesedése)	Szétaprózott, specializált intézményrendszer Egyszemélyes „szociális intézmények” alacsony szolgáltatási színvonala
Működik az ún. „családsegítő szolgálat” intézményrendszere (20 családsegítő egységgel)	Anyagi megfontolásból bezárt idős klubjai megyeszerte
Jó színvonalú a szociális felsőoktatás a régióban	Nincs önálló speciális otthon
	Alacsony kapacitású nevelőszülői hálózat
KÖZLEKEDEÉS	
Kedvező (2 országgal határos) közlekedésföldrajzi fekvése révén területét átszeli a páneurópai V. sz. Helsinki közlekedési folyosó vasúti ága és az V/B. sz. Helsinki közlekedési folyosó közúti ága	A kombinált közlekedés feltételei hiányoznak, nem épültek még ki a (RO-LA) szükséges terminálok
Számos közúti határátkelőhellyel rendelkezik (5), amely még tovább bővül a közeljövőben	A belső kohéziót és a külső kapcsolatokat szolgáló, a gyors elérhetőséget biztosító közlekedés hálózati elemek hiánya: • észak-déli (M9 és M86) és kelet-nyugati (M8, M85) tengelyek; • a szomszédos országokkal, a megyehatároknál a közvetlen kapcsolatot biztosító határközeli településközi utak
A Sármelléki polgári nemzetközi repülőtér megnyitásával a megye léghözlekedési adottsága megnövekedett (a másik 3 kisebb repülőtereken felül)	Zsáktelepülések, leromlott mellékúthálózat
Kiépült a Balaton körüli kerékpárút, melynek része Zala megye is. Az ország 22 regionális kerékpár vonala közül 4 érinti a megyét	A belső kapcsolatokat biztosító közúthálózat elégtelensége, vasúthálózati korszerűsítési igénye
Megalakult a Regionális Közlekedési Szövetség, az elővárosi közlekedésre szánt források elérése érdekében	Korszerűtlen a közforgalmi közlekedés járműparkja
	Víziközlekedés minimális, a Balatoni szezonai személyszállításra szorítkozik

ERŐSSÉGEK (belső +)	GYENGESÉGEK (belső -)
ENERGIA	
Hagyományos energiahordozói (kőolaj, földgáz) kutatását, felmérését folyamatosan végzik a mezőkön, a koncesszióba adott multinacionális cégek, esetenként eredményesen	Hagyományos energiahordozók (kőolaj, földgáz) bányászata lecsökkent, másod-harmadlagos technológiai kitermelése folyamatosan csökken, a CH mezőket letermelték.
Megújuló primer energiahordozói potenciálja (nap-, geotermikus-, erdő- és mezőgazdasági biomassza, spec. termőterületek célnövény-termesztésre – repce, napraforgó, kukorica) igen kedvező másodlagos, biogáz, biodizel, bioetanol átalakításra alkalmas területek	Hagyományos energiahordozók nagymértékű importja, függés
Biomassza potenciálja a legnagyobb a régióban, primer energiahordozói kitermelésre és erőművi, települési fűtőművi hasznosításra alkalmas	Kevés megújuló energiaforrás hasznosítás és referenciahely
Geotermikus kiserőművi kész projektekkel rendelkezik és kísérleti (MOL Rt.) kiserőmű referenciahely is készül	Bioüzemanyag előállítás hazai befektetők helyett külföldi érdekeltségi körbe kerül
Villamos energia ellátó hálózati rendszerek közül a nemzetközi együttműködésben résztvevő tranzit hálózatok jelenlegi és tervezett kiépítettsége a régióban európai színvonalú és sűrűségű, ami a szabad energiapiac feltétele. A régió innovációs központjai, tervezett K+F kutatóintézményei alkalmasak újabb megújuló energetikai technológiák (tűzelőanyag-cellák, hidrogénbon-tás) kifejlesztésére, kísérleti alkalmazására. Földgázenergia ellátó, szállító nemzetközi kooperá-ló hálózatok meglévő adottságai és tervezett nagy-arányú fejlesztése, a tárolótér bővítést is beleértve a régió energiapiacai szerepét növelik, tranzit keres-kedelmét szolgálják.	Az új magisztrális villamos tranzit hálózatok építése újabb területsávokat hasít ki a régió természeti területéből, szemben az azonos tartóoszlopos szerkezetre rögzíthető 4-4 áramkörös (400 kV, 120 kV) helytakarékos megoldásokkal.
	A megye kedvező földgáztárolói kapacitásnak multina-cionális konzorciumok által történő hasznosításából, annak jövedelméből a megye részesedése nincs biztosít-va.
INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM	
Zala megye informatikai infrastruktúra rendszere „jó” minősítésű a főhálózatokat, a nem vezetékes rendszereket tekintve. A kábeltelevíziós ellátottság itt a legjobb a régióban, továbbá az analóg modemes hozzáférés is kedvező	Az internet hozzáférés száma és aránya igen kevés
A régió elkészítette az „Információs Társadalom Stratégiá”-ját a kistérségek számára	Az elektronikus szolgáltatások fejlesztése és igénybevétel nem teljes körű, az elektronikus kereskedelem alacsony fokú, az Internetben és a multimédiás eszközökben rejlő lehetőségek kihasználása csak korlátozottan történik
Zala megyében a teleház-hálózat széles körben jól és időben kiépült	A még „nem felhasználó” csoportok lemaradása fokoza-tosan nő (nagy a digitális szakadék és nagyszámú népes-séget érint),
Nagyobb településeken jó az informatikai infrast-rukturális ellátottság, az oktatási intézmények fogé-konyak az IKT sokoldalú alkalmazására	Az aprófalvas településszerkezet miatt az átlagosnál nagyobb gondot okoz a települések hálózati bekötése

ERŐSSÉGEK (belső +)	GYENGESÉGEK (belső -)
KÖRNYEZETI ÁLLAPOT	
Kedvező természeti-környezeti, földrajzi helyzete, védett tájai, turisztikai adottságai, nemzeti parkjai, építészettörténeti-művi adottságai kiemelkedően jónak tekinthetők	Balatoni vízminőség-javítási támogatási üteme lelassult
Kedvező éghajlata, erdősültsége, opt. hasznosítható termálvízkészlete, CH meddőkútjai, megújuló energiaforrásai (biomassza, geoterm., nap, szél) potenciális CH vagyona	Kedvezőtlen talajadottságok, meliorációs stop
A Zala folyó vízgyűjtője biztosítja a megye kedvező vízellátását	Az európai normák szerint elmaradott infrastruktúra (csatornázatlanság, hulladékszennyezés, település rehabilitáció hiány)
Jó az ivóvízhálózati elosztórendszerek kiépítettsége, vízgazdálkodása	Rendkívül alacsony arányú szennyvízkezelés a kistelepüléseken.
A felszín alatti vizek közül a talajvíz összefüggő réteget képez. Legnagyobb értéke a mélyebb rétegek termálvíz vagyona	A természetközeli szennyvíztisztítási technológia alkalmazása és terjedése nem elégséges ütemű
A megye területén a talaj környezeti szennyezettsége igen kedvezően alacsony	
Zala megye értéke a kifejezetten jó levegőminősége (kivéve a közlekedési útvonalak légszennyezettségét)	
Zala megye része lesz a Ny-Balatoni nagytérégi hulladékgazdálkodási rendszer létesítményét igénybe vevőknek, amelynek központi lerakóján a legkorszerűbb kezelés és újrahasznosítás jön létre.	
Nagykanizsa térségében megvalósulnak az Inert Hulladéklerakó és Feldolgozó Rendszer létesítményei és üzemeltetése	
A nagyobb városi szennyvíztisztító telepeken késznek biogáz termelő-átalakító technológiák bevezetésére	
LEHETŐSÉGEK (külső +)	VESZÉLYEK (külső -)
TERÜLETI FEJLETTSÉG, TELEPÜLÉSSZERKEZET	
Területi fejlesztési nagyobb esélyek a megye 2 hátrányos helyzetű kistérségében	A lakosság öregedése a magas halálozási rátával párhuzamosan folytatódik, ezzel és a lakosság elvándorlásával folyamatosan elnéptelenednek az aprófalvak
A megye nemzetközi esélye, felzárkózási lehetősége növekedik a csatlakozást követő nagyobb támogatás és kapcsolatbővítés következtében	Az inaktív népesség növekedése és a szakképzett munkaerő hiánya
Egészségesebb kistérségi szerkezet valósul meg a nagyobb számú többcélú kistérség alakulásával, átszerveződésével	Az elmaradott térségek felzárkóztatása, a gazdasági tengely fejlesztésének elhúzóására
A támogatott települési funkcióbővítések, önkormányzati intézményfejlesztések révén megszűnnek a városhiányos térségek	Túlterhelt, több települést ellátó intézmények Az ellátatlan célcsoportok számának növekedése
Az aprófalvas településszerkezetben is megteremtik a helyben foglalkoztatást, a dinamikusabb fejlődés feltételeit	A régió helyzetének – egysíkúan az egy főre jutó GDP-ből levezetett – központi megítéléséből következő hátrányokkal a régió politikai erőinek összefogásával sem sikerül megküzdenni
Csökken jelentősen a területi dinamikus fejlődésben fennálló különbség	

LEHETŐSÉGEK (külső +)	VESZÉLYEK (külső -)
GAZDASÁG	
Magas hozzáadott értékű ágazatok szerepének elő- térbe kerülése Kis- és középvállalkozások megerősödése Regionális klaszterek és beszállító hálózatok kiala- kítása	Külföldi ágazatok szigetszerű működése továbbra is fennmarad. Marad a külföldi ágazatok mobilitásából adódó sebezhetőség. Kisvállalkozások forrás és információ miatt nem képesek növekedési pályára lépni. A decentralizált (- pénzügyi) eszközrendszer nagyságrendnyi emelése ér- vényesítés elhúzódása. Az EU felzárkóztatási támoga- táshoz az önrész hiánya, megyei és kistérségi szinteken
Új iparfejlesztés jön létre: megújuló energiahaszno- sító technológiák honosítása és gyártása, agroenergetika új iparág kifejlesztése	A termőföldek, erdők tulajdonviszonyainak kedvezőtlen alakulása, esetleges kiárusítása történik, külföldi tulaj- donok túlsúlya a határ mentén és üdülőterületeken
Fellendül az OTK előirányzatai szerint létrejött határmenti vállalkozási övezet Lenti központtal, a szomszédos Lendvai Ipari Parkkal együtt	Az EU források csökkenése, elmaradása, illetve ezen források fölötti regionális önrendelkezés korlátozása.
Bioüzemanyag primer alapanyagának szervezett termesztése, biodízel, bioetanol helyi gyártása, forgalmazása	Lassú mezőgazdasági szerkezet átalakítás, feldolgozó- ipar mérsékelt fejlődése, visszafejlesztése
Geotermikus komplex többlépcsős hasznosítások, kiserőművi technológiák honosítása, kiépítése a megye megújuló energetikai fejlesztési pólusaiban	Az agroenergetikai iparfejlesztés a hazai KKV-ok köré- ben lelassul, import technológiák helyettesítik
Felgyorsul a nap-, biomassza hasznosítása, zöldfelü- let növelése, energiaültetvény fejl. + villamos és hőenergia hasznosítása	Megújuló energiahasznosító technológiák bevezetése idején anyagi eszközök hiánya és kedvező jogi támoga- tottsági hiány miatt a fejlődés lelassul
Agrártámogatás és vidékfejlesztési program csatl. bővítése, energia célnövény termesztés kiterjesztése	A globális gazdaságpolitikai tényezők kedvezőtlen ala- kulása miatt csökken a befektetési hajlandóság, ami kedvezőtlenül érinti a magasabb hozzáadott értéket nyújtó beruházások idetelepülését A turizmus (vendégforgalom) terén bekövetkező globá- lis visszaesés, csökkenti a nemzetközi keresletet a turisz- tikai vonzerők iránt, illetve fokozza a versenyhelyzetet a nemzetközi turisztikai piacon
Idegenforgalom, termálturizmus, iskolai, lovas, borturizmus, falusi turizmus ugrásszerű bővülése	
Növekszik a nemzetközi kapcsolatok száma, tartal- ma, EU Régió tagság révén. KKV versenyképességének folyamatos fokozása Együttműködés a Balatoni Régióval, D-Dunántúllal	
FOGLALKOZTATÁS	
A hosszú távú fejlesztési scénáriók között szereplő „optimista” változat esetén megvalósul a maximális foglalkoztatási aránya	Az elvándorlás növekszik a képzett munkaerő esetében, ha a helyben foglalkoztatás programja csorbul
Növekedik a mai veszélyeztetett társadalmi csopor- tok aktivitási aránya	Tovább csökken a mezőgazdaságból élők aránya és ezzel nő a városi munkanélküliség
OKTATÁS	
Oktatási-képzés intézményi fejlesztése a Nyugat- Dunántúli Régió közös programja keretében	Az oktatás, átképzés, kvalifikált munkaerő postgraduális képzés, nyelvi okt. fejl. tovább romlik
A régióban hiányzó önálló átjárható „universitas” jellegű egyetem oktatási mód és szervezet megvaló- sítása elkezdődik	Az oktatási kínálat nem tudja követni a gazdaság igényeit
Zala megye helyi székhelyű egyetemet létesíthet és működtethet	A gyakorlati szakképzés hiányosságai akadályozzák a gazdaság fejlődését
Térségi integrált szakképző központok fejlesztése megtörténik	Csökkenő tanulólétszám miatt a kistelepülési általános iskolák megszűnése, az esélyegyenlőség csökkenése
Szociális területen dolgozók képzés fejlesztése valósul meg	A hátrányos helyzetű térségekben az óvodák leépülése, az ellátatlanság a nők munkaerő-piaci helyzetét tovább rontja

LEHETŐSÉGEK (külső +)		VESZÉLYEK (külső -)	
Minőségbiztosítás erősítése a szakképzésben és a felnőttképzésben			
EGÉSZSÉGÜGY			
Érvényesül a „betegség megelőző” egészségügyi program mind a speciális oktatásban, mind az intézményi fejlesztésekben (sport, szabadidő stb.) eszközfejlesztésekben és működtetésben		A tervezett privatizációs scenáriók között a kedvezőtlen változat választása esetén csökken a szociális ellátórendszer és egészségügyi szolgáltatás a hátrányos helyzetűek számára	
SZOCIÁLIS ELLÁTÁS			
Az önkormányzati szervezet korszerűsítésével, a decentralizáció nagyobb érvényesülésével kialakul a kívánt komplex, mindenre kiterjedő „hálózat”		A jelenlegi szociális jogszabályok fennmaradása konzerválhatja a leghátrányosabb térségekben koncentrálódó problémákat	
KÖZLEKEDÉS			
Az EU források bevonásával a közlekedésföldrajzi adottságok hatékony „kihasználása”: logisztikai központok létesítése, ún. nem kísért jellegű kombinált áruszállítás alkalmazása, a nemzetközi légi személy- és áruszállítási forgalom bővülése, a közlekedés által is támogatott belső kohézió erősítése a Nyugat-Dunántúli Regionális Közlekedési Szövetség kiszélesített bázisán		Közlekedési tervezett rendszerfejlesztés elhúzódása. A környezeti, a regionális gazdasági szempontokat figyelmen kívül hagyó, öncélú közlekedésfejlesztés esetén a növekvő tranzit- és célforgalom összes káros hatása a megyét terheli	
A régió és a megye szempontjából fontos É-D-i gazdasági-közlekedési tengely fejlesztés megindítása			
Közlekedési rendszer bővülése, rekonstrukciója, alsóbbrendű utak, logisztikai központok dinamikus fejlődése, a sármelléki rep.tér hasznosítása kiterjesztése, kerékpárút-hálózatok további fejlesztése			
ENERGIA			
A meglévő 400 kV-os villamos alaphálózati rendszer távlatban történő megcsapolására a régió két m.j. városa számára (Zalaegerszeg, Nagykanizsa) mód nyílik.		Villamos főelosztó és elosztóhálózati rendszerek (120 kV, 20 kV) rekonstrukciója és újabb szakaszok fejlesztése, 120/20 kV-os alállomások építése nem tart lépést az igényekkel a privatizáció óta sem, ami a megújuló energiabázisú erőműfejlesztés gátját is képezheti, vagy azt megdrágíthatja.	
A földgáz tranzit rendszerek bővítésével helyszükségletük kielégítésével megnövekedhet a régió és az érintett önkormányzatok folyamatos bevétele, amennyiben ennek jogát és feltételeit időben biztosítják.		A hazai földgáztároló-kapacitás biztonsága csökken, ha az nemzetközi tulajdonba és irányítás alá kerül.	
Megtörténik a megújuló energiahasznosítási technológiák elsajátítása, hazai fejlesztésük elterjedése a referenciaüzemek után, a megújuló energiabázisú kis- és középerőművek elterjedése, energiatermelési arány EU szintű elérése, importcsökkenés, abszolút energiamegtakarítás		Pénzügyi, jogszabályi hiányok miatt, a megújuló energia termelési és átalakítási technológiák telepítése, kiépítése, az ezzel járó foglalkoztatás-bővítés üteme, életkörülmények javítása lassúbb lesz a tervezettnél.	
Bioüzemanyag alapanyag termelésének és átalakításának helyi, szervezett, termékláncban történő üzemeltetése, új iparágteremtő hatása		Biohajtóanyag előállítás és forgalmazás nemzetközi monopóliumok (pl. MOL, GASPROM) kezében marad, ami kizárja a helyi termelők összefogásnak alapuló fejlesztések lehetőségét.	
INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM			
Az általános fejlődés, korszerűsítési igény és támogatások árán megvalósul az „e-közigazgatás” kifejlesztése		Az elektronikus rendszerfejlesztéseknek pénzügyi és jogi szabályozási hiányai akadályozzák az e-rendszerek megvalósítását	
Teljes körűvé válik az internet hozzáférés a településhálózatban		A vidék esélyei infrastrukturális hiányok miatt romlanak	

LEHETŐSÉGEK (külső +)	VESZÉLYEK (külső -)
KÖRNYEZETVÉDELEM	
Megőrizhető a megye kedvező környezeti állapota, a védett természeti, táji és épített környezeti értékek, kulturális örökségek védelme fennmarad, ill. tovább javul	A vízbázisvédelem, a csapadékvíz-elvezetés programja elhúzódik
	Tranzit szerep növekedése környezetszennyezés növelési veszéllyel járhat
Megvalósulnak a környezetvédelmi nagyberuházások (szvícsatorna hálózat, a szennyvíztisztítás tervezett módjai, a hulladékgazdálkodási nagyprogram).	A felszíni és felszín alatti vizek az ipari túlhasznosítások miatt károsodnak, a külföldről érkező vizekre a megyének nincs kellő hatása
	Az urbanizációs és gazdasági nyomás következtében bekövetkezik: a térszerkezet rohamos darabolódása, a természetes/természetközeli élőhelyek degradálódása, fogatkozása

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

1. *PYLON Kft. témafelelős Dr. Unk Jánosné, alvállalkozók: TERRA Kft. – ÖKO Rt. – RÖM Kft.: „Magyarország nyugati határmenti régiójának komplex területfejlesztési koncepciója”.* Phare CBC HU 9502-01-001. sz. Bp. 1998.
2. *MEH-VÁTI Kht. ORSZÁGOS TERÜLETRENDEZÉSI TERV. 2003. XXV. törvény.* 2003. május 13.
3. *FVM–VÁTI Dr. Laposa József: „Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Terve”* Elfogadva a 2000. évi CXII. törvénnyel 2000. év okt. 17.-én
4. *Zala Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, Zala Megyei Területfejlesztési Tanács – PYLON Kft. Dr. Unk Jánosné: „Zala Megye Felújított Területfejlesztési Stratégiája és Középtávú PROGRAMJA 2002–2006.”* Bp. 2003. okt.
5. *Zala Megyei Önkormányzati Hiv. – Pestterv Kft. – PYLON Kft. – Terra Stúdió Kft: „Zala Megye Területrendezési Terve I.–II. ütem.”* 2005–2006.
6. *Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács – PYLON Kft. Dr. Unk Jánosné: Zalai geotermikus energiahasznosítás területfejlesztési programja. **Geotermikus** mintaerőmű a Nyugat-Dunántúli Régióban”.* Bp. 2002. június
7. *Zala Megyei Fejlesztési Kht.: MATRIOSCA Adria-Alpe-Pannonia. INTERREG III.B. Program.* Zalaegerszeg 2006. jan.
8. *Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. – Partnerség 2007–13 Konzorcium: „Zala megye Területfejlesztési Koncepció és Területfejlesztési Program Helyzetelemzése. Szakági része. Földi Zsuzsa: „Településhálózat.”* 2006. márc.
9. *FVM – VÁTI-OTÓ Sallai Anna témafelelős: „Az Országgyűlési Beszámoló a területfejlesztési politika érvényesüléséről és az ország területi folyamatairól” c. munka*
10. *KVI Kincstári Vagyongyűző – Aquaprofit Rt. – PYLON Kft.: „Zala megye meddő szénhidrogén kutak hasznosítását feltáró és biztosító előzetes megvalósíthatósági tanulmány”* Bp. 2002. aug.
11. *MECCA Ltd. – MTA-RKK Győr: „Nyugat-Pannon Euréció Jövőképe” II. változat.* 2003. május 15.
12. *Csath Magdolna: Kiút a globalizációs zsákutcából.* 2001. Kairosz Kiadó, Győr 7.2. fejezet. 2001
13. *Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. – Nyugat-Dunántúli Regionális Hálózati Tervező Intézet: „Nyugat-Dunántúli Régió Regionális Helyzetelemzés.”* 2005. febr.
14. *FVM Területfejlesztési Főosztály – VÁTI Területfejlesztési Igazgatóság Elemző és Értékelő Irodája: „Területfejlesztés Magyarországon”* Bp. 2002
15. *PYLON Kft. témafelelős: Dr. Unk Jánosné: „Zala Megye Területfejlesztési Koncepciója”* Bp. 1997.
16. *Falu – Város – Régió 2002/9. Hamarné Szabó Mária – Molnár László: „Néhány gondolat a Magyarországi Tervezési-statisztikai Régiók közúthálózat-fejlesztési koncepciójáról”*

17. *Dr. Somfai András: „Nyugat- és Közép-Dunántúl közlekedési koncepciójának újrafogalmazása, a megváltozott feltételek között” III. kiadás. Győr, 2003.*
18. *Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. – Partnerség 2007–13 Konzorcium: „Zala megye Területfejlesztési Koncepció és Területfejlesztési Program Helyzetelemzése. Szakági része. Guzmics István: „Közlekedés.” 2006. márc.*
19. *Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. – Partnerség 2007–13 Konzorcium: „Zala megye Területfejlesztési Koncepció és Területfejlesztési Program Helyzetelemzése. Szakági része. Dr. Unk Jánosné: „Energiagazd. és energiaellátás.” 2006. márc.*
20. *Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. – Partnerség 2007–13 Konzorcium: „Zala megye Területfejlesztési Koncepció és Területfejlesztési Program Helyzetelemzése. Szakági része. Pocsok Katalin: „Környezetvédelem.” 2006. márc.*
21. *Pannon Fa és Bútoripari Klaszter – ZMVA Kalcsu Zoltán – Kurusa László: „A nyugat-dunántúli regionális faipari klaszter és innovációs technológiai központ megvalósíthatósági programja” Zalaegerszeg 2002.*
22. *Kuhlmann Ádám – Jenei Balázs TERRA Stúdió Kft: „Gazdasági klaszteranalízis a Nyugat- és Közép-Dunántúli Régióra”. Bp. 2000.*
23. *Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. – Partnerség 2007–13 Konzorcium: „Zala megye Területfejlesztési Koncepció és Területfejlesztési Program Helyzetelemzése. Szakági része. Bozzay Balázs: „Környezetvédelem.” 2006. márc.*
24. *Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. – Partnerség 2007–13 Konzorcium: „Zala megye Területfejlesztési Koncepció és Területfejlesztési Program Helyzetelemzése. Szakági része. Dr. Grósz András: „Gazdaság.” 2006. márc.*
25. *Csath Magdolna: Kiút a globalizációs zsákutcából. 2001. Kairosz Kiadó, Győr. 7.3. fejezet 2001.*
26. *Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. – Partnerség 2007–13 Konzorcium: „Zala megye Területfejlesztési Koncepció és Területfejlesztési Program Helyzetelemzése. Szakági része. Erdeiné Horváth Klára: „Foglalkoztatás, munkanélküliség.” 2006. márc.*
27. *Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. – Partnerség 2007–13 Konzorcium: „Zala megye Területfejlesztési Koncepció és Területfejlesztési Program Helyzetelemzése. Szakági része. Wächter Balázs: „Turizmus.” 2006. márc.*
28. *Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. – Partnerség 2007–13 Konzorcium: „Zala megye Területfejlesztési Koncepció és Területfejlesztési Program Helyzetelemzése. Szakági része. Hollósi Szabolcs: „Oktatás, egészségügy.” 2006. márc.*
29. *Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. – Partnerség 2007–13 Konzorcium: „Zala megye Területfejlesztési Koncepció és Területfejlesztési Program Helyzetelemzése. Szakági része. Dr. Lados Mihály: „Felsőoktatás.” 2006. márc.*

MELLÉKLETEK

Melléklet a településhálózati 1.4. fejezethez

1. A települések besorolása szolgáltató funkció szerint

A figyelembe vett adattípusok:

Városok: Kórház, rendelőintézet, mentőállomás, középiskola, szakiskola, pénzintézet, egy kiskereskedelmi egységre jutó népesség, egy vendéglátóipari egységre jutó népesség (8)

Falvak: Rendelőintézet, háziorvos, házi gyermekorvos, fogorvos, gyógyszerár vagy fiók-gyógyszertár, egy kiskereskedelmi egységre jutó népesség, egy vendéglátóipari egységre jutó népesség (7)

Mindkét település típus esetében a szolgáltatások, amelyek léteznek az adott helyen 1-es értéket kapnak, illetve az utolsó két adattípus esetében, amennyiben a városi illetve a falusi átlagnál kedvezőbb értékkel rendelkeznek.

Az alapkódolást követően összegeztük a meglévő szolgáltató funkciókat

Térképi kategória		Térképi kód	Funkciók összesítője
Teljes körű városi szolgáltató funkció	városok	1	7-8
Hiányos városi szolgáltató funkció		2	5-6
Erősen hiányos városi szolgáltató funkció		3	4 vagy annál kevesebb
Teljes körű nem városi szolgáltató funkció	falvak	4	7
Erős nem városi szolgáltató funkció		5	5-6
Gyenge nem városi szolgáltató funkció		6	3-4
Erősen hiányos nem városi szolgáltató funkció		7	1-2
Szolgáltató funkció nélküli település		8	0

2. A települések besorolása igazgatási funkció szerint

A figyelembe vett adattípusok:

Városok: bíróság, munkaügyi központ, okmányiroda, gyámhivatal, elsőfokú építésügyi hatóság, földhivatal, APEH kirendeltség

Falvak:

- önálló jegyzőséggel rendelkező település, ami nem csatlakozott körjegyzőséghez
- körjegyzőséghez csatlakozott község önkormányzata, amely egyben a körjegyzőség székhelye
- körjegyzőséghez csatlakozott település, aminek a központja nem a településen van

Térképi kategória		Térképi kód	Funkciók összesítője
Megyei jogú városok	városok	1	7
Teljes körű városi igazgatási központ		2	7-6
Hiányos városi igazgatási funkció		3	5 és kevesebb
Helyi kompetenciájú nem városi igazgatási funkció	falvak	4	Igazgatási funkció helyben
Körjegyzőségi központ és helyi kompetenciájú igazgatási központ		5	Körjegyzőségi központ helyben
Helyi igazgatási funkcióval nem rendelkező település		6	Körjegyzőséghez tartozó település

3. A települések besorolása speciális funkció szerint

- Ipari – ipari park léte
- Idegenforgalmi: ezer főre jutó szállásférőhelyek száma – falvaknál régiós átlag feletti (5,2 szállásférőhely /1000 fő), városoknál 10 szállásférőhely /1000 fő
- Felsőfokú oktatási: felsőfokú képzési intézmény központja vagy kihelyezett tagozat

4. A települések besorolása komplex (szolgáltatás-igazgatás) funkció szerint

Térképi kategória		Térképi kód	Funkciók összesítője	
			Szolgáltató	Igazgatási
Megyei jogú város	városok	1	1	1
Teljes körű városi igazgatási és szolgáltató funkció		2	1	2
Hiányos igazgatási vagy szolgáltató funkció		3	2 vagy 3	2 vagy 3
Erősen hiányos szolgáltató és igazgatási funkció		4	3	3
Funkciógazdag falu	falvak	5	4	4 vagy 5
Hiányos szolgáltató funkciójú falu igazgatási központ		6	5	4 vagy 5
Gyenge szolgáltató, igazgatási funkció nélküli falu		7	6	6

2. sz. Melléklet [25]

Az életminőség valósabb mérésére az előzőekben vázolt paraméterek alapján, az irodalomból ismert ún. HDI mutató javasolható, melyet az ENSZ fejlesztési intézete; a UNDP dolgozott ki, melynek angol neve után (HDI: Human Development Index) az **„emberi fejlődés lehetőségeinek mutatója”** megnevezés adható. Ez az index az ország eredményeit **három tényezővel**: a várható **élettartam**-, az írástudatlanság mértéke és az **oktatásban résztvevők** aránya-, végül az **egy főre jutó GDP** nagyságával írja le. Ez az érték maximálisan 1 lehet. Egy összehasonlító elemzés azt mutatja (lásd a 2.2. sz. táblázatot), hogy Magyarország mutatója folyamatosan javul, de jóval elmarad, pl. Írországhoz képest, s ha eddigi ütemét tartja legalább 20 év után fogja csak elérni azok jelenlegi szintjét.

A jövedelmi viszonyok egyenlőtlen alakulásának jellemzésére célszerű még bevezetni az ún. **„szegénységi index”-et** (HPI: Human Poverty Index), mely négy tényezővel jellemezhető (lásd a 2.3. sz. táblázatot), ahol az ország meglehetősen kedvezőtlen mutatói, pl. Szlovákiához képest is figyelmeztetnek a feladatokra. Még inkább igazságtalan helyzetet tükröznek a **jövedelem-egyenlőtlenségekről** szóló összehasonlító adatok (lásd a 2.4. sz. táblázatot).

2.2. sz. táblázat: Az életminőségi index (HDI) alakulása néhány országban [7]

HDI mutató értéke	1975	1980	1985	1990	1998	1998/1975
Magyarország	0,772	0,787	0,799	0,798	0,817	105,8
Írország	0,805	0,818	0,833	0,857	0,907	112,7
Csehország	-	-	0,824	0,830	0,843	102,3
Chile	0,702	0,736	0,753	0,780	0,826	117,7
Szlovákia	-	-	0,806	0,812	0,825	102,4
Lengyelország	0,775	0,779	0,785	0,814		105,0

2.3. sz. táblázat: A szegénységi index (HPI) összetevői [7]

Ország	A 60-dik életévük előtt meghalók aránya (%)	A „funkcionális analfabéták” aránya (%)	Alacsony jövedelműek aránya (%)	Tartós munkanélküliek aránya a munkaerő %-ában
Magyarország	21,1	33,8	4	4
Szlovákia	16,1	-	1	-
Csehország	13,9	15,7	1	2
Finnország	11,1	10,4	0	3
Írország	9,8	22,6	0	4,4
Ausztria	10,7	-	0	1,4
USA	12,4	20,7	0	0,4

2.4. sz. táblázat: A jövedelem-egyenlőtlenségek összehasonlító adatai [7]

Ország	A lakosság	
	legszegényebb	leggazdagabb
	20%-ának részesedése az évi összes jövedelemből (%)	
Magyarország	8,8	39,9
Csehország	10,3	35,9
Szlovákia	11,9	31,4
Ausztria	10,4	33,3
Finnország	10,0	35,8
USA	5,2	46,4
Nagy-Britannia	6,6	43,0
Oroszország	4,4	53,7
Lengyelország	7,7	40,9